

REPORT

from "Study of the success factors of entrepreneurship on the territory of the municipalities of Gotse Delchev, Garmen and Hadzhidimovo"

Project "Promoting entrepreneurship and innovation in rural areas of Kavala, Drama, Smolyan and Blagoevgrad", with acronym PEIRA

Interreg V-A Cross-border Cooperation Programme "Greece - Bulgaria 2014 - 2020"

PARTNERS

Kavala Development Agency

Drama Development Agency

Local Action Group - Gotse Delchev - Garmen - Hadzhidimovo

Regional Center for Vocational Training at CCI-Blagoevgrad

Activity D 4.3.4 of the project

Content

I. INTRODUCTION.....	7
II. SOCIO-ECONOMIC STUDY AND ANALYSIS OF THE CURRENT STATE OF LOCAL RESOURCES IN THE MUNICIPALITIES OF GOTSE DELCHEV, GARMEN AND HADZHIDIMOVO.....	8
1. EXTENT OF TERRITORY OF TERRITORY.....	8
2. DEMOGRAPHIC CHARACTERISTICS	10
2.1. Number and dynamics of the population	10
2.2. Population under, in and over working age	11
2.3. Natural movement of the population	13
2.4. Educational structure of the population.....	14
Main conclusions about the demographic development on the territory of the municipalities of Gotse Delchev, Garmen and Hadzhidimovo	15
3. ECONOMIC CHARACTERISTICS	15
3.1. Number Undertakings on the territory	17
3.2. Main economic indicators of enterprises.....	22
3.3. Employed Persons in enterprises	37
3.4. Investment activity	38
3.5. Tourism	43
Main conclusions for the economic development of the territory	47
4. Entrepreneurship and the Strategy for Community-led Local Development of LAG - Gotse Delchev - Garmen - Hadzhidimovo for the period 2014 - 2020.....	48
III. ANALYSIS OF THE ENVIRONMENT AND RESOURCES FOR ENTREPRENEURSHIP DEVELOPMENT.....	50
1. Analysis of the external environment - PEST (Political, Economical, Social,Technology) analysis .	51
2. SWOT (Strengths, Weaknesses, Opportunities, and Threats) analysis.....	63
2.1. Results of SWOT analysis in the framework of an initial competitiveness diagnostic under the PEIRA project	63
2.2. Main factors for success of entrepreneurship on the territory of the municipalities of Gotse	

The project is co-financed by the European Regional Development Fund (ERDF) and the national funds of the countries participating in the INTERREG V-A Greece-Bulgaria Cross-Border Cooperation Programme 2014-2020.

List of tables

Table 1: Main characteristics of the territory 9

Table 2: Relative share of the population with fast and ultra-fast broadband access in white and gray areas by municipalities on the territory 10

Table 3: Population of the territory, 2015 - 2021 11

Table 4: Gross Value Added (GVA) by sector of Blagoevgrad District 17

Table 5: Number of reported non-financial enterprises according to their employed persons on the territory for the period 2015 - 2021 18

Table 6: Total number of enterprises for the period 2015 - 2021 by economic activities and municipalities 21

Table 7: Main characteristics of the enterprises from the non-financial sector of the economy on the territory and by municipalities for the period 2015 - 2021 incl. share of indicators by municipalities in relation to their value for the territory as a whole 24

Table 8: Main economic indicators of reported non-financial corporations for 2021 (A21) 26

Table 9: FTA acquisition expenditures by municipalities, 2015 - 2021 38

Table 10: Foreign direct investments in the non-financial sector by municipalities, 2015 - 2021 42

Table 11: Activity of accommodation establishments in the municipalities of Gotse Delchev, Garmen and Hadzhidimovo during the period 2016 - 2021 44

Table 12: Objectives of SMR - Priority 3 49

List of figures

Figure 1: Population dynamics of the territory, 2015-2021	11
Figure 2: Population under and above working age in the territory in 2021	12
Figure 3: Population under -, in and over working age, by municipalities, 2021	12
Figure 4: Natural increase by municipalities and on the territory, 2021	13
Figure 5: Natural growth rate 2015 and 2021	14
Figure 6: Educational structure of the population on the territory, Blagoevgrad District and total for the country, 2021	15
Figure 7: Number of enterprises in the territory according to their employees, 2021	19
Figure 8: Number of enterprises by economic sector in the territory, 2021	22
Figure 9: Number of industrial enterprises in sector C in the territory, 2021	22
Figure 10: Output of reported non-financial enterprises on the territory 2021	33
Figure 11: Production of enterprises in sector C "Manufacturing" on the territory, 2021	34
Figure 12: Structure of agricultural holdings by municipality and total territory, 2020	35
Figure 13: Number of agricultural holdings by municipalities and total for the territory, 2010 and 2020	36
Figure 14: Distribution of agricultural holdings by economic size classes of the holding in the territory, 2020	36
Figure 15: Number of employed persons on the territory for the period 2015 - 2021	38
Figure 16: Expenditure on acquisition of FTA in the territory, 2015 - 2021	42
Figure 17: Foreign direct investments in the non-financial sector by municipalities, 2015 - 2021 ...	43
Figure 18: Accommodation on the territory, 2015 - 2021	46
Figure 19: Nights spent in accommodation establishments on the territory 2016 - 2021	47
Figure 20: Revenues from nights spent in accommodation establishments 2016-2021	47
Figure 21: Educational level of respondents.	50
Figure 22: Category of respondents - the enterprise/target group representative	51
Figure 23: Factors of the political environment - political stability.	52
Figure 24: Policy environment factors - legislation	53
Figure 25: Factors of the political environment - form of government	53
Figure 26: Economic environment factors - growth	54
Figure 27: Economic environment factors - exchange rates	54
Figure 28: Economic environment factors - production costs	55

<i>Figure 29: Economic environment factors - imports</i>	55
<i>Figure 30: Social environment factors - public perceptions of innovation and business</i>	56
<i>Figure 31: Social environment factors - psychographic criteria</i>	57
<i>Figure 32: Social environment factors - population growth rate</i>	57
<i>Figure 33: Social environment factors - age distribution</i>	58
<i>Figure 34: Social environment factors - perceptions of product safety</i>	58
<i>Figure 35: Social environment factors - product quality</i>	59
<i>Figure 36: Social environment factors - family environment</i>	60
<i>Figure 37: Economic environment factors - business innovation</i>	60
<i>Figure 38: Economic environment factors - knowledge transfer</i>	61
<i>Figure 39: Economic environment factors - automation of the production process</i>	61
<i>Figure 40: Economic environment factors - technology use</i>	62
<i>Figure 41: Factors of the internal environment - current skills, knowledge, experience</i>	67
<i>Figure 42: Factors of the internal environment - initial investment costs</i>	68
<i>Figure 43: Factors of the internal environment - contribution to family income</i>	69
<i>Figure 44: Internal environment factors - product/service quality</i>	69
<i>Figure 45: Factors of the internal environment - family work</i>	70
<i>Figure 46: Factors of the internal environment - employment opportunities</i>	70
<i>Figure 47: Indoor environment factors - technological knowledge</i>	70
<i>Figure 48: Factors of the internal environment - marketing knowledge</i>	71
<i>Figure 49: Factors of the external environment - trend of consumer attitudes</i>	72
<i>Figure 50: External environment factors - resources for financing</i>	72
<i>Figure 51: External environment factors - current events and conditions such as covid-19, war, natural disasters, economic crisis</i>	73
<i>Figure 52: External environment factors - change of legislation</i>	73
<i>Figure 53: External environment factors - social constraints such as behaviour, habits, consumer perceptions</i>	74
<i>Figure 54: External environment factors - production costs</i>	74
<i>Figure 55: Factors of the external environment - imports of competing products</i>	75
<i>Figure 56: Rate of use of innovative and digital technologies</i>	76
<i>Figure 57: Respondents' level of knowledge regarding the concept of "innovation"</i>	76
<i>Figure 58: Innovation implementation by respondents</i>	77

<i>Figure 59: Degree of implementation of innovation by respondents</i>	77
<i>Figure 60: Degree of probability of implementation of innovation practices in the future</i>	78
<i>Figure 61: Types of innovation that respondents would apply in the future</i>	79
<i>Figure 62: Factors influencing innovation adoption and deployment - adapting to the social process of innovation diffusion</i>	79
<i>Figure 63: Factors influencing innovation adoption and deployment - environmental concerns</i>	80
<i>Figure 64: Factors influencing the adoption and deployment of innovation - easily implemented of the innovation.....</i>	80
<i>Figure 65: Factors influencing the adoption and deployment of innovation - economic incentives...</i>	81
<i>Figure 66: Factors influencing innovation adoption and deployment - improving the quality of products/services provided</i>	81
<i>Figure 67: Factors influencing the adoption and implementation of innovations - need for change - motivation to participate in new practices or ideas.....</i>	82
<i>Figure 68: Factors influencing innovation adoption and deployment - information availability.....</i>	82
<i>Figure 69: Factors influencing innovation adoption and deployment - lack of technical knowledge</i>	83
<i>Figure 70: Factors influencing innovation adoption and deployment - lack of investment incentives</i>	83

The project is co-financed by the European Regional Development Fund (ERDF) and the national funds of the countries participating in the INTERREG V-A Greece-Bulgaria Cross-Border Cooperation Programme 2014-2020.

I. INTRODUCTION

This report was prepared within the framework of Contract No B6.3a.23/13.04.2021, project "Promotion of Entrepreneurship and Innovation in the Rural Area of Kavala, Drama, Smolyan and Blagoevgrad", with the acronym PEIRA, co-financed by the European Union through the European Regional Development Fund (ERDF) and the national funds of the countries, participating in the Interreg V-A Greece-Bulgaria Cross-Border Cooperation Programme 2014 - 2020.

The report was prepared in pursuance of *Activity 1: Study of the success factors of entrepreneurship on the territory of the municipalities of Gotse Delchev, Garmen and Hadzhidimovo (D 4.3.4 of the project)* of the Contract PEIRA - U-14 of 02.12.2021, concluded between CONCEPT BP EOOD and Association "Local Action Group - Gotse Delchev - Garmen - Hadzhidimovo", in pursuance of a public procurement with the subject "Study of the success factors of entrepreneurship on the territory of the municipalities of Gotse Delchev, Garmen and Hadzhidimovo and preparation of a sustainability plan for the Business Support Units".

In today's dynamic world and the ever-changing economic environment, the requirements for the knowledge and skills of entrepreneurs are increasing. This is because the challenges to them are becoming more diverse, in view of the specifics of competition, innovation and information technology, which are an integral part of the entrepreneurial process. Modern competition is a competition between entrepreneurial alternatives and opportunities. In order to be competitive, every entrepreneur should know and apply the new methods, both in terms of business management and development and in terms of introducing modern innovative practices and processes in the field of production, services and trade, in view of the specifics of the activity that the particular entrepreneur develops or is about to develop.

Every modern entrepreneur must have a complex of qualities and values, such as: professional knowledge and skills, personal qualities, organizational and managerial abilities, etc. Increasing the economic and managerial knowledge and skills of entrepreneurs is an important prerequisite for the effective, efficient and sustainable functioning of any business.

The ability of the entrepreneur to take risks is directly dependent on his ability to absorb new knowledge and skills, implement innovations in terms of products, production methods, sources of raw materials, organization and management of business and markets.

The development of micro, small and medium-sized firms is essential to determine the directions of future policies in support of them. The diversity of SMEs in terms of business models used, enterprise size, lifespan and sector inevitably leads to different needs related to their growth and increasing their competitiveness, digitalisation and sustainability. The effectiveness of modern competition consists in ensuring the necessary innovations in all areas of entrepreneurial activity and as a result reducing costs, diversifying the range of products and services, improving the quality and efficiency of company activity. This, in turn, is an incentive to intensify the implementation of innovations and digitalizations of production processes.

The project is co-financed by the European Regional Development Fund (ERDF) and the national funds of the countries participating in the INTERREG V-A Greece-Bulgaria Cross-Border Cooperation Programme 2014-2020.

In order to properly and effectively manage their business, it is necessary for entrepreneurs to apply modern management models that require the use of a balanced system of criteria and indicators by which to measure and evaluate company activity, and this system covers not only the internal but also the external environment, incl. relationships with customers, suppliers, shareholders, etc.

Every modern entrepreneur should have a complex of qualities and values, such as: professional knowledge and skills, personal qualities, organizational and managerial abilities.

The knowledge and skills of entrepreneurs, combined with new technologies, including the introduction of innovations and digitalization of processes, are fundamental for the future successful development of any business, regardless of the sector in which it operates.

This study aims to outline the specifics of the territory, including the potential for economic development, strengths, weaknesses and opportunities for development and to define the success factors of entrepreneurship on the territory of the municipalities of Gotse Delchev, Garmen and Hadzhidimovo. Various local and national sources of information were used in the process of the study, incl. strategic documents of third municipalities, such as:

- National Statistical Institute (NSI) - current data on the economic development of the municipalities of Gotse Delchev, Garmen and Hadzhidimovo;
- Infostat - results of the 2021;
- Ministry of Agriculture and Food, Agrostistics Department - The final data for the 2010 and 2020 censuses of agricultural holdings;
- Project and Project Implementation Database and SMRR for the period 2014 - 2020;
- Plans for integrated development of the municipalities of Gotse Delchev, Garmen and Hadzhidimovo for the period 2021 - 2027;
- Information and data received by the team of the Local Action Group on the territory of the three municipalities, etc.

In addition to the sources listed above, the methodology prepared by the project partners has been used and applied as part of the study. As part of the methodology, two questionnaires have been developed by the partners - quantitative and qualitative, on the basis of which a field study was conducted. The field study includes representatives of the target groups of the project.

The information collected and analysed are described in this study.

II. SOCIO-ECONOMIC STUDY AND ANALYSIS OF THE CURRENT STATE OF LOCAL RESOURCES IN THE MUNICIPALITIES OF GOTSE DELCHEV, GARMEN AND HADZHIDIMOVO

1. SCOPE OF TERRITORY

The study includes the territory of the municipalities of Gotse Delchev, Garmen and Hadzhidimovo. In the text of this study, it will be referred to as "the territory" for brevity. All three municipalities are located in Blagoevgrad District, Southwest Planning Region, as **the town of Gotse Delchev** is one of 16 small towns of the 4th hierarchical level, and **the towns of Hadzhidimovo and**

the village of Garmen are part of 30 municipal centers of the 5th level of the Southwest planning region.

Main characteristics	M. Ed.	RB	Blagoevgrad region	The territory of the municipalities of Gotse Delchev, Garmen and Hadzhidimovo			% of the territory of RB	% terith. of the obl. Blagoevgrad	
				Total for the territory	Gotse Delchev Municipality	Garmen Municipality			Hadzhidimovo Municipality
Territory	km ²	110 994	6 290	1 046.47	330.21	388.48	327.78	0.9%	16.6%
Population (2021)	count	6 838 937	298 251	53 082	29 585	14 751	8 746	0.8%	17.8%
Municipalities	count	265	14	3	1	1	1	1.1%	21.4%
Us. Places	count	5 256	274	43	12	16	15	0.8%	15.7%
Cities	count	257	13	2	1		1		

Source: NSI

Table 1: Main characteristics of the territory

Location and connectivity

The territory is located 105 km southeast of the regional center - Plovdiv. Blagoevgrad. There is a connection with the Hellenic Republic through the border checkpoint "Ilinden - Exohi", which is a prerequisite for enhanced cross-border cooperation, development of networks, economic connections and revival of the territory. The municipalities with which the territory borders are: Bansko, Sarnitsa, Satovcha and Sandanski.

From a transport and geographical point of view, the territory is *peripheral, border, mountainous and rural*, remote from the regional center and the capital, which determines its demographic characteristics, technical infrastructure, employment and access to services.

There are no routes of Europe's core TEN-T network through the territory. The passing second-class road E-19 is of regional importance and net provides a fast connection with the Hellenic Republic, determines the strategic location of the municipalities in the region. There is no railway or airport on the territory.

Digital connectivity and ICT

The geographical remoteness of the territory from the capital and the regional center can be compensated by the development of digital connectivity. The indicators of Internet accessibility and usability in general for the Southwest region have the highest values in the country, with household access in cities much better than in villages, especially in peripheral territories.

In all three common of the territory there is connectivity with broadband internet, as the connectivity indicators of the municipality of Gotse Delchev are above those for the country, the Southwest region and the district of Blagoevgrad, and the share of connectivity for the municipalities of Garmen and Hadzhidimovo is below the national average, the SWPR and the district of Blagoevgrad.

Municipality	SCHLEY 30+ mbps	SHLI 100+ mbps	White area	Grey area
Bulgaria	97.42%	97.97%	1.59%	2.30%
South –West Region	98.36%	99.05%	1.35%	1.36%
Blagoevgrad	95.69%	96.77%	1.41%	2.97%
Gotse Delchev	99.77%	99.77%	0.23%	0%
Garmen	89.27%	97.46%	2.54%	1.70%
Hadzhidimovo	91.24%	82.98%	8.30%	2.21%

Source: Integrated territorial strategy for the development of the Southwest region.

Table 2: Relative share of the population with fast and ultra-fast broadband access in white and gray areas by municipalities on the territory

2. DEMOGRAPHIC CHARACTERISTICS

2.1. Number and dynamics of the population

The total population of the three municipalities agrees with the 2021 census data is 53,082 people and represents 17.80% of the population of Blagoevgrad District.

The population density for the municipality of Gotse Delchev is 90 people per sq. km, and Garmen - 38 and Hadzhidimovo - 27 people per sq. Km.

Municipality	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	Change 2021 compared to 2015 year
Gotse Delchev	30 306	30 197	30 022	29 859	29 657	29 686	29 585	-721
Garmen	14 936	14 847	14 861	14 793	14 650	14 726	14 751	-185
Hadzhidimovo	9 501	9 405	9 314	9 178	9 040	8 914	8 746	-755

The project is co-financed by the European Regional Development Fund (ERDF) and the national funds of the countries participating in the INTERREG V-A Greece-Bulgaria Cross-Border Cooperation Programme 2014-2020.

Municipality	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	Change 2021 compared to 2015 year
Total for the territory	54 743	54 449	54 197	53 830	53 347	53 326	53 082	-1 661

Source: NSI

Table 3: Population of the territory, 2015 - 2021

In the period under review 2015 - 2021. **The population on the territory decreased** by 1 661 people, and the decrease applies to all three municipalities within the scope of the territory. The population in the municipality of Hadzhidimovo is decreasing at the greatest rate, with a decrease of 755 people. The population dynamics are developing in a negative direction in terms of population size, following the trends, as in the district of Blagoevgrad, And so in the country.

Almost 56% of the population of the territory is concentrated in the municipality of Gotse Delchev - 29 585 people. The smallest is the population of the municipality of Hadzhidimovo, which is 16% of the population of the territory.

Demographic problems, valid nationwide, also apply to municipalities in the territory - **negative natural growth, emigration, aging population, depopulating peripheral territories.**

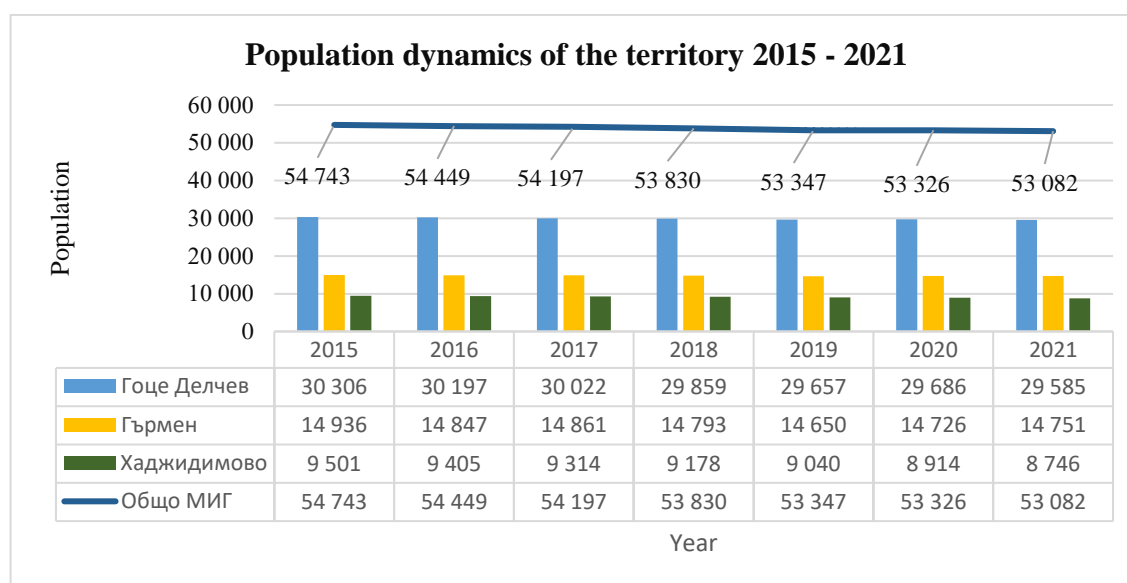

Figure 1: Population dynamics of the territory, 2015-2021

Source: NSI

2.2. Population under, in and over working age

The working-age population predominates and represents 62% of the total population of the three municipalities in 2021. The population over working age is 4% more than the population under working age, which is due to the negative natural growth, the aging population and the worsening demographic trends in the municipalities.

The project is co-financed by the European Regional Development Fund (ERDF) and the national funds of the countries participating in the INTERREG V-A Greece-Bulgaria Cross-Border Cooperation Programme 2014-2020.

NSI defines working age as the range from 16 years to the current statutory retirement age of the mass labor category (61 years and 8 months for women and 64 years and 4 months for men in 2021). The indicator is important because it reflects to a large extent the potential of each region to generate growth and attract investment.

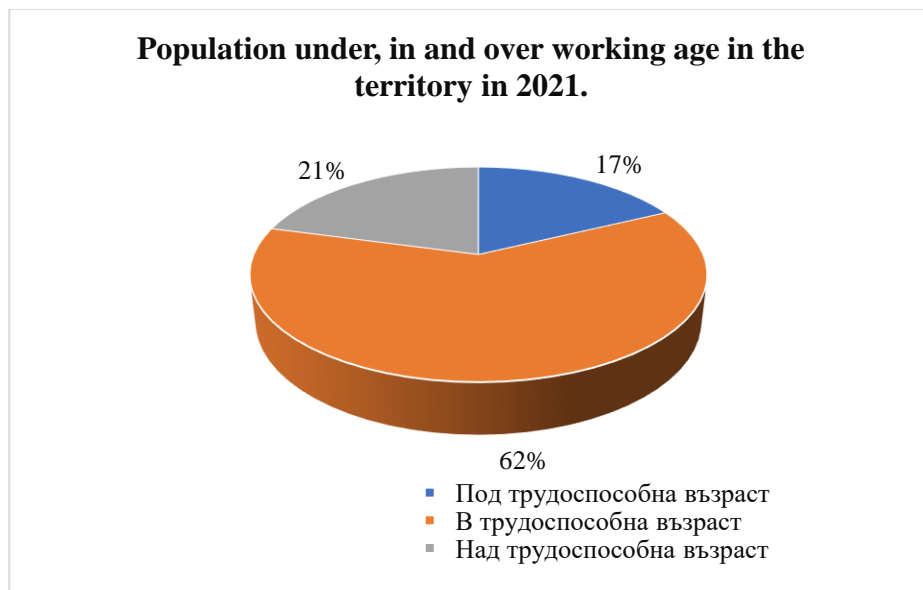

Figure 2: Population under and above working age in the territory in 2021

Source: NSI

For 2021, the total working-age population for the territory was 62%, vs. 62.4% nationally, and 65.2% for the district of Blagoevgrad. The above values show that in terms of the percentage of people of working age, the territory has almost the same indicators as those of the country and the district of Blagoevgrad.

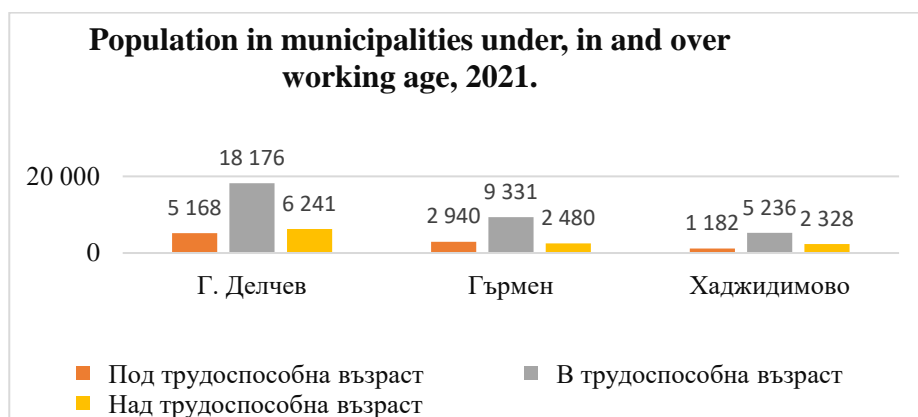

Figure 3: Population under -, in and over working age, by municipalities, 2021

Source: NSI

The process of population ageing is less pronounced on the territory, especially on the territories of the municipalities of Gotse Delchev and Garmen. The difference can be explained by the slower changing reproductive and migration attitudes and behavior of the population in this part of the country.

The age structure of the three municipalities from the territory as a whole is more favorable than the national average

2.3. Natural movement of the population

The natural movement (growth) of the population is expressed in the difference between live births and the dead. The natural increase for the territory is negative, as in the three municipalities separately. The negative growth rate for men is more pronounced compared to that for women for the territory and for the municipalities of Gotse Delchev and Hadzhidimovo, while in the municipality of Garmen in 2021 the natural increase is also negative, but with higher values in women.

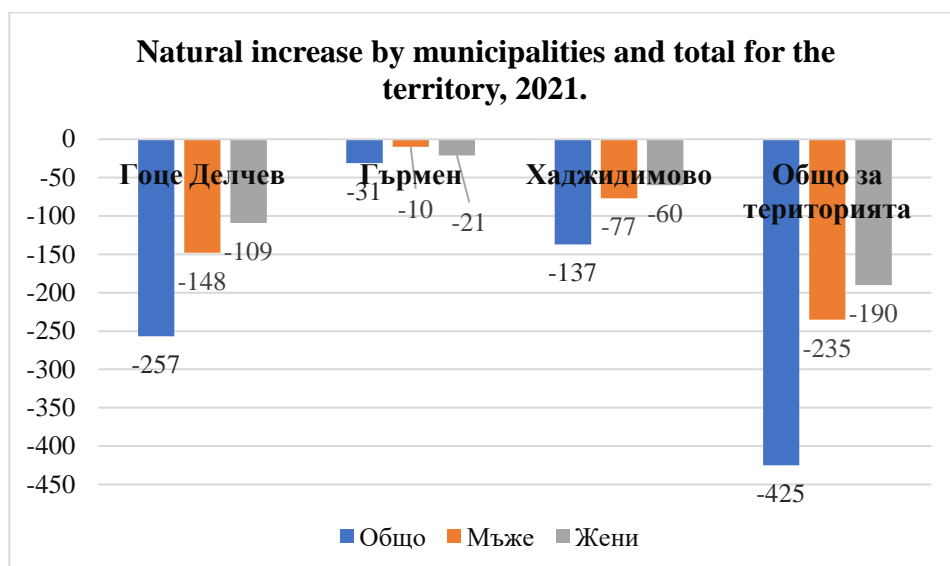

Figure 4: Natural increase by municipalities and on the territory, 2021

Source: NSI

The trend in terms of negative natural population growth in 2021 on the territory is more favorable than that of the district of Blagoevgrad (-10.73‰) and the country (-13.21‰), with the two municipalities of Garmen and Gotse Delchev having significantly better indicators compared to those for the district of Blagoevgrad and the country. The municipality of Hadzhidimovo (-15.66‰) has the worst indicators in terms of natural growth.

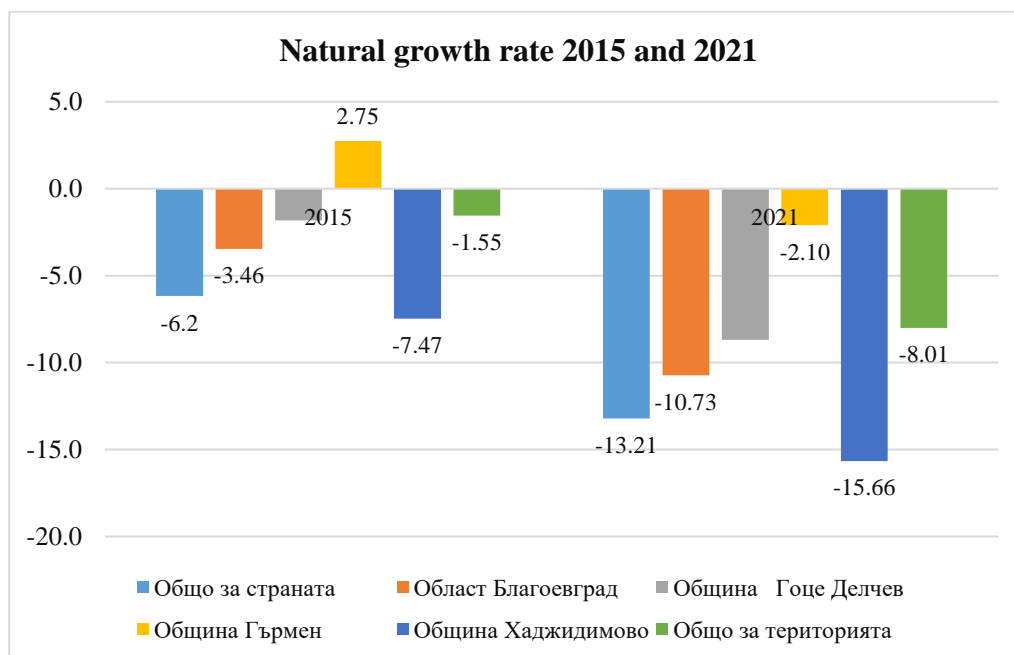

Figure 5: Natural growth rate 2015 and 2021

Source: NSI

The natural decline of the population entails a number of economic and social consequences. On the one hand, the shortage of human capital and working population limits economic development and investment at the local level. On the other hand, the aging population has needs for additional care, respectively investments in social services for the elderly population.

2.4. Educational structure of the population

The educational structure of the population in general for the territory is characterized by a **less favorable structure** than the average for the district of Blagoevgrad and the country, with 13% of the population having higher education, 43% with secondary and 25% with primary education and 12% with primary education. The most significant difference between the territory under consideration, the district of Blagoevgrad and the country in terms of educational level is for people with higher education and primary education. In terms of higher education, The percentage of people with higher education on the territory was 13%, vs. 23% nationally, while people with primary education were 25% on the territory and 15% in the country. With regard to the characteristics of people who have completed secondary and primary education, the situation on the territory is close to that at national and district level. But the high percentage of people with basic education has an impact on the qualifications and quality of the territory's workforce. The lack of skilled labor is one of the prerequisites for the lower competitiveness of local businesses.

The project is co-financed by the European Regional Development Fund (ERDF) and the national funds of the countries participating in the INTERREG V-A Greece-Bulgaria Cross-Border Cooperation Programme 2014-2020.

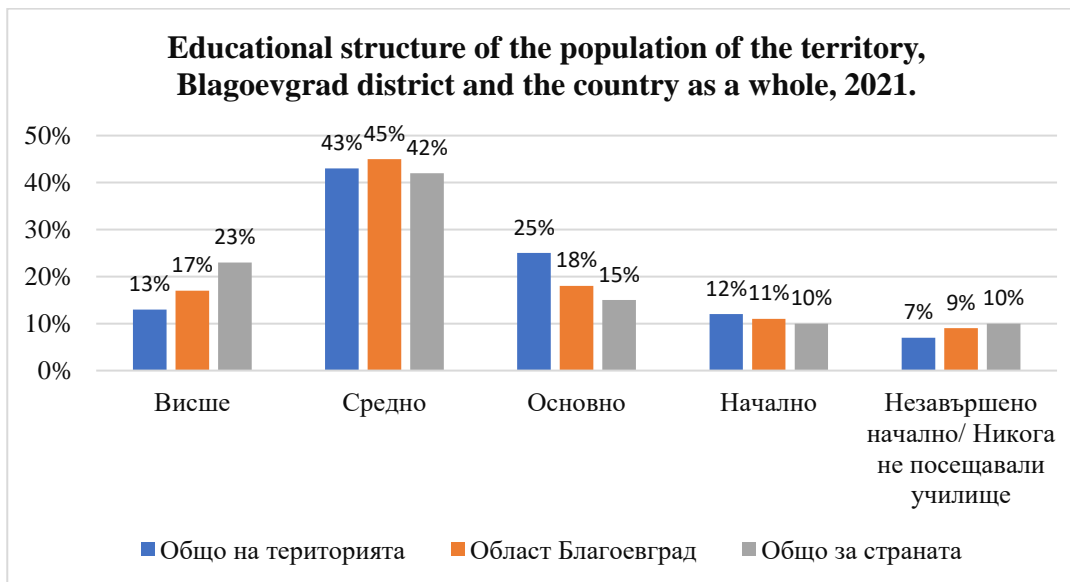

Figure 6: Educational structure of the population on the territory, Blagoevgrad District and total for the country, 2021

Source: NSI

The above figure shows that the share of the population in the territory with higher and secondary education is lower than the average values for the district and for the country, while *the share of the population with primary and primary education - higher than that at district and national level.*

Main conclusions about the demographic development on the territory of the municipalities of Gotse Delchev, Garmen and Hadzhidimovo

- Trends of decline and ageing of the population;
- Predominant share of the working-age population - 62%;
- Negative natural population growth;
- The working population of the territory still has a higher share than the other two groups;
- The population under working age is decreasing, and that in excess of working age is increasing;
- Less favorable educational structure of the population compared to the average for the district of Blagoevgrad and the country.

3. ECONOMIC CHARACTERISTICS

The economic situation on the territory of the three municipalities is directly dependent on the available local resources, historical development, location, transport links, macroeconomic conditions, activity of the local population, administration, etc. The economy of the three municipalities functions as part of the economy of the country, the Southwest region of level 2 and the district of Blagoevgrad. Invariably, the general state of the national and regional economy has an impact on the local. The leading position occupied by the South-West region over the years is strengthened by almost all economic and social indicators. This is due not to the balanced development of a community of the five constituent districts, but to the regional and national leading importance of one of them - Sofia.

The project is co-financed by the European Regional Development Fund (ERDF) and the national funds of the countries participating in the INTERREG V-A Greece-Bulgaria Cross-Border Cooperation Programme 2014-2020.

This brings both advantages and negatives. The Southwest region is leading the economic development of the country because of the capital Sofia and ranks 182nd out of the 268 regions in the EU (the Northwest is 260th). Its good positions in competitiveness are often transferred to its constituent districts, without taking into account the intra-regional differences - there are municipalities in the composition of the region that are not inferior to the northwest ones in poverty. As a favorable factor for the development of the municipalities in the Southwest region can be pointed out the location, the relatively good transport links and the proximity to the capital, although the territory is peripheral for the region and the country, and about 200 km away. from the capital.

Blagoevgrad District is among the leading in the Southwest region, but its economic development is closer to that of other districts in the country than to that of Sofia Municipality.

The gross domestic product (GDP) for the country according to NSI data for 2021 is BGN 139.012 billion, increasing in real terms by about 13% compared to 2020. The development of the regions follows the general recovery of the economy and the GDP produced in the Southwest region is BGN 70.152 billion (50.46% of the total GDP produced in the country). However, these results are due to the belonging of the capital Sofia to the region, in which GDP of EUR 59.172 billion was produced. (42.6% of the total GDP for the country). **Here are the intra-regional disproportions that have a negative effect** - if the capital is subtracted, for all other districts the GDP produced is only 7.85% of the country's GDP - as well as that of the other regions.

Blagoevgrad District ranks third in the region, with GDP of EUR 3.785 billion. (2.7% of national GDP), Kyustendil District with BGN 1.327 billion. (0.96%) and Pernik District with EUR 1.321 billion. (0.95%). The district ranks 7th in the country among all 28 districts in terms of GDP produced.

GDP per capita also increased in 2021 and averaged 20,212 leva per capita nationally. In the capital Sofia, this indicator is BGN 45,241 GDP per capita. Blagoevgrad District has 12 629 BGN GDP per capita and ranks fourteenth among the 28 districts. The capital city exceeds by 223% the national average indicator, but the other districts in the region are below average. Blagoevgrad District GDP per capita is 62.5% of the average. In 2021, GDP per capita on average for the EU is EUR 32,427 (BGN 63,421) per capita, and according to this indicator our country reaches a value of 31.9% of the European average. Again, the capital Sofia has the best indicator - 71.33% of the European average. The Southwest region as a whole, however, has 53.2% and Blagoevgrad District is 19.9% of the European average.

Gross value added (GVA) characterizes the sectoral structure of the economy. GVA for 2021 is a total of EUR 121.607 billion. the structure of the economy is changing slightly as a result of a number of processes - energy crisis, pandemic, war. The industry's contribution to GVA was EUR 28.979 billion. (23.8%), of services was EUR 86.558 billion. (71.17% of total GVA) and the agricultural sector - only EUR 6.071 billion. (4.99% of GVA), as compared to the previous year the share of industry in GVA decreases, and that of services and agriculture increase - in agriculture due to increased prices of production.

For the Southwest region, services are leading with EUR 50.405 billion. GVA, followed by industry with EUR 10.237 billion. and agriculture by EUR 0.726 billion. left. In this way, the data is beyond any idea of the balance of the economy. The Services sector is 4.9 times ahead of the Industry

sector and about 69 times the primary sector of agriculture. However, if you subtract the capital Sofia, where services carry a BDS of 45.057 billion. the other sectors in the other districts follow the logic of distribution in the country. In the district of Blagoevgrad, services are leading by BDS with EUR 2.216 billion. followed by the industry with EUR 0.816 billion. and agriculture by EUR 0.279 billion. left BDS. Blagoevgrad District ranks third industrially among other districts in the region due mainly to the presence of manufacturing industry. In terms of services, the district is second only to the capital. According to the GVA of agriculture, Blagoevgrad District also ranks first (0.279 billion).

Blagoevgrad region	2018	2019	2020	2021
	(GVA, million BGN)			
Total GVA:	2 593	2 725	2 833	3 311
Agricultural sector	223	215	230	279
Industry	694	722	697	816
Services	1 676	1 788	1 907	2 216

Source: NSI

Table 4: Gross Value Added (GVA) by sector of Blagoevgrad District

As can be seen from the data, over the years, services with steadily growing indicators have been leading the district, followed by the industry, which has seen a decline in 2020 due to the economic crisis related to the Covid pandemic, and the agricultural sector has fluctuated in its development, but there has been growth over the past two years. This should be taken into account when analyzing the economy of the two municipalities.

3.1. Number of enterprises on the territory

In 2021, a total of **2,730 enterprises operate on the territory**, almost 70% of which are registered in the municipality of Gotse Delchev, and the rest are distributed as follows: 18% in the municipality of Garmen and 12% in the municipality of Hadzhidimovo.

For the period 2021, compared to 2015, the number of enterprises on the territory has increased by 12%. Similarly to the trend across the country and on the territory under review, **the number of micro enterprises is 92%**, followed by small enterprises - 6%, and medium-sized enterprises - 0.6% and large enterprises - 0.2%. There are only 6 large enterprises operating on the territory, which are located in the municipality of Gotse Delchev. In 2021, there are 16 medium-sized enterprises, 13 of them operate on the territory of the municipality of Gotse Delchev and 3 on the territory of the municipality of Hadzhidimovo.

In the municipalities of Garmen and Hadzhidimovo there are no large enterprises in 2021. The number of enterprises on the territory represents 13% of the number of enterprises in Blagoevgrad District. The data for the three municipalities, total for the territory and for the district of Blagoevgrad are presented in the following table:

Municipality	Enterprise groups according to their employees	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Gotse Delchev	Total	1 752	1 845	1 885	1 894	1 937	1 900	1 921
	Micro up to 9 employed	1 623	1 717	1 748	1 752	1 797	1 759	1 768

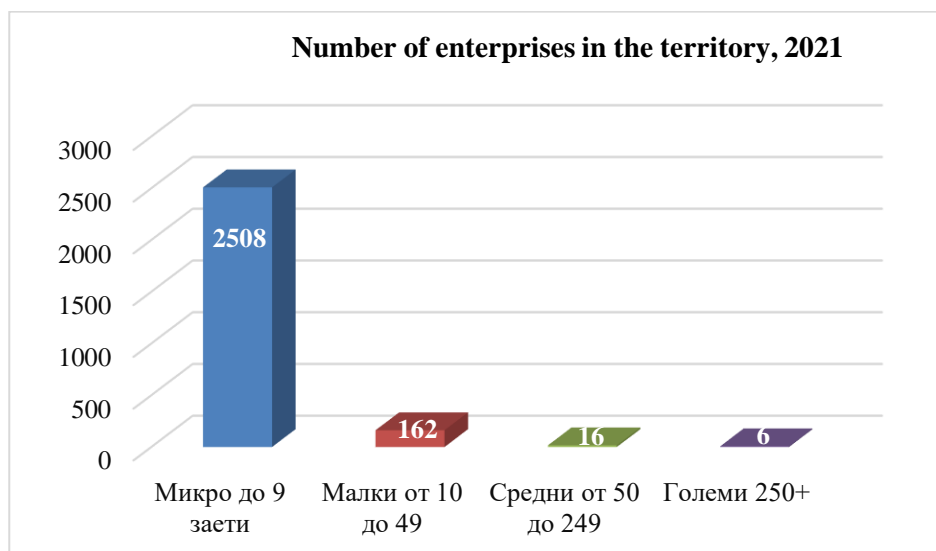
The project is co-financed by the European Regional Development Fund (ERDF) and the national funds of the countries participating in the INTERREG V-A Greece-Bulgaria Cross-Border Cooperation Programme 2014-2020.

Municipality	Enterprise groups according to their employees	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
	Small from 10 to 49	109	108	116	120	117	122	134
	Average from 50 to 249	16	16	17	19	18	13	13
	Large 250+	4	4	4	3	5	6	6
Garmen	Total	395	412	422	432	463	481	498
	Micro up to 9 employed	376	385	397	403	431	445	460
	Small from 10 to 49	15	23	20	25
	Average from 50 to 249
	Large 250+	-	-	-
Hadzhidimovo	Total	282	314	319	313	305	295	311
	Micro up to 9 employed	255	286	289	283	275	269	280
	Small from 10 to 49	21	22	24	25	25	22	28
	Average from 50 to 249	6	6	6	5	5	4	3
	Large 250+	-	-	-	-	-	-	-
Total for for Territory	Total	2 429	2 571	2 626	2 639	2 705	2 676	2 730
	Micro up to 9 employed	2 254	2 388	2 434	2 438	2 503	2 473	2 508
	Small from 10 to 49	145	153	160	170	142	144	162
	Average from 50 to 249	22	22	23	24	23	17	16
	Large 250+	4	4	4	3	5	6	6
".." Confidential data; "-" No case Source: NSI								

Table 5: Number of reported non-financial enterprises according to their employees on the territory for the period 2015 - 2021

As can be seen from the data, the dynamics in the number of enterprises for the period 2015 - 2021 mainly cover micro-enterprises. Most often they are in the field of services, where the procedure of starting a business is easy and does not require large capital, but these companies also have the least contribution to the economic indicators of the territory. SMEs and large enterprises require a longer development period and their number changes much more slowly. It should be noted that the number of employees is not the only indicator by which the category of the enterprise is determined, as a whole, in order to define an enterprise as micro, small, medium or large, the following indicators are important - average number of employees, annual turnover (net income) from sales and book value of assets. Small and medium-sized enterprises are mainly in the field of industry/processing industry. The economic crisis and the COVID pandemic are the main reasons for the decrease in the number of enterprises in 2020. Although they are less than the total number of enterprises, small and medium-sized enterprises make a greater contribution to the growth of economic indicators, especially in the industrial sector, compared to that of micro-enterprises.

Source: NSI

Figure 7: Number of enterprises in the territory according to their employees, 2021

The distribution of the number of enterprises by economic activities and municipalities for the period 2015 - 2021 is presented in the table below:

Municipalities; Economic activities (A21)	Number of enterprises						
	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
GOTSE DELCHEV	1 752	1 845	1 885	1 894	1 937	1 900	1 921
A Agriculture, forestry and fisheries	48	62	51	47	46	46	49
B Mining and quarrying
C manufacturing industry	232	236	239	241	245	237	234
D production and distribution of electricity, heat and gaseous fuels	7	7	7	7	9	11	18
E supply of water; sewerage, waste management and remediation
F Construction	70	58	65	67	71	60	76
G Commerce; repair of motor vehicles and motorcycles	798	821	824	832	838	815	805
H Transport, storage and post	97	117	124	113	114	118	120
I Hotels and restaurants	105	109	109	124	117	108	102
J Creation and dissemination of information and creative products; Telecommunications	19	21	31	28	35	38	34
L Real estate activities	52	56	60	55	60	65	67
M Professional, scientific and technical activities	104	107	122	124	133	130	138
N Administrative and support service activities	39	53	48	42	33	38	43

The project is co-financed by the European Regional Development Fund (ERDF) and the national funds of the countries participating in the INTERREG V-A Greece-Bulgaria Cross-Border Cooperation Programme 2014-2020.

Municipalities; Economic activities (A21)	Number of enterprises						
	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
P Education	14	16	19	21	22	21	24
Q Human health and social work	90	90	90	95	99	99	99
R Arts, entertainment and recreation	17	22	23	20	26	20	17
S Other activities	55	66	69	75	85	90	92
GARMEN	395	412	422	432	463	481	498
A Agriculture, forestry and fisheries	28	28	35	40	39	32	31
B Mining and quarrying	3	3	..	3	..
C manufacturing industry	51	56	61	69	66	72	70
D production and distribution of electricity, heat and gaseous fuels	3	5
E supply of water; sewerage services, waste management and recovery	-	-	-	-	-	-	-
F construction	17	13	14	17	18	20	28
G Commerce; repair of motor vehicles and motorcycles	145	147	150	148	173	186	196
H Transport, storage and post	17	17	19	18	19	23	26
I Hospitality and restaurant management	89	98	96	90	90	88	85
J Creation and distribution of information and creative products; Telecommunications	4	4	3	3	3	..	3
L Real estate activities	10	10	8	13	14	13	12
M Professional, scientific and technical activities	6	9	8	7	8	9	8
N Administrative and support service activities	4	4	..	3	5	4	6
P Education	3	3	4	4	5
Q Human health and social work	11	11	11	11	13	15	14
R Arts, entertainment and recreation	3	..	3	3
S Other activities	..	6	4	3	6	5	6
HADZHIDIMOVO	282	314	319	313	305	295	311
A Agriculture, forestry and fisheries	17	20	22	21	24	20	16
B Mining and quarrying	3	3
C processing industry	49	55	51	52	56	48	49

The project is co-financed by the European Regional Development Fund (ERDF) and the national funds of the countries participating in the INTERREG V-A Greece-Bulgaria Cross-Border Cooperation Programme 2014-2020.

Municipalities; Economic activities (A21)	Number of enterprises						
	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
D production and distribution of electricity, heat and gaseous fuels	4	5	4	4	..	4	4
E supply of water; sewerage services, waste management and remediation	-	-	-	-	-	-	-
F construction	14	17	13	14	17	21	22
G Commerce; repair of motor vehicles and motorcycles	116	132	129	125	115	118	126
H Transport, storage and post	6	9	13	12	13	13	16
I Hospitality and restaurant management	40	38	40	40	35	29	33
J Creation and distribution of information and creative products; Telecommunications	5	6	7	5	5	5	5
L Real estate activities	5	4	6	7	6	8	9
M Professional, scientific and technical activities	5	6	7	6	5	5	5
N Administrative and support service activities	4	7	6	5	5	5	6
P Education
Q Human health and social work	6	6	7	7	7	7	7
R Arts, entertainment and recreation
S Other activities	5	5	10	9	10	8	9

Source: NSI

Table 6: Total number of enterprises for the period 2015 - 2021 by economic activities and municipalities

The economic sector operating **the most enterprises** on the territory in 2021 is **sector G "Trade; repair of motor vehicles and motorcycles' (1028)** . In second place are the **enterprises in sector C "Manufacturing industry (321)"**, followed by the enterprises in **sector I "Hotels and restaurants"**, which is determined by the high tourist potential and the presence of a large number of hotels and guest houses in the three municipalities, mainly in the municipality of Garmen. Number of enterprises on the territory by economic sectors (NACE.BG-2008) in which NSI data are not confidential e:

Figure 8: Number of enterprises by economic sector in the territory, 2021

Of the industrial enterprises on the territory, the largest number of those active in **the production of textiles and clothing, leather processing, production of shoes and other fur products** - 39% of the total number of enterprises in sector C, or 125 units.

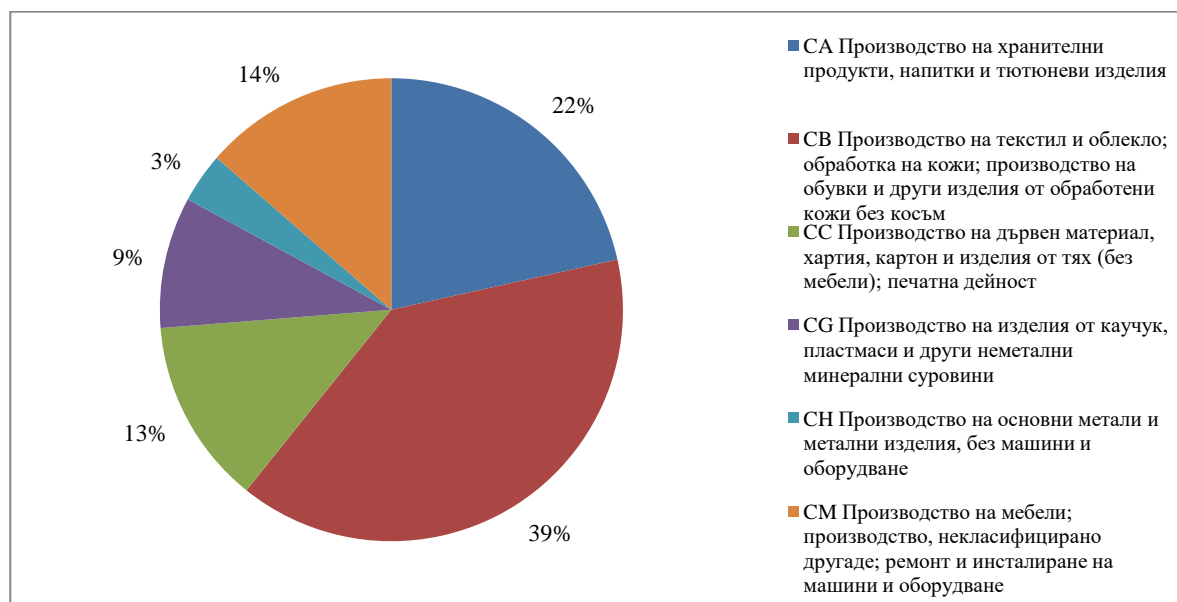

Figure 9: Number of industrial enterprises in sector C of the territory, 2021

3.2. Main economic indicators of enterprises

The project is co-financed by the European Regional Development Fund (ERDF) and the national funds of the countries participating in the INTERREG V-A Greece-Bulgaria Cross-Border Cooperation Programme 2014-2020.

To assess the economy, efficiency and competitiveness of enterprises, some of the main economic indicators are analyzed. Statistics for a certain period also make it possible to outline trends in economic development. For some enterprises and municipalities, the information is confidential, which makes it difficult to analyze, but still the general trends can be traced. In general, most economic indicators follow an upward trend, others shrink, for which there are relevant explanations.

The summarized data on the main economic indicators of the reported non-financial enterprises by economic activities for the territory for the period 2015 - 2021, as well as more detailed for 2021 are presented in the following tables:

The project is co-financed by the European Regional Development Fund (ERDF) and the national funds of the countries participating in the INTERREG V-A Greece-Bulgaria Cross-Border Cooperation Programme 2014-2020.

Table 7: Main characteristics of the enterprises from the non-financial sector of the economy on the territory and by municipalities for the period 2015 - 2021 incl. share of indicators by municipalities in relation to their value for the territory as a whole

Indicator	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Gotse Delchev Municipality							
Number of enterprises	1 752	1 845	1 885	1 894	1 937	1 900	1 921
	72%	76%	78%	78%	80%	78%	79%
Production (thousand BGN)	410 028	377 490	433 985	441 447	455 719	444 138	452 681
	80%	74%	85%	87%	89%	87%	89%
Employed	12 394	12 305	12 079	11 234	11 070	10 448	10 331
	79%	79%	77%	72%	71%	67%	66%
RDMA (thousand BGN)	33 371	29 465	37 803	35 497	51 058	70 760	59 748
	44%	39%	50%	47%	67%	93%	78%
Net sales revenue (000 BGN)	541 781	542 639	593 668	634 026	658 466	625 194	677 486
	82%	82%	89%	95%	99%	94%	102%
FDI (thousand EUR)	52 089	54 312	66 546	60 204	65 765	49 392	46 006
	81%	85%	104%	94%	102%	77%	72%
Garmen Municipality							
Number of enterprises	395	412	422	432	463	481	498
	16%	17%	17%	18%	19%	20%	21%
Production (thousand BGN)	44 654	38 862	43 709	50 089	51 076	55 510	63 375
	9%	8%	9%	10%	10%	11%	12%
Employed	1 634	1 810	1 814	1 849	1 632	1 661	1 789
	10%	12%	12%	12%	10%	11%	11%
RDMA (thousand BGN)	21 728	4 425	5 782	8 819	7 713	6 986	9 209
	28%	6%	8%	12%	10%	9%	12%
Net sales revenue (000 BGN)	62 342	54 504	63 668	70 125	67 076	74 544	89 748
	9%	8%	10%	11%	10%	11%	14%

Indicator	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
FDI (thousand EUR)	3 740	3 942	3 694	4 147	1 868	1 803	1 706
	6%	6%	6%	6%	3%	3%	3%
Hadjidimovo Municipality							
Number of enterprises	282	314	319	313	305	295	311
	12%	13%	13%	13%	13%	12%	13%
Production (thousand BGN)	55 067	45 425	46 321	66 213	58 075	58 250	61 616
	11%	9%	9%	13%	11%	11%	12%
Employed	1 607	1 346	1 599	1 533	1 494	1 223	1 281
	10%	9%	10%	10%	10%	8%	8%
RDMA (thousand BGN)	21 141	5 784	6 987	11 031	18 696	5 483	13 247
	28%	8%	9%	14%	25%	7%	17%
Net sales revenue (000 BGN)	59 909	54 206	54 211	74 727	68 432	68 464	76 170
	9%	8%	8%	11%	10%	10%	11%
FDI (thousand EUR)	8 361	12 979	12 049	10 573	10 634	12 306	12 421
	13%	20%	19%	16%	17%	19%	19%
Total for the territory							
Number of enterprises	2 429	2 571	2 626	2 639	2 705	2 676	2 730
Production (thousand BGN)	509 749	461 777	524 015	557 749	564 870	557 898	577 672
Employed	15 635	15 461	15 492	14 616	14 196	13 332	13 401
RDMA (thousand BGN)	76 240	39 674	50 572	55 347	77 467	83 229	82 204
Net sales revenue (000 BGN)	664 032	651 349	711 547	778 878	793 974	768 202	843 404
FDI (thousand EUR)	64 190	71 233	82 289	74 924	78 267	63 501	60 133

The project is co-financed by the European Regional Development Fund (ERDF) and the national funds of the countries participating in the INTERREG V-A Greece-Bulgaria Cross-Border Cooperation Programme 2014-2020.

Table 8: Main economic indicators of reported non-financial corporations for 2021 (A21)

Economic activities (A21)	2021																			
	Undertakings	Manufactured output	Operating income	Employed		Undertakings	Manufactured output	Operating income	Employed		Undertakings	Manufactured output	Operating income	Employed		Undertakings	Manufactured output	Operating income	Employed	
	Count	Thousands of levs	Count	% share	Count	Thousands of levs	Count	% share	Count	Thousands of levs	Count	% share	Count	Thousands of levs	Count	Count	Thousands of levs	Count	% share	
	GOTSE DELCHEV				GARMEN				HADZHIDIMOVO				TERRITORY TOTAL							
TOTAL	1 921	452 681	724 884	10 331		498	65 375	99 009	1 789		311	61 616	85 336	1 281		2 730	579 672	909 229	13 401	
A Sels-co, gorsko and fish farming	49	3 776	5 653	114	0.83 %	31	6 477	7 260	173	9.91 %	16	2 991	4 438	70	4.85 %	96	13 244	17 351	357	2.28 %
C Prerabotving industry	
D Production and distribution of electricity, heat and of gas-fired fuels	234	268 431	297 614	5 646	59.30 %	70	15 719	18 183	549	24.04 %	49	38 136	41 460	631	61.89 %	353	322 286	357 257	6 826	55.60 %

The project is co-financed by the European Regional Development Fund (ERDF) and the national funds of the countries participating in the INTERREG V-A Greece-Bulgaria Cross-Border Cooperation Programme 2014-2020.

Economic activities (A21)	2021																			
	Undertakings	Manufactured output	Operating income	Employed	% share	Undertakings	Manufactured output	Operating income	Employed	% share	Undertakings	Manufactured output	Operating income	Employed	% share	Undertakings	Manufactured output	Operating income	Employed	% share
	Count	Thousands of levs	Count	Count		Count	Count	Thousands of levs	Count		Count	Count	Count	Thousands of levs		Count	Count	Count	Count	
	GOTSE DELCHEV				GARMEN				HADZHIDIMOVO				TERRITORY TOTAL							
F Construction	18	3 741	4 567	27	0.83%	5		178		0.00%	4				0.00%	27	3 741	4 745	27	0.65%
G Commercial repair of automobiles and motorcycles		-	-	-	-		-	-	-	-		-	-	-	-	
H Transport, warehousing and post	76	51 432	63 230	609	11.36%	28	19 395	21 994	189	29.67%	22	7 057	8 875	157	11.45%	126	77 884	94 099	955	13.44%
I Hotellers and Restaurateur	805	37 381	249 531	1 877	8.26%	196	7 740	30 304	406	11.84%	126	4 053	18 764	218	6.58%	1 127	49 174	298 599	2 501	8.48%
J Creation and dissemination	120	29 680	31 117	371	6.56%	26	3 235	3 416	51	4.95%	16	1 971	2 083	21	3.20%	162	34 886	36 616	443	6.02%

The project is co-financed by the European Regional Development Fund (ERDF) and the national funds of the countries participating in the INTERREG V-A Greece-Bulgaria Cross-Border Cooperation Programme 2014-2020.

Economic activities (A21)	2021																			
	Undertakings	Manufactured output	Operating income	Employed	% share	Undertakings	Manufactured output	Operating income	Employed	% share	Undertakings	Manufactured output	Operating income	Employed	% share	Undertakings	Manufactured output	Operating income	Employed	% share
	Count	Thousands of levs	Count	Count		Count	Thousands of levs	Count	Count		Count	Count	Thousands of levs	Count		Count	Count	Count	Thousands of levs	
	GOTSE DELCHEV				GARMEN				HADZHIDIMOVO				TERRITORY TOTAL							
ation of information and creative products ; Telecommunications																				
L Operations with negative properties	102	9 585	15 355	441	2.12%	85	9 584	13 316	304	14.66%	33	1 431	2 331	60	2.32%	220	20 600	31 002	805	3.55%
M Professional activities and research	34	3 457	4 056	55	0.76%	3	95	112	5	0.15%	5	462	466	9	0.75%	42	4 014	4 634	69	0.69%
N Administrative and spomma	67	4 937	8 975	117	1.09%	12	466	1 612	18	0.71%	9	203	960	10	0.33%	88	5 606	11 547	145	0.97%

The project is co-financed by the European Regional Development Fund (ERDF) and the national funds of the countries participating in the INTERREG V-A Greece-Bulgaria Cross-Border Cooperation Programme 2014-2020.

Economic activities (A21)	2021																				
	Undertakings	Manufactured output	Operating income	Employed	% share	Undertakings	Manufactured output	Operating income	Employed	% share	Undertakings	Manufactured output	Operating income	Employed	% share	Undertakings	Manufactured output	Operating income	Employed	% share	
	Count	Thousands of levs	Count	Count		Count	Thousands of levs	Count	Count		Count	Count	Thousands of levs	Count		Count	Count	Count	Thousands of levs		Count
	GOTSE DELCHEV				%	GARMEN				%	HADZHIDIMOVO				%	TERRITORY TOTAL				%	
Other activities																					
P Education	138	6 808	7 682	220	1.50%	8	210	234	13	0.32%	5	1 097	1 097	27	1.78%	151	8 115	9 013	260	1.40%	
Q Human health and social work	43	5 682	5 913	79	1.26%	6	607	608	18	0.93%	6	1 097	1 250	8	1.78%	55	7 386	7 771	105	1.27%	
R Culture, sports and entertainment	24	1 055	1 075	45	0.23%	5	54	91	6	0.08%					0.00%	29	1 109	1 166	51	0.19%	
S Other activities	99	21 877	24 547	539	4.83%	14	1 375	1 431	41	2.10%	7	549	553	14	0.89%	120	23 801	26 531	594	4.11%	
A Sels-co, gors-co and fisheries	17	257		21	0.06%					0.00%					0.00%	17	257	0	21	0.04%	

The project is co-financed by the European Regional Development Fund (ERDF) and the national funds of the countries participating in the INTERREG V-A Greece-Bulgaria Cross-Border Cooperation Programme 2014-2020.

Economic activities (A21)	2021																			
	Undertakings	Manufactured output	Operating income	Employed	% share	Undertakings	Manufactured output	Operating income	Employed	% share	Undertakings	Manufactured output	Operating income	Employed	% share	Undertakings	Manufactured output	Operating income	Employed	% share
	Count	Thousands of levs	Count	Count		Count	Count	Thousands of levs	Count		Count	Count	Count	Thousands of levs		Count	Count	Count	Count	
	GOTSE DELCHEV				GARMEN					HADZHIDIMOVO					TERRITORY TOTAL					
C Prerobotving industry	92	1 613	1 753	122	0.36%	6	39	39	8	0.06%	9	154	163	11	0.25%	107	1 806	1 955	141	0.31%

The project is co-financed by the European Regional Development Fund (ERDF) and the national funds of the countries participating in the INTERREG V-A Greece-Bulgaria Cross-Border Cooperation Programme 2014-2020.

On the territory of the municipalities of Gotse Delchev, Garmen and Hadzhidimovo **a multi-industry economy is developing. All sectors are represented** - agricultural sector (primary sector), industry (secondary sector), trade and services (tertiary sector).

Also of structural importance is the manufacturing industry, which contributes to the improvement of economic performance in all three municipalities.

Agriculture has a complementary function, being nevertheless well developed and providing livelihoods and employment to part of the population, in most cases providing work and income primarily to farmers' families.

The economy in the municipality of Gotse Delchev is characterized mainly by the development of the manufacturing sector, which is mainly concentrated in the town of Gotse Delchev, followed by the sectors of construction, trade and transport.

Agriculture has a complementary function, as the number of agricultural holdings is 28% of the total number of farms on the territory, the production in the agriculture and forestry sector is 0.83% of the total production in the municipality. The main agricultural crops that are grown are cereals, industrial crops, production of strawberries and fresh vegetables, cultivation of perennials. In the field of animal husbandry, sheep breeding is predominant. followed by cattle and goat farming, and the keeping of bee colonies.

The economy in the municipality of Garmen has low competitiveness and weak agro-industrial structure. The local industry is dominated by the manufacturing industry and in particular the clothing and footwear industry, wood processing, and the development of the mining industry is mainly related to the opportunities for extraction of facing materials in the area of the villages of Krushevo and Dolno Dryanovo, lignite (Mina "Kanina", village of Baldevo) and kieselgur (village of Garmen), as well as timber harvesting. In recent years, there has been a development of alternative agriculture - orchards, plantations of strawberries, raspberries, fresh vegetables and others. The main agricultural crops are potatoes and increasingly rare tobacco. Livestock production is dominated by sheep, cattle and goat breeding, less developed are poultry and beekeeping.

The service sector is represented by tourism and trade, which is mainly of local importance. Given the concentration of anthropogenic and natural resources, there is considerable potential for tourism development. In 2020, the municipality was declared the fastest growing tourist destination in the country.

The territorial distribution of economic activities in the municipality of Hadzhidimovo is extremely uneven. The main economic activities are concentrated on the territory of the towns of Hadzhidimovo, the village of Koprivlen, the village of Ablanitsa and a very small part in the villages of Teplen and Beslen. According to official statistics, in the production and economic complex of the municipality of Hadzhidimovo the most important is the industry (manufacturing industry and

The project is co-financed by the European Regional Development Fund (ERDF) and the national funds of the countries participating in the INTERREG V-A Greece-Bulgaria Cross-Border Cooperation Programme 2014-2020.

construction), followed by the service sector - trade, repair of motor vehicles and motorcycles, hotels and restaurants, etc.

The main livelihood of the rural population of the municipality of Hadzhidimovo is related to crop production (55%), livestock breeding (36%) and mixed farms (9%). In the field of plant production, mainly cereals and industrial crops are grown. The main branch of livestock breeding is cattle, sheep and goat breeding, poultry breeding, etc.

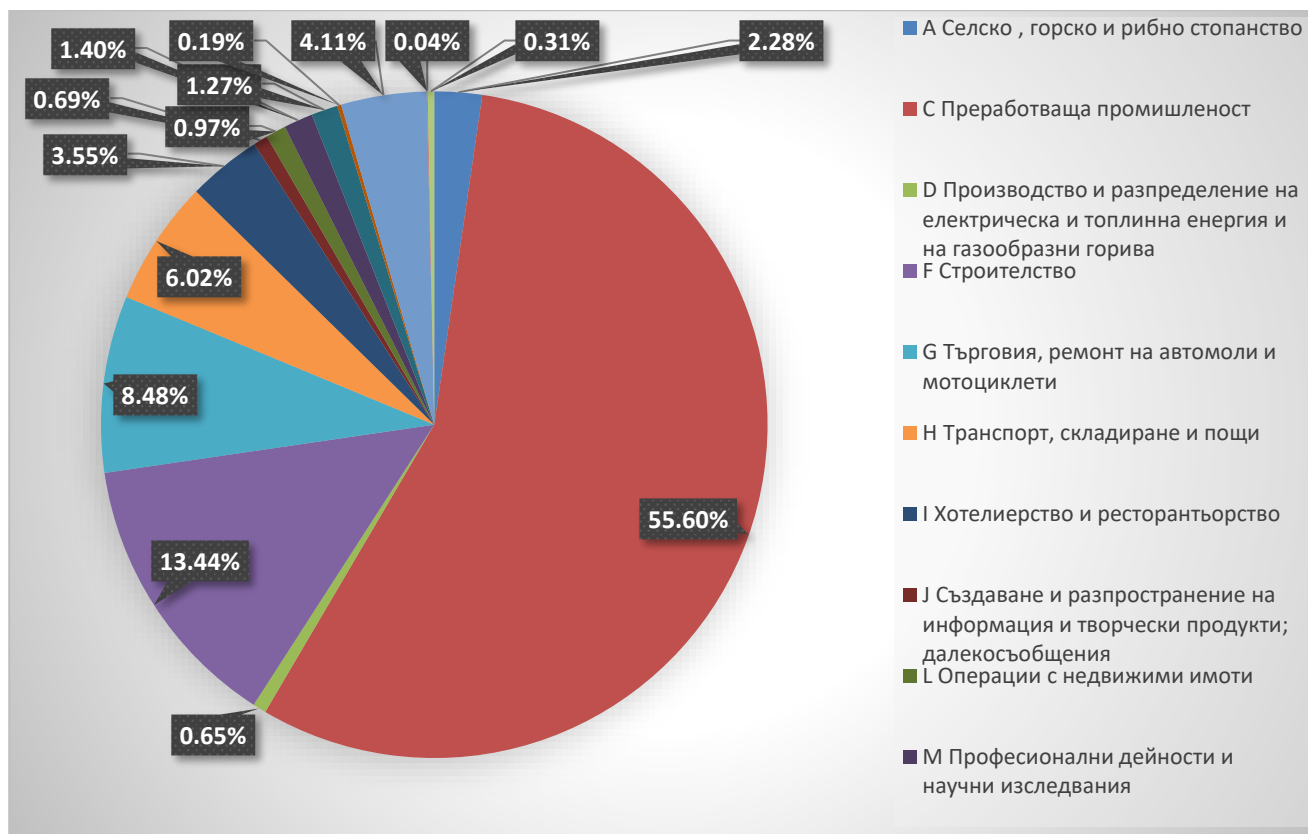
For the territory of the three municipalities , the production for 2021 amounted to BGN 577.672 million, with an increase of 3.5% compared to 2020. Leading in the district's economy continues to be sector C "Manufacturing", where 55.60% of the total value of production was realized. Net sales revenues amounted to BGN 843.404 million and were 9.8% more than the previous year. FTA expenditures amounted to BGN 82,204 million and decreased by 1.2% compared to the previous year. The number of employed persons in the non-financial enterprises in the district was 2 730 people and they increased by 2% compared to the previous year.

The manufacturing industry is the main sector for the territory for 2021., accounting for 55.6 % of the share of production produced by enterprises in the three municipalities. Next came the construction sector with a share of 13.44%, which made a comparatively smaller contribution to the economy of the territory, followed by the sectors of trade, repair of motor vehicles and motorcycles (8.48%) and transport, storage and post (6.02%). The share of production by the **manufacturing sector** in the municipalities of the territory it is also predominant for each of them, as in the municipality of Gotse Delchev it is 59.30%, in the municipality of Garmen - 24.04%, in the municipality of Hadzhidimovo - 61.89%.

Data on the share of production of reported non-financial enterprises on the territory for 2021 by sector is presented in the following figure:

The project is co-financed by the European Regional Development Fund (ERDF) and the national funds of the countries participating in the INTERREG V-A Greece-Bulgaria Cross-Border Cooperation Programme 2014-2020.

Source: NSI

Figure 10: Output of reported non-financial enterprises on the territory 2021

In terms of **industries in the manufacturing industry**, the leading ones in the municipality of Gotse Delchev are **the textile and footwear industry** (57% of the production), **the food industry** (13%), as well as the production of timber, paper and cardboard (12%), and the rubber and plastics industry (7%).

In the municipality of Garmen is developed **clothing and footwear industry**, which provides over 500 jobs and generates significant export revenues. The food industry is less developed and a very small number of employees are engaged in it.

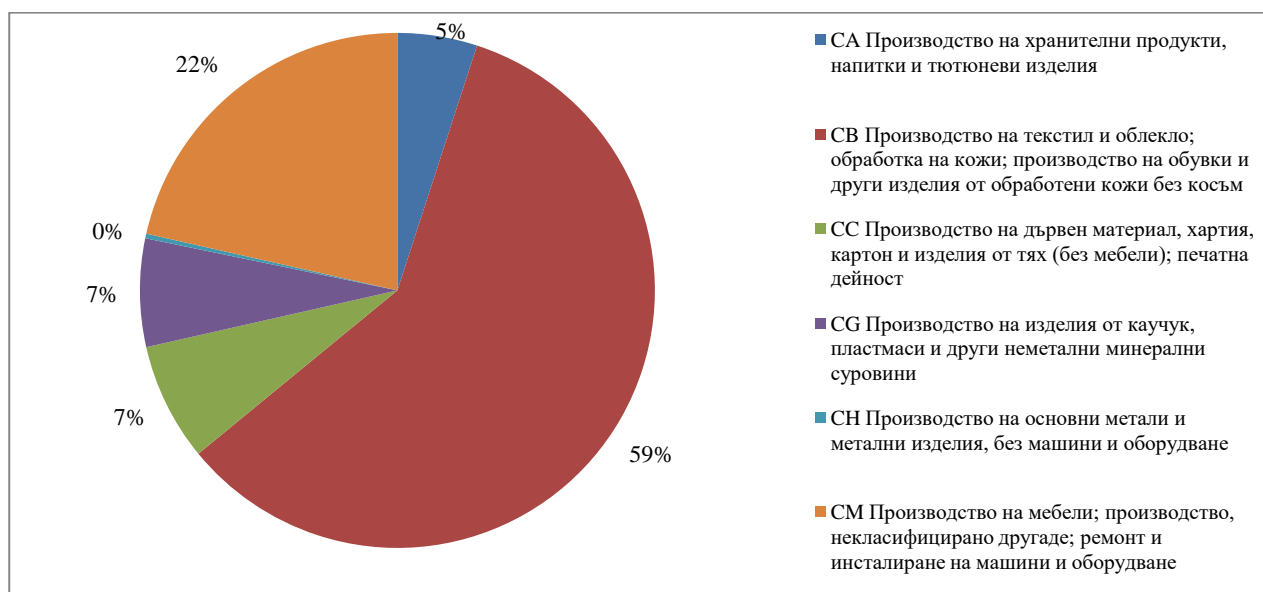
The production is realized mainly on the territory of the municipality by small producers of bread and bakery products, dairy products, etc. The potential for development of the sector is closely related to the development of agriculture.

The more important subsectors of the manufacturing industry in the **municipality of Hadzhidimovo** are: **manufacture of textiles, textile products and garment production** (about 50% of the output of the manufacturing industry), followed by production of face leather, manufacture of travel goods, saddlery and footwear and the manufacture of food products and beverages (manufacture of dairy, preserves, bread and bakery products).

The figure presents information on the share of production of enterprises in **sector C "Manufacturing"** in the territory:

The project is co-financed by the European Regional Development Fund (ERDF) and the national funds of the countries participating in the INTERREG V-A Greece-Bulgaria Cross-Border Cooperation Programme 2014-2020.

Source: NSI

Figure 11: Production of enterprises in sector C "Manufacturing" on the territory, 2021

The largest share of output is in sector C "**Manufacture of textiles and clothing; leather processing; manufacture of footwear and other articles of fur**" (NACE codes C13-C15) - 59%.

The **construction** sector ranks second on the territory and provides 13.44% of the production, as for the municipality of Gotse Delchev the share is 11.36%, 29.67% - in the municipality of Garmen and 11.45% - in the municipality of Hadzhidimovo, which is an indicator of high investment activity in the three municipalities.

The sector of **trade and repair of motor vehicles and motorcycles** for the territory ranks third, with 8.26% in the municipality of Gotse Delchev, 1.84% in the municipality of Garmen and 6.58% in the municipality of Hadzhidimovo.

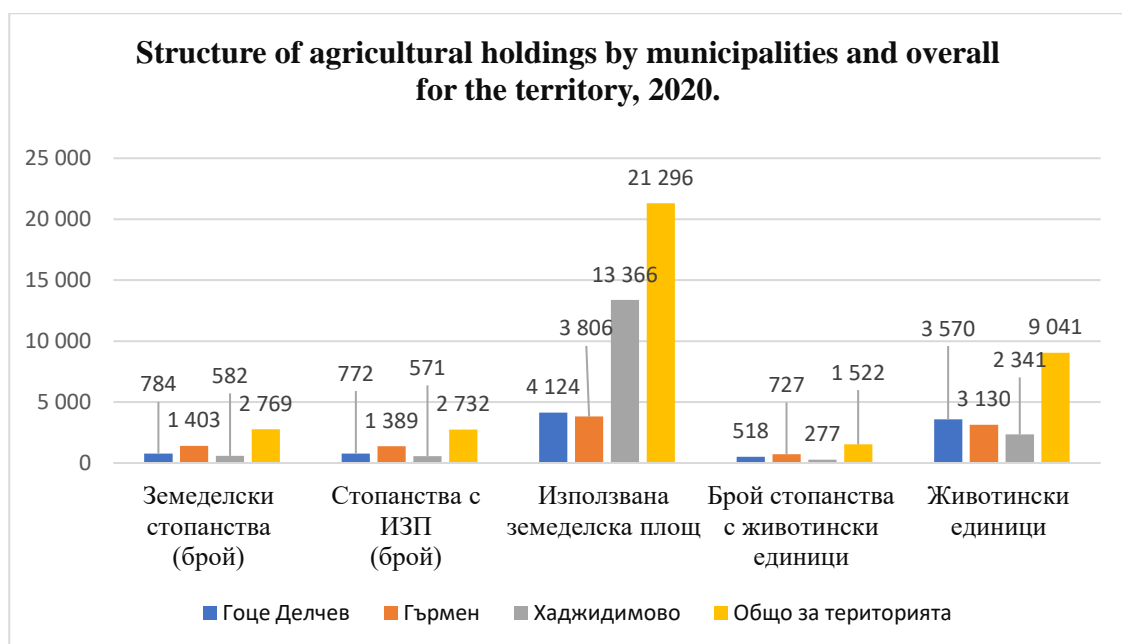
The climate and soils are suitable for growing different types of crops, typical for the temperate climate zone, but the agricultural terrains are highly fragmented, which does not allow full mechanization and is an obstacle for investors. In all three municipalities, the fields have the highest share in the agricultural fund (over 50%), followed by pastures and meadows and perennials. Utilized agricultural land outdoors, according to data from an official census of agricultural holdings by the Agrostistics Department, the MAF (2020) is 21,292 ha, but only 1,996 ha (9%) is arable.

According to the latest official census of agricultural holdings by the Agrostistics Department, MAF (2020) **There is a decrease of 67% in the number of agricultural holdings on the territory compared to the 2010 census.**

Structure of agricultural holdings

The project is co-financed by the European Regional Development Fund (ERDF) and the national funds of the countries participating in the INTERREG V-A Greece-Bulgaria Cross-Border Cooperation Programme 2014-2020.

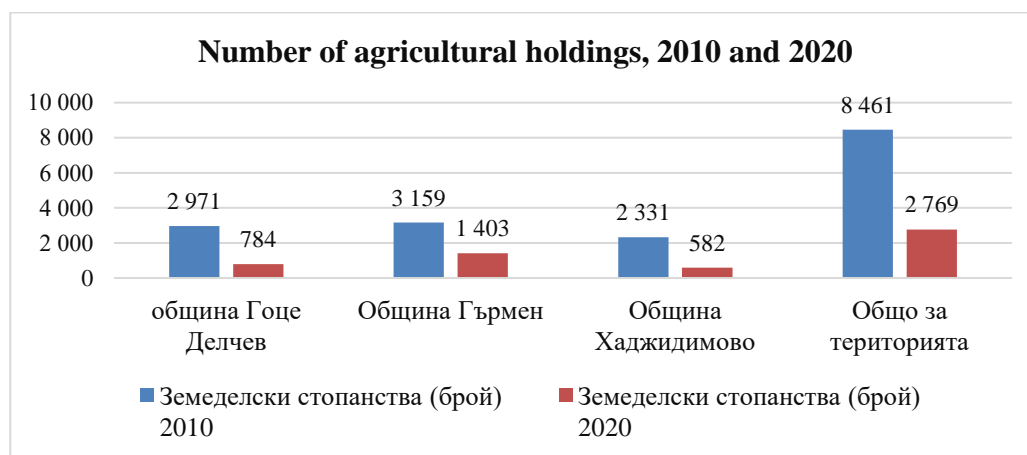

Source: Ministry of Agriculture and Food, Agrostistics Department - Census of Agricultural Holdings in Bulgaria in 2020

Figure 12: Structure of agricultural holdings by municipality and total territory, 2020

The trend is a decrease in farms on the territory in 2020 compared to the 2010 census data, with a decrease in the number of farms in 2020 less than in 2010. In 2010, there were 2,971 agricultural holdings registered on the territory of Gotse Delchev Municipality, in Garmen - 3,159, and in Hadzhidimovo 2331 or a total of 8 461 agricultural holdings for the territory. According to the latest official census of agricultural holdings by the Agrostistics Department, MAF (2020), 784 agricultural holdings were registered on the territory of the municipality of Gotse Delchev, 1,403 in Garmen, and 2,769 agricultural holdings in Hadzhidimovo. The largest decline is in agricultural holdings in the municipality of Hadzhidimovo - 75%, followed by the municipality of Gotse Delchev - 74% and the municipality of Garmen - 56%.

The project is co-financed by the European Regional Development Fund (ERDF) and the national funds of the countries participating in the INTERREG V-A Greece-Bulgaria Cross-Border Cooperation Programme 2014-2020.

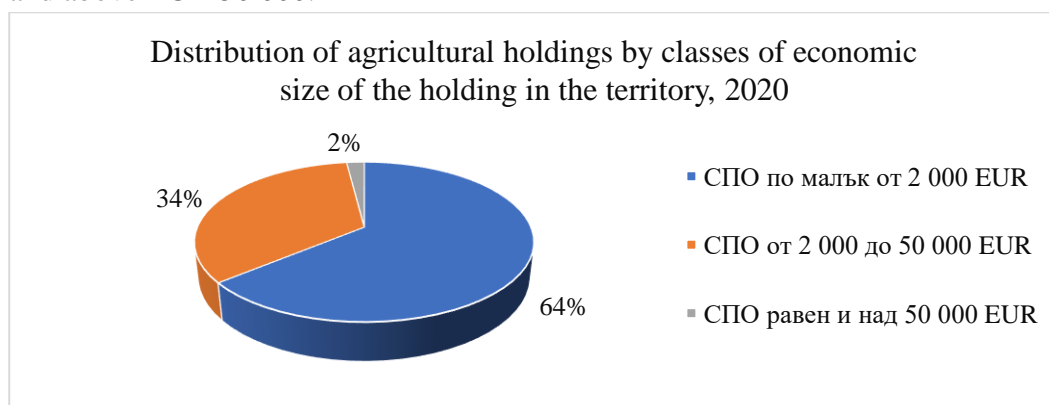

Source: Ministry of Agriculture and Food, Agrostatistics Department - Census of Agricultural Holdings in Bulgaria in 2010 and 2020

Figure 13: Number of agricultural holdings by municipalities and total for the territory, 2010 and 2020

Of the 2 769 registered in 2020, 2 732 farms use an agricultural area of 21 296 ha, of which 4 120 ha are arable and 1 522 farms grow 9 041 livestock units. The largest share of arable land is used for the cultivation of cereals - 1 429 ha (35%), followed by industrial crops - 310 ha (7.5%), strawberries, fresh vegetables and flowers - 252 ha (6%), permanent plantations - 174 ha (4%). Leading in the field of livestock breeding are sheep, cattle and goat breeding. The share of hens, birds, rabbits and bee colonies is smaller.

Of the agricultural areas used, 19 % were arable, 80% grassland and mary and 1% permanent crops. The distribution of agricultural holdings (incl. with the total land allocated) by economic size classes of the holding is as follows: 1 774 (64%) of the holdings have a CVO of less than EUR 2 000, 932 holdings (34%) have a size of EUR 2 000 to EUR 50 000 and 63 holdings (2%) are equal in size and above EUR 50 000.

Source: Ministry of Agriculture and Food, Agrostatistics Department - Census of Agricultural Holdings in Bulgaria in 2020

Figure 14: Distribution of agricultural holdings by economic size classes of the holding in the territory, 2020

The sector provides permanent and seasonal employment to 2 789 people, with 2 539 employed by farmers' families, 225 people permanently employed external labour force and 26 people in seasonal work. As evidenced by the available data, a very small number of persons are employed in the sector, i.e. few jobs are provided. 92% of those employed are family and only 8% of employees are in permanent employment, 1% of those employed are in seasonal employment. For comparison, according to the statistical information from the Ministry of Agriculture and Food, Agrostatistics Department - Census of Agricultural Holdings in Bulgaria, in 2010, the sector provided permanent and seasonal employment for 9,108 people in total on the territory, i.e. there is a 70% decrease in the provided employment in 2020 compared to 2010.

With regard to the technique used in agricultural holdings in the territory, it may have been said that it is morally obsolete and low-productive.

The project is co-financed by the European Regional Development Fund (ERDF) and the national funds of the countries participating in the INTERREG V-A Greece-Bulgaria Cross-Border Cooperation Programme 2014-2020.

Farmers use the following own agricultural machinery: 104 farmers use - 138 wheeled tractors, 11 farmers - 18 pcs. other self-propelled machinery, 46 farmers - 59 tractor trailers. There are also 5 grain harvesters, 37 machines for sowing and planting, 32 machines for fertilizing and plant protection and others (motor cultivators, hoeing, watering, dryers, etc.) - 47 pcs. The predominant number of agricultural holdings are very small agricultural holdings with a SPO below EUR 2 000. From the agricultural holdings with a SPO of more than EUR 2 000, 45 % cultivate arable crops, 34 % grazing livestock, 10 % mixed crops and livestock, 3 % permanent crops, 2% vegetables, mushrooms and flowers. **The agricultural sector is characterized by a low degree of mechanization and automation, lack of digitalization and innovation.**

In all three municipalities **over 80% of the farms are up to 10 decares in size, which determines the need to consolidate them for the purposes of optimization and mechanization of processing.** There are prerequisites for the development of ecologically clean agricultural production due to the lack of large industrial pollutants of the soils and air in the area. **Livestock production** has a smaller share in the agricultural output, due to higher production costs and low purchase prices of animal production. Almost all types of livestock are represented, cattle breeding, sheep, goat, poultry breeding, as well as beekeeping are developed. Livestock is developing in family farms and needs optimization, modernization of production and automation of cultivation. The prospects are related to the development of modern livestock family farms with elite animals and mechanization of the processes of breeding, introduction of mechanization, incl. new technologies, innovation, robotisation, as well as investments to achieve newly introduced European standards. An active marketing policy, restoration of the hydromeliorative system and agricultural roads, is also necessary, with a view to ensuring irrigation of agricultural areas in view of the prolonged droughts in recent years.

Forestry is represented by logging and wood processing enterprises, which mainly produce wooden building materials and furniture details.

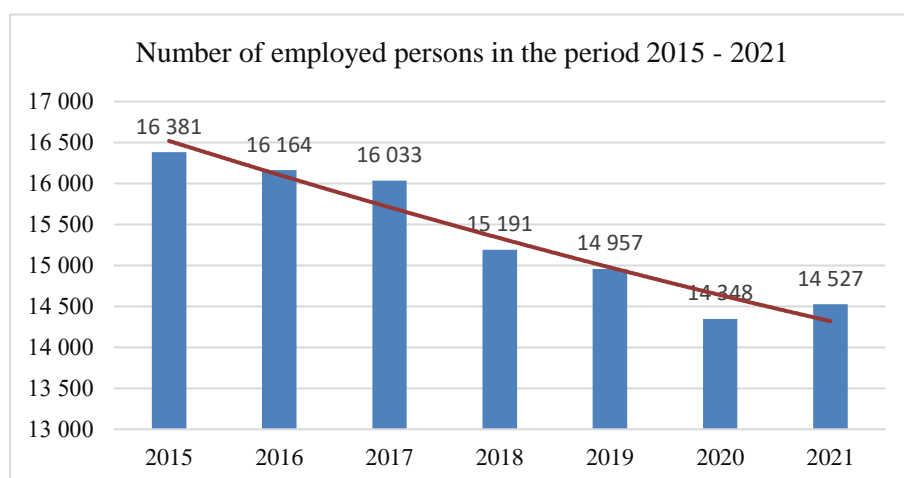
Hotel and restaurant management are most strongly represented in the municipality of Garmen (17% of the revenues and 13% of the employed, while in the other two municipalities its share is lower - revenues 4-5%, and 2-3% employees. All three municipalities have prerequisites for the development of tourism, given the realities of the territory related to the presence of pure nature, rich cultural and historical heritage and natural landmarks, Built tourist infrastructure - accommodation, thanks to EU funding and private investment. All this is a prerequisite for the implementation of measures and planning of activities related to the development of alternative forms of tourism and the preservation, preservation and promotion of the wealth of the local cultural, historical and natural heritage.

3.3. Persons employed in enterprises

The project is co-financed by the European Regional Development Fund (ERDF) and the national funds of the countries participating in the INTERREG V-A Greece-Bulgaria Cross-Border Cooperation Programme 2014-2020.

Only in 2017 and 2021 there was a slight increase in the number of employees, but overall the trend is negative. The number of employed persons for the period decreased from 16,381 people in 2015 to 14,527 in 2021 or by 1,854 people, which is more than 11%.

Source: NSI

Figure 15: Number of employed persons on the territory for the period 2015 - 2021

3.4. Investment activity

A significant share in the acquisition of FTA expenditures in the municipality of **Gotse Delchev** in the period 2015 - 2021 was taken by the industry - 41%, followed by the sector trade, repair of motor vehicles and motorcycles, transport, storage and post and hotel and restaurant management (23%). The share of professional activities and research, administrative and support activities is 3%, and of agriculture, forestry and fishing - nearly 5%.

In the municipality of **Garmen** the leading sector in terms of investment activity is trade; repair of motor vehicles and motorcycles; transport, storage and posts; *hotels and restaurants* (35%), followed by industry (26%) and agriculture, forestry and fisheries (25%).

In the municipality of **Hadzhidimovo** the industry is most strongly represented in the investment activity (23%) in the industry, followed by agriculture, forestry and fishing - nearly 15% and trade; repair of motor vehicles and motorcycles; transport, storage and post; *hotels and restaurants* (14%).

The acquisition costs of FTAs in the three municipalities are presented in the following table, and much of the data is confidential according to the NSI policy:

Table 9: FTA acquisition costs by municipalities, 2015 - 2021

The project is co-financed by the European Regional Development Fund (ERDF) and the national funds of the countries participating in the INTERREG V-A Greece-Bulgaria Cross-Border Cooperation Programme 2014-2020.

Economic activities (A10)	Expenditure on acquisition of tangible fixed assets (thousand EUR)						
	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Gotse Delchev Municipality							
Total	33 371	29 465	37 803	35 497	51 058	70 760	59 748
1 Agriculture, forestry and fisheries	3 652	1 203	574	1 650	1 987	3 387	2 338
2 Extractive, manufacturing and other industries; water supply; sewerage, waste management and remediation	8 878	8 971	18 413	16 335	20 250	24 738	18 877
3 Construction	2 120	1 290	1 778	1 873	1 228	1 741	4 492
4 Trade; repair of motor vehicles and motorcycles; transport, storage and post; hotels and restaurants	8 252	9 826	8 976	10 961	11 151	11 530	13 189
5 Creation and dissemination of information and creative products; Telecommunications	29	..	144	..	47	357	84
6 Financial and insurance activities	155
7 Real estate activities	2 092	3 627	1 107	1 289	2 066	3 880	7 276
8 Professional activities and scientific research; Administrative and support service activities	1 496	1 080	675	574	558	1 588	2 321
9 General government; education; Human health and social work	..	2 640	..	2 261	10 702
10 Other services	148	648	490	523	..	330	314
Garmen Municipality							
Total for the Territory	21 728	4 425	5 782	8 819	7 713	6 986	9 209
1 Agriculture, forestry and fisheries	5 112	406	1 239	4 138	2 531	2 021	456
2 Extractive, manufacturing and other industries; water supply; sewerage, waste management and remediation	4 053	851	1 718	1 123	1 281	1 413	754

The project is co-financed by the European Regional Development Fund (ERDF) and the national funds of the countries participating in the INTERREG V-A Greece-Bulgaria Cross-Border Cooperation Programme 2014-2020.

Economic activities (A10)	Expenditure on acquisition of tangible fixed assets (thousand EUR)						
	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
3 Construction	1 510	736	595	1 061	1 398
4 Trade; repair of motor vehicles and motorcycles; transport, storage and post; hotels and restaurants	9 709	2 172	1 781	1 916	1 335	1 741	3 958
5 Creation and dissemination of information and creative products; Telecommunications	0	0	0	0	0	0	0
6 Financial and insurance activities	0	0	0	0	0	0	0
7 Real estate activities	..	57	..	162	702	182	..
8 Professional activities and scientific research; Administrative and support service activities	721	0	36
9 General government; education; Human health and social work	76	516	..
10 Other services	..	0	0
Hadjidimovo Municipality							
Total	21 141	5 784	6 987	11 031	18 696	5 483	13 247
1 Agriculture, forestry and fisheries	..	302	..	2 138	6 975	2 538	..
2 Extractive, manufacturing and other industries; water supply; sewerage services, waste management and remediation	503	475	1 779	4 706	7 098	1 960	1 304
3 Construction	..	569	43	235	216	234	..
4 Trade; repair of motor vehicles and motorcycles; transport, storage and post; hotels and restaurants	4 019	564	1 328	999	2 073	566	1 567
5 Creation and dissemination of information and creative products;	..	0	0

The project is co-financed by the European Regional Development Fund (ERDF) and the national funds of the countries participating in the INTERREG V-A Greece-Bulgaria Cross-Border Cooperation Programme 2014-2020.

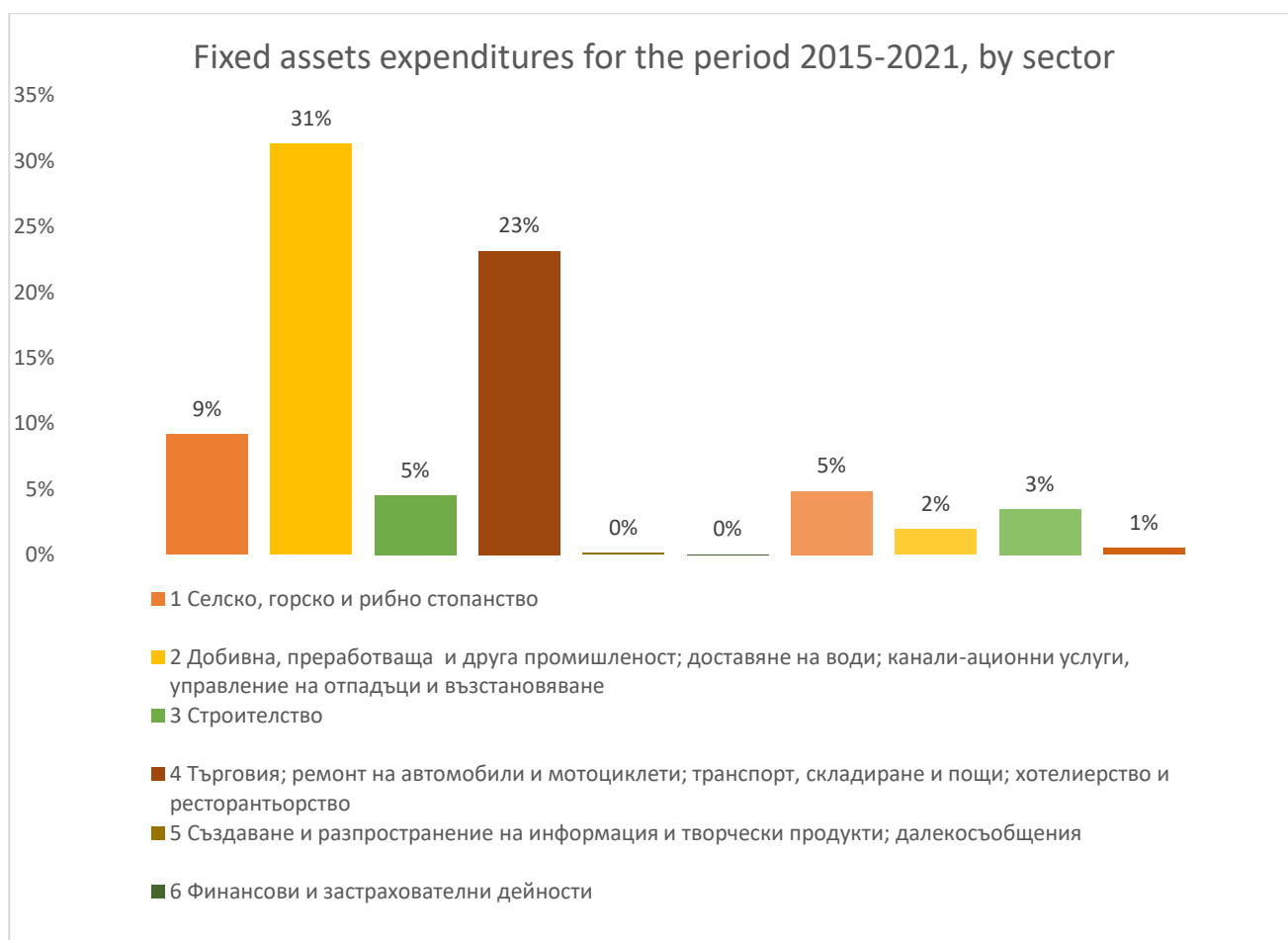

Economic activities (A10)	Expenditure on acquisition of tangible fixed assets (thousand EUR)						
	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Telecommunications							
6 Financial and insurance activities	0	0	0	0	0	0	0
7 Real estate activities	..	0	108	0	0
8 Professional activities and scientific research; Administrative and support service activities	0
9 General government; education; Human health and social work
10 Other services	0	0	0
<i>".." Confidential data</i>							

Total for the territory (according to non-confidential data) **the largest share of FTA expenditure in industry** is 36%, followed by trade - 23% and agriculture, forestry and fisheries - 9%:

The project is co-financed by the European Regional Development Fund (ERDF) and the national funds of the countries participating in the INTERREG V-A Greece-Bulgaria Cross-Border Cooperation Programme 2014-2020.

Source: NSI

Figure 16: Expenditure on acquisition of FTA in the territory, 2015 - 2021

For the period 2015 - 2021, the realized foreign direct investments in the non-financial sector amount to a total of 494 537 thousand. of which the majority - 80% are in the municipality of Gotse Delchev, 16% in the municipality of Hadzhidimovo and 4% in the municipality of Garmen.

The realized foreign direct investments in the non-financial sector on the territory are only 7% of these investments for the district of Blagoevgrad, where for the period 2015 - 2021, foreign investments amount to BGN 6,757,076,000, which means **that the territory is not attractive to foreign investors.**

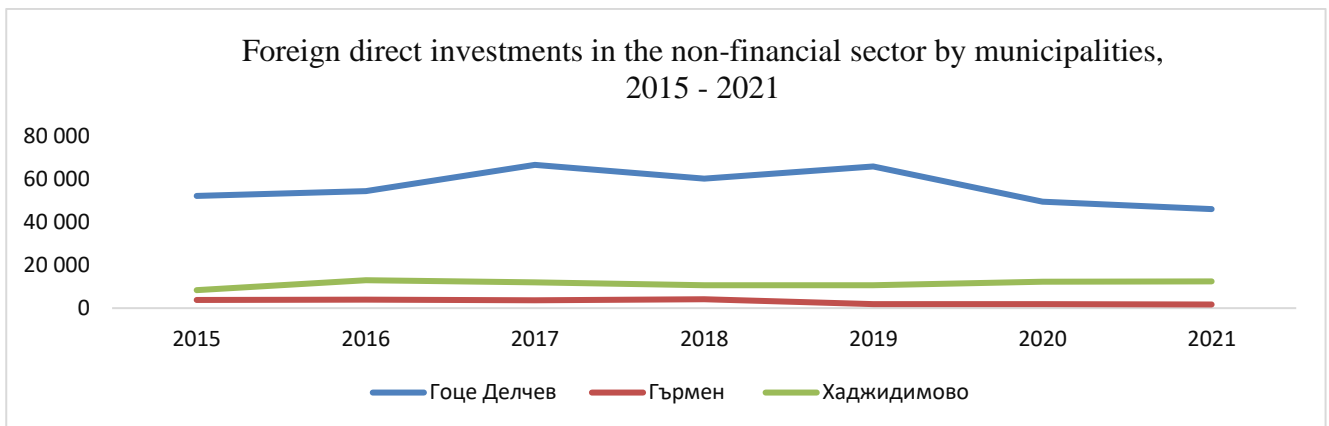
Table 10: Foreign Direct Investments in the Non-Financial Sector by Municipalities, 2015 - 2021

Municipality	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
	(Thousand BGN)						
Gotse Delchev	52 089	54 312	66 546	60 204	65 765	49 392	46 006
Garmen	3 740	3 942	3 694	4 147	1 868	1 803	1 706
Hadzhidimovo	8 361	12 979	12 049	10 573	10 634	12 306	12 421

The project is co-financed by the European Regional Development Fund (ERDF) and the national funds of the countries participating in the INTERREG V-A Greece-Bulgaria Cross-Border Cooperation Programme 2014-2020.

Total for Territory	64 190	71 233	82 289	74 924	78 267	63 501	60 133
<i>Source: NSI</i>							

Source: NSI

Figure 17: Foreign direct investments in the non-financial sector by municipalities, 2015 - 2021

3.5. Tourism

The territory of the municipalities of Gotse Delchev, Garmen and Hadzhidimovo has great tourist potential and highly developed tourism, determined mainly by the mineral springs in the municipality of Garmen and the rich cultural and historical heritage of the three municipalities.

The main types of tourism, typical for the region and with a pronounced potential for future development, are the following: cultural-historical, rural, balneology, mountain and ecotourism.

Cultural and historical tourism relies on architectural reserves and cultural monuments of national importance. The village of Kovachevitsa (Municipality Garmen) is a unique Renaissance architectural ensemble, declared a monument of culture. In the village is located the church "St. St. Nicholas" (1847), declared a cultural monument of local importance. From the ancient Roman town of Nicopolis ad Nestum (municipality of Garmen) - a late ancient and early Byzantine town, you can see the remains of fortress walls, cult buildings and other facilities. It is one of the three cities founded on the Balkan Peninsula by the Roman Emperor Trajan in honor of his victory over the Dacians in 106 AD, called the "City of Victory of Mesta". Near the ancient city, the remains of a basilica were found during excavations. Other attractions in Garmen are the prehistoric settlement and the Thracian sanctuary in the "Gradishte" area near the village of Dolno Dryanovo.

Rural tourism is one of the leading directions in the tourist supply in the region. It is best developed in the holiday village of Leshten (Garmen municipality). The village is one of the most

The project is co-financed by the European Regional Development Fund (ERDF) and the national funds of the countries participating in the INTERREG V-A Greece-Bulgaria Cross-Border Cooperation Programme 2014-2020.

attractive and authentic resorts for rural tourism in Bulgaria. Fifteen restored old houses offer the typical for the region Revival atmosphere, combined with modern comfort. In Leshten is located the church "St. Parashkeva." It was built in 1837 and is an artistic monument of culture.

Balneotourism is associated with the mineral springs in the village of Ognyanovo. The mineral water has a beneficial effect on a number of diseases. The beautiful scenery and thermal waters make the village of Ognyanovo a preferred resort for dozens of tourists from the country and abroad.

There are a number of sites in the region suitable for the development of *ecotourism*: The territory of Gotse Delchev municipality includes part of the Pirin National Park, 4 nature reserves, 1 protected area, 1 waterfall and 9 localizations of single centuries-old trees and groups of trees. on an area of 850 hectares. The Dark Forest Reserve, which is located in the upper valley of the Kanina River and is 16 km away. from the village of Kovachevitsa (Municipality of Garmen). It was created to protect a centuries-old mixed forest of spruce, fir and beech. The gorge of the Kanina River in the area "Blue Vir" is one of the most impressive natural phenomena in the area. "Kayaliyski skali" are protected rock formations with the status of a natural landmark since 1984. "Goat stone" is a unique rock formation and was declared a natural landmark in 1976. Cave "Rizova dupka" is a karst gap with a depth of 10-12 meters, and cave "Manoilova dupka" is the longest cave in the Dabrashki part of the Western Rhodopes and throughout Southwestern Bulgaria. Its length is 2 175 m. Zagrad plane trees are the two most attractive centuries-old trees in the region. A number of eco-trails are marked in the region: Kaninska eco-trail with a length of about 16 km., divided into different sectors; Kovachevitsa - Skrebatno - Osikovo - Ribnovo; Kovachevitsa - Dolen and Zagrade - Garmen - Staro Debren - Dolno Dryanovo - Dolen.

In the municipality of Hadzhidimovo, the main tourist sites are the two mountains Slavyanka and Stargach, which until recently were little known (for decades the mountains and their surroundings were a prohibited border area).

With regard to **accommodation establishments** on the territory to meet the needs of tourists and visitors of the three municipalities, **in 2021 their number is 23**, they have 1,106 beds and 96,797 nights have been spent, of which only about 3% by foreigners.

Table 11: Activity of accommodation establishments in the municipalities of Gotse Delchev, Garmen and Hadzhidimovo during the period 2016 - 2021

Godina	Municipalities	Places for storage number	Beds number	Beds-days - number	Nights spent - number		Income from nights - BGN	
					Total	incl. by foreigners	Total	incl. by foreigners
2016	Gotse Delchev	15	648	159 992	24 050	2 730	765 851	99 679
	Garmen	15	590	183 862	47 913	2 601	2 466 173	159 670
	Hadzhidimovo	3	48	15 676	2 892	384	134 831	14 045

The project is co-financed by the European Regional Development Fund (ERDF) and the national funds of the countries participating in the INTERREG V-A Greece-Bulgaria Cross-Border Cooperation Programme 2014-2020.

Godina	Municipalities	Places for storage number	Beds number	Beds-days - number	Nights spent - number		Income from nights - BGN	
					Total	incl. by foreigners	Total	incl. by foreigners
	Total for the territory	33	1 286	359530	74 855	5715	3 366 855	273 394
	Blagoevgrad region	289	19 350	4 991 772	1 353 443	596 452	62 836 702	31 552 116
2017	Gotse Delchev	15	636	158 650	28 111	3 126	1 143 696	144 668
	Garmen	15	584	188 995	54 862	2 798	2 885 260	184 862
	Hadzhidimovo	3	48	15 652	2 712	113	134 949	5 209
	Total for the territory	33	1 268	363 297	85 685	6037	4 163 905	334 739
	Blagoevgrad region	266	18 337	4 840 394	1 379 465	624 198	63 898 656	33 076 763
2018	Gotse Delchev	13	569	140 294	28 405	3 171	1 196 864	165 382
	Garmen	15	584	189 387	58 626	2 847	3 079 360	193 323
	Hadzhidimovo	3	58	19 488	2 958	30	182 628	2 294
	Total for the territory	31	1 211	349 169	89 989	6 048	4 458 852	360 999
	Blagoevgrad region	250	18 034	4 901 746	2 958	30	182 628	2 294
2019	Gotse Delchev	12	545	131 025	32 760	4 078	1 372 682	195 351
	Garmen	14	610	192 478	71 234	2 989	3 877 953	211 989
	Hadzhidimovo	3	62	15 652	2 291
	Total for the territory	29	1217	339 155	106 285	7 067	5 250 635	407 340
	Blagoevgrad region	242	18 125	5 032 011	1 445 379	665 067	75 287 174	38 730 745
2020	Gotse Delchev	10	516	138 152	19 936	1 483	1 004 462	91 047
	Garmen	13	580	170 765	52 993	917	2 695 358	63 652
	Hadzhidimovo	3	62	16 809	3 175	..	203 846	..
	Total for the territory	26	1158	325 726	76 104	2 400	3 903 666	154 699
	Blagoevgrad region	228	17 333	3 571 511	892 107	400 938	49 735 860	25 178 610
2021	Gotse Delchev	10	524	187 092	26 434	1 816	1 428 997	113 852
	Garmen	10	520	179 068	67 586	977	3 619 805	68 440

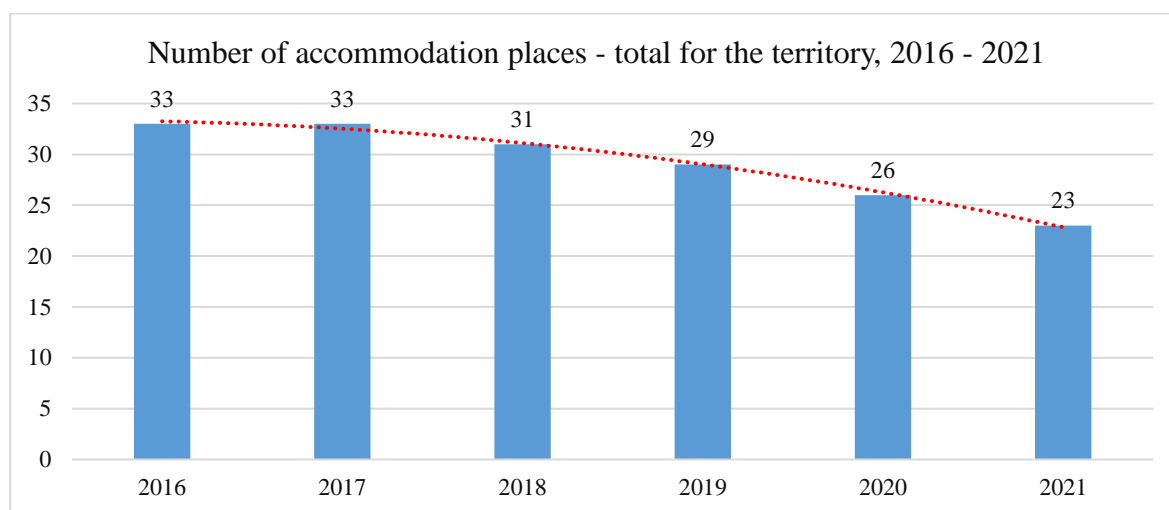
The project is co-financed by the European Regional Development Fund (ERDF) and the national funds of the countries participating in the INTERREG V-A Greece-Bulgaria Cross-Border Cooperation Programme 2014-2020.

Godina	Municipalities	Places for storage number	Beds number	Beds-days - number	Nights spent - number		Income from nights - BGN	
					Total	incl. by foreigners	Total	incl. by foreigners
	Hadzhidimovo	3	62	19 110	2 777	..	262 464	..
	Total for the territory	23	1 106	386 376	96 797	2 793	5 311 266	182 292
	Blagoevgrad region	200	15 076	3 981 084	913 295	186 073	57 208 756	14 287 011

Source: NSI

Accommodation establishments in the territory have decreased by almost 30%, but the number of nights has increased from 74,855 to 96,797, and revenues from nights have increased from BGN 3,366,855 to BGN 5,311,266. That is, we can say that accommodation places work more efficiently, filling their capacity and increasing their revenues over the past 6 years. This fact is indicative, that tourism in the territory has potential for development.

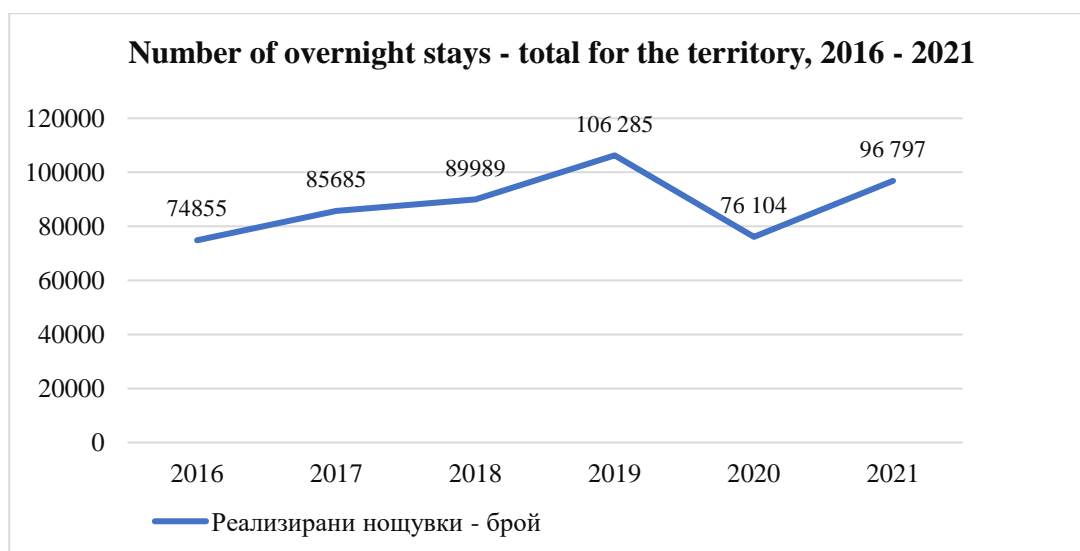
Source: NSI

Figure 18: Accommodation on the territory, 2015 - 2021

For the period 2016-2021, there is a **positive trend of significant growth** of accommodation establishments (by 20%), nights spent, including (by nearly 40%) and revenues from nights spent (by nearly 48%), which is an indicator of the stable and continuing development of tourism and hospitality on the territory.

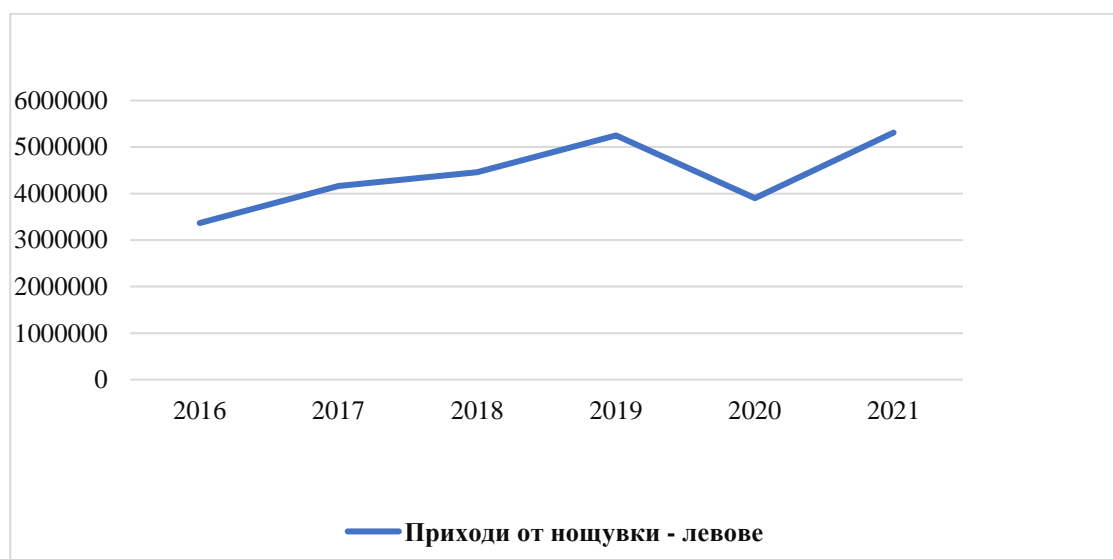
The project is co-financed by the European Regional Development Fund (ERDF) and the national funds of the countries participating in the INTERREG V-A Greece-Bulgaria Cross-Border Cooperation Programme 2014-2020.

Source: NSI

Figure 19: Nights spent in accommodation establishments on the territory 2016 - 2021

Source: NSI

Figure 20: Revenues from nights spent in accommodation establishments on the territory 2016-2021

Main conclusions for the economic development of the territory

- **Positive development of the economy** on the territory in the period 2016 - 2021 with observed steady growth in the values of output, revenues from the activity number of non-financial enterprises;

The project is co-financed by the European Regional Development Fund (ERDF) and the national funds of the countries participating in the INTERREG V-A Greece-Bulgaria Cross-Border Cooperation Programme 2014-2020.

- A structurally determining branch for the economy of the territory is **the manufacturing industry**;
- The leading branch in industry for the territory is the sector **production of textiles and clothing, leather processing, production of shoes** and other fur products in terms of number of enterprises and output;
- **Hotel and restaurant management** on the territory are most strongly represented in the municipality of Garmen, and the tourism sector is developing at a high pace and still has untapped potential, especially in the development of alternative tourism;
- **Unfavorable trend** in terms of employees for the period 2015 - 2021;
- Enterprises of all categories **operate on the territory**, with 92% being micro-enterprises;
- Most enterprises are active in **sector C "Manufacturing"**;
- On the territory there are enterprises in the three categories of economic sectors - agricultural sector, industry and services;
- **The largest share of FTA expenditure in the industry**, followed by trade;
- For the period 2016 - 2021, there is a **positive trend of significant increase** in overnight stays and revenues from nights spent on the territory, which is an indicator of the potential for tourism development.

4. Entrepreneurship and the Strategy for Community-led Local Development of LAG - Gotse Delchev - Garmen - Hadzhidimovo for the period 2014 - 2020

During the preparation of the **Strategy for Community-led Local Development of the LAG - Gotse Delchev - Garmen - Hadzhidimovo for the period 2014 - 2020**, studies and analyses of the current situation on the territory and the needs of stakeholders were conducted in order to plan priorities, objectives and measures.

As a result, SWOT analysis **as strengths for the territory** are defined the presence of high entrepreneurial spirit, accumulated traditions in the sectors of manufacturing industry and attracted foreign investors, favorable demographic and educational structure of the population as a factor for business development, the presence of entrepreneurial structures promoting business and cross-border relations with neighboring countries, which in turn determine the potential for economic development in various areas of agriculture, industry and services.

As a result of the research and the interest of stakeholders, the Local Development Strategy includes a priority, a specific objective and a measure addressed to potential entrepreneurs, including their identified needs, as follows:

OVERALL STRATEGIC OBJECTIVE

Sustainable development on the territory of the municipalities of Gotse Delchev, Garmen and Hadzhidimovo by stimulating the local economy, improving the environment and quality of life,

The project is co-financed by the European Regional Development Fund (ERDF) and the national funds of the countries participating in the INTERREG V-A Greece-Bulgaria Cross-Border Cooperation Programme 2014-2020.

increasing the capacity of human resources and utilizing the local potential and identity of the territory.

Specific objective	Measure	Expected results
Priority 3 - Development of human capital by improving access to employment, stimulating entrepreneurial ideas and providing modern social services		
3.1 - Improving access to employment and job quality through training of unemployed and employed people and support for the development of entrepreneurial ideas	<i>M9 "Support for the development of entrepreneurial ideas on the territory of LAG - Gotse Delchev - Garmen - Hadzhidimovo"</i>	Increased awareness and skills of entrepreneurs on the territory of the LAG for the development of independent business

Table 12: Objectives of SMR - Priority 3

Measure 9 "Support for the development of entrepreneurial ideas on the territory of the LAG - Gotse Delchev - Garmen - Hadzhidimovo" of the Strategy is developed in accordance with Priority Axis 1 "Improving access to employment and job quality", Investment Priority 5 "Self-employment, entrepreneurship and enterprise creation, including innovative micro, small and medium-sized enterprises" of the Operational Program "Human Resources Development" 2014-2020, funded by the EU through the ESF.

The measure is addressed to the identified needs of stakeholders, namely: the need to promote the start-up and development of independent business and entrepreneurship - organizing and conducting seminars, forums, etc. Events;

providing training for the acquisition of entrepreneurial, managerial and business skills; lecturing on entrepreneurship, organizing and conducting games and simulations, etc. in schools, incl. vocational high schools on the territory of the LAG, provision of specialized consulting services to self-employed persons on issues related to business development - accounting services, human resource management services and other supporting the development of business start-ups, e.g. access to networks promoting business development, according to specific needs.

The impact achieved on the territory of the LAG, as a result of the implementation of the measure and the two projects funded through the Strategy, is:

1. Promoting entrepreneurship and encouraging future successful entrepreneurs in the LAG during 9 forums, with 189 participants from the territory of the LAG;
2. Trained in business and entrepreneurship 57 unemployed and 13 employees;

The project is co-financed by the European Regional Development Fund (ERDF) and the national funds of the countries participating in the INTERREG V-A Greece-Bulgaria Cross-Border Cooperation Programme 2014-2020.

3. Consulted persons on issues related to business development 50 persons;
4. 5 (five) persons have started self-employment at the end of the project activities;
5. Amount of public aid from OPHRD 2014 - 2020 for the implemented projects: BGN 85 920,95.

III. ANALYSIS OF THE ENVIRONMENT AND RESOURCES FOR ENTREPRENEURSHIP DEVELOPMENT

For the study and analysis of the environment and resources for entrepreneurship development on the territory of the three municipalities, quantitative and qualitative questionnaires were used to collect the necessary information and PEST and SWOT analyses were prepared. The two instruments define the main conclusions regarding the factors for the success of entrepreneurship on the territory of the municipalities of Gotse Delchev, Garmen and Hadzhidimovo.

Within the framework of the survey, information on their education was also collected for the respondents, as well as the specific target group of the project to which they relate.

In terms of educational level, the largest part of the respondents (persons who filled out the questionnaire) have higher education - 73%, (40% - Master and 33% - Bachelor) and 27% have secondary education. There are no persons, current or potential entrepreneurs, who have primary and primary education. The results show that the entrepreneurs on the territory are highly educated, which is a good basis and prerequisite for their professional realization and opportunities for development, incl. upgrading the acquired knowledge and skills and accepting the latest developments in business.

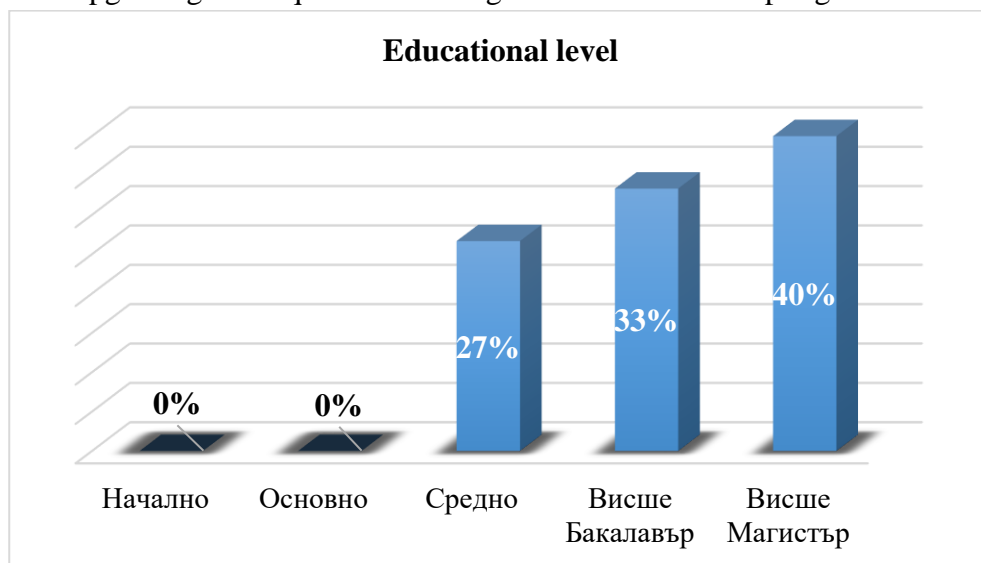

Figure 21: Educational level of respondents.

The project is co-financed by the European Regional Development Fund (ERDF) and the national funds of the countries participating in the INTERREG V-A Greece-Bulgaria Cross-Border Cooperation Programme 2014-2020.

In general, as evidenced by the analysis above, on the territory of the municipalities of Gotse Delchev, Garmen and Hadzhidimovo, micro enterprises are over 92%. The results of the questionnaire show that the survey involved representatives of micro enterprises - 57%, small enterprises - 27%, medium-sized enterprises - 3% and 13% - potential entrepreneurs, i.e. the highest percentage of micro enterprises, as they are prevalent in the territory.

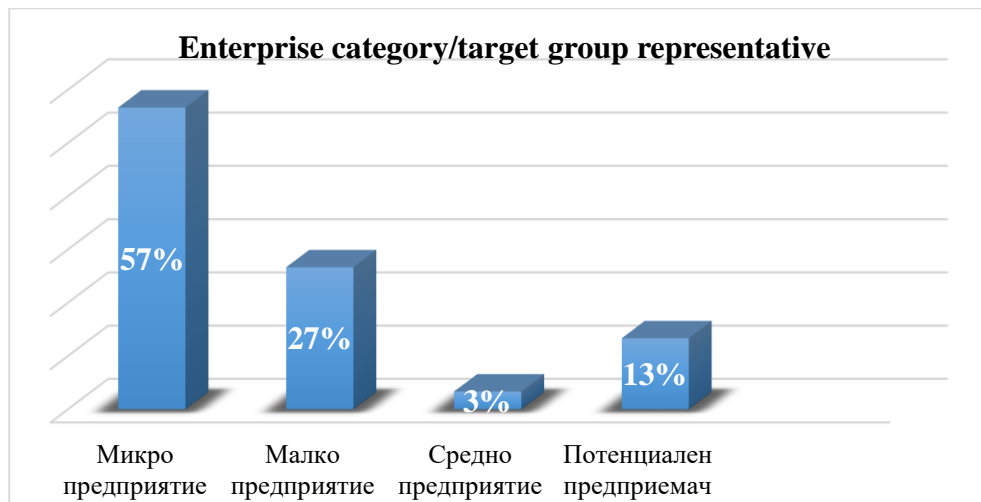

Figure 22: Category of respondents - the enterprise/representative of the target group

Based on the results listed in the figure above, it can be said that there is interest in entrepreneurship on the territory, namely 13% of the respondents say they would start their business in different areas.

1. Analysis of the external environment - PEST (Political, Economical, Social, Technology) analysis

PEST analysis is a strategic business tool used by organizations to identify, evaluate, organize, and track macroeconomic factors that may affect their business now and in the future. The framework addresses opportunities and threats due to political, economic, social and technological factors. PEST analysis is a tool with which managers can analyze changes in the environment and plan adequate development steps. The results of the analysis support the strategic planning processes and contribute to market research.

The strategic analysis of the external environment in the context of the organization concerned includes:

determining the factors in it that have the greatest impact on the organization; an analysis of their current operation and a forecast of the future; identify opportunities and threats and predict the future influence of factors on the organization (prediction of factors).

The project is co-financed by the European Regional Development Fund (ERDF) and the national funds of the countries participating in the INTERREG V-A Greece-Bulgaria Cross-Border Cooperation Programme 2014-2020.

This PEST analysis was done through a quantitative survey based on a questionnaire prepared by the project partners. In the process of the study, the extent of the impact of the main variable factors that representatives of the target groups have identified as determining in terms of the political, economic, social and technological environment has been studied and evaluated, as follows:

Policy environment

Environmental policy factors for the organization are of utmost importance and must be monitored continuously. The impact of political changes can be different on different businesses, as this is determined by the type of business, the dependence of the business on government, the markets in which the business operates, etc.

In terms of ***political environment*** , political stability, legislation and form of government are studied.

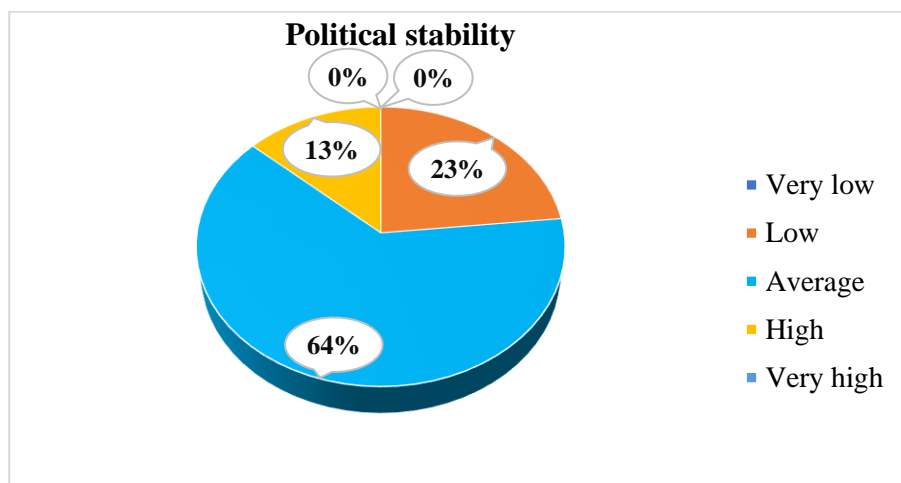

Figure 23: Factors of the political environment - political stability.

More than 60% of respondents say that political stability has an "average" impact on business development.

The project is co-financed by the European Regional Development Fund (ERDF) and the national funds of the countries participating in the INTERREG V-A Greece-Bulgaria Cross-Border Cooperation Programme 2014-2020.

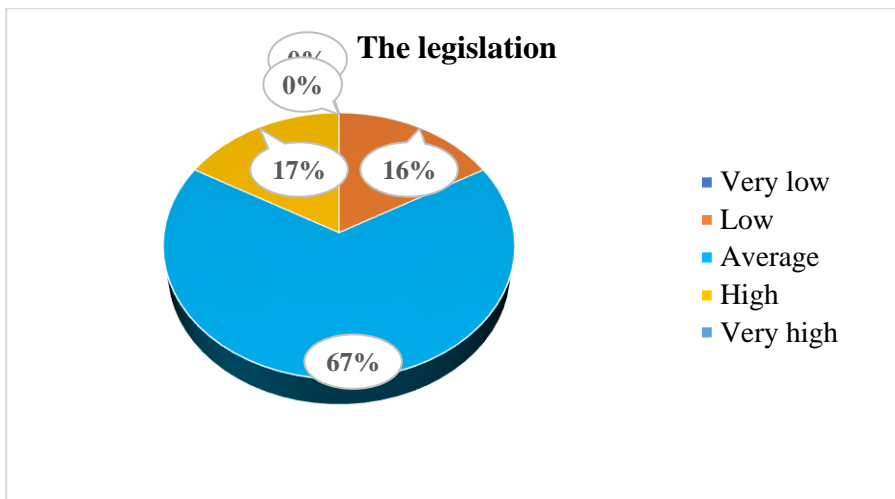

Figure 24: Factors of the political environment - legislation

67% of respondents said that legislation has a "medium" impact in terms of business development. It should be noted here that mainly entrepreneurs are interested in tax policy legislation and, in particular, in cases where tax changes have a direct impact on their activities.

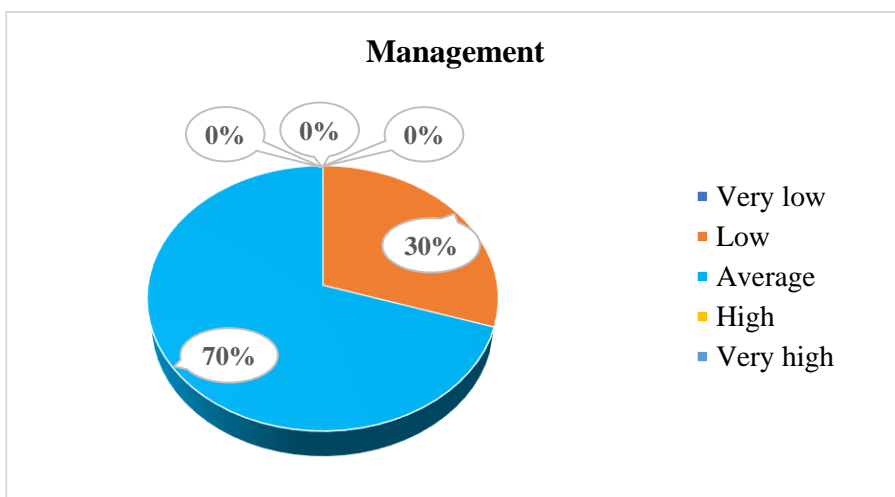

Figure 25: Political environment factors - form of governance

Analogous to political stability and legislation, for the influence of the form of government, 70% of respondents indicated "average" influence. With regard to this factor, the main place is given to the influence that the state can have on the development of the enterprise through the various levers of regulation, in view of the form of management, incl. and the legislation referred to above.

Economic environment

Here you need to determine the stability of the local economy - whether it is growing or falling.

The project is co-financed by the European Regional Development Fund (ERDF) and the national funds of the countries participating in the INTERREG V-A Greece-Bulgaria Cross-Border Cooperation Programme 2014-2020.

Economic factors have a significant impact on business development. The influence of the economy requires its examination in terms of its current state and the prediction of its future parameters.

In terms of *economic environment* are studied: growth, exchange rates, production costs, and imports.

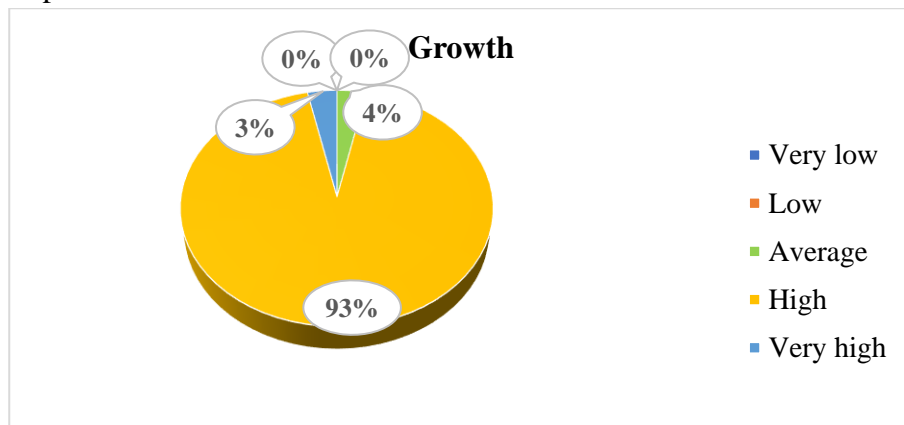

Figure 26: Economic environment factors - growth

Over 93% of respondents say that growth has a high impact in terms of business development. Economic growth and stability of the local economy are of utmost importance for business development as a whole. In terms of economic stability, one of the important factors for business are, for example, the unemployment rate and inflation. In order to ensure the sustainable development of a company in the long term, it is important to keep in mind the long-term change in these factors and to study or compile reliable forecasts.

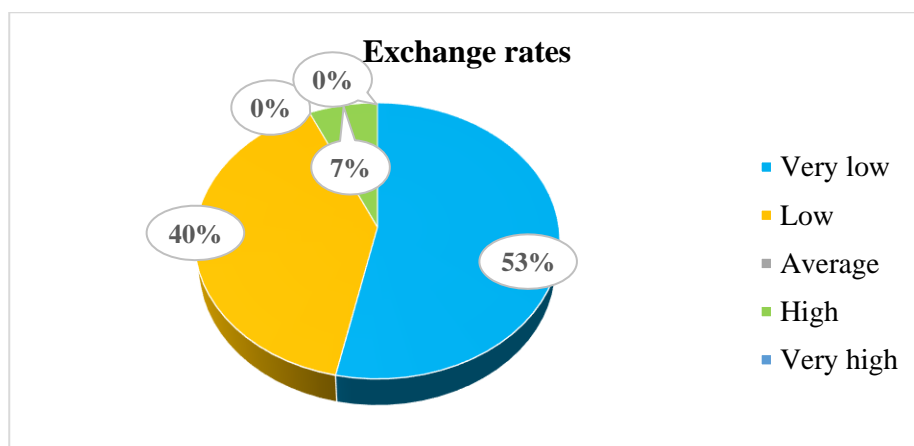

Figure 27: Economic environment factors - exchange rates

The project is co-financed by the European Regional Development Fund (ERDF) and the national funds of the countries participating in the INTERREG V-A Greece-Bulgaria Cross-Border Cooperation Programme 2014-2020.

Since the majority of companies operate on the local or national market and in view of the fact that the lev is currently at a fixed rate, 53% respondents believe that exchange rates have a very low impact on the economic environment.

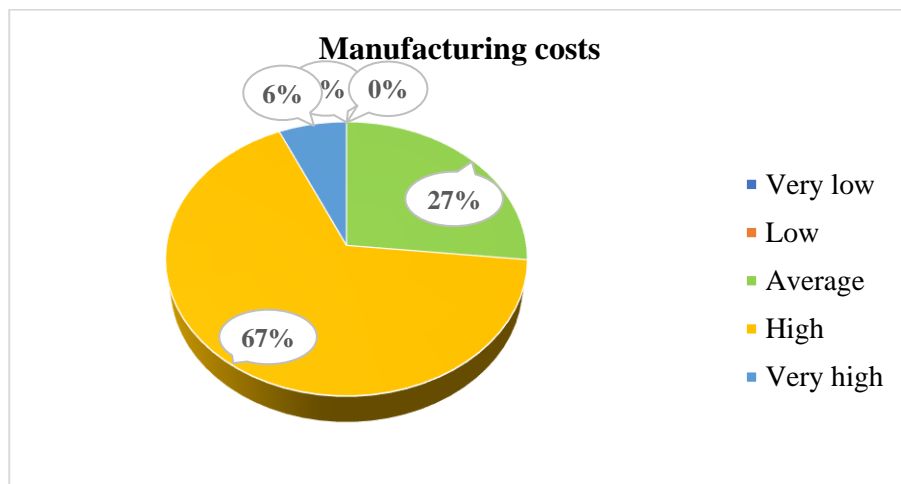

Figure 28: Economic environment factors - production costs

67% of the respondents define the role of production costs and the degree of their impact on the economic environment as high. It should be noted that most often when raising production costs, entrepreneurs do not have the opportunity to react quickly enough to change their pricing policy, which brings them losses. It is for this reason that entrepreneurs believe that the impact of production costs is high.

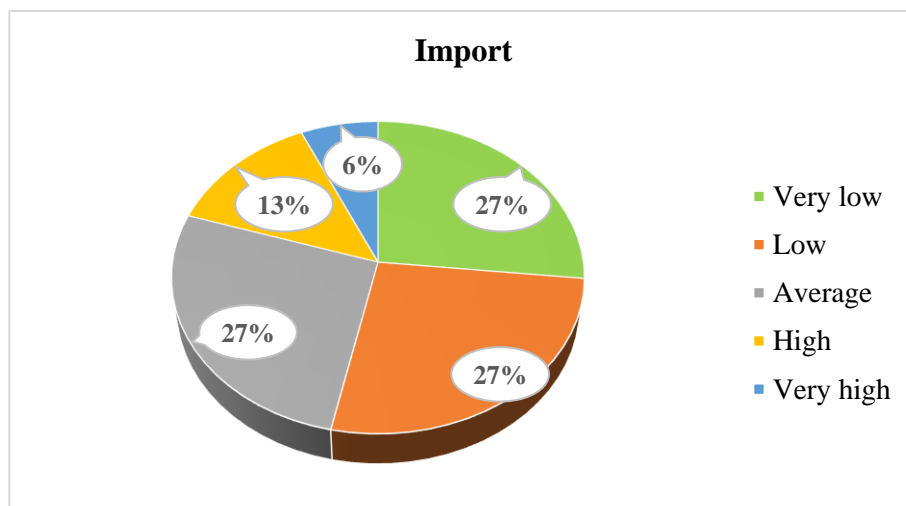

Figure 29: Economic environment factors - imports

The project is co-financed by the European Regional Development Fund (ERDF) and the national funds of the countries participating in the INTERREG V-A Greece-Bulgaria Cross-Border Cooperation Programme 2014-2020.

The majority of respondents place their production on the local and regional market. Also, there are companies that work on a tolling basis. Those who work on tolls believe that imports have a low impact - 27%, and of the rest, 27% - indicate low and also 27% - on average. In general, imports are not one of the factors which, according to respondents, have a major impact on the economic environment in which they operate

Social environment

An extremely important part of PEST analysis is the understanding of sociocultural standards related to the external environment. Demographic trends, cultural factors, national characteristics, individual perceptions and attitudes of consumers, customer needs, social and cultural values and their changes over time can be considered to factors of the social environment. Sociocultural trends often have a significant impact on the sales and marketing of a business. In some cases, they may be responsible for changes in the products and services themselves. Regarding the social environment, the following have been studied: Public perceptions of innovation and business, psychographic criteria,

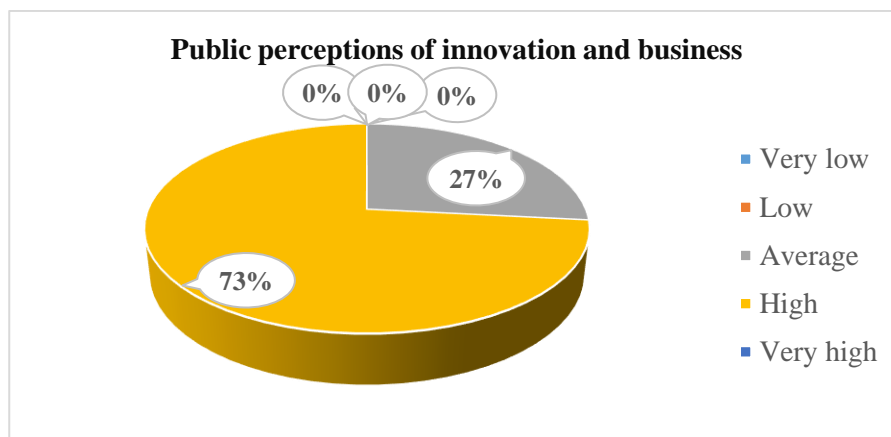

Figure 30: Social environment factors - public perceptions of innovation and business

Regarding Public perceptions of innovation and business, 73% of respondents indicate that they have a high degree of influence on the social environment.

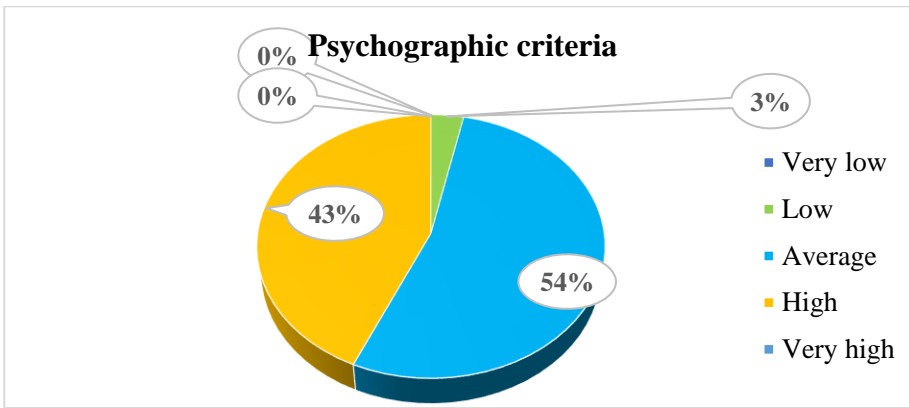

Figure 31: Social environment factors - psychographic criteria

Psychographic criteria represent the social status of users, interests, value system, lifestyle, etc. 54% of respondents indicated a medium influence on the social environment of psychographic criteria, and 43% - high.

The social situation and the value system have an impact on the consumption of products and services, which in turn is decisive for the business in which segments to position itself (e.g. in terms of its pricing policy and the target groups to which the relevant products or services are oriented).

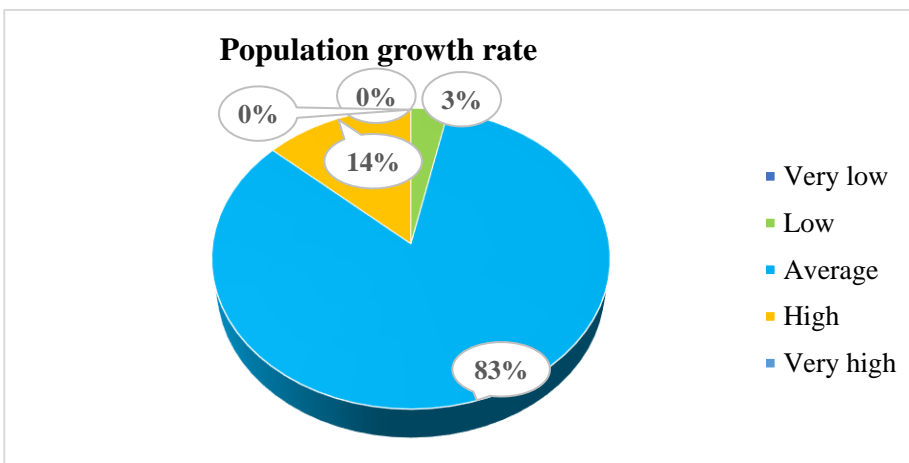

Figure 32: Social environment factors - population growth rate

83% of respondents say that the rate of population growth has an average impact on the social environment, and 14% - determine the rate of population growth as a factor with high influence.

Socio-demographic factors are associated with the demographic situation and trends in its development, social worldview, beliefs and values.

The project is co-financed by the European Regional Development Fund (ERDF) and the national funds of the countries participating in the INTERREG V-A Greece-Bulgaria Cross-Border Cooperation Programme 2014-2020.

Demographic statistics observe the following more important characteristics of this factor: population size; mortality; natality; average life expectancy; gender composition of the population; age composition; educational structure; composition of the population by occupation; number of economically active population. These factors must be monitored because they provide one of the most important resources for the company - the workforce.

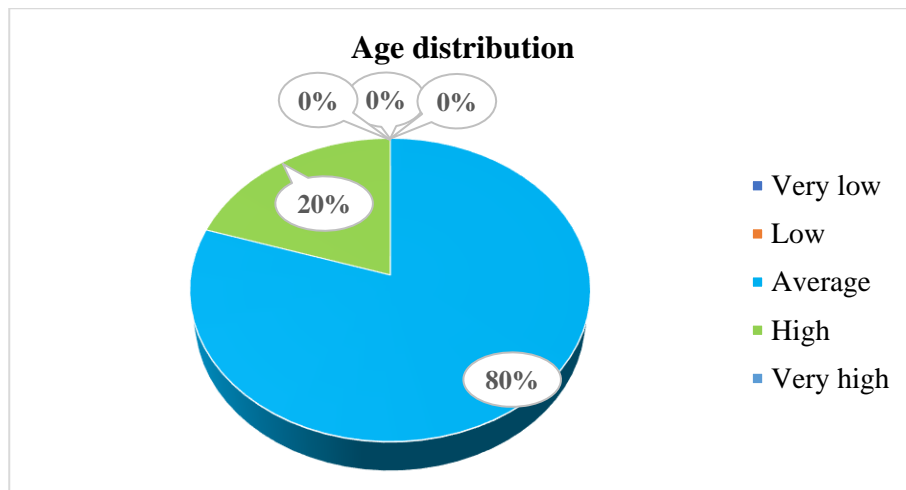

Figure 33: Social environment factors - age distribution

The age distribution of the population is also essential in terms of the social environment in which the business develops. 20% define the age distribution as a factor of high influence and 80% - with medium. In view of the socio-economic analysis made above and its conclusions, namely the aging population on the territory of the three municipalities, the business should pay more attention to this factor, as it is directly related to the human resources of the organization now and in the future.

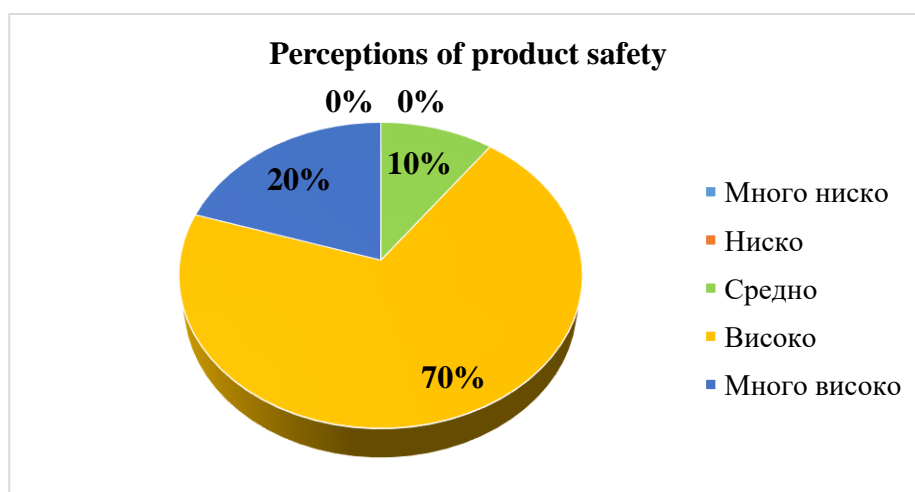

Figure 34: Social environment factors - perceptions of product safety

The project is co-financed by the European Regional Development Fund (ERDF) and the national funds of the countries participating in the INTERREG V-A Greece-Bulgaria Cross-Border Cooperation Programme 2014-2020.

Another significant factor is what consumers' perceptions are regarding product safety. 70% of respondents indicate that consumers' perceptions of product safety have an impact on the social environment. Product safety is a factor that has a major impact on consumers and this factor is particularly sensitive in certain goods and products, such as foodstuffs, clothing, etc., which can directly endanger the health of the consumer.

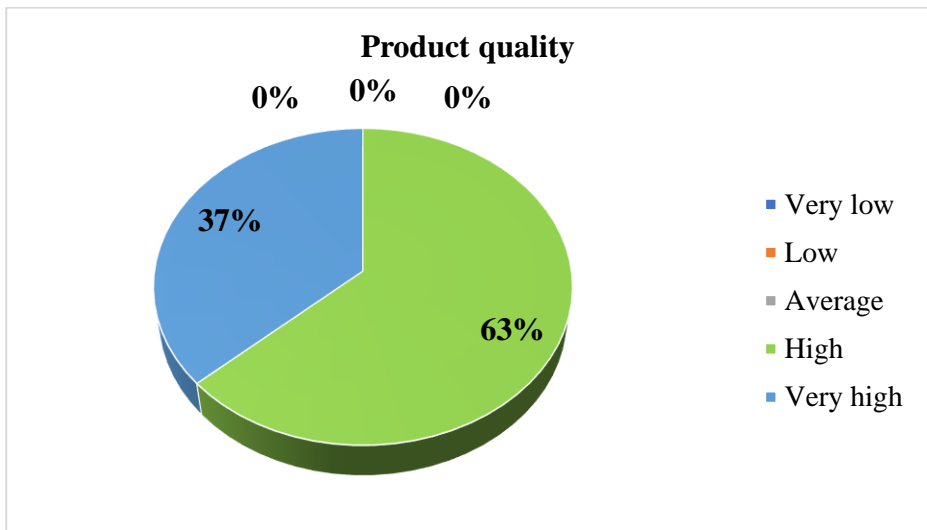
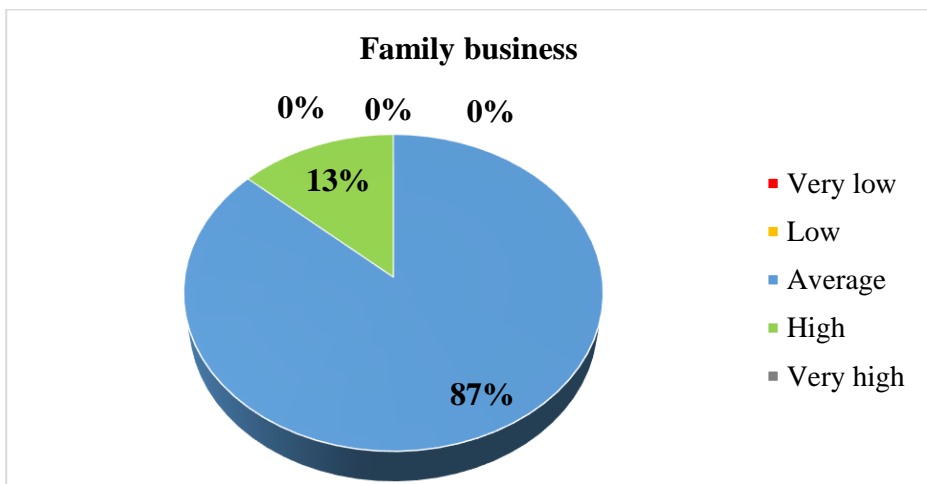

Figure 35: Social environment factors - product quality

63% of respondents say that product quality is a factor that has a high degree of influence in relation to consumers. The requirements of consumers are growing more and more in terms of the quality of the products and services offered. In order to meet the growing demands, entrepreneurs should strive for the introduction and application of new technologies, the use of innovative products, etc., which meet the high quality criteria set by consumers.

The project is co-financed by the European Regional Development Fund (ERDF) and the national funds of the countries participating in the INTERREG V-A Greece-Bulgaria Cross-Border Cooperation Programme 2014-2020.

Figure 36: Factors of the social environment - family environment

With regard to family work, 87% of respondents indicate that it has an average impact on the social environment and 13% define it with a high degree of influence. Since the majority of respondents are representatives of micro companies, family work is important for entrepreneurs, on the one hand, that it is the one that determines their income and, on the other hand, the employees of the company are often family members or relatives.

Technological environment

The final step for PEST analysis is the consideration of technological factors, including analysis of available information systems, production equipment and general public access to technology. This is a key step of the analysis, because the development of a business depends to a large extent on the technological capabilities and the application of innovation, as well as the opportunities for sales, supply and exchange of information on the market.

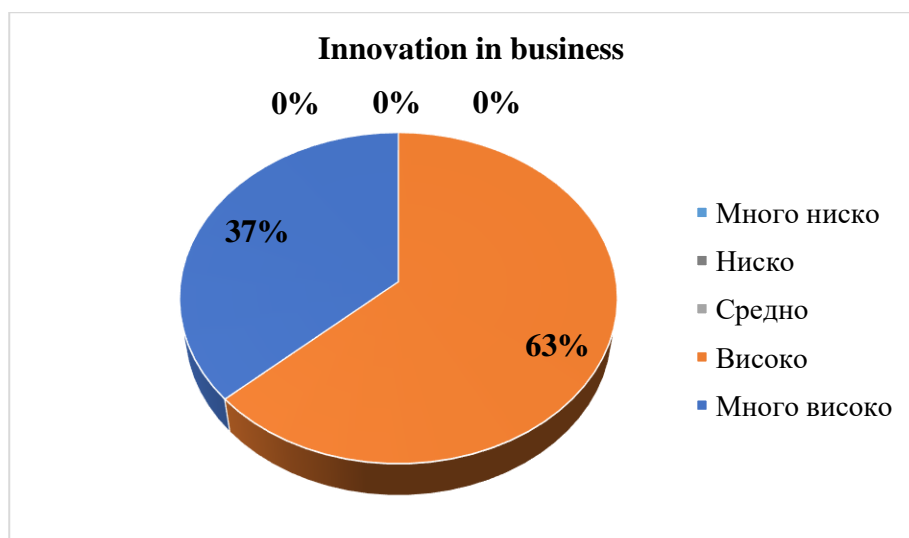

Figure 37: Factors of the economic environment - innovation in business

63% of the respondents define as high the impact of innovation in business, and 37% - as very high. Innovations in business are those that lead to business development and increase the competitiveness of companies. In today's technological and rapidly changing world, the application of innovation is a must for every entrepreneur who wants to be competitive and ensure the sustainability of their business in the long run.

The project is co-financed by the European Regional Development Fund (ERDF) and the national funds of the countries participating in the INTERREG V-A Greece-Bulgaria Cross-Border Cooperation Programme 2014-2020.

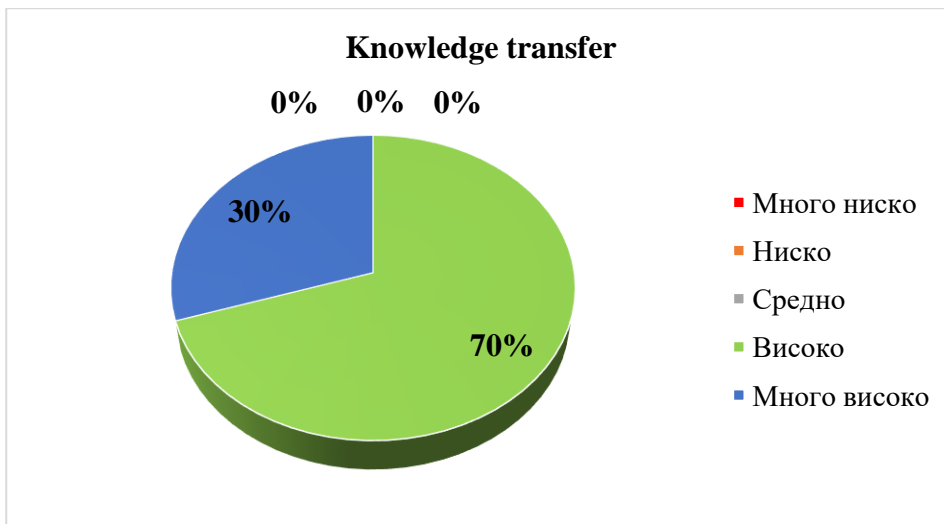

Figure 38: Economic environment factors - knowledge transfer

The answers regarding knowledge transfer are analogous to those of innovation, namely 70% of respondents say that they highly appreciate the degree of influence of the transfer of innovation on the economic environment and 30% - very high. Knowledge transfer should be aimed at stimulating the two-way flow of technologies, intellectual property and ideas. From its old knowledge transfer can be defined as the process of transferring scientific and technical information from the field of fundamental science through applied and development to the field of production and services.

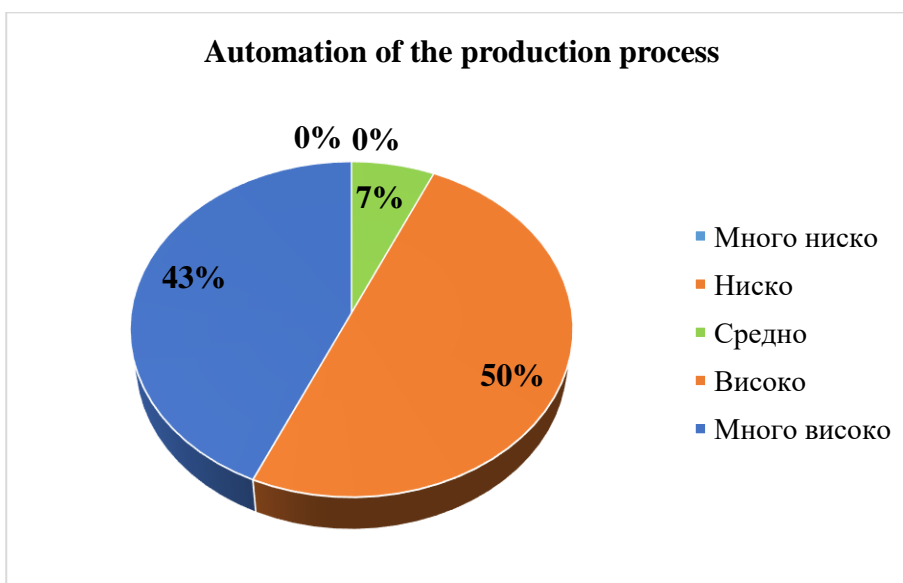

Figure 39: Economic environment factors - automation of the production process

Only 7% of the respondents define the degree of influence of production automation on the economic environment as average. The remaining 93% indicates the degree of influence of production

The project is co-financed by the European Regional Development Fund (ERDF) and the national funds of the countries participating in the INTERREG V-A Greece-Bulgaria Cross-Border Cooperation Programme 2014-2020.

automation on the economic environment as high and very high. Automation of production is directly related to the application of digital technologies and innovation in production. The automation of the production process leads to increased productivity of companies on the one hand, and on the other hand improves the quality of manufactured products, most often due to the precision of new technologies.

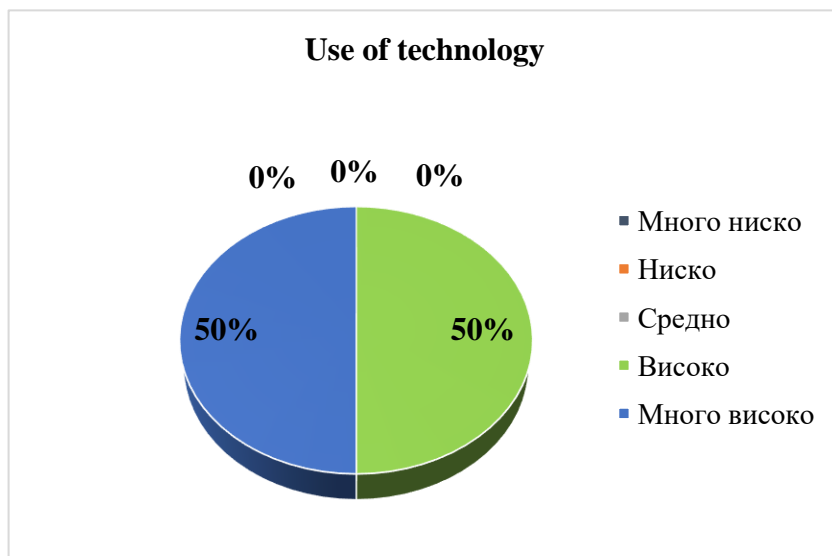

Figure 40: Factors of the economic environment - use of technologies

100% of respondents define the degree of influence on the economic environment as high and very high. Those who have completed the questionnaire are convinced that without the use of new technologies, innovation is fundamental to business development and its long-term sustainability.

Based on the conducted survey among the target groups of the project, we can draw the following main conclusions from the results of the PEST Analysis:

Main conclusions of the PEST analysis

- The greatest influence in terms of current and potential entrepreneurs is the factors related to the technological environment, such as: use of new technologies, innovation, process automation and knowledge transfer. The representatives of the target groups of the project realize that knowledge and new technologies, as well as innovations are the main factors driving business development;
- Next are the factors pertaining to the economic environment, such as economic growth and production costs;
- Third are the factors of the social environment, as from them stand out public perceptions (consumer attitudes) about innovation and business, quality and safety of products

The project is co-financed by the European Regional Development Fund (ERDF) and the national funds of the countries participating in the INTERREG V-A Greece-Bulgaria Cross-Border Cooperation Programme 2014-2020.

- Lastly, respondents determine the influence of the political environment.
- Current and future entrepreneurs should invest additional resources in the field of innovation, both in terms of their knowledge on the subject and in terms of the implementation of various (product, process, organizational, etc.) innovations so as to meet both the high demands of customers and manage to be competitive in the relevant sector of the relevant target market.

2. SWOT (Strengths, Weaknesses, Opportunities, and Threats) analysis

2.1. Results of SWOT analysis in the framework of an initial competitiveness diagnostic under the PEIRA project

On the basis of the initial diagnostics of the competitiveness of entrepreneurs within the project "Promotion of Entrepreneurship and Innovation in the Rural Area of Kavala, Drama, Smolyan and Blagoevgrad", with acronym PEIRA, before starting the individual consultations, the following strengths and weaknesses, opportunities and threats to business representatives (existing entrepreneurs) and potential entrepreneurs (individuals) have been identified, which are summarized as follows¹:

2.1.1. For existing entrepreneurs - businesses:

<i>STRENGTHS</i>	<i>WEAKNESSES</i>
<ul style="list-style-type: none"> • Favorable geographical location which creates conditions for the development of activities and markets - Greece and North Macedonia; • Good image on the local market of the relevant products and/or services offered by enterprises; • Good knowledge of competitors; • Established sustainable partnerships; • Competitiveness in terms of price and quality of manufactured products / services provided; 	<ul style="list-style-type: none"> • Lack of clearly defined tasks and goals of the business, as well as a strategy for its further development; • Insufficient labour in the territory in which the undertaking is operated; • Lack or low effectiveness of employee motivation and incentive programs; • Lack or low effectiveness of marketing; • Low level of technological equipment leading to inefficient utilization of raw materials; • Insufficient financial resources for the development of new products and services. • Inefficient use of productive assets; • Lack or weak digitalization of production processes;

¹ *Analysis of the results of the initial diagnosis of entrepreneurs*

	<ul style="list-style-type: none"> •Lack of developed and/or implemented innovative processes, products and technologies.
<i>OPPORTUNITIES</i>	<i>THREATS</i>
<ul style="list-style-type: none"> • Implementation of innovative technologies using modern equipment; • Introduction of ERP systems (Enterprise Resource Planning Systems) in enterprises; • Availability of funding programs providing financial resources in order to increase the competitiveness of enterprises; • Development of short-, medium-term and long-term and strategies for business development; • Development and visit of training programs for employees and managerial staff of enterprises; • Development of own brands; • Availability of innovative technologies leading to efficient utilization of materials and raw materials; • Increase the customer base; • Availability of financial instruments for financing and co-financing in connection with increasing the competitiveness of enterprises; 	<ul style="list-style-type: none"> • The onset of a global economic crisis; • Change in the needs and needs of users of the relevant products and / or services; • Potential global pandemics; • Legislative changes, incl. increasing the tax and social security burden; • Unfair competition; • Significant increase in energy prices; • Significant increase in prices raw materials; • Reduced purchasing power of customers; • Rising inflation; • Adverse demographic changes.

In view of the SWOT analysis, it is necessary to focus business representatives on increasing their knowledge and skills in the field of operational management, human resources management, increasing the technological level, developing new products and services, developing and implementing marketing strategies, implementing innovations, digitalization of processes, etc. minimizing weaknesses and threats. Entrepreneurs need to take advantage of strengths and opportunities by using available resources, their favorable geographical location, their experience in the relevant sector, incl. and the grant opportunities for which they can apply under the upcoming programs for the period 2021 - 2027. By involving them in the consultations, entrepreneurs can be consulted on defining business development goals and strategies in view of the identified needs for the development of their business skills and will be planned next steps for inclusion in other project activities, in order to meet the identified needs.

The project is co-financed by the European Regional Development Fund (ERDF) and the national funds of the countries participating in the INTERREG V-A Greece-Bulgaria Cross-Border Cooperation Programme 2014-2020.

Increasing the economic and managerial knowledge and skills of entrepreneurs is a very important prerequisite for the effective and sustainable functioning of business. A very important tool in the hands of entrepreneurs for making economically sound management decisions is the use of diagnostic analysis in the management of company activity.

2.1.2. For potential entrepreneurs:

<i>STRENGTHS</i>	<i>WEAKNESSES</i>
<ul style="list-style-type: none"> • Motivation of individuals to start an independent activity; • Knowledge and skills in the relevant professional field in which they want to develop a business; • High educational level of future entrepreneurs; • Favorable geographical location for business creation and development, which creates conditions for easier access to markets, such as Greece and North Macedonia. 	<ul style="list-style-type: none"> • Lack of knowledge and skills in the field of business management; • Lack of sufficient financial resources; • Lack of knowledge and skills in the field of digitalization and its application in business; • Lack of knowledge and skills in innovation.
<i>OPPORTUNITIES</i>	<i>THREATS</i>
<ul style="list-style-type: none"> • Availability of the funding program in the field of start-up business; • Availability of financial instruments for financing and co-financing of start-up businesses; • Improving economic conditions; • The emergence of new companies - potential customers of entrepreneurs; • Ability to implement innovations and digitalization of work processes. 	<ul style="list-style-type: none"> • Change in the needs and needs of users of the relevant products and / or services; • Legislative changes, incl. increasing the tax and social security burden; • Increasing competitive impacts; • Change in consumer tastes or needs; • Slower market growth; • Unfavorable political situation; • Rising inflation; • The onset of a global economic crisis.

In view of the SWOT analysis prepared above, it is necessary that individuals - future entrepreneurs be directed to increase their knowledge and skills in the field of business idea assessment, development and monitoring of a business plan, operational management, setting goals, priorities and development of an action plan, opportunities and sources of financing of investment costs in the field

The project is co-financed by the European Regional Development Fund (ERDF) and the national funds of the countries participating in the INTERREG V-A Greece-Bulgaria Cross-Border Cooperation Programme 2014-2020.

of services and / or production, development and implementation of marketing strategies, implementation of innovations, digitalization of processes, etc. minimizing weaknesses and threats.

Entrepreneurs should take advantage of strengths and opportunities by using their available professional knowledge, favorable geographical location, experience of entrepreneurs in the relevant sector, incl. and the grant opportunities for which they can apply under the upcoming programs for the period 2021 - 2027.

In view of the identified strengths and weaknesses, opportunities and threats based on initial diagnostics of the competitiveness of entrepreneurs from the municipalities of Gotse Delchev, Garmen and Hadzhidimovo, the needs for consultations of existing entrepreneurs and potential entrepreneurs are defined as follows:

Defined needs for consultations for existing entrepreneurs - enterprises

- Increasing the knowledge and skills of entrepreneurs to formulate vision, mission, strategic goals and priorities of the company;
- Development of a business plan and management of the implementation of the business plan;
- Development of short, medium and long-term development strategies;
- Improving cost-effectiveness;
- Development of new channels for offering products and services;
- Potential opportunities for identifying foreign partners and establishing partnerships in order to increase the export potential of the company, respectively export revenues;
- Introduction of innovative products and services.

Defined needs for advice for potential entrepreneurs (individuals) - enterprises

- Basic steps and documents required for the registration of a company;
- Development of a business plan. Management and monitoring of the implementation of the business plan;
- Setting goals, priorities and developing an action plan;
- Opportunities and sources of financing of investment costs in the field of services and/or production;
- Basic marketing strategies in identifying and retaining customers;
- How to use and implement innovation in my business.

The project is co-financed by the European Regional Development Fund (ERDF) and the national funds of the countries participating in the INTERREG V-A Greece-Bulgaria Cross-Border Cooperation Programme 2014-2020.

Conclusions: In order to properly and effectively manage the business, it is necessary to apply modern management models that require the use of a balanced system of criteria and indicators by which to measure and evaluate company activity, and this system covers not only the internal but also the external environment, including relationships with customers, suppliers, shareholders, etc.

Entrepreneurial activity is assessed as effective when a company becomes a desirable place for employees, customers and investors to work by shareholders and owners.

Every modern entrepreneur should have a complex of qualities and values, such as: professional knowledge and skills, personal qualities, organizational and managerial abilities.

People's knowledge and skills, combined with new technologies, including the introduction of innovations and digitalization of processes, are fundamental for the future successful development of any business, regardless of the sector in which it operates.

In support of the initial diagnostics is conducted and field research and preparation of quantitative and qualitative analysis within the project, which is realized on the basis of questionnaires developed by the partners.

The survey further examines the attitudes of the representatives of the target groups in order to complement the strengths and weaknesses, as well as the opportunities and threats facing the business and to define the factors for the success of entrepreneurship on the territory of the municipalities of Gotse Delchev, Garmen and Hadzhidimovo. To the questions related to the assessment of the level of impact of the variables defined in the questionnaire on strengths / weaknesses and opportunities / threats in business (SWOT analysis), the respondents answered as follows:

✓ **In terms of strengths/weaknesses of the internal environment in business:**

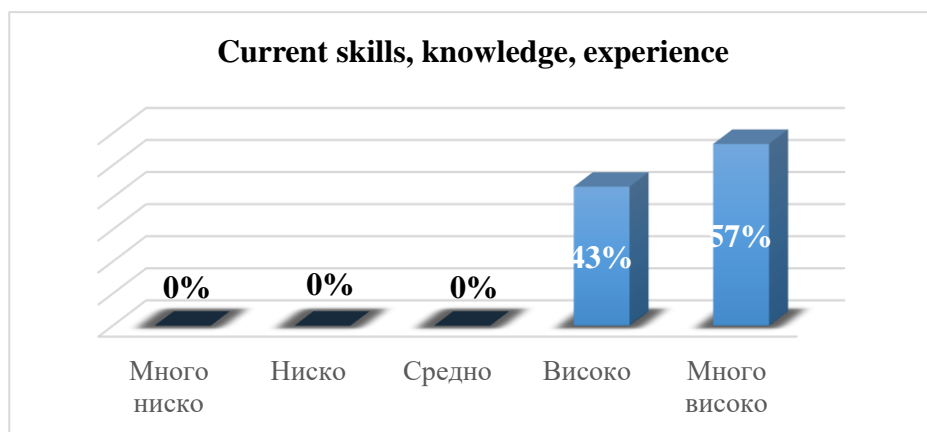

Figure 41: Factors of the internal environment - current skills, knowledge, experience

The project is co-financed by the European Regional Development Fund (ERDF) and the national funds of the countries participating in the INTERREG V-A Greece-Bulgaria Cross-Border Cooperation Programme 2014-2020.

43% of respondents rated the impact of current skills, knowledge, experience of entrepreneurs as high and 57% as very high. These results are also dictated by the fact that the educational level of the participants in the survey is above average, which in turn shows that they have a positive attitude towards education and tend to increase their educational level. Indicative is the fact that the surveyed entrepreneurs and potential entrepreneurs have expressed a desire to participate in this project, which is aimed at increasing their knowledge and skills in the field of entrepreneurship and innovation.

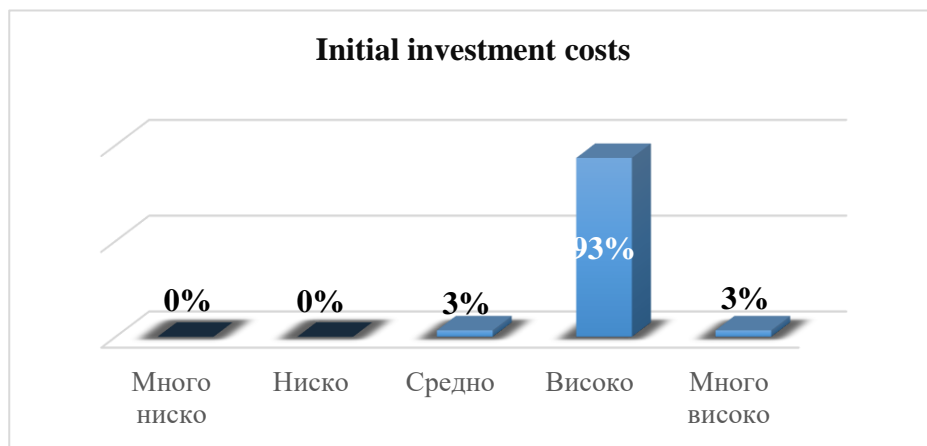
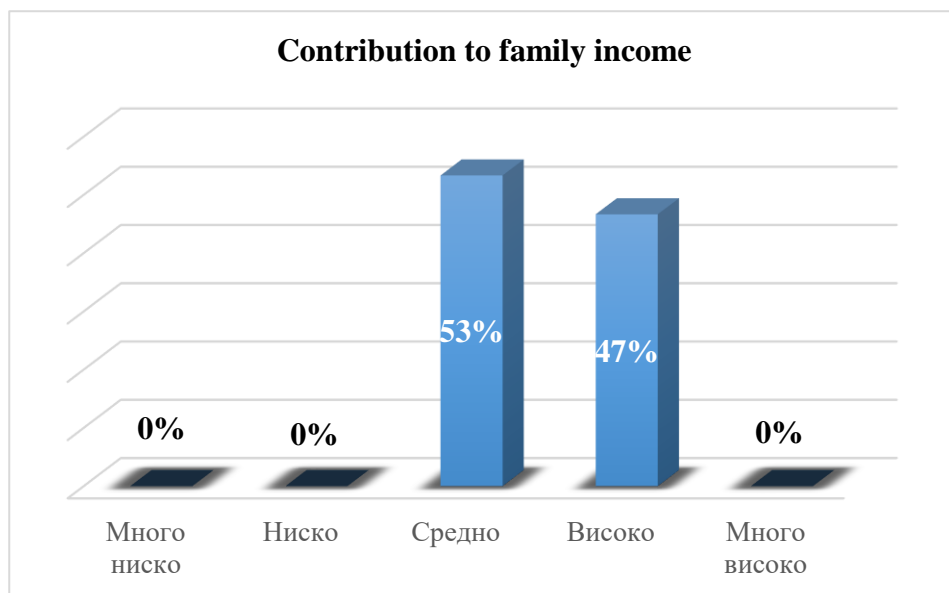

Figure 42: Factors of the internal environment - initial investment costs

The initial investment costs are also extremely important for the representatives of the target group - existing and potential entrepreneurs. 93% of respondents described the impact level of initial investments as high. The lack of financial resources is often a factor that entrepreneurs cannot overcome.

The project is co-financed by the European Regional Development Fund (ERDF) and the national funds of the countries participating in the INTERREG V-A Greece-Bulgaria Cross-Border Cooperation Programme 2014-2020.

Figure 43: Factors of the internal environment - contribution to family income

In terms of contribution to family income, 53% of respondents rated the impact of this factor as medium and 47% as high. Here we can note that since the predominant percentage of respondents are representatives of micro-companies or potential entrepreneurs, these current and future businesses are mostly family businesses whose main income is formed precisely by the family business. Usually the employees in these companies are people from the nearest family circle.

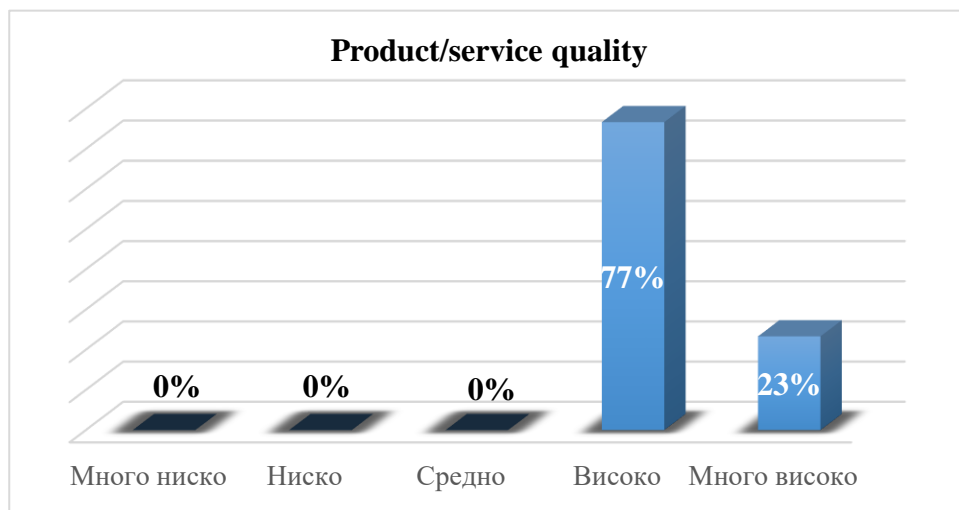
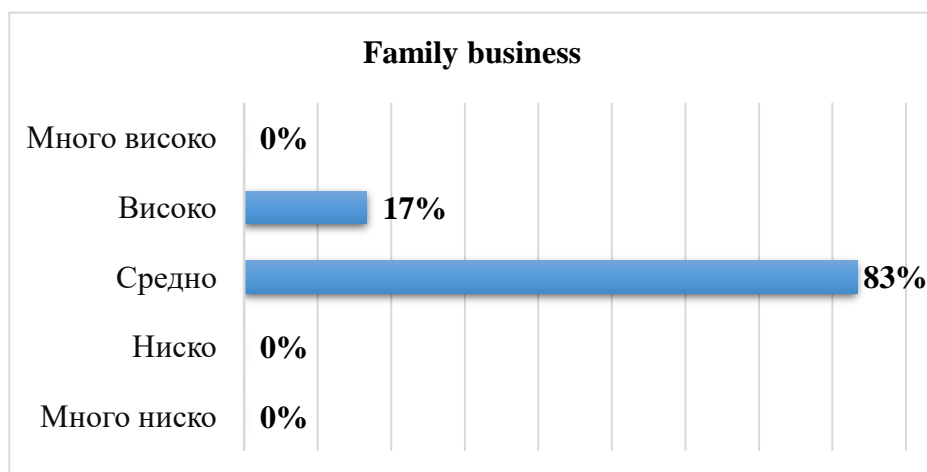

Figure 44: Internal environment factors - product/service quality

Another significant factor that 77% of respondents believe is having a high impact on the internal environment of the business is the quality of the product / service. It should be noted that none of the persons surveyed indicated an average or lower impact. The awareness by entrepreneurs and potential entrepreneurs that the quality of the product is of utmost importance is a prerequisite for retaining old and attracting new customers, which will ensure the financial sustainability of the business.

The project is co-financed by the European Regional Development Fund (ERDF) and the national funds of the countries participating in the INTERREG V-A Greece-Bulgaria Cross-Border Cooperation Programme 2014-2020.

Figure 45: Factors of the internal environment - family work

The impact of involving family members in business was valued by 83% of respondents as medium and 17% as high. As noted above, the predominant percentage of respondents are representatives of micro-firms or potential entrepreneurs, who in the larger are family businesses and usually the employees in these firms are the people from the nearest family circle.

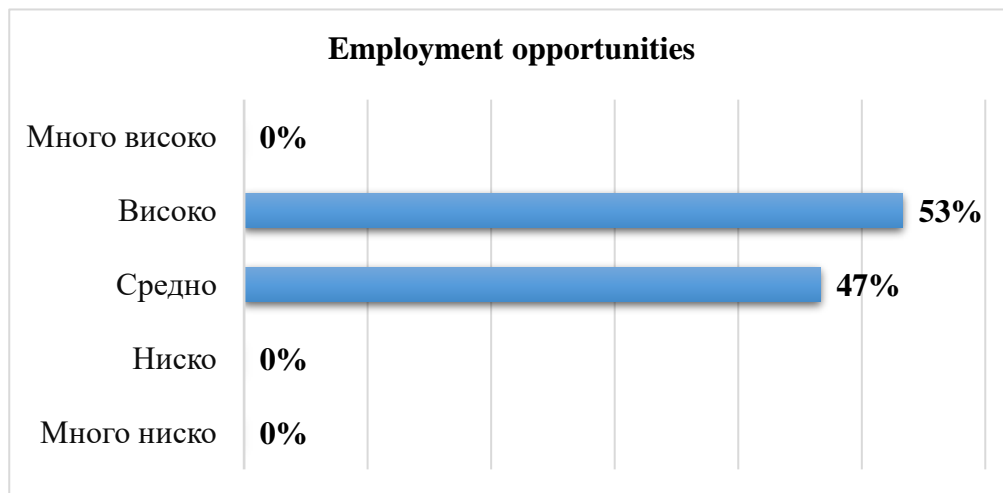

Figure 46: Factors of the internal environment - employment opportunities

3% of the target group representatives identify employment opportunities as a high impact factor. The socio-economic analysis shows that unemployment on the territory of the three municipalities is higher than that for the country. In view of this fact, entrepreneurs believe that the creation and development of their own business is a good opportunity to provide employment for both the entrepreneur and other family members.

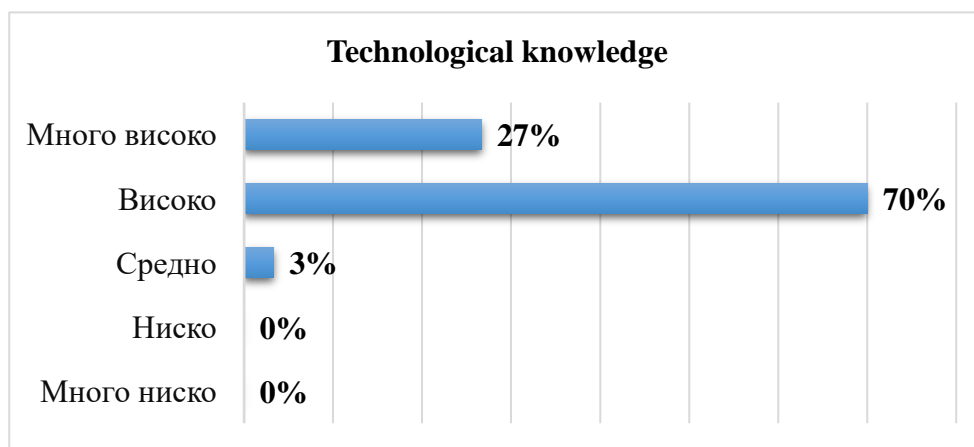

Figure 47: Factors of the internal environment - technological knowledge

The project is co-financed by the European Regional Development Fund (ERDF) and the national funds of the countries participating in the INTERREG V-A Greece-Bulgaria Cross-Border Cooperation Programme 2014-2020.

70% of respondents believe that technological knowledge has a high degree of impact on business development, and 27% define the degree of impact as very high. It is technological knowledge and knowledge in the field of innovation that determine business development.

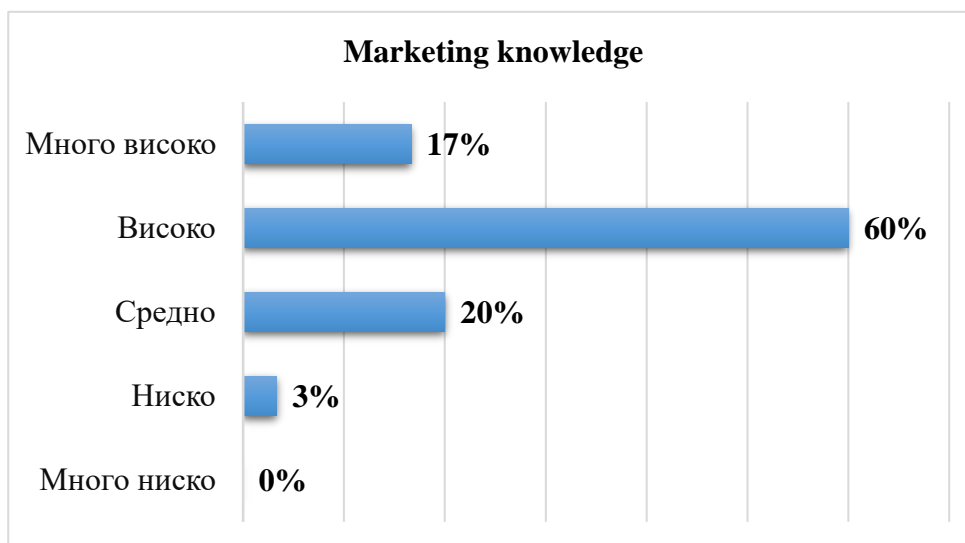

Figure 48: Factors of the internal environment - marketing knowledge

One of the most important and key elements for the start and development of any business are the customers, those who will buy the product and / or service offered. 60% of respondents indicated a high degree of impact of marketing knowledge in terms of business development, and 17% rated it as very high. In order for the entrepreneur to reach the customer, there must be a well-defined marketing strategy and marketing plan. Marketing strategy is the planning process that allows the entrepreneur to concentrate his limited resources on the best opportunities to increase his sales and achieve a stable competitive advantage. It should be focused on the key understanding that customer satisfaction is the main goal and prerequisite for business success.

Regarding opportunities/threats to the external environment in business, the participants in the survey gave the following answers:

The project is co-financed by the European Regional Development Fund (ERDF) and the national funds of the countries participating in the INTERREG V-A Greece-Bulgaria Cross-Border Cooperation Programme 2014-2020.

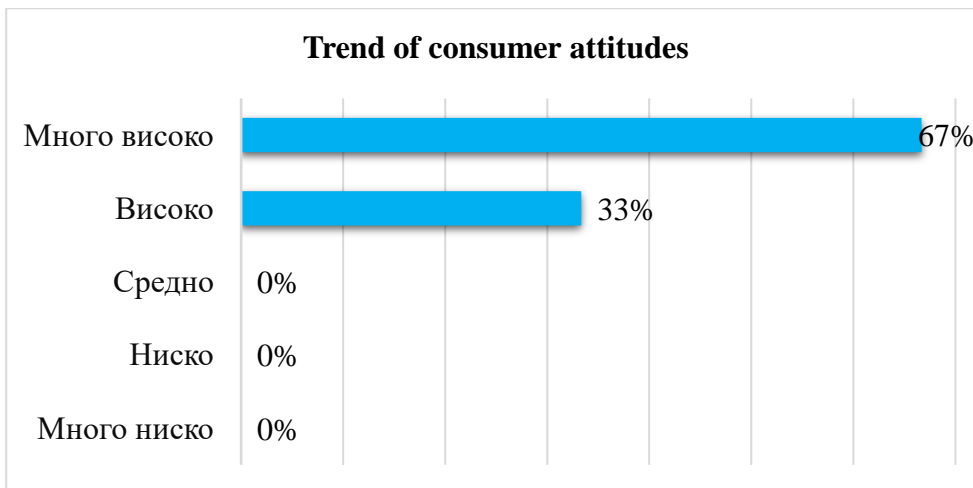

Figure 49: Factors of the external environment - trend of consumer attitudes

67% of respondents believe that consumer sentiment trends have a high degree of impact in starting and developing a business. In order for a business to be successful, it is necessary to know the behavior of consumers. This includes at least two tasks: the first, to measure this behavior; the second, to explain the behavior. Without solving these tasks, success can be rather luck and chance, Not regularity. Measuring and explaining consumer behavior consists in answering such important management questions as: *who are consumers; what they buy; how they buy; where they buy; when they buy; how the choice takes place; who and how participates in purchasing decisions; how to consume what they have purchased.*

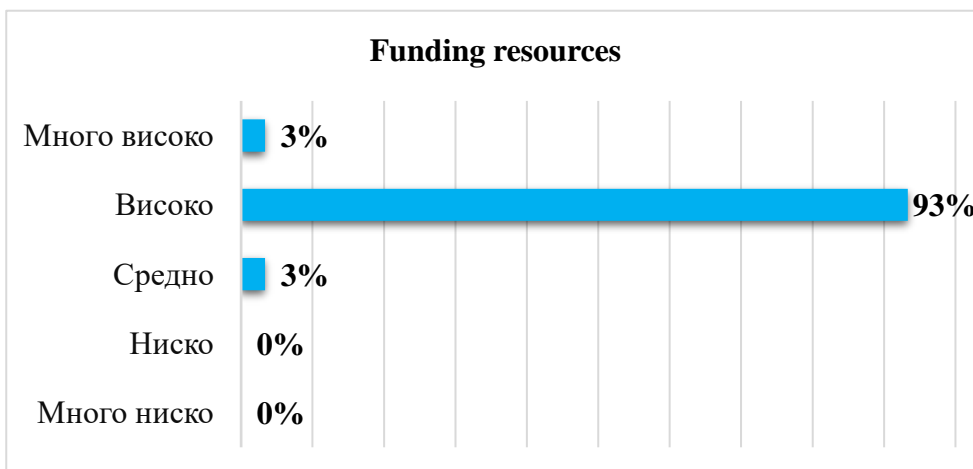

Figure 50: Factors of the external environment - resources for financing

The lack of financial resources is one of the main problems of the business in the territory. In terms of the impact of funding resources, 93% of those who completed the questionnaire answered that funding resources exert a high degree of influence in terms of business creation and development. Since each company has limited resources to be competitive, it must use them effectively and efficiently,

taking measures to optimize the activity by introducing new technologies, innovations, digitalization, etc.

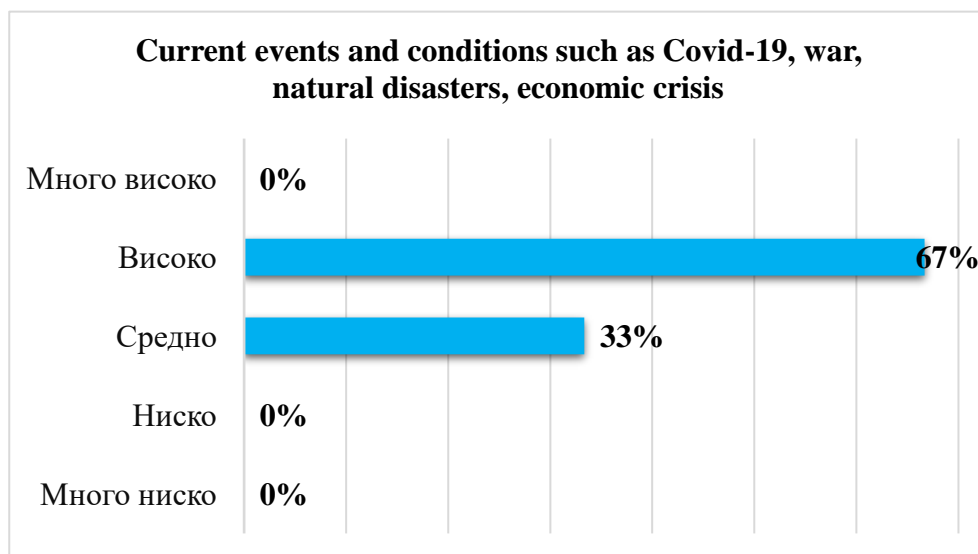

Figure 51: External environment factors - current events and conditions such as Covid-19, war, natural disasters, economic crisis

Other factors of the external environment that can have an impact in terms of business creation and development are, for example, current events and conditions such as Covid-19, war, natural disasters, economic crisis. 67% of respondents cite a high degree of impact of these factors.

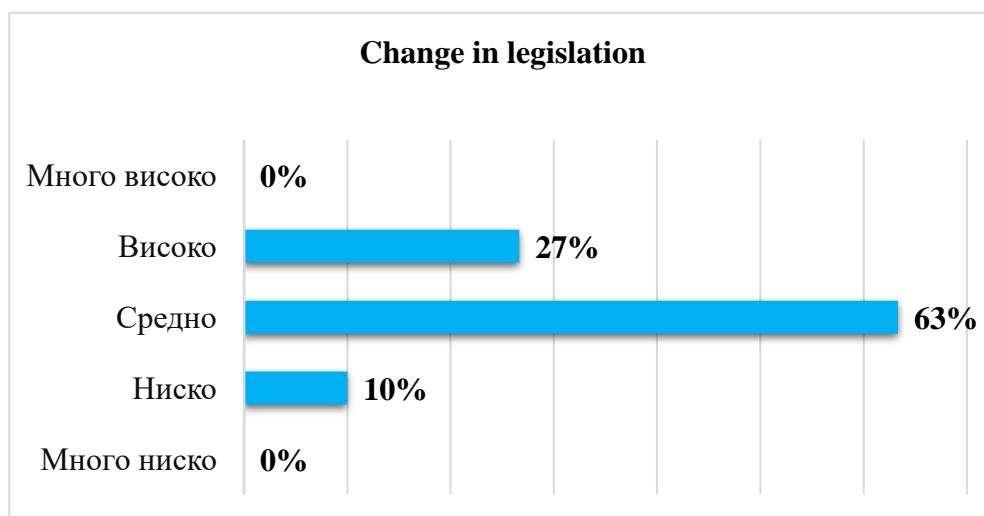

Figure 52: Factors of the external environment - change of legislation

With regard to the change of legislation, 63% of the respondents determine this factor with an average level of impact.

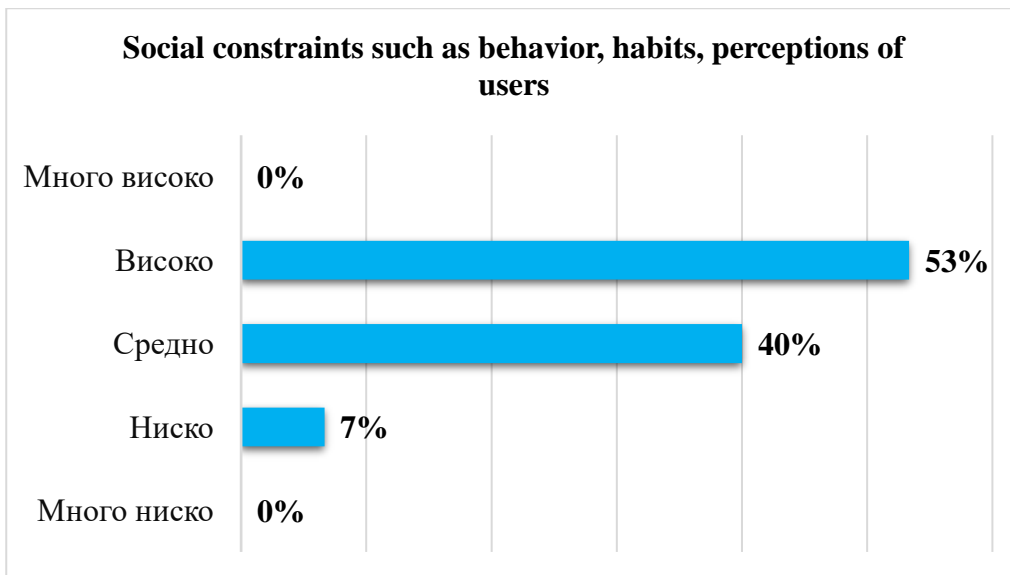

Figure 53: Factors of the external environment - social constraints such as behaviour, habits, consumer perceptions

53% of the respondents define the impact of social restrictions such as behavior, habits, consumer perceptions as high. This fact is directly related to consumer attitudes. As already noted above, the identification and satisfaction of consumer attitudes is a factor in the success of any business. Knowledge of social constraints such as behaviour, habits, consumer perceptions will enable the entrepreneur to develop and offer products/services that meet the needs of current and potential customers.

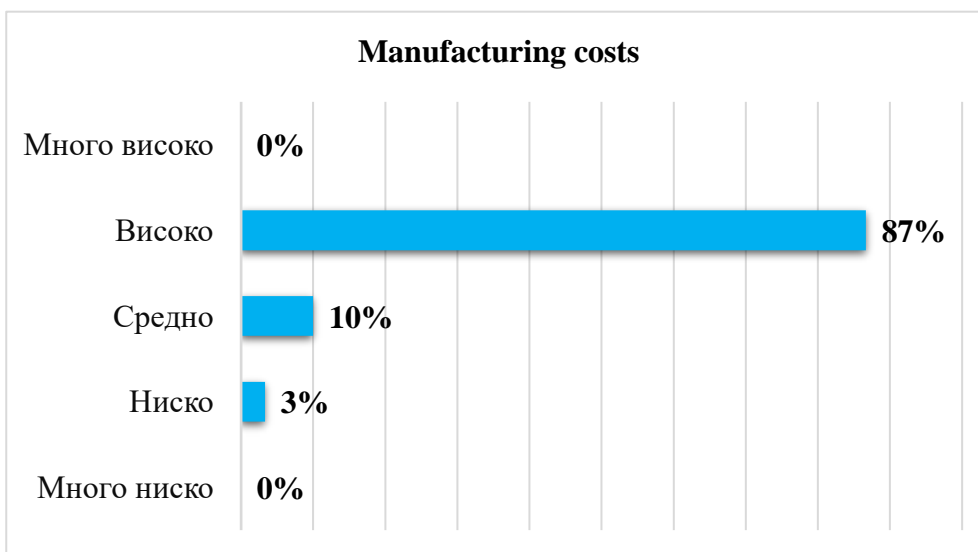

Figure 54: External environment factors - production costs

87% of the respondents cited production costs as a factor with a high impact in terms of business development.

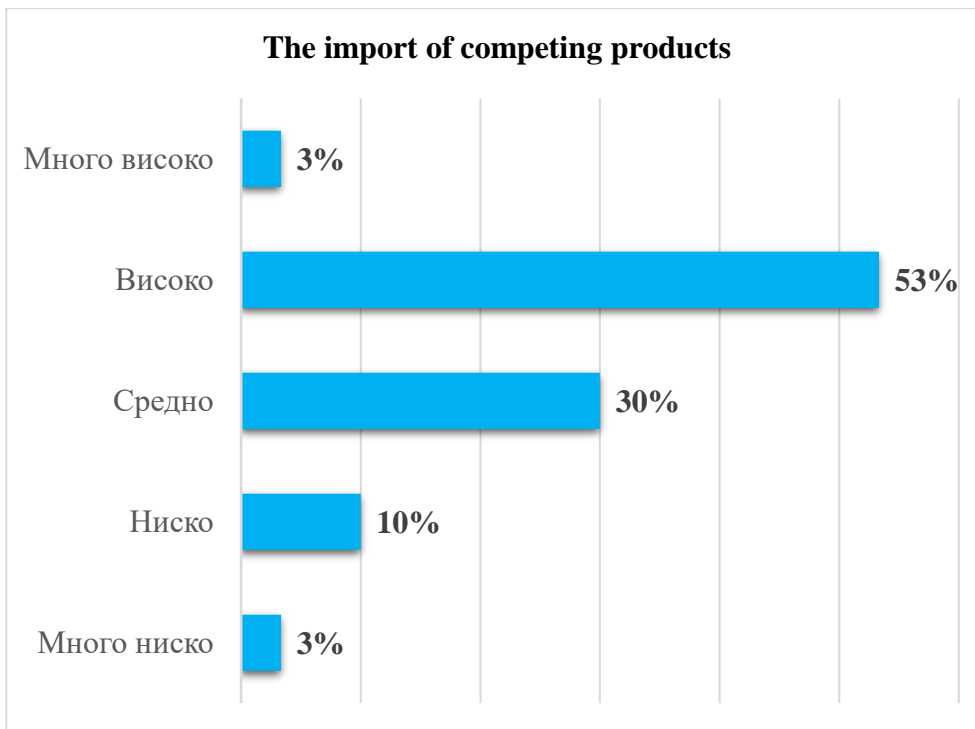

Figure 55: External environment factors - the import of competing products

53% of respondents say that the import of competitive products has a high degree of impact on business development, and 30% define it as an average level of impact.

In addition to assessing the level of impact of factors that affect strengths / weaknesses and opportunities / threats in business, the attitudes of the representatives of the target groups regarding the use and application of digital technologies and innovations are also studied, as follows:

To the question: "To what extent (on a scale from 1-lowest to 5 - highest) do you use innovative and digital technologies?", 80% of individuals answered with 3 and 4, i.e. average and above-average. No one gave answer 1 and 5. This shows that individuals are open to the use of innovative and digital technologies in business, but they still have a lot to improve in their approach to the use of innovation and digitalization. In this regard, additional trainings and / or consultations in these areas would improve the process of using innovative and digital technologies in the business of entrepreneurs on the territory of the three municipalities.

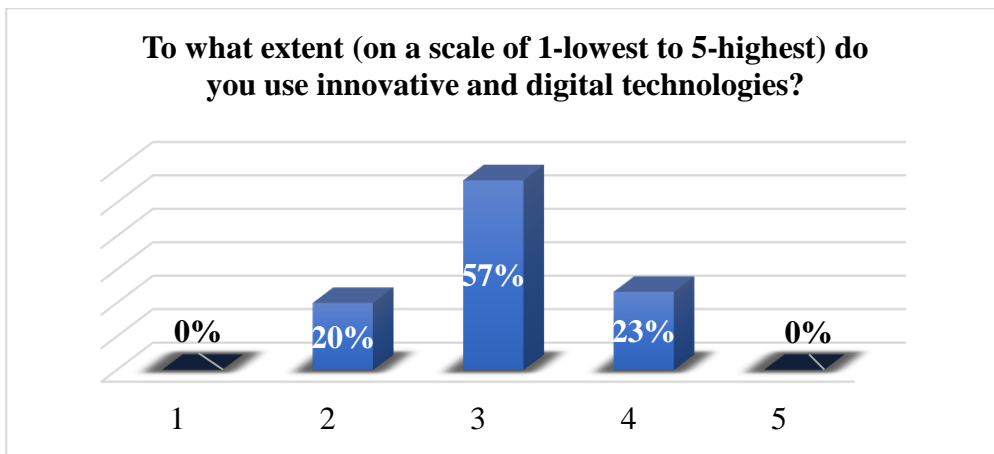

Figure 56: Degree of use of innovative and digital technologies

We can note the fact that no one has indicated the lowest level of use of innovative and digital technologies, which means that representatives of the target groups realize that the introduction of innovations in business and the digitalization of processes will contribute to improving their competitiveness in the long run. In confirmation of this conclusion are the answers given by the respondents to the question: "What is the first word that comes to mind when you hear the term "innovation"?, namely: competitiveness, economic growth, competitive advantage, new opportunities, improving productivity, increasing the quality of production, etc.

In line with the conclusions above are also the results obtained on the question: *How would you describe the level of your knowledge in terms of the concept of "innovation"?* - 70% say that their level is medium, 23% - high and 7% - low. That is, respondents appreciate that they need to develop their knowledge in the field of innovation, which can happen both within the current project and in the future through the Business Support Unit of the Association "Local Action Group - Gotse Delchev - Garmen - Hadzhidimovo".

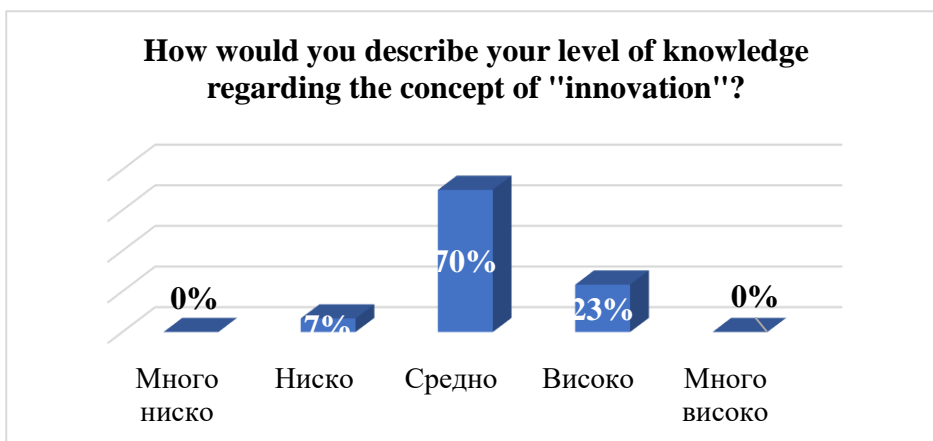

Figure 57: The level of knowledge of respondents regarding the concept of "innovation"

Regarding the implementation of innovative practices - 97% answered "Yes".

The project is co-financed by the European Regional Development Fund (ERDF) and the national funds of the countries participating in the INTERREG V-A Greece-Bulgaria Cross-Border Cooperation Programme 2014-2020.

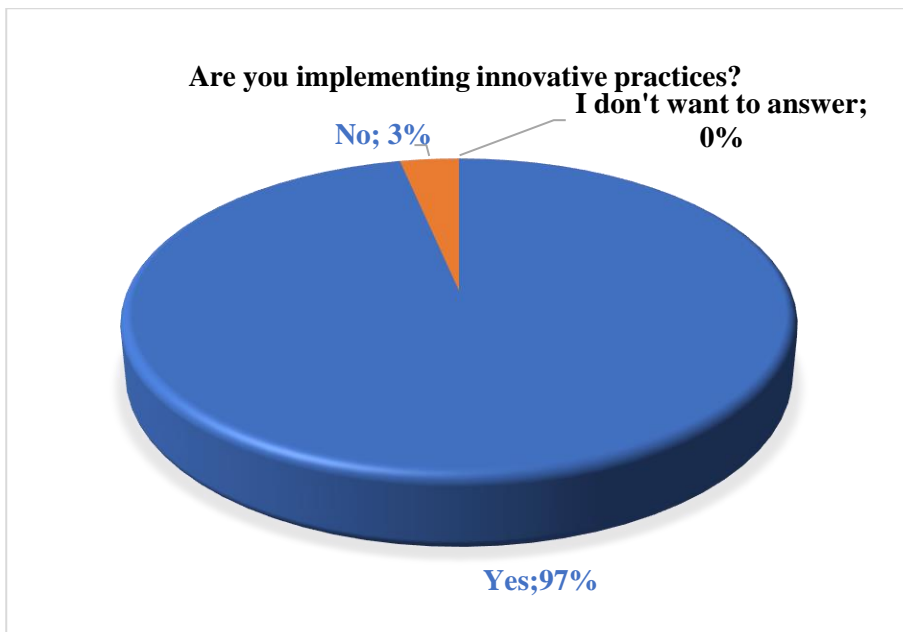

Figure 58: Innovation implementation by respondents

In view of the knowledge and skills in the field of innovation, logically the majority of respondents - 62% answered "average". Additional training and/or consultations in the future will be useful for both existing entrepreneurs (businesses) and potential entrepreneurs. The implementation of innovative practices in business will contribute to increasing the competitiveness of companies, respectively their sustainable development in the long run.

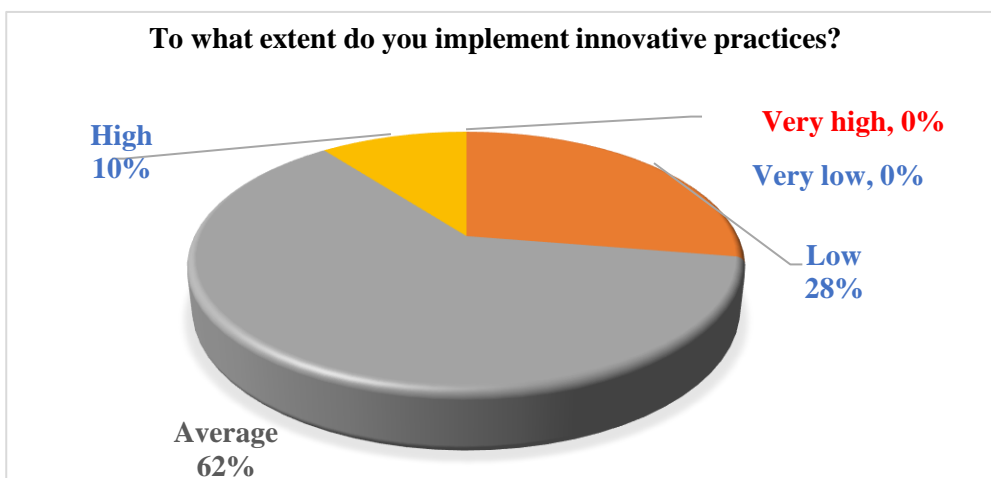

Figure 59: Degree of Innovation Implementation by Respondents

Realizing the importance of the implementation of innovation practices for business development, its competitiveness and sustainability, the question: "How likely are you to implement innovative practices in the future?", 77% respondents answered "Probably" is 23% "Extremely likely". That is,

The project is co-financed by the European Regional Development Fund (ERDF) and the national funds of the countries participating in the INTERREG V-A Greece-Bulgaria Cross-Border Cooperation Programme 2014-2020.

there is no respondent who believes that he could develop his business without applying the novelties in the relevant field.

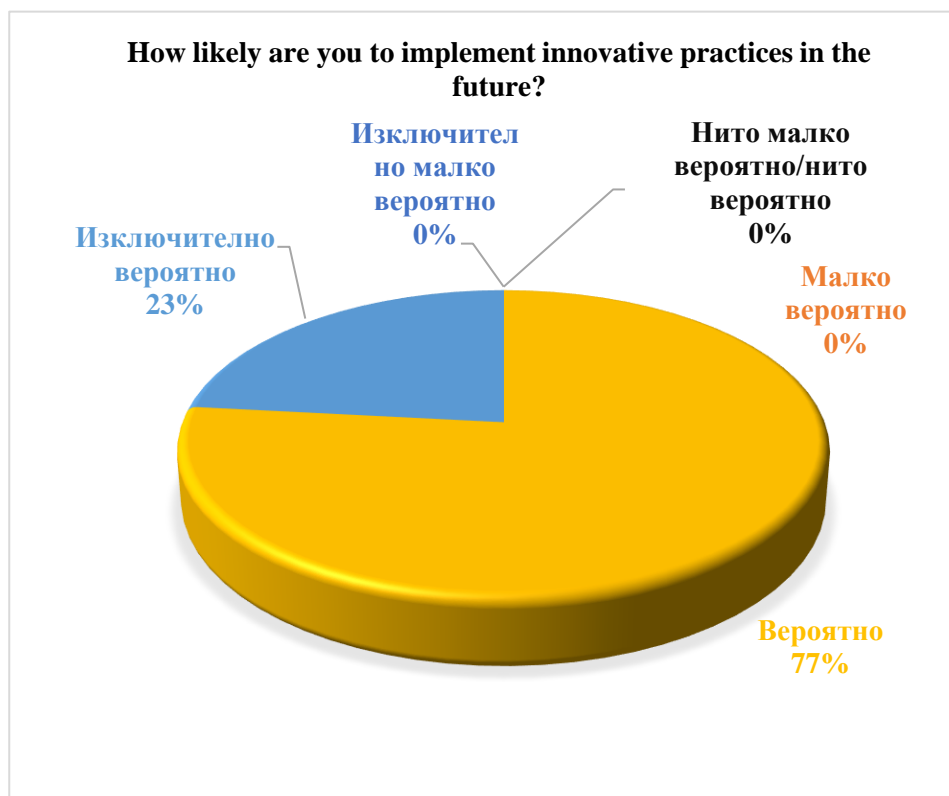

Figure 60: Degree of probability of implementation of innovation practices in the future

In terms of the type of innovation they are more likely to implement in the future - 50% of the respondents answer that these are "Process innovations, new to industry", 30% - "Introduction of a new product or significant improvement of an existing product", 17% - "Innovation in the field of marketing, with the aim of entering new markets", only 3% - "Development of new sources of supply of raw materials or other raw materials" and none of them indicated "Changes in production organization". The results show that business puts process optimization first, followed by product innovation and thirdly marketing innovation. It should be noted here that still the level of knowledge and competencies of entrepreneurs does not allow them to appreciate the importance of innovation in the production organization. This is mainly due to the fact that the majority of entrepreneurs are micro-enterprises, i.e. they do not have a complex organizational structure that currently needs optimization and/or innovation in the organization of production.

The project is co-financed by the European Regional Development Fund (ERDF) and the national funds of the countries participating in the INTERREG V-A Greece-Bulgaria Cross-Border Cooperation Programme 2014-2020.

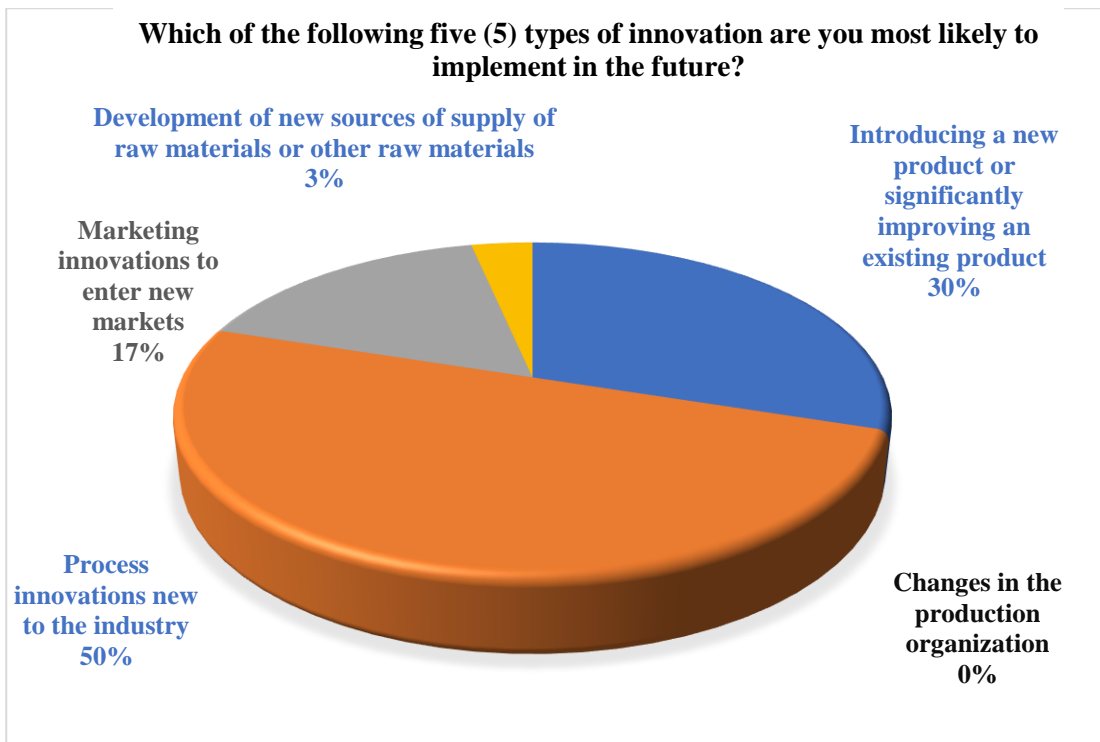

Figure 61: Types of innovation that respondents would implement in the future

In examining knowledge of and attitudes to innovation, and to what extent different factors influence the adoption of an innovation, respondents answered as follows:

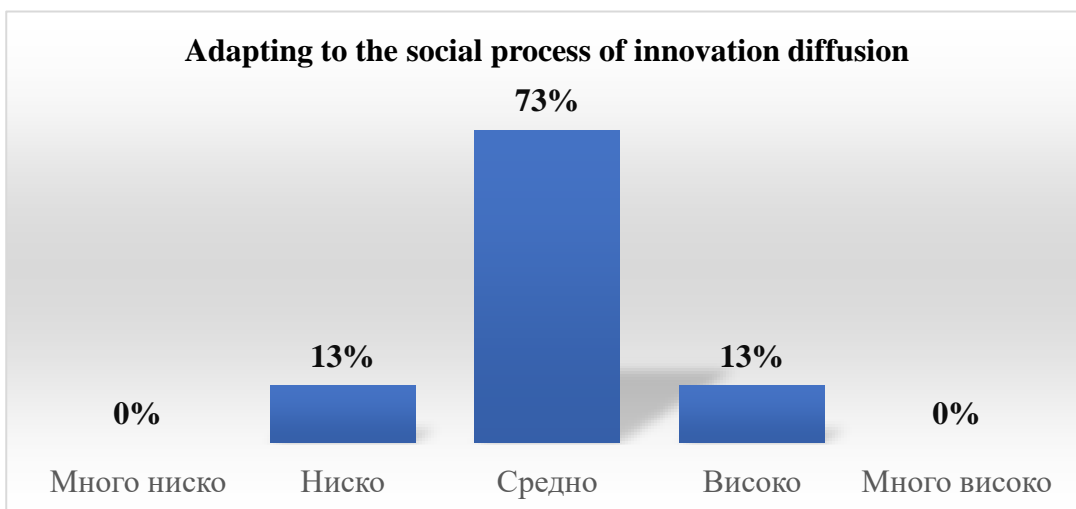

Figure 62: Factors influencing the adoption and uptake of innovations - adaptation to the social process of innovation diffusion

The project is co-financed by the European Regional Development Fund (ERDF) and the national funds of the countries participating in the INTERREG V-A Greece-Bulgaria Cross-Border Cooperation Programme 2014-2020.

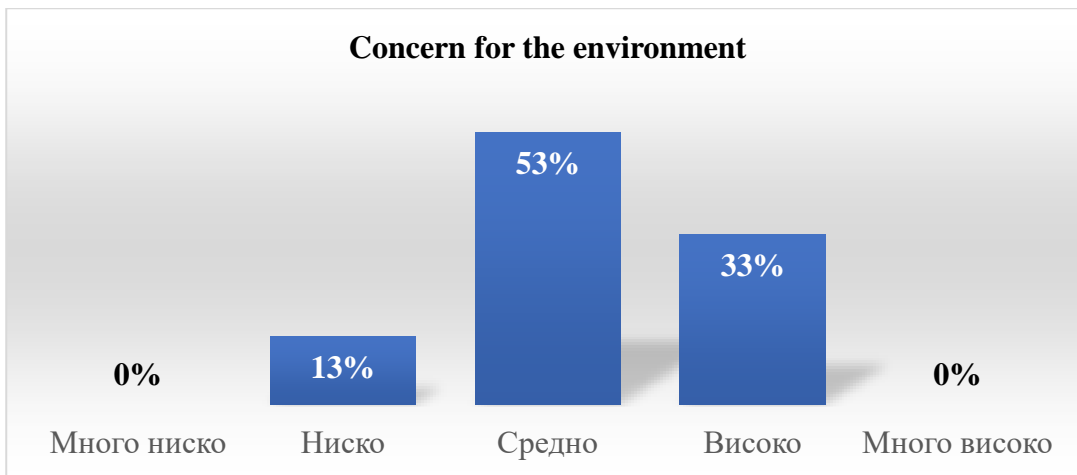

Figure 63: Factors influencing the adoption and deployment of innovation - environmental concerns

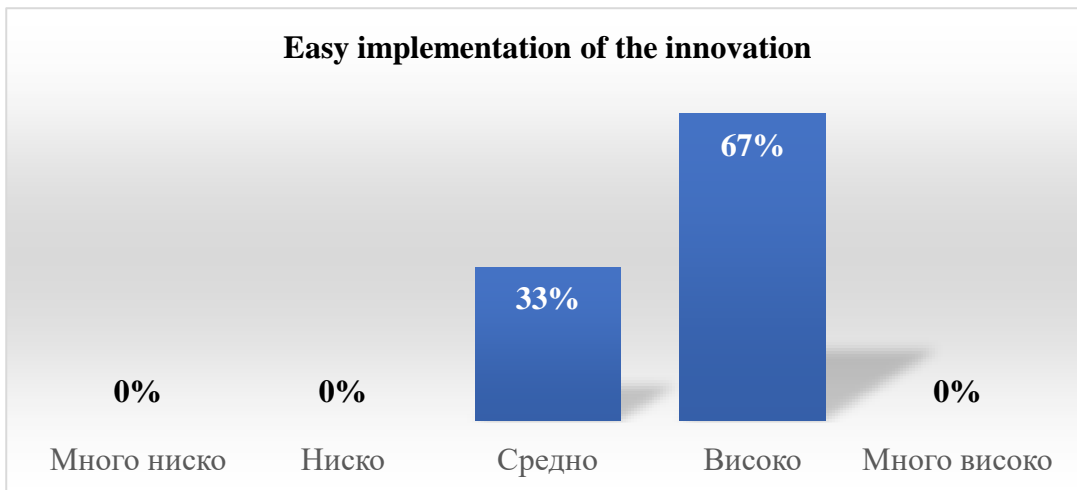

Figure 64: Factors influencing the adoption and implementation of innovations - easy implementation of innovation

The project is co-financed by the European Regional Development Fund (ERDF) and the national funds of the countries participating in the INTERREG V-A Greece-Bulgaria Cross-Border Cooperation Programme 2014-2020.

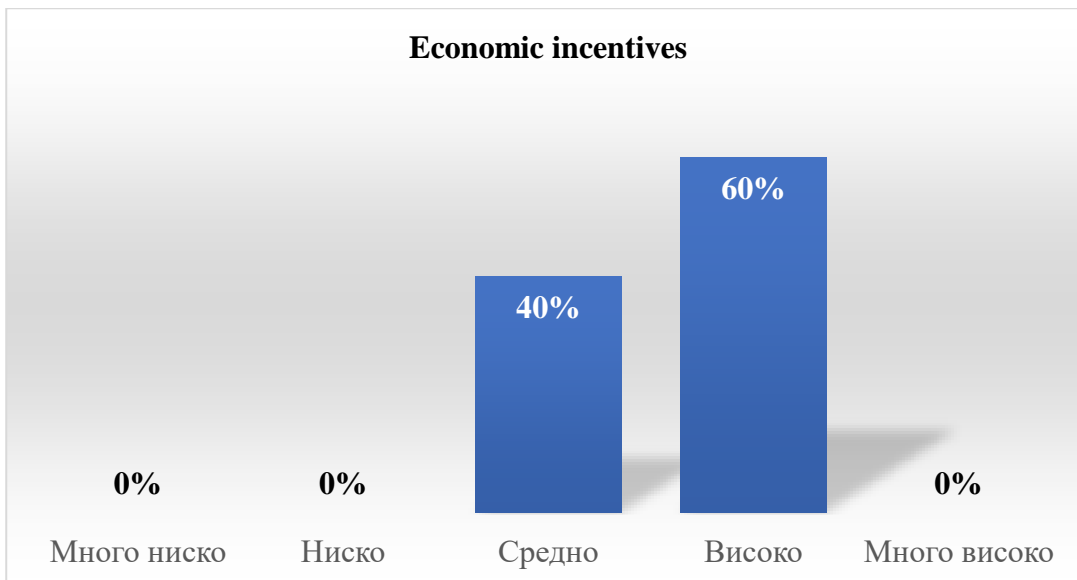

Figure 65: Factors influencing the adoption and deployment of innovation - economic incentives

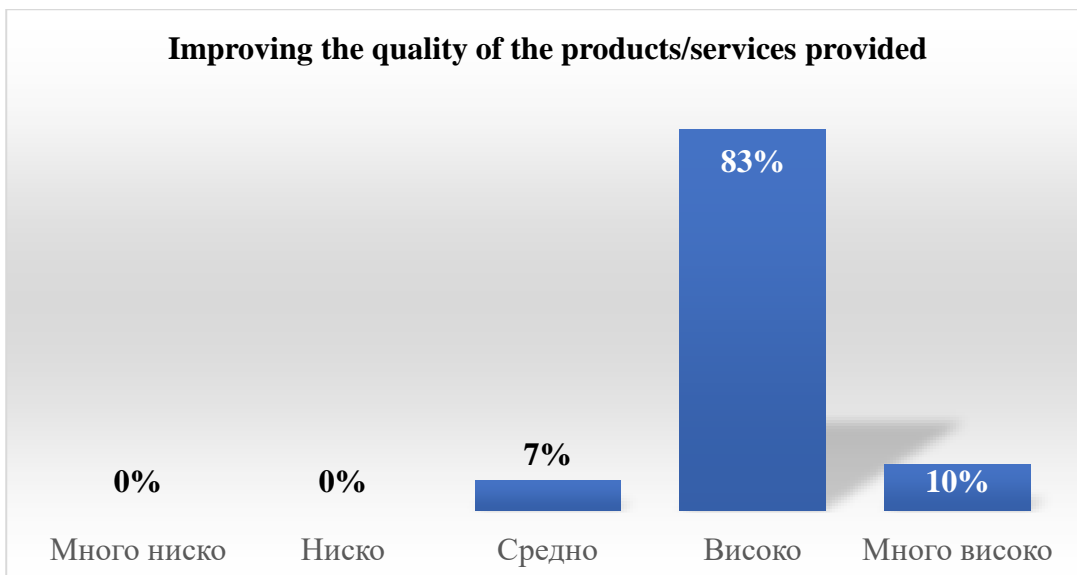

Figure 66: Factors influencing the adoption and implementation of innovations - improving the quality of the products/services provided

The project is co-financed by the European Regional Development Fund (ERDF) and the national funds of the countries participating in the INTERREG V-A Greece-Bulgaria Cross-Border Cooperation Programme 2014-2020.

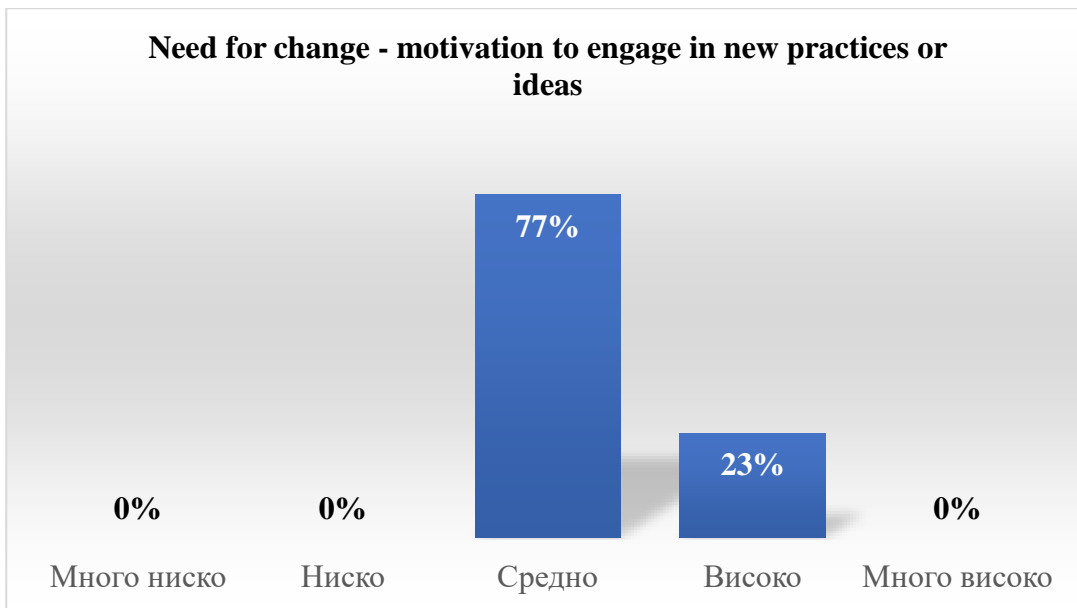

Figure 67: Factors influencing the adoption and implementation of innovations - need for change - motivation to participate in new practices or ideas

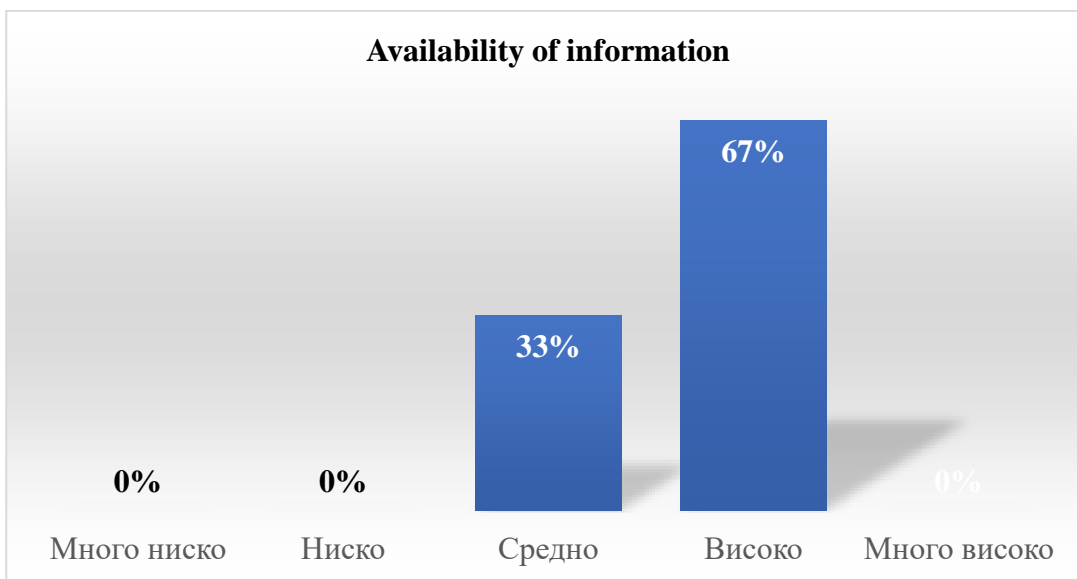

Figure 68: Factors influencing the adoption and implementation of innovation - availability of information

The project is co-financed by the European Regional Development Fund (ERDF) and the national funds of the countries participating in the INTERREG V-A Greece-Bulgaria Cross-Border Cooperation Programme 2014-2020.

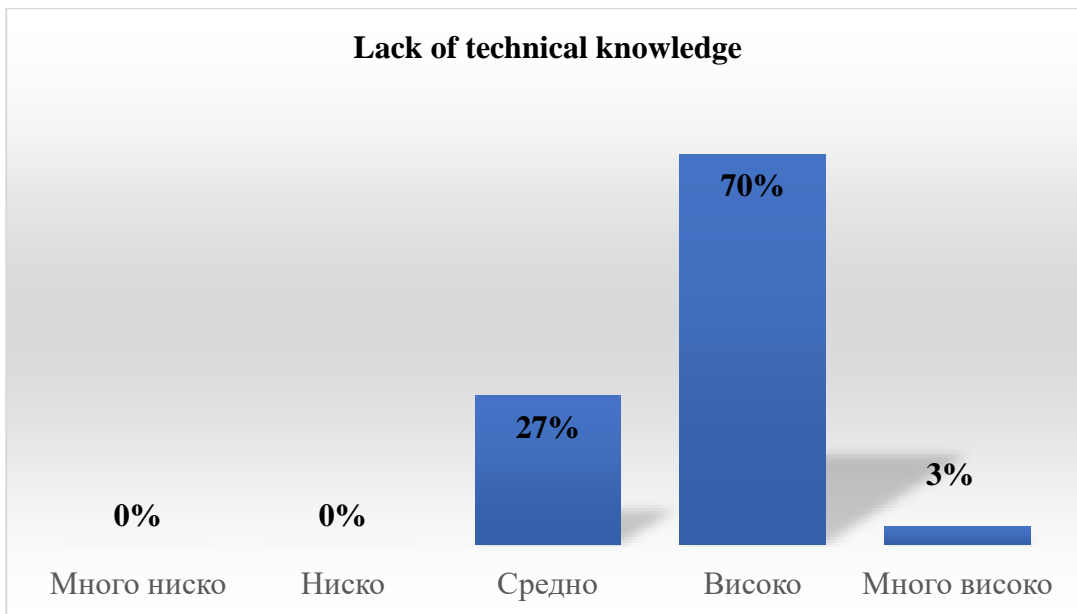

Figure 69: Factors influencing the adoption and implementation of innovations - lack of technical knowledge

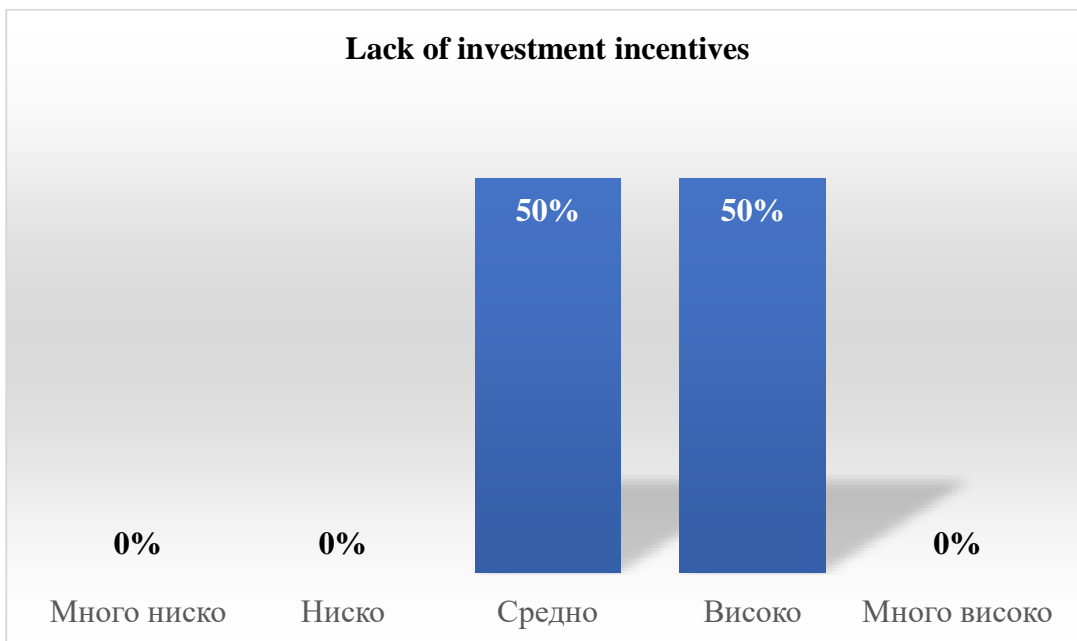

Figure 70: Factors influencing the adoption and uptake of innovation - lack of investment incentives

Based on the results obtained in the figures above, the following conclusions can be drawn about the degree of knowledge and attitudes of the representatives of the target groups to innovation and to what extent the different factors affect the acceptance of innovations:

- The largest part - 83% of the respondents believe that innovation has a high degree of influence in terms of improving the quality of the products / services provided.

The project is co-financed by the European Regional Development Fund (ERDF) and the national funds of the countries participating in the INTERREG V-A Greece-Bulgaria Cross-Border Cooperation Programme 2014-2020.

➤ 70 % of respondents, say, technical knowledge has a high degree of influence in terms of innovation implementation processes. Since respondents are mainly representatives of micro-companies and start-up entrepreneurs, they do not have the opportunity to allocate additional financial and human resources to invest in improving technical knowledge or the development of research and development.

➤ Another important factor for the adoption and implementation of the innovation is the easy implementation of the innovation - 67% of respondents are willing to implement/implement an innovation if no special effort or large financial or human resources are required. 67% of the respondents also identified the availability of information as a high impact factor in terms of implementing innovation. Often, micro and small companies do not have access to information related to innovative solutions in their business. This is mainly due to the fact that in most cases no new opportunities are sought in these companies due to the limitations in the number of human resources and their competencies in innovation and digital technologies.

➤ 60% of respondents believe that economic incentives are also highly impactful for the introduction of innovations in business. Most often, the introduction of innovations leads to improved productivity, increasing the efficiency of resources used, improving technological processes, etc., which are a prerequisite for improving the competitiveness of companies and generating higher financial results.

➤ 50% of respondents believe that if there are investment incentives, they would pay more attention to innovation and its application in business.

➤ Only 23% of the respondents define the introduction of innovation in business as a need for change - motivation to participate in new practices or ideas. That is, we would say that the survey participants have positive attitudes towards introducing innovations in business, but do not have any in terms of developing innovations. This is most likely due to the fact that they do not have the necessary knowledge, financial and technical resources.

2.2. Main factors for success of entrepreneurship on the territory of the municipalities of Gotse Delchev, Garmen and Hadzhidimovo

Many entrepreneurs would say that there is no recipe for success, but many successful entrepreneurs have common characteristics that have contributed to the rise of their companies.

With the rapid development of technology and modern communication technologies, entrepreneurship has become a challenge for which not only ideas but also knowledge and skills are needed to implement them. In recent years, probably due to the economic, social and cultural situation, the importance of entrepreneurship has increased. It is becoming increasingly common to start one's own business in order to gain economic independence. The way we think about business, market or consumers is changing, the vision of success is also evolving. For some, this change will only continue as an economic factor. For others, however, it will move to another - a higher level in which success is not only equal to financial reward, but rather self-realization and satisfaction. Entrepreneurs need to understand the key factors that contribute to the success of their ventures, preparing them to overcome

The project is co-financed by the European Regional Development Fund (ERDF) and the national funds of the countries participating in the INTERREG V-A Greece-Bulgaria Cross-Border Cooperation Programme 2014-2020.

various obstacles in the future. Although many believe that capital is the main determinant of an entrepreneur's success, there are other factors that play an important role in successful business development. Even people with significant capital can face difficulties if they lack other key quality knowledge for business development and growth. It is essential to understand all externalities in order to effectively mitigate the losses and risks of entrepreneurial activity.

The factors that influence the entrepreneurial process are, on the one hand, *the personal, social and organizational characteristics* of the entrepreneur's business, and on the other - *the elements of the external environment*.

Personal and behavioral characteristics play different roles at different stages of the entrepreneurial process, although some of them are repeated (*for example, "risk-taking" is characteristic of both the idea (innovation) and the beginning of its implementation, when the intentions are still in the "head"*). Then, in the transition from the already established and established firm to its growth, other qualities are required, for example - entrepreneurial skills (*seeking new opportunities for business growth*); leadership qualities (*"to lead the company"*) and managerial skills (*to achieve results on a daily basis; to follow the goal steadfastly, to have a continuous look ahead*). **Social characteristics** are also decisive for entrepreneurial activity (*e.g. traditions, values, contacts*). Sometimes even the family environment alone is enough to mature motives for a start and build appropriate behavior. **Organizational characteristics**, such as the presence of a team of specialists who have similar values and think in a similar way, affect the growth and development of the enterprise. Of course, values must grow into a system of practical actions through which to realize it.

The external environment has an impact on the entrepreneurial process, and in some countries the course of the entrepreneurial process is more predictable due to greater clarity of the factors of the external environment (e.g. state policy, investors, banking system). In our country, the difficulties at the start are much greater and it is much more difficult to predict the course of an entrepreneurial process. To summarize what is needed for a successful entrepreneurial process, we can say, that the combination of the three driving factors - opportunities, entrepreneur and resources, lead to the start-up of a new business, namely the favourable external environment providing opportunities to start a business, the entrepreneur with his personal qualities and behaviour), and the resources, which may be external or owned by the entrepreneur, necessary to start the business and employ the appropriate staff.

Based on the above research and analysis, we can define the following factors for the success of entrepreneurship:

- **Taking action** - a key success factor. The desire for entrepreneurial action is the first and most important success factor for "future" and current entrepreneurs. All other key success factors of entrepreneurship are not necessary if the entrepreneur is a person who is afraid to take real action. Many people aspire to be entrepreneurs, but not all collect the audacity to take action. Embarking on an entrepreneurial journey requires courage to Turning intentions into actions. Entrepreneurs should not only consider ideas, but also be willing to implement them, while being aware of the risks involved.

The project is co-financed by the European Regional Development Fund (ERDF) and the national funds of the countries participating in the INTERREG V-A Greece-Bulgaria Cross-Border Cooperation Programme 2014-2020.

- ***Correctly define the idea*** - the entrepreneur must think about what he can and loves to do, analyze the competition, conduct market research to see if there is demand (potential customers) and understand how to "get" the idea to work for him. This requires talent, initiative and creativity from the entrepreneur. Entrepreneurs need to understand about the existing competitive environment. The greater the number of competitors, The more complex the competition becomes. In the light of this reality, entrepreneurs need to show increased creativity in creating products/services. Proposals should stand out from those of other companies on the market, with entrepreneurs being as creative as possible to create attractive (differentiating from those of the competition) products/services that attract the attention of potential customers.
- ***Knowledge and skills of the entrepreneur*** - each entrepreneur should develop their knowledge and skills in the field of their activities, as well as in the field of business management. Every entrepreneur and business needs different entrepreneurial skills, which in some cases can be crucial for the success of their companies. If he has the knowledge, But there are no skills he can develop just by applying what he has learned, the entrepreneur cannot expect to achieve success. In order for the entrepreneur to acquire skills, he should take action and put into practice what he has learned. Entrepreneurs must have the ability to quickly and methodically apply knowledge. Continuous improvement of this ability prevents premature suspension of business development. The entrepreneur should learn and apply his knowledge in his daily work, to improve his skills. Experience is a crucial factor in achieving entrepreneurial success. It enables business owners to make informed decisions in the future and prepares them to deal with challenges that arise in the business development process.
- ***Personal qualities of the entrepreneur*** - communication and the ability to communicate with various stakeholders. The success of a business does not depend only on the skill of its owner. Numerous stakeholders play a role, including employees and other business partners. The entrepreneur should not focus only on himself, he must be able to work in a team. Regardless of the scale of the business, Achieving goals becomes a difficult task without teamwork. Teamwork only facilitates the achievement of goals and has a positive impact on the work environment. On the other hand, the entrepreneur should also possess strong leadership abilities, as leadership is an important factor for entrepreneurial success. Skillful leadership also facilitates seamless communication between business owners (entrepreneurs) and their employees. A good leader can steer employees and businesses in the desired direction. Another important personal quality needed to undertake is its persistence and perseverance. Entrepreneurs should not give up in the presence of losses and risks. They must have the courage and responsibility in the period of declining revenues, customer dissatisfaction, unrealized products, etc. take the necessary measures and motivate themselves and their employees.
- ***Risk-taking*** - one of the most critical questions is: do entrepreneurs take enough risk? Every business startup is a risky venture, but more importantly, however, how a successful entrepreneur takes risk. The risk taken by the entrepreneur should be identified and evaluated, applying the principles of minimization, prevention and risk management. Business owners

must demonstrate willingness and will to take risks. They must be prepared to face the most adverse scenarios, ensuring that they do not succumb easily. Awareness of risks and their effective management can accelerate the rapid growth of the business.

- **Planning** - starting and developing a business, regardless of the sector of the economy, requires precise and long-term planning. Often, entrepreneurs do not devote the necessary time and resources to planning, which is a significant omission and has a negative impact on business development and often leads to bankruptcy. Planning is essential for starting and running a successful business. It should start from the early stages of starting a business - a study of market and development of a business plan, up to the later stages - hiring and management staff, preparation of investment programs, introduction of new technologies, etc. A successful entrepreneur must plan long-term, analyze each business decision and constantly collect and analyze data and information necessary for the business in order to be able to react in a timely manner to the dynamics of the market, customer needs, the level of development of competitors, etc.
- **Setting goals** - the entrepreneur must have the ability to define realistic goals and take responsibility for their achievement. The set goals should be SMART (Specific - specific, express specific values, Measurable - measurable, Achievable - achievable, Realistic - realistic, based on what you know and what you can achieve, as well as meet and help to achieve long-term strategic and business goals, Timebound - timebound, have a deadline). The entrepreneur should know how to define them and have a vision of how to achieve them. The implementation of the set goals increases the motivation of entrepreneurs, helps them to make judgments about what is planned and achieved and, in case of discrepancy, to look for the reasons and correct their actions. The entrepreneur must have the ability to identify and implement an adequate strategy that will lead to the best possible result in view of the defined objectives.
- **Adaptation** - adaptation essential for the success of the entrepreneur, for starting and developing a business. Entrepreneurs need to learn how to adapt in the process of business development, as the situation is dynamic - the market and consumer attitudes change and require the entrepreneur to be ready and able to change his business ideas and / or plans, to respond to circumstances. Another form of this factor is technological adaptation, namely the introduction of new technologies and innovations in business.
- **Use of modern technologies** - the introduction of modern technologies in business is a prerequisite for improving the competitiveness of any company. Digitalization of processes, automation and robotization will improve the quality, precision and productivity of any company, which in turn will lead to meeting the needs and needs of customers and achieving higher financial results. Technology and problem-solving strategies They have always been key components of entrepreneurship. Thanks to the development of technology, entrepreneurs now have access to a wide range of tools and resources that can help them develop their companies. Technology can impact and help entrepreneurship in a variety of ways, from social media to e-commerce platforms, automation tools to artificial intelligence. New technologies play a crucial role in both entrepreneurship and innovation. Technology provides entrepreneurs with new

tools, platforms and opportunities to create and bring new products and services to market. Here are some of the ways technology influences entrepreneurship:

- ✓ *Access to information:* Technology has made entrepreneurs' access to information and research easier than ever, which can help them make decisions and help them identify new opportunities.
- ✓ *Easy communication:* Technology has made communication faster, easier, and more efficient, which can help entrepreneurs build connections and networks that can support their companies.
- ✓ *Automation:* Technology can automate many routine tasks, freeing up time for entrepreneurs to focus on more strategic initiatives.
- ✓ *Developing innovations:* Technology has created many new markets and disrupted traditional industries, providing entrepreneurs with opportunities to create new products and services that fill the empty niches of the market.
- ✓ *Access to capital:* Technology has made it easier for entrepreneurs to access capital through online platforms such as crowdfunding, which can help them start their companies.

In conclusion, modern technologies are an essential tool for entrepreneurs and innovators. Using technology, entrepreneurs can bring new ideas to market, improve efficiency and productivity, and drive the economic growth of their businesses. Since the development of technology is a continuous process, it is likely to create even more opportunities for entrepreneurs, and their role in entrepreneurship will become increasingly important.

- ***Development and implementation of innovations*** - an important factor for the success of entrepreneurs is the ability to identify a new opportunity and / or a new concept (to develop an innovation), to imagine what it looks like and to implement it effectively in their business. The implementation of innovations is essential for every business owner and potential entrepreneur who wants to be competitive in the market. Innovation and high technology are a factor Which can determine the difference between market success and failure. For the consumer, innovation means higher quality and products/services with great utility, more efficient services and a higher standard of living. For businesses, innovation means sustainable growth. Innovation is essential for business success because it allows companies to stand out from their competitors and offer something new and valuable to their customers. They help businesses stay relevant in an ever-changing world where customers are always waiting for the next different/improved product or service. Entrepreneurs who adopt and implement innovation are better equipped to adapt to new technologies and market trends. This can give them a significant advantage over those who do not. Innovation can also lead to increased efficiency, reduced costs and improved customer satisfaction, all of which are critical components of business success. When firms invest in innovation, they invest in their future. Another important aspect of innovation is that it drives economic growth. Firms that develop and/or innovate, create new products, conquer new markets and create new jobs. Innovation is not just a fad in the world of entrepreneurship,

it is a must. Firms that do not adopt and implement innovation are likely to fall behind and not be competitive in today's fast-paced business environment.

- **Financial management** - money management is an important factor for the development and stability of any business. Sound financial management guarantees the entrepreneur the provision of the necessary resources and the achievement of the set goals.

CONCLUSION

The factors of entrepreneurial success described above are necessary for every entrepreneur to ensure the smooth operation of their business and achieve success. It is important to note that the entrepreneur needs these factors, in addition to ordinary profits, in order to effectively face the challenges that arise during the development of his business. A successful entrepreneur strives to create a business that not only generates profits, but also brings him personal satisfaction and pleasure from a job well done, as well as contributing to the improvement of the living environment and society as a whole.

A successful entrepreneur is likely to possess a number of qualities, including creativity, risk-taking, determination, and perseverance. He could also identify opportunities and take advantage of them. The entrepreneur should be able not only to celebrate his successes, but also to cope with failures and learn from them. After all, a successful entrepreneur is one who is dedicated to his work and strives to achieve his goals, paying due attention to the factors of success and not neglecting any of them at the expense of another.

All key success factors are important, but none of these factors will make the entrepreneur successful if you do not take appropriate action. For example, knowledge and creativity cannot help anyone become a successful entrepreneur unless they take the first step to start their business. Many people have knowledge and skills in the field, but are not entrepreneurs. That is, they are not entrepreneurs not because they lack knowledge or skills, but because they do not take the first step, do not take action to become entrepreneurs.

It is because of this causal in a hierarchical structure of entrepreneurial key success factors as the first factor or as the basis for success that we have placed the entrepreneur's ability to take action.

The content of this text is the sole responsibility of the Local Action Group - Gotse Delchev - Garmen - Hadzhidimovo" and can in no way be taken to reflect the views of the European Union, the participating countries, the Managing Authority and the Joint Secretariat of the Programme.

The project is co-financed by the European Regional Development Fund (ERDF) and the national funds of the countries participating in the INTERREG V-A Greece-Bulgaria Cross-Border Cooperation Programme 2014-2020.

ДОКЛАД

от „Проучване на факторите за успех на предприемачеството на територията на общините Гоце Делчев, Гърмен и Хаджидимово“

Проект „Насърчаване на предприемачеството и иновациите в селските райони на Кавала, Драма, Смолян и Благоевград“, с акроним PEIRA

Програмата за трансгранично сътрудничество ИНТЕРРЕГ V-A „Гърция - България 2014 - 2020“

ПАРТНЬОРИ

Агенция за развитие на Кавала

Агенция за развитие на Драма

Местна инициативна група - Гоце Делчев - Гърмен - Хаджидимово

Регионален център за професионално обучение към ТПП-Благоевград

Дейност D 4.3.4 от проекта

Съдържание

I. ВЪВЕДЕНИЕ	7
II. СОЦИАЛНО-ИКОНОМИЧЕСКО ПРОУЧВАНЕ И АНАЛИЗ НА НАСТОЯЩОТО СЪСТОЯНИЕ НА МЕСТНИТЕ РЕСУРСИ В ОБЩИНИТЕ ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ, ГЪРМЕН И ХАДЖИДИМОВО	9
1. ОБХВАТ НА ТЕРИТОРИЯТА НА ТЕРИТОРИЯТА	9
2. ДЕМОГРАФСКИ ХАРАКТЕРИСТИКИ	10
2.1. Брой и динамика на населението	10
2.2. Население под, в и над трудоспособна възраст.....	11
2.3. Естествено движение на населението	13
2.4. Образователна структура на населението.....	14
Основни изводи за демографското развитие на територията на общините Гоце Делчев, Гърмен и Хаджидимово.....	15
3. ИКОНОМИЧЕСКИ ХАРАКТЕРИСТИКИ	15
3.1. Брой предприятия на територията	17
3.2. Основни икономически показатели на предприятията.....	23
3.3. Заети лица в предприятията	39
3.4. Инвестиционна активност.....	39
3.5. Туризъм	45
Основни изводи за икономическото развитие на територията.....	49
4. Предприемачеството и Стратегията за Водено от общностите местно развитие на МИГ - Гоце Делчев - Гърмен - Хаджидимово за периода 2014 - 2020 година	50
III. АНАЛИЗ НА СРЕДАТА И РЕСУРСИТЕ ЗА РАЗВИТИЕ НА ПРЕДПРИЕМАЧЕСТВОТО ...	51
1. Анализ на външната среда - PEST (Political, Economical, Social, Technology) анализ	53
2. SWOT (Strengths, Weaknesses, Opportunities, and Threats) анализ	65
2.1. Резултати от SWOT анализ в рамките на извършена първоначална диагностика на конкурентоспособността по проект PEIRA.....	65
2.2. Основни фактори за успех на предприемачеството на територията на общините Гоце Делчев, Гърмен и Хаджидимово.....	87

Проектът е съфинансиран от Европейския фонд за регионално развитие (ЕФРР) и националните фондове на страните, участващи в Програма за трансгранично сътрудничество ИНТЕРРЕГ V-A Гърция – България 2014 – 2020.

Списък на таблиците

Таблица 1: Основни характеристики на територията	9
Таблица 2: Относителен дял на населението с бърз и свръх бърз широколентов достъп и в бели и сиви зони по общини от територията	10
Таблица 3: Население на територията, 2015 - 2021 г.	11
Таблица 4: Брутната добавена стойност (БДС) по сектори на област Благоевград	17
Таблица 5: Брой отчетени нефинансови предприятия според заетите лица в тях на територията за периода 2015 - 2021 г.	18
Таблица 6: Общ брой на предприятия за периода 2015 - 2021 г. по икономически дейности и общини.....	22
Таблица 7: Основни характеристики на предприятията от нефинансовия сектор на икономиката на територията и по общини за периода 2015 - 2021 г. вкл. дял на показателите по общини спрямо стойността им за територията като цяло	24
Таблица 8: Основни икономически показатели на отчетените нефинансови предприятия за 2021 г. (A21).....	26
Таблица 9: Разходи за придобиване на ДМА по общини, 2015 - 2021 г.	40
Таблица 10: Чуждестранни преки инвестиции в нефинансовия сектор по общини, 2015 - 2021 г.	44
Таблица 11: Дейност на местата за настаняване в общините Гоце Делчев, Гърмен и Хаджидимово през периода 2016 - 2021 г.	46
Таблица 12: Цели на СВOMP - Приоритет 3	51

Списък на фигурите

Фигура 1: Динамика на населението на територията, 2015-2021 г.	11
Фигура 2: Население под-, във и над трудоспособна възраст на територията през 2021 г.	12
Фигура 3: Население под-, във и над трудоспособна възраст, по общини, 2021 г.	12
Фигура 4: Естествен прираст по общини и на територията, 2021 г.	13
Фигура 5: Коефициент на естествен прираст 2015 г. и 2021 г.	14
Фигура 6: Образователна структура на населението на територията, област Благоевград и общо за страната, 2021 г.	15
Фигура 7: Брой предприятия на територията според заетите лица в тях, 2021 г.	19
Фигура 8: Брой предприятия по икономически сектори на територията, 2021 г.	22
Фигура 9: Брой промишлени предприятия в сектор С на територията, 2021 г.	23
Фигура 10: Произведена продукция от отчетените нефинансови предприятия на територията 2021 г.	34
Фигура 11: Произведена продукция на предприятията в сектор С „Преработваща промишленост“ на територията, 2021 г.	35
Фигура 12: Структура на земеделските стопанства по общини и общо за територията, 2020 г.	36
Фигура 13: Брой земеделски стопанства по общини и общо за територията, 2010 и 2020 г.	37
Фигура 14: Разпределение на земеделските стопанствата по класове икономически размер на стопанството на територията, 2020 г.	37
Фигура 15: Брой заети лица на територията за периода 2015 - 2021 г.	39
Фигура 16: Разходи за придобиване на ДМА на територията, 2015 - 2021 г.	44
Фигура 17: Чуждестранни преки инвестиции в нефинансовия сектор по общини, 2015 - 2021 г.	44
Фигура 18: Места за настаняване на територията, 2015 - 2021 г.	48
Фигура 19: Реализирани нощувки в местата за настаняване на територията 2016 - 2021 г.	48
Фигура 20: Приходи от нощувки в местата за настаняване на територията 2016-2021 г.	49
Фигура 21: Образователно ниво на респондентите.	52
Фигура 22: Категория на респондентите - предприятието/представителя на целевата група	53
Фигура 23: Фактори на политическата среда - политическа стабилност.	54
Фигура 24: Фактори на политическата среда - законодателство.	54
Фигура 25: Фактори на политическата среда - форма на управление.	55

Фигура 26: Фактори на икономическата среда - растеж	56
Фигура 27: Фактори на икономическата среда - обменни курсове	56
Фигура 28: Фактори на икономическата среда - производствени разходи	57
Фигура 29: Фактори на икономическата среда - внос	57
Фигура 30: Фактори на социалната среда - обществени възприятия за иновациите и бизнеса	58
Фигура 31: Фактори на социалната среда - психографски критерии	58
Фигура 32: Фактори на социалната среда - темп на прираст на населението	59
Фигура 33: Фактори на социалната среда - възрастово разпределение	60
Фигура 34: Фактори на социалната среда - възприятия за безопасността на продуктите ..	60
Фигура 35: Фактори на социалната среда - качество на продукта	61
Фигура 36: Фактори на социалната среда - семейна среда	61
Фигура 37: Фактори на икономическата среда - иновации в бизнеса	62
Фигура 38: Фактори на икономическата среда - трансфер на знания.....	63
Фигура 39: Фактори на икономическата среда - автоматизация на производствения процес	63
Фигура 40: Фактори на икономическата среда - използване на технологии	64
Фигура 41: Фактори на вътрешната среда - текущи умения, знания, опит	70
Фигура 42: Фактори на вътрешната среда - първоначални инвестиционни разходи.....	71
Фигура 43: Фактори на вътрешната среда - принос към семейния доход.....	71
Фигура 44: Фактори на вътрешната среда - качество на продукта/ услугата	72
Фигура 45: Фактори на вътрешната среда - семейна работа.....	72
Фигура 46: Фактори на вътрешната среда - възможности за заетост.....	73
Фигура 47: Фактори на вътрешната среда - технологични познания.....	73
Фигура 48: Фактори на вътрешната среда - маркетингови познания.....	74
Фигура 49: Фактори на външната среда - тенденция на нагласите на потребителите	75
Фигура 50: Фактори на външната среда - ресурси за финасиране	75
Фигура 51: Фактори на външната среда - актуални събития и условия като ковид-19, война, природни бедствия, икономическа криза	76
Фигура 52: Фактори на външната среда - промяна на законодателството.....	76
Фигура 53: Фактори на външната среда - социални ограничения като поведение, навици, възприятия на потребители.....	77

Фигура 54: Фактори на външната среда - производствени разходи	77
Фигура 55: Фактори на външната среда - вносът на конкурентни продукти	78
Фигура 56: Степен на използване на иновативни и дигитални технологии	79
Фигура 57: Нивото на знания на респондентите по отношение на понятието "иновации" ...	79
Фигура 58: Прилагане на иновациите от респондентите	80
Фигура 59: Степен на прилагане на иновациите от респондентите	80
Фигура 60: Степен на вероятност на прилагане на иновационни практики в бъдеще	81
Фигура 61: Видове иновации, които биха приложили респондентите в бъдеще	82
Фигура 62: Фактори влияещи върху приемането и внедряването на иновации - адаптиране към социалния процес на разпространение на иновациите	82
Фигура 63: Фактори влияещи върху приемането и внедряването на иновации - загриженост за околната среда	83
Фигура 64: Фактори влияещи върху приемането и внедряването на иновации - лесно внедряван на иновацията	83
Фигура 65: Фактори влияещи върху приемането и внедряването на иновации - икономически стимули	84
Фигура 66: Фактори влияещи върху приемането и внедряването на иновации - подобряване на качеството на предоставяните продукти/услуги	84
Фигура 67: Фактори влияещи върху приемането и внедряването на иновации - необходимост от промяна - мотивация за участие в нови практики или идеи	85
Фигура 68: Фактори влияещи върху приемането и внедряването на иновации - наличност на информация	85
Фигура 69: Фактори влияещи върху приемането и внедряването на иновации - липса на технически познания	86
Фигура 70: Фактори влияещи върху приемането и внедряването на иновации - липса на инвестиционни стимули	86

I. ВЪВЕДЕНИЕ

Настоящият доклад е изготвен в рамките на Договор № В6.3а.23/13.04.2021г., проект „Насърчаване на предприемачеството и иновациите в селските райони на Кавала, Драма, Смолян и Благоевград“ (Promotion of Entrepreneurship and Innovation in the Rural Area of Kavala, Drama, Smolyan and Blagoevgrad), с акроним PEIRA, съфинансиран от Европейският съюз чрез Европейски фонд за регионално развитие (ЕФРР) и националните фондове на страните, участващи в Програма за трансгранично сътрудничество ИНТЕРРЕГ V-A Гърция-България 2014 - 2020.

Докладът е изготвен в изпълнение на *Дейност 1: Проучване на факторите за успех на предприемачеството на територията на общините Гоце Делчев, Гърмен и Хаджидимово (D 4.3.4 от проекта)* от Договор PEIRA - У-14 от 02.12.2021 г., сключен между „КОНСЕКТА БП“ ЕООД и Сдружение „Местна инициативна група - Гоце Делчев - Гърмен - Хаджидимово“, в изпълнение на обществена поръчка с предмет „Проучване на факторите за успех на предприемачеството на територията на общините Гоце Делчев, Гърмен и Хаджидимово и изготвяне на план за устойчивост на Звената за подкрепа на бизнеса“.

В съвременния динамичен свят и непрекъснато променящата се икономическа среда, изискванията към знанията и уменията на предприемачите се повишават. Това е така, защото предизвикателствата към тях стават все по-разнообразни, с оглед на спецификите на конкуренцията, иновациите и информационните технологии, които са неразделна част от предприемаческия процес. Съвременната конкуренция е съревнование между предприемачески алтернативи и възможности. За да бъде конкурентен, всеки предприемач следва да познава и прилага новите методи, както по отношение на управление и развитие на бизнеса, така и по отношение на въвеждане на съвременни иновативни практики и процеси в областта на производството, услугите и търговията, с оглед на спецификата на дейността, която развива или предстои да развие конкретния предприемач.

Всеки съвременен предприемач трябва да притежава комплекс от качества и ценности, като: професионални знания и умения, личностни качества, организационно-управленски способности и др. Повишаването на икономическите и управленските знания и умения на предприемачите е важна предпоставка за ефективното, ефикасно и устойчиво функциониране на всеки бизнес.

Способността на предприемача за поемане на рискове е в пряка зависимост със способността му за усвояване на нови знания и умения, внедряване на иновации по отношение на продуктите, производствените методи, източниците на суровини, организацията и управлението на бизнеса и пазарите.

Развитието на микро, малките и средните фирми има съществено значение за определяне на насоките на бъдещите политики в тяхна подкрепа. Разнообразието на МСП по отношение на използваните бизнес модели, размера на предприятието, продължителността на съществуване и сектора на дейност неизбежно води до различни потребности, свързани с техния растеж и увеличаването на тяхната конкурентоспособност, дигитализация и устойчивост. Ефективността от съвременната конкуренция се заключава в обезпечаване на необходимите нововъведения във

всички сфери на предприемаческата дейност и като резултат намаляване на разходите, разнообразяване на асортимента на продуктите и услугите, повишаване на качеството и на ефективността на фирмената дейност. Това от своя страна е стимул за активизиране на внедряване на иновации и дигитализации на производствените процеси.

За да се управляват правилно и ефективно бизнеса си, е необходимо предприемачите да прилагат съвременни модели на управление, които изискват използване на балансирана система от критерии и показатели, чрез които да се измерва и оценява фирмената дейност, като тази система обхваща не само вътрешната, но и външната обкръжаваща среда, вкл. взаимоотношенията с клиентите, доставчиците, акционерите и др.

Всеки съвременен предприемач трябва да притежава комплекс от качества и ценности, като: професионални знания и умения, личностни качества, организационно-управленски способности.

Знанията и уменията на предприемачите, съчетани с новите технологии, в т.ч. въвеждане на иновации и дигитализация на процесите са основополагащи за бъдещото успешно развитие на всеки бизнес, независимо от сектора, в който реализира своята дейност.

Настоящото проучване има за цел да очертае спецификата на територията, в това число на потенциала за икономическо развитие, силните и слабите страни и възможностите за развитие и да дефинира факторите за успех на предприемачеството на територията на общините Гоце Делчев, Гърмен и Хаджидимово. В процеса на реализиране на проучването са използвани различни местни и национални източници на информация, вкл. с стратегически документи на трети общини, като:

- Национален статистически институт (НСИ) - актуални данни за икономическото развитие на общините Гоце Делчев, Гърмен и Хаджидимово;
- Инфостат - резултати от преброяване на населението през 2021 г.;
- Министерство на земеделието и храните, отдел „Агростатистика“ - Окончателните данни за преброяването на земеделските стопанства през 2010 г. и 2020 г.;
- База данни за проекти и изпълнение на проекти и СВОМР за периода 2014 - 2020 г.;
- Планове за интегрирано развитие на общините Гоце Делчев, Гърмен и Хаджидимово за периода 2021 - 2027 г.;
- Информация и данни, получени от екипа на Местната инициативна група на територията на трите общини и др.

В допълнение към изброените по-горе източници, като част от проучването е използвана и приложена методологията, изготвена от партньорите по проекта. Като част от методологията, предложената от партньорите са разработени два въпросника - количествен и качествен, на базата на които е проведено теренно проучване. В теренното проучване са включени представители на целевите групи по проекта.

Събраната и анализирана информация са описани в настоящото проучване.

II. СОЦИАЛНО-ИКОНОМИЧЕСКО ПРОУЧВАНЕ И АНАЛИЗ НА НАСТОЯЩОТО СЪСТОЯНИЕ НА МЕСТНИТЕ РЕСУРСИ В ОБЩИНИТЕ ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ, ГЪРМЕН И ХАДЖИДИМОВО

1. ОБХВАТ НА ТЕРИТОРИЯТА НА ТЕРИТОРИЯТА

Проучването включва територията на общините Гоце Делчев, Гърмен и Хаджидимово. В текста в настоящото проучване за краткост ще се нарича „територията“. И трите общини се намират в област Благоевград, Югозападен район на планиране, като **гр. Гоце Делчев** е един от 16 малки градове от 4-то йерархично ниво, а **гр. Хаджидимово** и **с. Гърмен** са част от 30 общински центъра от 5-то ниво на Югозападен район на планиране.

Основни характеристики	м. ед.	РБ	Област Благоевград	Територията на общините Гоце Делчев, Гърмен и Хаджидимово				% от територията от РБ	% Терит. от обл. Благоевград
				Общо за територията	Община Гоце Делчев	Община Гърмен	Община Хаджидимово		
Територия	km ²	110 994	6 290	1 046.47	330.21	388.48	327.78	0.9%	16.6%
Население (2021 г.)	брой	6 838 937	298 251	53 082	29 585	14 751	8 746	0.8%	17.8%
Общини	брой	265	14	3	1	1	1	1.1%	21.4%
Нас. места	брой	5 256	274	43	12	16	15	0.8%	15.7%
Градове	брой	257	13	2	1		1		

Източник: НСИ

Таблица 1: Основни характеристики на територията

Местоположение и свързаност

Територията е разположена на 105 км югоизточно от областния център - гр. Благоевград. Има връзка с Република Гърция чрез ГКПП „Илинден - Ексохи“, което се явява предпоставка за засилено трансгранично сътрудничество, развитие на мрежи, икономически връзки и оживление на територията. Общините, с които граничи територията са: Банско, Сърница, Сатовча и Сандански.

От транспортно-географска гледна точка територията се явява *периферна, гранична, планинска и селска*, отдалечена от областния център и столицата, което обуславя нейните демографски характеристики, техническа инфраструктура, заетост и достъп до услуги.

През територията не преминават трасета на основната ТЕН-Т мрежа на Европа. Преминаващият второкласен път Е-19 е от регионално значение, и чрез него се осигурява бърза връзка с Република Гърция, определя стратегическото местоположение на общините в района. На територията няма железопътен транспорт и летище.

Цифрова свързаност и ИКТ

Географската отдалеченост на територията от столицата и областния център, може да се компенсира с развитие на цифровата свързаност. Показателите за достъпност и използваемост на интернет като цяло за Югозападен район имат най-високи стойности в страната, като достъпът на домакинствата в градовете е много по-добър от този в селата, особено в периферните територии.

И в трите общини от територията е налице свързаност с ширококолов интернет, като показателите за свързаност на община Гоце Делчев са над тези за страната, Югозападен район и област Благоевград, а делът на свързаност за общините Гърмени и Хаджидимово е под средния дял за страната, ЮЗПР и област Благоевград.

Община	ШЛИ 30+ mbps	ШЛИ 100+ mbps	Бяла зона	Сива зона
България	97.42%	97.97%	1.59%	2.30%
Югозападен район	98.36%	99.05%	1.35%	1.36%
Благоевград	95.69%	96.77%	1.41%	2.97%
Гоце Делчев	99.77%	99.77%	0.23%	0%
Гърмен	89.27%	97.46%	2.54%	1.70%
Хаджидимово	91.24%	82.98%	8.30%	2.21%

Източник: Интегрирана териториална стратегия за развитие на Югозападен регион.

Таблица 2: Относителен дял на населението с бърз и свръх бърз ширококолов достъп и в бели и сиви зони по общини от територията

2. ДЕМОГРАФСКИ ХАРАКТЕРИСТИКИ

2.1. Брой и динамика на населението

Общото население на трите общини съгласни данни от преброяване през 2021 г. е 53 082 души и представлява 17,80 % от населението на област Благоевград.

Гъстотата на населението за община Гоце Делчев е 90 души на кв. км, а на Гърмен - 38 и Хаджидимово - 27 души на кв. км.

Община	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	Изменение 2021 г. спрямо 2015 г.
Гоце Делчев	30 306	30 197	30 022	29 859	29 657	29 686	29 585	-721
Гърмен	14 936	14 847	14 861	14 793	14 650	14 726	14 751	-185
Хаджидимово	9 501	9 405	9 314	9 178	9 040	8 914	8 746	-755

Проектът е съфинансиран от Европейския фонд за регионално развитие (ЕФРР) и националните фондове на страните, участващи в Програма за трансгранично сътрудничество ИНТЕРРЕГ V-A Гърция – България 2014 – 2020.

Община	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	Изменение 2021 г. спрямо 2015 г.
Общо за територията	54 743	54 449	54 197	53 830	53 347	53 326	53 082	-1 661
<i>Източник: НСИ</i>								

Таблица 3: Население на територията, 2015 - 2021 г.

През разглеждания период 2015 - 2021 г. **населението на територията намалява с 1 661 човека**, като намалението се отнася и за трите общини от обхвата на територията. С най-големи темпове намалява населението в община Хаджидимово, в която намалението е със 755 човека. Динамиката на населението се развива в отрицателна посока по отношение на броя на населението, като следва тенденциите, както в област Благоевград, така и в страната.

Почти 56% от населението на територията е съсредоточено в община Гоце Делчев - 29 585 души. Най-малобройно е населението на община Хаджидимово, което е 16% от населението на територията.

Демографските проблеми, валидни в национален мащаб, важат и за общините от територията - **отрицателен естествен прираст, емиграция, застаряващо население, обезлюдяващи се периферни територии.**

Фигура 1: Динамика на населението на територията, 2015-2021 г.

Източник: НСИ

2.2. Население под, в и над трудоспособна възраст

Населението в трудоспособна възраст преобладава и представлява 62% от общото население на трите общини през 2021 г. Населението в над трудоспособна възраст е с 4 % повече

Проектът е съфинансиран от Европейския фонд за регионално развитие (ЕФРР) и националните фондове на страните, участващи в Програма за трансгранично сътрудничество ИНТЕРРЕГ V-A Гърция – България 2014 – 2020.

от населението в под трудоспособна възраст, което е обусловено от отрицателния естествен прираст, застаряването на населението и влошените демографски тенденции в общините.

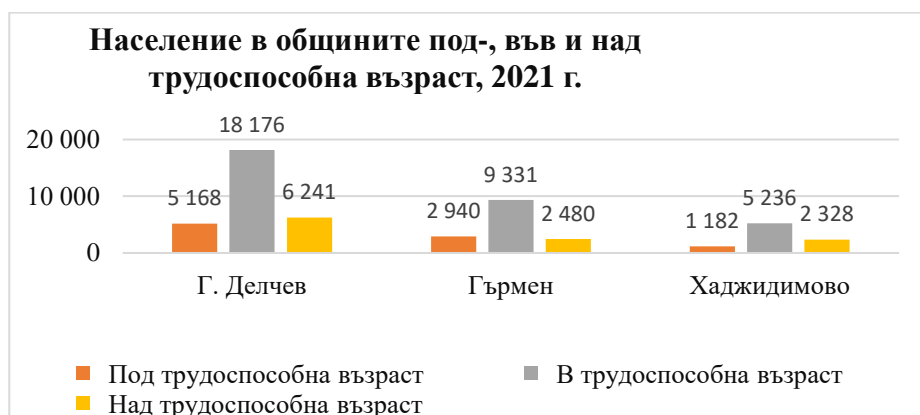
НСИ дефинира трудоспособната възраст като диапазона от 16 години до текущата нормативно определена възраст за пенсиониране на масовата категория труд (61 години и 8 месеца за жени и 64 години и 4 месеца за мъже през 2021 г.). Показателят е важен, защото отразява до голяма степен потенциала на всеки регион да генерира растеж и да привлича инвестиции.

Фигура 2: Население под-, във и над трудоспособна възраст на територията през 2021 г.

Източник: НСИ

За 2021 г. общо за територията населението в трудоспособна възраст е 62%, при 62,4% за страната, и 65,2 % за област Благоевград. Посочените стойности показват, че по отношение процента на лицата в трудоспособна възраст, територията има почти еднакви показатели с тези на страната и на област Благоевград.

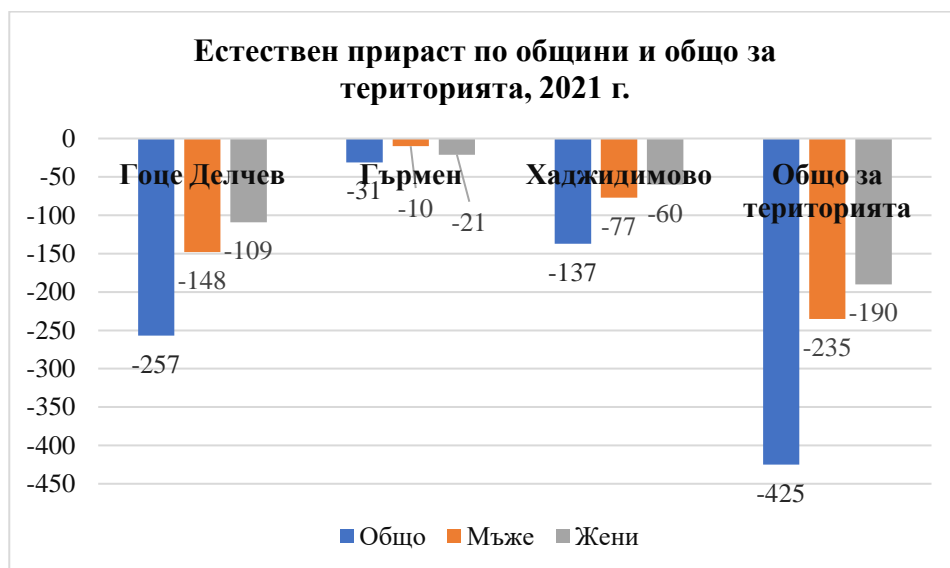
Фигура 3: Население под-, във и над трудоспособна възраст, по общини, 2021 г.

Източник: НСИ

Процесът на застаряване на населението се проявява по-слабо на територията, особено на териториите на общините Гоце Делчев и Гърмен. Разликата може да се обясни с по-бавно променящите се репродуктивни и миграционни нагласи и поведение на населението в тази част от територията на страната. Възрастовата структура на трите общини от територията като цяло е по-благоприятна от средната за страната

2.3. Естествено движение на населението

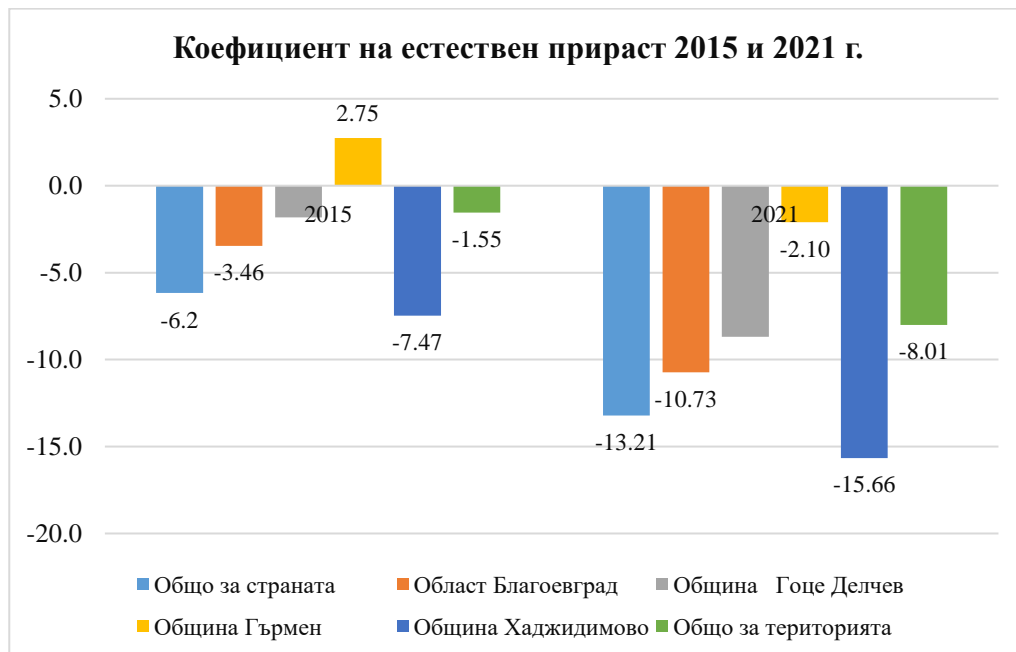
Естественото движение (прираст) на населението се изразява в разликата между живородените деца и умрелите. Естественият прираст за територията е отрицателен, както и в трите общини поотделно. Отрицателният прираст при мъжете е по-силно изразен в сравнение с този при жените за територията и за общините Гоце Делчев и Хаджидимово, докато в община Гърмен през 2021 г. естественият прираст също е отрицателен, но с по-високи стойности при жените.

Фигура 4: Естествен прираст по общини и на територията, 2021 г.

Източник: НСИ

Тенденцията по отношение на отрицателния естествен прираст населението за 2021 г. на територията е по-благоприятна от тази на област Благоевград (-10,73%) и страната (-13,21%), като двете общини Гърмен и Гоце Делчев имат значително по-добри показатели, в сравнение с тези за област Благоевград и страната. Най-лоши показатели по отношение на естествения прираст има община Хаджидимово (-15,66%).

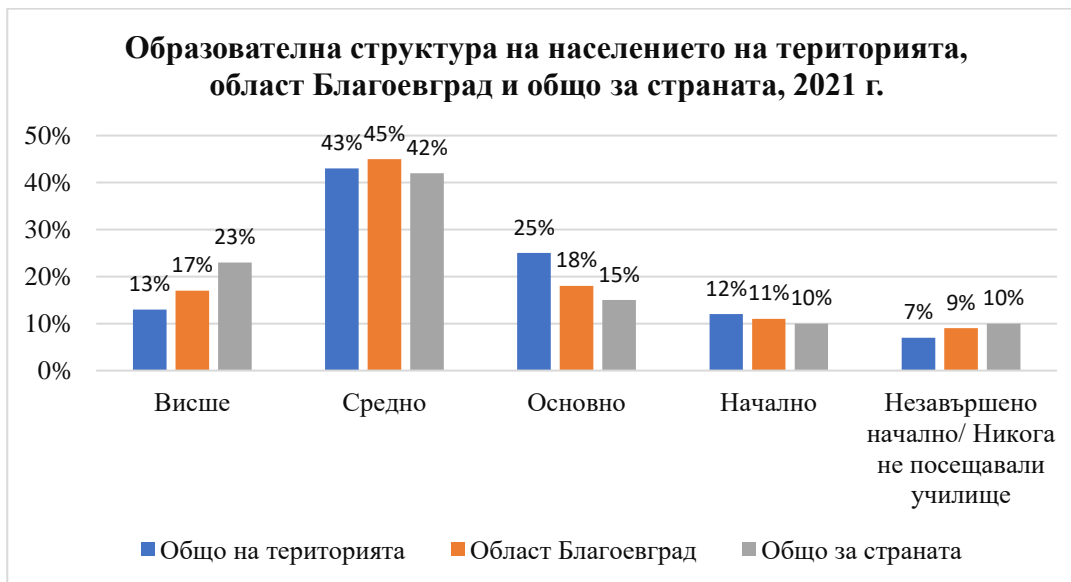
Фигура 5: Коефициент на естествен прираст 2015 г. и 2021 г.

Източник: НСИ

Естественото намаление на населението води след себе си редица икономически и социални последици. От една страна недостигът на човешки капитал и работоспособно население ограничавана икономическото развитие и инвестициите на местно ниво. От друга страна застаряващото население има потребности от допълнителни грижи, респективно инвестиции в социални услуги за възрастното население.

2.4. Образователна структура на населението

Образователната структура на населението общо за територията се характеризира с **по-неблагоприятна структура** спрямо средната за област Благоевград и страната, като 13% от населението е с висше образование, 43% със средно и 25% с основно и 12% с начално образование. Най-съществената разлика между разглежданата територия, област Благоевград и страната по отношение образователното ниво е при хората с висше образование и основно образование. По отношение на висшето образование, процентът на лицата с висше образование на територията е 13%, при 23% за страната, а хората с основно образование - на територията са 25%, а в страната - 15%. По отношение характеристиките на хората, завършили средно и начално образование, ситуацията на територията се доближава до тази на национално и областно ниво. Но високият процент на хората с основно образование оказва влияние върху квалификацията и качеството на работната сила на територията. Липсата на квалифицирана работна ръка е една от предпоставките за по-ниската конкурентоспособност на местния бизнес.

Фигура 6: Образователна структура на населението на територията, област Благоевград и общо за страната, 2021 г.

Източник: НСИ

От горната фигура е видно, че дялът на населението на територията с висше и средно образование е по-нисък от средните стойности за областта и за страната, докато дялът на населението с основно и начално образование - по-висок от този на областно и национално ниво.

Основни изводи за демографското развитие на територията на общините Гоце Делчев, Гърмен и Хаджидимово

- Тенденции на намаляване и застаряване на населението;
- Преобладаващ дял на населението в трудоспособна възраст - 62%;
- Отрицателен естествен прираст на населението;
- Трудоспособното население на територията все още е с по-висок дял от другите две групи;
- Населението в под трудоспособна възраст намалява, а това в над трудоспособна възраст се увеличава;
- По-неблагоприятна образователна структура на населението в сравнение със средната за област Благоевград и страната.

3. ИКОНОМИЧЕСКИ ХАРАКТЕРИСТИКИ

Икономическата ситуация на територията на трите общини се намира в пряка зависимост от наличните местни ресурси, историческо развитие, местоположение, транспортни връзки, макроикономически условия, активност на местното население, администрация и др. Икономиката на трите общини функционира като част от икономиката на страната, на Югозападен район от ниво 2 и на област Благоевград. Неизменно общото състояние на националната и регионална икономика дава отражение върху местната. Водещото място, което

Проектът е съфинансиран от Европейския фонд за регионално развитие (ЕФРР) и националните фондове на страните, участващи в Програма за трансгранично сътрудничество ИНТЕРРЕГ V-A Гърция – България 2014 – 2020.

заема Югозападният район през годините, се затвърждава по почти всички икономически и социални показатели. Това се дължи не на балансирано развитие на общност от петте съставни области, а на районното и национално водещо значение на една от тях - София.

Това носи както преимущества, така и негативи. Югозападният регион е водещ в икономическото развитие на страната заради столицата София и е на 182-ро място от 268-те региона в ЕС (Северозападният е на 260-то място). Добрите му позиции в конкурентоспособността често се пренасят и върху съставните му области, без да се отчитат вътрешно-регионалните различия - в състава на региона има общини, които по бедност не отстъпват на северозападните. Като благоприятен фактор за развитието на общините в състава на Югозападния регион може да се изтъкне местоположението, сравнително добрите транспортни връзки и близостта до столицата, независимо че територията се явява периферна за района и страната, и отдалечена на около 200 км. от столицата.

Област Благоевград е сред водещите за Югозападния регион, но икономическото ѝ развитие е по-близко до това на останалите области в страната, отколкото до това на столичната община.

Брутният вътрешен продукт (БВП) за страната по данни на НСИ за 2021 г. е 139,012 млрд. лева, като се увеличава в реално изражение с около 13% спрямо 2020 г. развитието на регионите следва общото възстановяване на икономиката и производеният в Югозападния регион БВП е 70,152 млрд. лева (50,46% от целия произведен БВП на страната). Тези резултати обаче се дължат на принадлежността на столицата София към региона, в която е произведен БВП за 59,172 млрд. (42,6% от целия БВП за страната). **Тук проличават вътрешнорегионалните диспропорции, които имат негативен ефект** - ако се извади столицата, за всички останали области производеният БВП е едва 7,85% от БВП на страната - колкото и на другите региони.

Област Благоевград все пак е на трето място в региона, с произведен БВП за 3,785 млрд. лева (2,7% от националния БВП), област Кюстендил с 1,327 млрд. (0,96%) и област Перник с 1,321 млрд. лева (0,95%). Областта е на 7-то място в страната сред всички 28 области по произведен БВП.

БВП на глава от населението също нараства през 2021 г. и е средно 20 212 лева на човек за страната. В столицата София този показател е 45 241 лева БВП на човек. Област Благоевград е с 12 629 лева БВП на човек и е на четирнадесето място сред 28-те области. Столицата надвишава с 223% средния за страната показател, но останалите области в региона са с под средния. Област Благоевград БВП на човек е 62,5% от средния. През 2021 г. БВП на глава от населението средно за ЕС е 32 427 евро (63 421 лева) на човек, като по този показател страната ни достига стойност от 31,9% от средноевропейския. Отново столицата София е с най-добър показател - 71,33% от средноевропейския. Югозападният регион като цяло обаче е с 53,2%, а област Благоевград е 19,9 % от средноевропейския показател.

Брутната добавена стойност (БДС) характеризира секторната структура на икономиката. БДС за 2021 г. е общо 121,607 млрд. лева за страната, а структурата на икономиката се променя леко като следствие на редица процеси - енергийна криза, пандемия, война. Приносът на индустрията в БДС е 28,979 млрд. (23,8%), на услугите е 86,558 млрд. (71,17% от общата БДС),

а на аграрния сектор - едва 6,071 млрд. (4,99% от БДС), като спрямо предишната година дялът на промишлеността в БДС намалява, а този на услугите и на селското стопанство се увеличават - в селското стопанство заради увеличените цени на продукцията.

За Югозападния регион водещи са услугите с 50,405 млрд. лева БДС, следвани от индустрията с 10,237 млрд. лева и селското стопанство с 0,726 млрд. лева. Така погледнати данните са извън всякакви представи за баланс на икономиката. Секторът Услуги изпреварва 4,9 пъти сектор Индустрия и около 69 пъти първичния сектор на земеделието. Ако обаче се извади столицата София, в която услугите носят БДС от 45,057 млрд. лева, останалите сектори в другите области следват логиката на разпределението в страната. В област Благоевград водеща по БДС е са услугите с 2,216 млрд. лева, следвана от индустрията с 0,816 млрд. и селското стопанство с 0,279 млрд. лева БДС. Област Благоевград е на трето място в индустриално отношение сред другите области в региона поради наличието предимно на преработваща промишленост. По отношение на услугите областта е втора след столицата. По БДС на селското стопанство област Благоевград също е първо място (0,279 млрд.).

Област Благоевград	2018	2019	2020	2021
	(БДС, Млн. лв.)			
Общо БДС:	2 593	2 725	2 833	3 311
Аграрен сектор	223	215	230	279
Индустрия	694	722	697	816
Услуги	1 676	1 788	1 907	2 216

Източник: НСИ

Таблица 4: Брутната добавена стойност (БДС) по сектори на област Благоевград

Както се вижда от данните, през годините водещи в областта категорично са услуги, които са със стабилно нарастващи показатели, следвани от индустрията, при която се наблюдава спад през 2020 г. поради икономическата криза свързана с Covid пандемията, и секторът на селското стопанство се колебае в развитието си, но е налице растеж през последните две години. Това трябва да се има предвид при анализа на икономиката на двете общини.

3.1. Брой предприятия на територията

През 2021 г. на територията развиват дейност общо **2 730 предприятия**, като почти 70% от тях са регистрирани в община Гоце Делчев, а останалите са разпределени, както следва: 18% в община Гърмен и 12% в община Хаджидимово.

За периода 2021 г., спрямо 2015 г. броят на предприятията на територията се е увеличил с 12%. Аналогично на тенденцията в цялата страна, и на разглежданата територията **броят на микропредприятията е 92%**, следван от малките предприятия - 6%, и средните предприятия 0,6% и големите предприятия - 0,2 %. На територията функционират само 6 големи предприятия, които са разположени в община Гоце Делчев. През 2021 г. има 16 средни предприятия, като 13 от тях функционират на територията на община Гоце Делчев, а 3 на територията на община Хаджидимово.

В общините Гърмен и Хаджидимово няма големи предприятия през 2021 г. Броят на предприятията на територията представлява 13% от броя на предприятия в област Благоевград. Данните за трите общини, общо за територията и за област Благоевград са представени в следващата таблица:

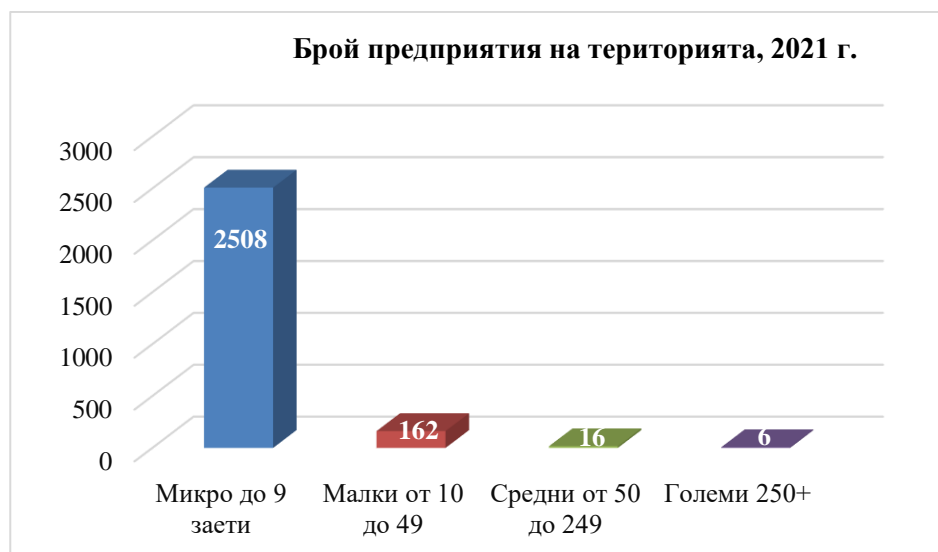
Община	Групи предприятия според заетите в тях лица	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Гоце Делчев	Общо	1 752	1 845	1 885	1 894	1 937	1 900	1 921
	Микро до 9 заети	1 623	1 717	1 748	1 752	1 797	1 759	1 768
	Малки от 10 до 49	109	108	116	120	117	122	134
	Средни от 50 до 249	16	16	17	19	18	13	13
	Големи 250+	4	4	4	3	5	6	6
Гърмен	Общо	395	412	422	432	463	481	498
	Микро до 9 заети	376	385	397	403	431	445	460
	Малки от 10 до 49	15	23	20	25
	Средни от 50 до 249
	Големи 250+	-	-	-
Хаджидимово	Общо	282	314	319	313	305	295	311
	Микро до 9 заети	255	286	289	283	275	269	280
	Малки от 10 до 49	21	22	24	25	25	22	28
	Средни от 50 до 249	6	6	6	5	5	4	3
	Големи 250+	-	-	-	-	-	-	-
Общо за територията	Общо	2 429	2 571	2 626	2 639	2 705	2 676	2 730
	Микро до 9 заети	2 254	2 388	2 434	2 438	2 503	2 473	2 508
	Малки от 10 до 49	145	153	160	170	142	144	162
	Средни от 50 до 249	22	22	23	24	23	17	16
	Големи 250+	4	4	4	3	5	6	6

".." Конфиденциални данни; "-" Няма случай
Източник: НСИ

Таблица 5: Брой отчетени нефинансови предприятия според заетите лица в тях на територията за периода 2015 - 2021 г.

Както се вижда от данните, динамиката в броя на предприятията за периода 2015 - 2021 г. обхваща предимно микро-предприятията. Най-често те са в сферата на услугите, при които процедурата по стартиране на бизнес е лесна и не изисква голям капитал, но и тези фирми са с най-малък принос към икономическите показатели на територията. При МСП и големите предприятия е необходим по-дълъг период на развитие и съответно техният брой се променя много по-бавно. Следва да отбележим, броят заети не е единственият показател, по който се определя категорията на предприятието, като цяло за да се определи едно предприятие като микро, малко, средно или голямо са важни следните показатели - средно-списъчен брой на персонала, годишен оборот (нетни приходи) от продажби и балансова стойност на активите. Малките и средни предприятия са предимно в сферата на индустрията/преработвателната

промишленост. Икономическата криза и COVID пандемията са основните причини да намаляване на броя на предприятията през 2020 г. Независимо, че са по-малко спрямо общия брой предприятия, малките и средните предприятия имат по-голям принос към нарастването на икономическите показатели, особено от сферата на промишлеността, в сравнение с този на микро-предприятията.

Източник: НСИ

Фигура 7: Брой предприятия на територията според заетите лица в тях, 2021 г

Разпределението на броя на предприятията по икономически дейности и общини за периода 2015 - 2021 година е представено в таблицата по-долу:

Общини; Икономически дейности (A21)	Брой предприятия						
	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ	1 752	1 845	1 885	1 894	1 937	1 900	1 921
A Селско, горско и рибно стопанство	48	62	51	47	46	46	49
B Добивна промишленост
C преработваща промишленост	232	236	239	241	245	237	234
D производство и разпределение на електрическа и топлинна енергия и на газообразни горива	7	7	7	7	9	11	18
E доставяне на води; канализационни услуги, управление на отпадъци и възстановяване
F Строителство	70	58	65	67	71	60	76
G Търговия; ремонт на автомобили и мотоциклети	798	821	824	832	838	815	805
H Транспорт, складиране и пощи	97	117	124	113	114	118	120

Проектът е съфинансиран от Европейския фонд за регионално развитие (ЕФРР) и националните фондове на страните, участващи в Програма за трансгранично сътрудничество ИНТЕРРЕГ V-A Гърция – България 2014 – 2020.

Общини; Икономически дейности (A21)	Брой предприятия						
	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
I Хотелиерство и ресторантьорство	105	109	109	124	117	108	102
J Създаване и разпространение на информация и творчески продукти; далекосъобщения	19	21	31	28	35	38	34
L Операции с недвижими имоти	52	56	60	55	60	65	67
M Професионални дейности и научни изследвания	104	107	122	124	133	130	138
N Административни и спомагателни дейности	39	53	48	42	33	38	43
P Образование	14	16	19	21	22	21	24
Q Хуманно здравеопазване и социална работа	90	90	90	95	99	99	99
R Култура, спорт и развлечения	17	22	23	20	26	20	17
S Други дейности	55	66	69	75	85	90	92
ГЪРМЕН	395	412	422	432	463	481	498
A Селско, горско и рибно стопанство	28	28	35	40	39	32	31
B Добивна промишленост	3	3	..	3	..
C преработваща промишленост	51	56	61	69	66	72	70
D производство и разпределение на електрическа и топлинна енергия и на газообразни горива	3	5
E доставяне на води; канализационни услуги, управление на отпадъци и възстановяване	-	-	-	-	-	-	-
F строителство	17	13	14	17	18	20	28
G Търговия; ремонт на автомобили и мотоциклети	145	147	150	148	173	186	196
H Транспорт, складиране и пощи	17	17	19	18	19	23	26
I Хотелиерство и ресторантьорство	89	98	96	90	90	88	85
J Създаване и разпространение на информация и творчески продукти; далекосъобщения	4	4	3	3	3	..	3
L Операции с недвижими имоти	10	10	8	13	14	13	12

Проектът е съфинансиран от Европейския фонд за регионално развитие (ЕФРР) и националните фондове на страните, участващи в Програма за трансгранично сътрудничество ИНТЕРРЕГ V-A Гърция – България 2014 – 2020.

Общини; Икономически дейности (A21)	Брой предприятия						
	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
M Професионални дейности и научни изследвания	6	9	8	7	8	9	8
N Административни и спомагателни дейности	4	4	..	3	5	4	6
P Образование	3	3	4	4	5
Q Хуманно здравеопазване и социална работа	11	11	11	11	13	15	14
R Култура, спорт и развлечения	3	..	3	3
S Други дейности	..	6	4	3	6	5	6
ХАДЖИДИМОВО	282	314	319	313	305	295	311
A Селско, горско и рибно стопанство	17	20	22	21	24	20	16
B Добивна промишленост	3	3
C преработваща промишленост	49	55	51	52	56	48	49
D производство и разпределение на електрическа и топлинна енергия и на газообразни горива	4	5	4	4	..	4	4
E доставяне на води; канализационни услуги, управление на отпадъци и възстановяване	-	-	-	-	-	-	-
F строителство	14	17	13	14	17	21	22
G Търговия; ремонт на автомобили и мотоциклети	116	132	129	125	115	118	126
H Транспорт, складиране и пощи	6	9	13	12	13	13	16
I Хотелиерство и ресторантьорство	40	38	40	40	35	29	33
J Създаване и разпространение на информация и творчески продукти; далекосъобщения	5	6	7	5	5	5	5
L Операции с недвижими имоти	5	4	6	7	6	8	9
M Професионални дейности и научни изследвания	5	6	7	6	5	5	5
N Административни и спомагателни дейности	4	7	6	5	5	5	6
P Образование
Q Хуманно здравеопазване и социална работа	6	6	7	7	7	7	7
R Култура, спорт и развлечения

Проектът е съфинансиран от Европейския фонд за регионално развитие (ЕФРР) и националните фондове на страните, участващи в Програма за трансгранично сътрудничество ИНТЕРРЕГ V-A Гърция – България 2014 – 2020.

Общини; Икономически дейности (A21)	Брой предприятия						
	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
S Други дейности	5	5	10	9	10	8	9

Източник: НСИ

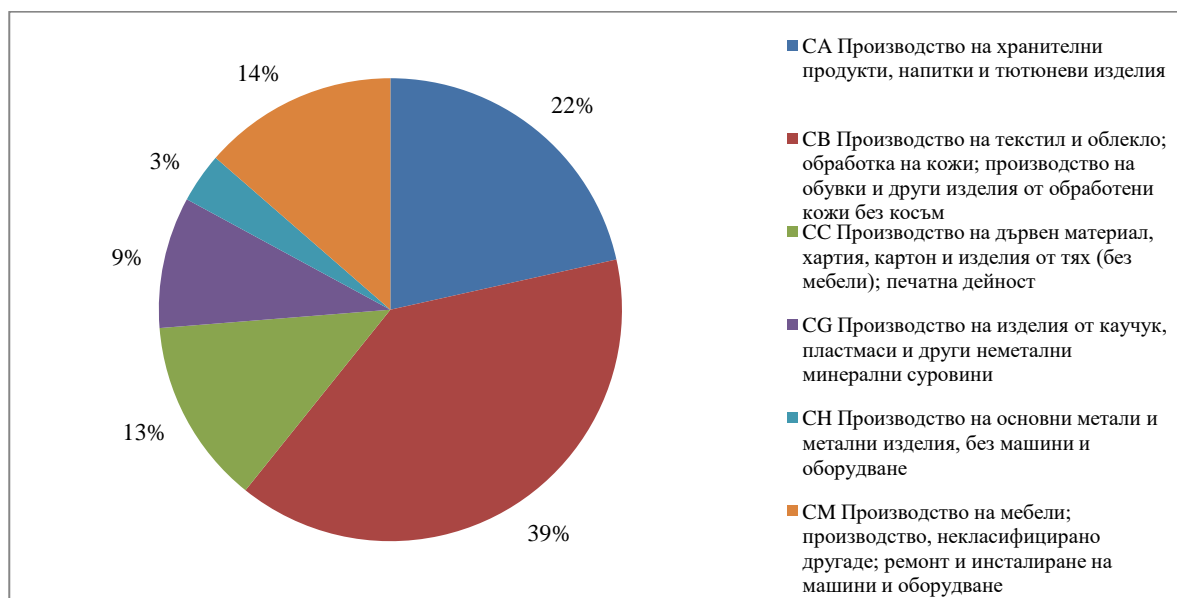
Таблица 6: Общ брой на предприятия за периода 2015 - 2021 г. по икономически дейности и общини

Икономическия сектор, в който развиват дейност **най-много** предприятия на територията през 2021 г. е **сектор G „Търговия; ремонт на автомобили и мотоциклети“ (1028)**. На второ място се нареждат **предприятията в сектор C „Преработваща промишленост (321)**, следвани от предприятията в **сектор I „Хотелиерство и ресторантьорство“**, което е обусловено от високия туристически потенциал и наличието на голям брой хотели и къщи за гости в трите общини, основно в община Гърмен. Брой предприятия на територията по икономически сектори (КИД-2008), в които данните от НСИ не са конфиденциални е:

Фигура 8: Брой предприятия по икономически сектори на територията, 2021 г.

От промишлените предприятия на територията най-голям е броят на тези, които развиват дейност в **производството на текстил и облекло, обработката на кожи, производство на обувки и други изделия от обработени кожи без косъм** - 39% от общия брой предприятия в сектор C, или 125 броя.

Фигура 9: Брой промишлени предприятия в сектор С на територията, 2021 г.

3.2. Основни икономически показатели на предприятията

За оценка на икономиката, ефективността и конкурентоспособността на предприятията се анализират някои от основните икономически показатели. Статистическите данни за определен период дават възможност да бъдат очертани и тенденциите в икономическото развитие. За част от предприятията и общините информацията е конфиденциална, което затруднява анализа, но все пак общите тенденции могат да бъдат проследени. Като цяло, повечето икономически показатели следват възходящ тренд, други се свиват, за което има съответните обяснения.

Обобщените данни за основните икономически показатели на отчетените нефинансови предприятия по икономически дейности общо за територията за периода 2015 - 2021 г., както и по-детайлни за 2021 г. са представени в следващите таблици:

Таблица 7: Основни характеристики на предприятията от нефинансовия сектор на икономиката на територията и по общини за периода 2015 - 2021 г. вкл. дял на показателите по общини спрямо стойността им за територията като цяло

Показател	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Община Гоце Делчев							
Брой предприятия	1 752	1 845	1 885	1 894	1 937	1 900	1 921
	72%	76%	78%	78%	80%	78%	79%
Произведена продукция (хил. лв.)	410 028	377 490	433 985	441 447	455 719	444 138	452 681
	80%	74%	85%	87%	89%	87%	89%
Заети лица	12 394	12 305	12 079	11 234	11 070	10 448	10 331
	79%	79%	77%	72%	71%	67%	66%
РДМА (хил. лв.)	33 371	29 465	37 803	35 497	51 058	70 760	59 748
	44%	39%	50%	47%	67%	93%	78%
Нетни приходи от продажба (хил. лв.)	541 781	542 639	593 668	634 026	658 466	625 194	677 486
	82%	82%	89%	95%	99%	94%	102%
ПЧИ (хил. лв.)	52 089	54 312	66 546	60 204	65 765	49 392	46 006
	81%	85%	104%	94%	102%	77%	72%
Община Гърмен							
Брой предприятия	395	412	422	432	463	481	498
	16%	17%	17%	18%	19%	20%	21%
Произведена продукция (хил. лв.)	44 654	38 862	43 709	50 089	51 076	55 510	63 375
	9%	8%	9%	10%	10%	11%	12%
Заети лица	1 634	1 810	1 814	1 849	1 632	1 661	1 789
	10%	12%	12%	12%	10%	11%	11%
РДМА (хил. лв.)	21 728	4 425	5 782	8 819	7 713	6 986	9 209
	28%	6%	8%	12%	10%	9%	12%
Нетни приходи от продажба (хил. лв.)	62 342	54 504	63 668	70 125	67 076	74 544	89 748
	9%	8%	10%	11%	10%	11%	14%

Показател	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
ПЧИ (хил. лв.)	3 740	3 942	3 694	4 147	1 868	1 803	1 706
	6%	6%	6%	6%	3%	3%	3%
Община Хаджидимово							
Брой предприятия	282	314	319	313	305	295	311
	12%	13%	13%	13%	13%	12%	13%
Произведена продукция (хил. лв.)	55 067	45 425	46 321	66 213	58 075	58 250	61 616
	11%	9%	9%	13%	11%	11%	12%
Заети лица	1 607	1 346	1 599	1 533	1 494	1 223	1 281
	10%	9%	10%	10%	10%	8%	8%
РДМА (хил. лв.)	21 141	5 784	6 987	11 031	18 696	5 483	13 247
	28%	8%	9%	14%	25%	7%	17%
Нетни приходи от продажба (хил. лв.)	59 909	54 206	54 211	74 727	68 432	68 464	76 170
	9%	8%	8%	11%	10%	10%	11%
ПЧИ (хил. лв.)	8 361	12 979	12 049	10 573	10 634	12 306	12 421
	13%	20%	19%	16%	17%	19%	19%
Общо за територията							
Брой предприятия	2 429	2 571	2 626	2 639	2 705	2 676	2 730
Произведена продукция (хил. лв.)	509 749	461 777	524 015	557 749	564 870	557 898	577 672
Заети лица	15 635	15 461	15 492	14 616	14 196	13 332	13 401
РДМА (хил. лв.)	76 240	39 674	50 572	55 347	77 467	83 229	82 204
Нетни приходи от продажба (хил. лв.)	664 032	651 349	711 547	778 878	793 974	768 202	843 404
ПЧИ (хил. лв.)	64 190	71 233	82 289	74 924	78 267	63 501	60 133

Проектът е съфинансиран от Европейския фонд за регионално развитие (ЕФРР) и националните фондове на страните, участващи в Програма за трансгранично сътрудничество ИНТЕРРЕГ V-A Гърция – България 2014 – 2020.

Таблица 8: Основни икономически показатели на отчетените нефинансови предприятия за 2021 г. (A21)

Икономически дейности (A21)	2021																			
	Предприятия	Прои зведе на проду кция	При ходи от дейн остт а	За ет и лица	%	Предпри я	Прои зведе на проду кция	При ходи от дейн остт а	За ет и лица	%	Предпри я	Прои зведе на проду кция	При ходи от дейн остт а	За ет и лица	%	Предпри я	Прои зведе на проду кция	При ходи от дейн остт а	За ет и лица	%
	Брой	Хиляди левове	Брой	Брой		Хиляди левове	Брой	Хиляди левове	Брой		Хиляди левове	Брой	Хиляди левове	Брой		Хиляди левове	Брой	Хиляди левове	Брой	
	ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ				ГЪРМЕН				ХАДЖИДИМОВО				ОБЩО ЗА Територията							
ОБЩО	1 921	452 681	724 884	10 331		498	65 375	99 009	1 789		311	61 616	85 336	1 281		2 730	579 672	909 229	13 401	
А Селско, горско и рибно стопанство	49	3 776	5 653	11 4	0.83%	31	6 477	7 260	17 3	9.91%	16	2 991	4 438	70	4.85%	96	13 244	17 351	35 7	2.28%
С Преработваща промишленост	
Д Производство и разпределение	234	268 431	297 614	5 646	59.30%	70	15 719	18 183	54 9	24.04%	49	38 136	41 460	63 1	61.89%	353	322 286	357 257	6 826	55.60%

Проектът е съфинансиран от Европейския фонд за регионално развитие (ЕФРР) и националните фондове на страните, участващи в Програма за трансгранично сътрудничество ИНТЕРРЕГ V-A Гърция – България 2014 – 2020.

Икономическа и дейност (A21)	2021																			
	Предприятия	Произведена продукция	Приходи от дейността	Заети лица		Предприятия	Произведена продукция	Приходи от дейността	Заети лица		Предприятия	Произведена продукция	Приходи от дейността	Заети лица		Предприятия	Произведена продукция	Приходи от дейността	Заети лица	
	Брой	Хиляди левове	Брой	% дял		Брой	Хиляди левове	Брой	% дял		Брой	Хиляди левове	Брой	% дял		Брой	Хиляди левове	Брой	% дял	
	ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ				ГЪРМЕН					ХАДЖИДИМОВО					ОБЩО ЗА Територията					
на електрическа и топлинна енергия и на газообразни горива																				
F Строителство	18	3 741	4 567	27	0.83%	5		178		0.00%	4				0.00%	27	3 741	4 745	27	0.65%
G Търговия ремонт на автомобили и мотоциклети		-	-	-	-		-	-	-	-		-	-	-	-	
H Транспорт, складир	76	51 432	63 230	60 9	11.36%	28	19 395	21 994	18 9	29.67%	22	7 057	8 875	15 7	11.45%	126	77 884	94 099	95 5	13.44%

Проектът е съфинансиран от Европейския фонд за регионално развитие (ЕФРР) и националните фондове на страните, участващи в Програма за трансгранично сътрудничество ИНТЕРРЕГ V-A Гърция – България 2014 – 2020.

Икономическа дейност (A21)	2021																			
	Предприятия	Произведена продукция	Приходи от дейността	Заети лица		Предприятия	Произведена продукция	Приходи от дейността	Заети лица		Предприятия	Произведена продукция	Приходи от дейността	Заети лица		Предприятия	Произведена продукция	Приходи от дейността	Заети лица	
	Брой	Хиляди левове	Брой	% дял		Брой	Хиляди левове	Брой	% дял		Брой	Хиляди левове	Брой	% дял		Брой	Хиляди левове	Брой	% дял	
	ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ				ГЪРМЕН					ХАДЖИДИМОВО					ОБЩО ЗА Територията					
ане и пощи																				
I Хотелиерство и ресторантьорство	805	37 381	249 531	1 877	8.26%	196	7 740	30 304	406	11.84%	126	4 053	18 764	218	6.58%	1 127	49 174	298 599	2 501	8.48%
J Създаване и разпространение на информация и творчески продукти; далекосъобщения	120	29 680	31 117	371	6.56%	26	3 235	3 416	51	4.95%	16	1 971	2 083	21	3.20%	162	34 886	36 616	443	6.02%

Проектът е съфинансиран от Европейския фонд за регионално развитие (ЕФРР) и националните фондове на страните, участващи в Програма за трансгранично сътрудничество ИНТЕРРЕГ V-A Гърция – България 2014 – 2020.

Икономическа дейност (A21)	2021																			
	Предприятия	Произведена продукция	Приходи от дейността	Заети лица		Предприятия	Произведена продукция	Приходи от дейността	Заети лица		Предприятия	Произведена продукция	Приходи от дейността	Заети лица		Предприятия	Произведена продукция	Приходи от дейността	Заети лица	
	Брой	Хиляди левове	Брой	% дял		Брой	Хиляди левове	Брой	% дял		Брой	Хиляди левове	Брой	% дял		Брой	Хиляди левове	Брой	% дял	
	ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ				ГЪРМЕН				ХАДЖИДИМОВО				ОБЩО ЗА Територията							
L Операции с недвижими имоти	102	9 585	15 355	44 1	2.1 2%	85	9 584	13 316	30 4	14.66 %	33	1 431	2 331	60	2.3 2%	220	20 600	31 002	80 5	3.5 5%
M Професионална дейност и научни изследвания	34	3 457	4 056	55	0.7 6%	3	95	112	5	0.1 5%	5	462	466	9	0.7 5%	42	4 014	4 634	69	0.6 9%
N Административни и спомагателни дейности	67	4 937	8 975	11 7	1.0 9%	12	466	1 612	18	0.7 1%	9	203	960	10	0.3 3%	88	5 606	11 547	14 5	0.9 7%

Проектът е съфинансиран от Европейския фонд за регионално развитие (ЕФРР) и националните фондове на страните, участващи в Програма за трансгранично сътрудничество ИНТЕРРЕГ V-A Гърция – България 2014 – 2020.

Икономическа дейност (A21)	2021																			
	Предприятия	Прои зведе на проду кция	При ходи от дейн остт а	За ет и лица	%	Предп рияти я	Прои зведе на проду кция	При ходи от дейн остт а	За ет и лица	%	Предп рияти я	Прои зведе на проду кция	При ходи от дейн остт а	За ет и лица	%	Предп рияти я	Прои зведе на проду кция	При ходи от дейн остт а	За ет и лица	%
	Брой	Хиляди левове	Бр ой	Брой		Хиляди левове	Бр ой	Брой	Хиляди левове		Бр ой	Брой	Хиляди левове	Бр ой		Брой	Хиляди левове	Бр ой		
	ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ					ГЪРМЕН					ХАДЖИДИМОВО					ОБЩО ЗА Територията				
P Образование	138	6 808	7 682	22 0	1.50%	8	210	234	13	0.32%	5	1 097	1 097	27	1.78%	151	8 115	9 013	26 0	1.40%
Q Хуманно здравео пазване и социална работа	43	5 682	5 913	79	1.26%	6	607	608	18	0.93%	6	1 097	1 250	8	1.78%	55	7 386	7 771	10 5	1.27%
R Култура, спорт и развлечения	24	1 055	1 075	45	0.23%	5	54	91	6	0.08%					0.00%	29	1 109	1 166	51	0.19%
S Други дейности	99	21 877	24 547	53 9	4.83%	14	1 375	1 431	41	2.10%	7	549	553	14	0.89%	120	23 801	26 531	59 4	4.11%
A Селско, горско и рибно	17	257		21	0.06%					0.00%					0.00%	17	257	0	21	0.04%

Проектът е съфинансиран от Европейския фонд за регионално развитие (ЕФРР) и националните фондове на страните, участващи в Програма за трансгранично сътрудничество ИНТЕРРЕГ V-A Гърция – България 2014 – 2020.

Икономическа дейност (A21)	2021																			
	Предприятия	Произведена продукция	Приходи от дейността	Заети лица		Предприятия	Произведена продукция	Приходи от дейността	Заети лица		Предприятия	Произведена продукция	Приходи от дейността	Заети лица		Предприятия	Произведена продукция	Приходи от дейността	Заети лица	
	Брой	Хиляди левове	Брой	% дял		Брой	Хиляди левове	Брой	% дял		Брой	Хиляди левове	Брой	% дял		Брой	Хиляди левове	Брой	% дял	
	ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ				ГЪРМЕН				ХАДЖИДИМОВО				ОБЩО ЗА Територията							
Стопанство																				
С Преработваща промишленост	92	1 613	1 753	12 2	0.36%	6	39	39	8	0.06%	9	154	163	11	0.25%	107	1 806	1 955	14 1	0.31%

Проектът е съфинансиран от Европейския фонд за регионално развитие (ЕФРР) и националните фондове на страните, участващи в Програма за трансгранично сътрудничество ИНТЕРРЕГ V-A Гърция – България 2014 – 2020.

На територията на общините Гоце Делчев, Гърмен и Хаджидимово се развива **многоотраслова икономика**. Представени са всички сектори - аграрен сектор (първичен сектор), индустрия (вторичен сектор), търговията и услугите (третичен сектор).

Структуроопределящо значение има и преработващата промишленост, която допринася за подобряването на икономическите резултати и в трите общини.

Селското стопанство има допълваща функция, като все пак е добре развито и осигурява поминък и заетост на част от населението, в повечето случаи осигурява работа и доходи предимно на семействата на земеделските стопани.

Икономиката в община Гоце Делчев се отличава с развитие предимно на сектора на преработваща промишленост, която е съсредоточен основно в град Гоце Делчев, следват секторите на строителството, търговията и транспорта. В местната индустрия **преобладават нискотехнологични производства** (производството на облекло и химическата промишленост).

Селското стопанство има допълваща функция, като броят на земеделските стопанства е 28% от общият брой стопанства на територията, произведената продукция в сектора на селското и горско стопанство е 0,83% от общата произведена продукция в общината. Основните селскостопански култури, които са отглеждат са зърнено-житните култури, техническите култури, производство на ягоди и пресни зеленчуци, отглеждане на трайни насаждения. В областта на животновъдството преобладаващо е овцевъдството, следвано от говедовъдството и козевъдството, както и отглеждането на пчелни семейства.

Икономиката в община Гърмен е с ниска конкурентоспособност и слаба аграрно-промишлена структура. Местната индустрия е доминирана от преработващата промишленост и в частност шивашката и обувната промишленост, дървопреработвателната, а развитието на добивната промишленост е свързано предимно с възможностите за добив на облицовъчни материали в района на селата Крушево и Долно Дряново, лигнитни въглища (Мина “Канина”, с. Балдево) и кизелгур (с. Гърмен), както и добив на дървен материал. През последните години се наблюдава развитие на алтернативно земеделие - овощни градини, насаждения от ягоди, малини, пресни зеленчуци и други. Основни селскостопански култури са картофите и все по-рядко тютюн. Животновъдството е доминирано от овцевъдството, говедовъдството и козевъдство, по-слабо са развити птицевъдството и пчеларството.

Сферата на услугите е представена от туризъм и търговия, която е предимно с местно значение. Предвид концентрацията на антропогенни и природни ресурси има значителен потенциал за туристическо развитие. През 2020 г. общината е обявена за най-бързо развиваща се туристическа дестинация в страната.

Проектът е съфинансиран от Европейския фонд за регионално развитие (ЕФРР) и националните фондове на страните, участващи в Програма за трансгранично сътрудничество ИНТЕРРЕГ V-A Гърция – България 2014 – 2020.

Териториалното разпределение на икономическите дейности в община Хаджидимово е изключително неравномерно. Основните икономически дейности са съсредоточени на територията на гр. Хаджидимово, с. Копривлен, с. Абланица и много малка част в селата Теплен и Беслен. По данни на официалната статистика в производствено-икономическия комплекс на община Хаджидимово най-голямо значение има индустрията (преработваща промишленост и строителство), следвани от сектор на услугите - търговия, ремонт на автомобили и мотоциклети, хотелиерство и ресторантьорство и др.

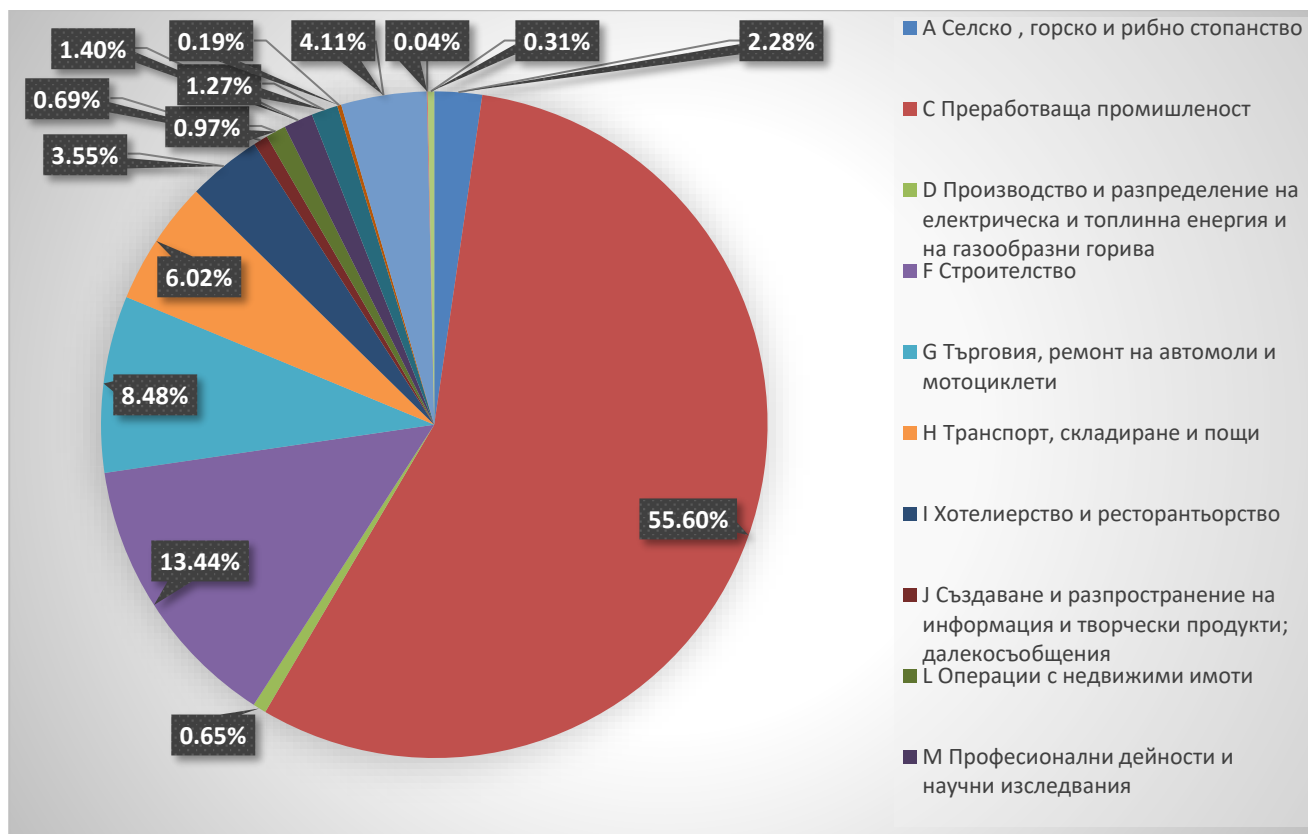
Основният поминък на селското население от община Хаджидимово е свързан с растениевъдство (55%), животновъдство (36%) и смесени стопанства (9%). В областта на растениевъдство се отглеждат предимно зърнено-житни и технически култури. Основен отрасъл от животновъдството е говедовъдството, овцевъдство и козевъдство, птицевъдството и др.

За територията на трите общини произведената продукция за 2021 г. е в размер на 577,672 млн. лв., като е отчетено увеличение от 3.5% спрямо 2020 година. Водещ в икономиката на областта продължава да е сектор С „Преработваща промишленост“, където са реализирани 55,60 % от общата стойност на продукцията. Нетните приходи от продажби са 843.404 млн. лв. и са с 9,8% повече от предходната година. Разходите за ДМА са за 82,204 млн. лева и намаляват с 1,2% спрямо предходната година. Броят на заетите лица в нефинансовите предприятия от областта е 2 730 души и те нарастват спрямо предходната година с 2%.

Преработващата промишленост е основен отрасъл за територията за 2021 г., като заема 55,6 % от дела на произведената продукция от предприятията в трите общини. На следващо място се нарежда сектора на строителството с дял от 13,44%, който има сравнително по-малък принос в икономиката на територията, след които се нареждат секторите на търговия, ремонт на автомобили и мотоциклети (8,48%) и транспорт, складиране и пощи (6,02%). Делът на произведената продукция от сектора на **преработващата промишленост** в общините от територията също е преобладаващ за всяка от тях, като в община Гоце Делчев е 59,30%, в община Гърмен - 24,04%, в община Хаджидимово - 61,89%.

Данните за дела на произведена продукция от отчетените нефинансови предприятия на територията за 2021 г. по сектори е представени на следващата фигура:

Източник: НСИ

Фигура 10: Произведена продукция от отчетените нефинансови предприятия на територията 2021 г.

По отношение на **отраслите в преработващата промишленост**, водещите такива в община Гоце Делчев са **текстилната и обувна промишленост** (57% от произведената продукция), **хранително-вкусовата промишленост** (13%), както и производството на дървен материал, хартия и картон (12%), и каучуковата промишленост и производството на пластмаси (7%).

В община Гърмен е развита **шивашка и обувна промишленост**, която осигурява над 500 работни места и реализира значителни приходи от износ. Хранително-вкусовата промишленост е по-слабо развита и в нея са ангажирани много малък брой заети лица.

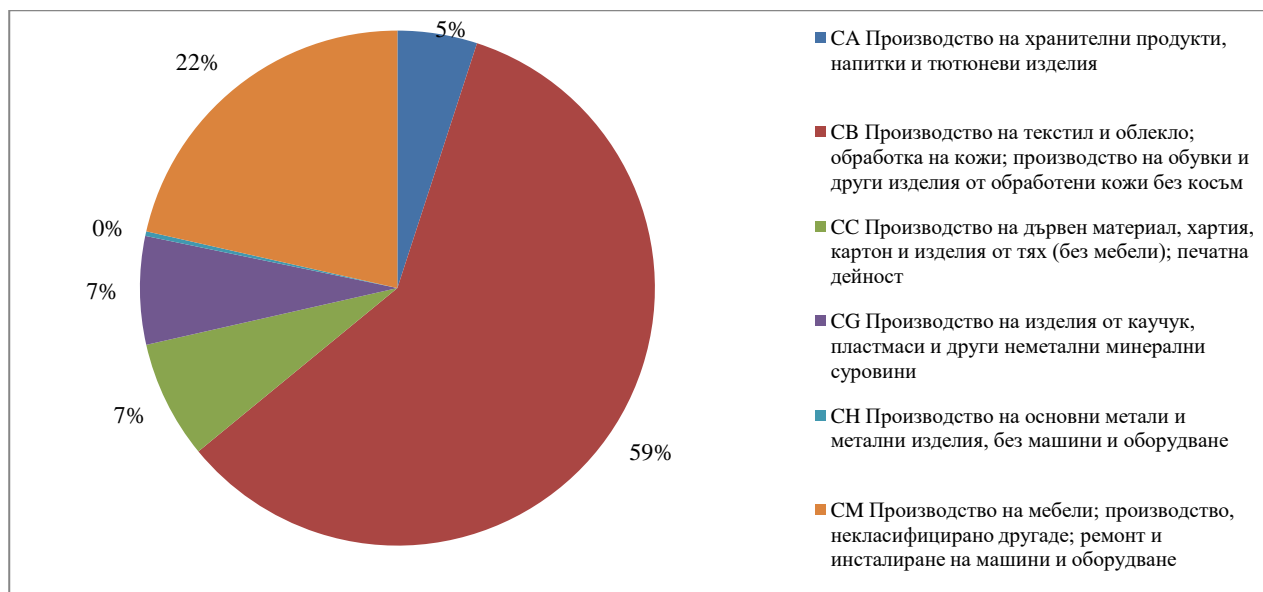
Продукцията се реализира предимно на територията на общината от малки производители на хляб и хлебни изделия, млечни изделия и т.н. Потенциалът за развитие на сектора е тясно свързан с развитието на селското стопанство.

По-важните подотрасли на преработващата промишленост в **община Хаджидимово** са: **производство на текстил, изделия от текстил и производство на облекла** (около 50% от продукцията на преработващата промишленост), следван от производство на лицеви кожи, производство на изделия за пътуване, сарашки изделия и обувки и производството на хранителни продукти и напитки (производство на млечни, консерви, хляб и хлебни изделия).

Проектът е съфинансиран от Европейския фонд за регионално развитие (ЕФРР) и националните фондове на страните, участващи в Програма за трансгранично сътрудничество ИНТЕРРЕГ V-A Гърция – България 2014 – 2020.

На фигурата е представена информация за дела на произведената продукция на предприятията в сектор С „Преработваща промишленост“ на територията:

Източник: НСИ

Фигура 11: Произведена продукция на предприятията в сектор С „Преработваща промишленост“ на територията, 2021 г.

Най-голям е дялът на произведената продукция в сектор С „**Производство на текстил и облекло; обработка на кожи; производство на обувки и други изделия от обработени кожи без косъм**“ (обхващащ кодове С13-С15 от КИД-2008) - 59%.

Секторът на **строителството** се нарежда на второ място на територията и осигурява 13,44% от произведената продукция, като за община Гоце Делчев дялът е 11,36%, 29,67% - в община Гърмен и 11,45 % - в община Хаджидимово, което е показател за висока инвестиционна активност в трите общини.

Секторът на **търговията и ремонтът на автомобили и мотоциклети** за територията се подрежда на трето място, като в община Гоце Делчев дялът на сектора е 8,26%, в община Гърмен - 1,84% и в община Хаджидимово - 6,58%.

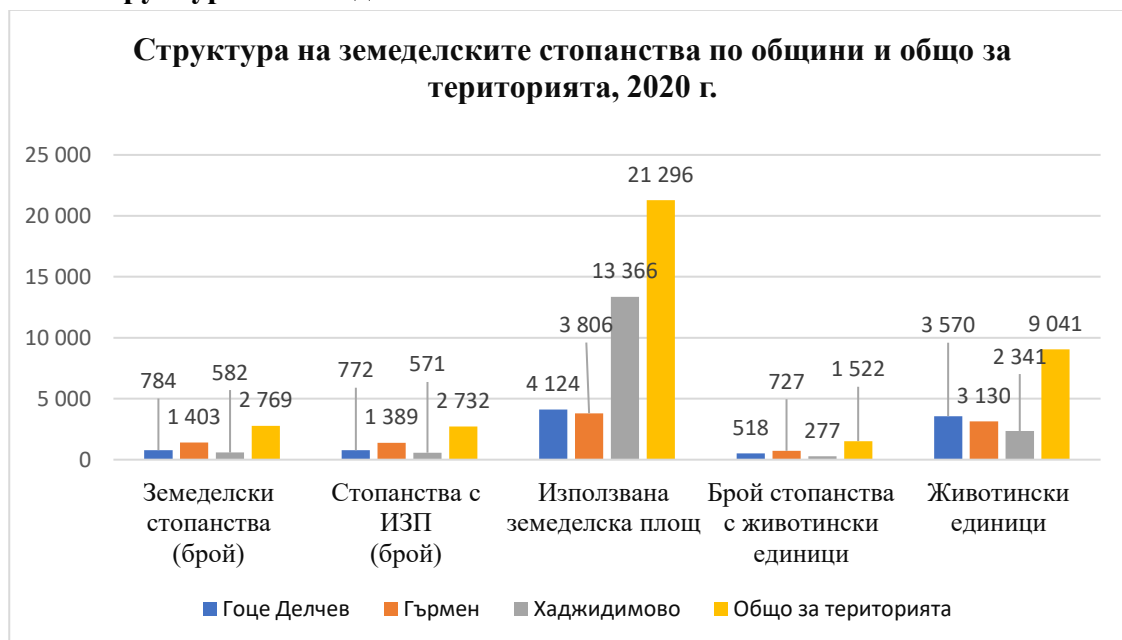
Климатът и почвите са подходящи за отглеждане на различни всички видове земеделски култури, характерни за умерения климатичен пояс, но земеделските терени са силно раздробени, което не позволява пълна механизация и се оказва пречка за инвеститорите. И в трите общини най-висок дял в земеделския фонд имат нивите (над 50%), следвани от пасищата и мерата и трайните насаждения. Използвана земеделска земя на открито, съгласно данни от официално преброяване на земеделските стопанства от отдел „Агростатистика“, МЗХ (2020 г.) е 21 292 ха, но само 1996 ха (9%) е обработваема.

Проектът е съфинансиран от Европейския фонд за регионално развитие (ЕФРР) и националните фондове на страните, участващи в Програма за трансгранично сътрудничество ИНТЕРРЕГ V-A Гърция – България 2014 – 2020.

По данни на последното официално преброяване на земеделските стопанства от отдел „Агростатистика“, МЗХ (2020 г.) се наблюдава спад с 67% на броя земеделските стопанства на територията, в сравнение с преброяване през 2010 г.

Структура на земеделските стопанства

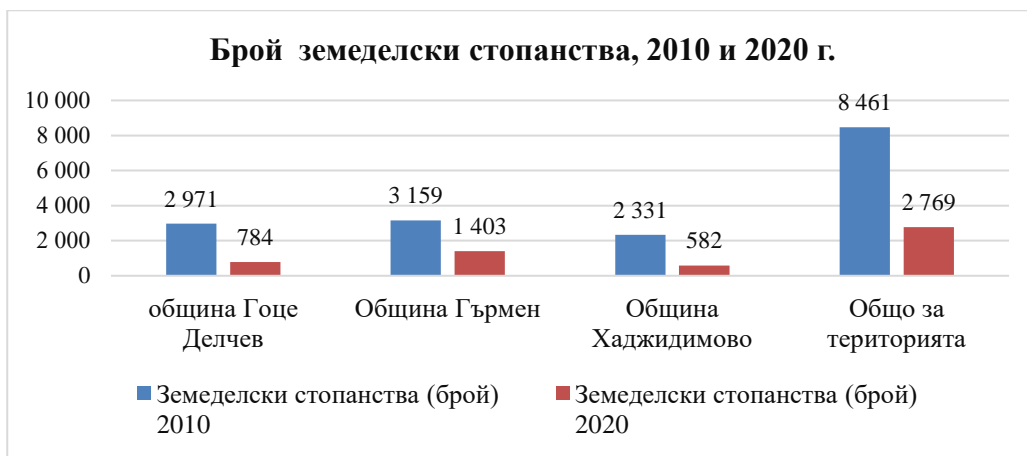
Източник: МЗХ, отдел "Агростатистика" - Преброяване на земеделските стопанства в България през 2020 година

Фигура 12: Структура на земеделските стопанства по общини и общо за територията, 2020 г.

Тенденцията е намаляване на стопанствата на територията през 2020 г. в сравнение с данните от преброяването от 2010 г., като през 2020 г. намалението на броя на стопанствата е с 64% по-малко от тези през 2010 г. През 2010 г. на територията на община Гоце Делчев е имало регистрирани 2 971 земеделски стопанства, в Гърмен - 3 159, а в Хаджидимово 2 331 или общо за територията - 8 461 броя земеделски стопанства. По данни на последното официално преброяване на земеделските стопанства от отдел „Агростатистика“, МЗХ (2020 г.) на територията на община Гоце Делчев са регистрирани 784 земеделски стопанства, в Гърмен - 1 403, а в Хаджидимово 582 или общо за територията - 2 769 броя земеделски стопанства. Най-голям е спада на земеделските стопанства в община Хаджидимово - 75%, следвана от община Гоце Делчев - 74% и община Гърмен - 56%.

Проектът е съфинансиран от Европейския фонд за регионално развитие (ЕФРР) и националните фондове на страните, участващи в Програма за трансгранично сътрудничество ИНТЕРРЕГ V-A Гърция – България 2014 – 2020.

Източник: МЗХ, отдел "Агростатистика" - Преброяване на земеделските стопанства в България през 2010 и 2020 година

Фигура 13: Брой земеделски стопанства по общини и общо за територията, 2010 и 2020 г.

От регистрираните през 2020 г. земеделските стопанства на територията 2 769 бр., 2 732 стопанства използват земеделска площ 21 296 ха, от която 4 120 ха са обработваеми, а 1 522 стопанства отглеждат 9 041 животински единици. Най-голям дял от обработваемата земя се използва за отглеждане на зърнено - житни култури - 1 429 ха (35%), следвани от технически култури - 310 ха (7,5%), ягоди, пресни зеленчуци и цветя - 252 ха (6%), трайни насаждения - 174 ха (4%). Водещи в областта на животновъдството са овцевъдството, говедовъдството и козевъдството. По-малък е дялът на отглежданите кокошки, птици, зайци и пчелни семейства.

От използваните земеделски площи 19 % са обработваеми, 80% пасища и мери и 1% трайни насаждения. Разпределението на земеделските стопанствата (вкл. с разпределената обща земя) по класове икономически размер на стопанството е следното: 1 774 (64%) от стопанствата са със СПО по малък от 2 000 EUR, 932 стопанства (34%) са с размер от 2 000 до 50 000 EUR и 63 стопанства (2%) са с размер равен и над 50 000 EUR.

Източник: МЗХ, отдел "Агростатистика" - Преброяване на земеделските стопанства в България през 2020 година

Фигура 14: Разпределение на земеделските стопанствата по класове икономически размер на стопанството на територията, 2020 г.

Проектът е съфинансиран от Европейския фонд за регионално развитие (ЕФРР) и националните фондове на страните, участващи в Програма за трансгранично сътрудничество ИНТЕРРЕГ V-A Гърция – България 2014 – 2020.

Секторът осигурява постоянна и сезонна заетост на 2 789 души, като 2 539 са заетите от семействата на земеделските стопани, 225 души са постоянно наета външна работна сила и 26 души са на сезонна работа. Видно от наличните данни, в сектора са заети много малък брой лица, т.е. осигурени са малко работни места. 92% от заетите са от семейството, а само 8% от наетите лица са с постоянна заетост, 1% от заетите са със сезонна заетост. За сравнение, съгласно статистическата информация от МЗХ, отдел "Агростатистика" - Преброяване на земеделските стопанства в България, през 2010 г., секторът е осигурявал постоянна и сезонна заетост за 9 108 души общо на територията, т.е. налице е 70% намаление на осигуряваната заетост през 2020 г., спрямо 2010 г.

По отношение на техниката, която се използва в земеделските стопанства на територията може да се каже, че същата е морално остаряла и нископроизводителна.

Земеделските стопани ползват следната собствена земеделска техника: 104 стопани ползват - 138 колесни трактора, 11 стопани - 18 бр. друга самоходна техника, 46 стопани - 59 тракторни ремаркета. Ползват се още 5 зърнокомбайна, 37 машини за сеитба и садене, 32 машини за торене и растителна защита и други (мотокултиватори, окопавачи, за поливане, сушилни и др.) - 47 бр. Преобладаващият брой земеделски стопанства са много малки земеделски стопанства със СПО под 2 000 EUR. От земеделските стопанства със СПО над 2 000 EUR, 45 % отглеждат полски култури, 34% тревопасни животни, 10 % смесени култури и животновъдство, 3 % трайни насаждения, 2% зеленчуци, гъби и цветя. **Земеделският сектор се отличава с ниска степен на механизация и автоматизация, липса на цифровизация и иновации.**

И в трите общини над 80% от стопанствата са с размер до 10 дка, което обуславя необходимостта от **окупняването им за целите на оптимизация и механизация на обработка.** Има предпоставки за развитие на екологично чиста селскостопанска продукция, поради липсата на големи промишлени замърсители на почвите и въздуха в района. **Животновъдството** има по-малък дял в произведената селскостопанска продукция, поради по-високите производствени разходи и ниските изкупни цени на животинската продукция. Представени са почти всички видове животновъдство, развиват се говедовъдството, овцевъдството, козевъдството, птицевъдството, както и пчеларството. Животновъдството се развива в семейни стопанства и се нуждае от оптимизиране, модернизация на производството и автоматизация на отглеждането. Перспективите са свързани с развитието на модерни животновъдни семейни ферми с елитни животни и механизирани процеси на отглеждане, въвеждане на механизация, вкл. нови технологии, иновации, роботизация, както и инвестиции за постигане на нововъведени европейски стандарти. Необходима е и активна маркетингова политика, възстановяване на хидромелиоративната система и селскостопанските пътища, с оглед осигуряване на напояване на земеделските площи предвид продължителните засушавания през последните години.

Проектът е съфинансиран от Европейския фонд за регионално развитие (ЕФРР) и националните фондове на страните, участващи в Програма за трансгранично сътрудничество ИНТЕРРЕГ V-A Гърция – България 2014 – 2020.

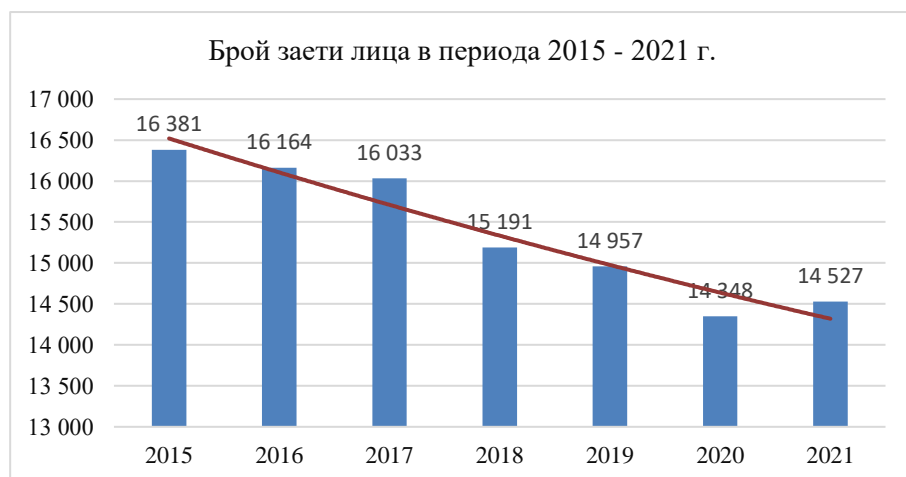

Горското стопанство е представено от предприятия за дърводобив и дървопреработване, които произвеждат основно дървени строителни материали и детайли за мебели.

Хотелиерството и ресторантьорството са най-силно застъпени в община Гърмен (17% от приходите и 13% от заетите, докато в останалите две общини делът му е по-нисък - приходи 4-5%, и 2-3% заети лица. И трите общини имат предпоставки за развитие на туризъм, предвид даденостите на територията свързани с наличие на чиста природа, богато културно-историческо наследство и природни забележителности, изградена туристическа инфраструктура - места за настаняване, благодарение на финансиране от ЕС и частни инвестиции. Всичко това е предпоставка за реализация на мерки и планиране на дейности, свързани с развитие на алтернативни форми на туризъм и опазване, съхранение и популяризиране на богатството на местното културно - историческо и природно наследство.

3.3. Заети лица в предприятията

Заетите лица в предприятията намаляват всяка година от 2015 до 2021 г. Единствено през 2017 г. и 2021 г. се наблюдава несъществено покачване в броя на заетите лица, но като цяло трендът е отрицателен. Броят на заетите лица за периода е намалял от 16 381 души през 2015 г. на 14 527 през 2021 г. или със 1 854 души, което е повече от 11%.

Източник: НСИ

Фигура 15: Брой заети лица на територията за периода 2015 - 2021 г.

3.4. Инвестиционна активност

Съществен дял в разходите за придобиване на ДМА в **община Гоце Делчев** през периода 2015 - 2021 г. заема индустрията - 41%, следвана от сектора търговия, ремонт на автомобили и мотоциклети, транспорт, складиране и пощи и хотелиерство и ресторантьорство (23%). Делът

Проектът е съфинансиран от Европейския фонд за регионално развитие (ЕФРР) и националните фондове на страните, участващи в Програма за трансгранично сътрудничество ИНТЕРРЕГ V-A Гърция – България 2014 – 2020.

на професионалните дейности и научни изследвания, административни и спомагателни дейности е 3 %, а на селското, горско и рибно стопанство - близо 5%.

В община Гърмен водещ сектор по инвестиционна активност е търговия; ремонт на автомобили и мотоциклети; транспорт, складиране и пощи; *хотелиерство и ресторантьорство* (35%), следван от индустрията (26%) и селското, горско и рибно стопанство (25%).

В община Хаджидимово индустрията е най-силно застъпена в инвестиционната активност (23%) в индустрията, следвана от селското, горско и рибно стопанство - близо 15 % и търговия; ремонт на автомобили и мотоциклети; транспорт, складиране и пощи; *хотелиерство и ресторантьорство* (14%).

Разходите за придобиване на ДМА в трите общини са представени в следващата таблица, като голяма част от данните са конфиденциални съгласно политиката на НСИ:

Таблица 9: Разходи за придобиване на ДМА по общини, 2015 - 2021 г.

Икономически дейности (A10)	Разходи за придобиване на дълготрайни материални активи (хил. лв.)						
	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Община Гоце Делчев							
Общо	33 371	29 465	37 803	35 497	51 058	70 760	59 748
1 Селско, горско и рибно стопанство	3 652	1 203	574	1 650	1 987	3 387	2 338
2 Добивна, преработваща и друга промишленост; доставяне на води; канализационни услуги, управление на отпадъци и възстановяване	8 878	8 971	18 413	16 335	20 250	24 738	18 877
3 Строителство	2 120	1 290	1 778	1 873	1 228	1 741	4 492
4 Търговия; ремонт на автомобили и мотоциклети; транспорт, складиране и пощи; хотелиерство и ресторантьорство	8 252	9 826	8 976	10 961	11 151	11 530	13 189
5 Създаване и разпространение на информация и творчески продукти; далекосъобщения	29	..	144	..	47	357	84
6 Финансови и застрахователни дейности	155

Проектът е съфинансиран от Европейския фонд за регионално развитие (ЕФРР) и националните фондове на страните, участващи в Програма за трансгранично сътрудничество ИНТЕРРЕГ V-A Гърция – България 2014 – 2020.

Икономически дейности (A10)	Разходи за придобиване на дълготрайни материални активи (хил. лв.)						
	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
7 Операции с недвижими имоти	2 092	3 627	1 107	1 289	2 066	3 880	7 276
8 Професионални дейности и научни изследвания; административни и спомагателни дейности	1 496	1 080	675	574	558	1 588	2 321
9 Държавно управление; образование; хуманно здравеопазване и социална работа	..	2 640	..	2 261	10 702
10 Други услуги	148	648	490	523	..	330	314
Община Гърмен							
Общо за Територията	21 728	4 425	5 782	8 819	7 713	6 986	9 209
1 Селско, горско и рибно стопанство	5 112	406	1 239	4 138	2 531	2 021	456
2 Добивна, преработваща и друга промишленост; доставяне на води; канализационни услуги, управление на отпадъци и възстановяване	4 053	851	1 718	1 123	1 281	1 413	754
3 Строителство	1 510	736	595	1 061	1 398
4 Търговия; ремонт на автомобили и мотоциклети; транспорт, складиране и пощи; хотелиерство и ресторантьорство	9 709	2 172	1 781	1 916	1 335	1 741	3 958
5 Създаване и разпространение на информация и творчески продукти; далекосъобщения	0	0	0	0	0	0	0
6 Финансови и застрахователни дейности	0	0	0	0	0	0	0
7 Операции с недвижими имоти	..	57	..	162	702	182	..

Проектът е съфинансиран от Европейския фонд за регионално развитие (ЕФРР) и националните фондове на страните, участващи в Програма за трансгранично сътрудничество ИНТЕРРЕГ V-A Гърция – България 2014 – 2020.

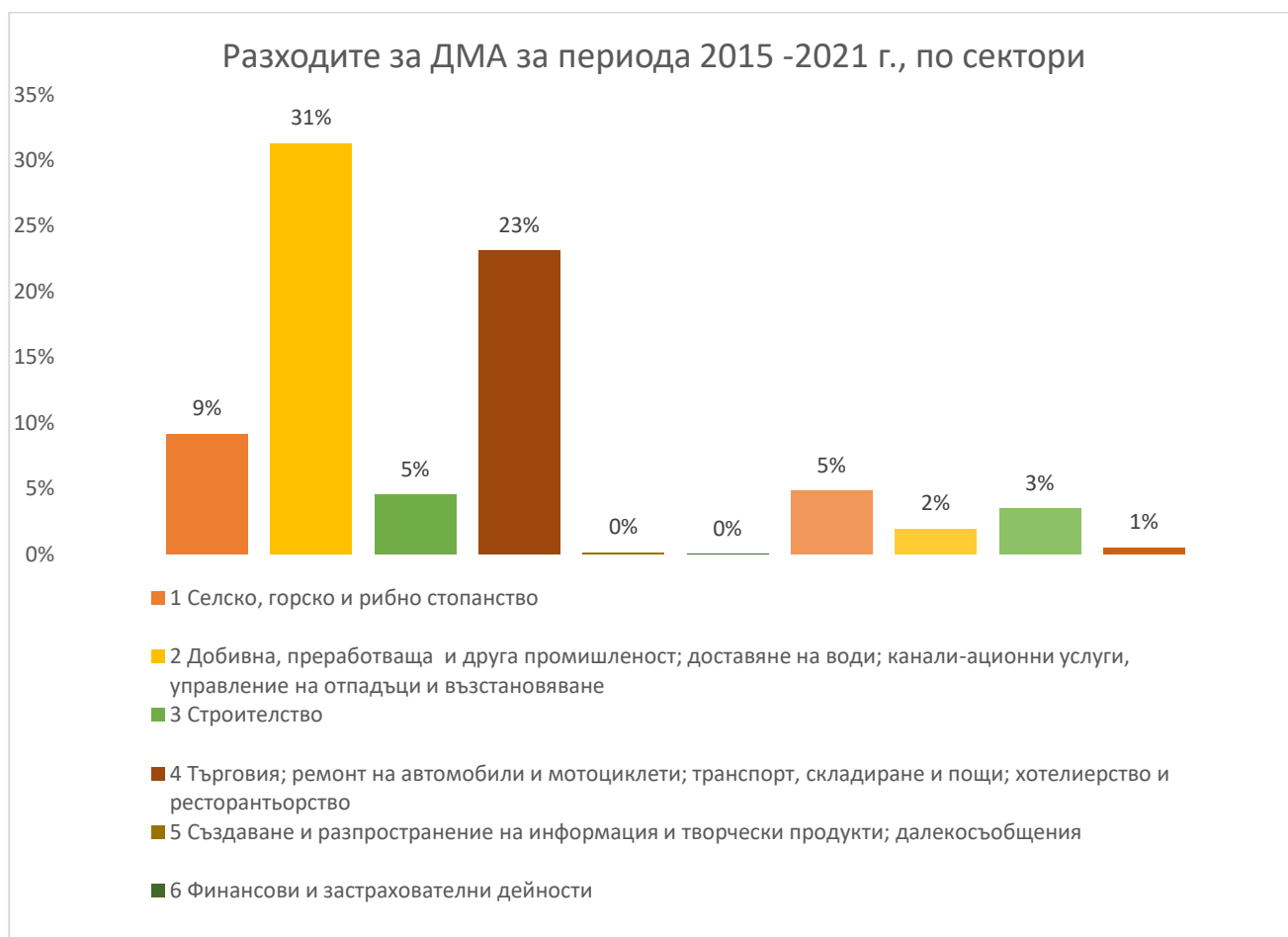
Икономически дейности (A10)	Разходи за придобиване на дълготрайни материални активи (хил. лв.)						
	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
8 Професионални дейности и научни изследвания; административни и спомагателни дейности	721	0	36
9 Държавно управление; образование; хуманно здравеопазване и социална работа	76	516	..
10 Други услуги	..	0	0
Община Хаджидимово							
Общо	21 141	5 784	6 987	11 031	18 696	5 483	13 247
1 Селско, горско и рибно стопанство	..	302	..	2 138	6 975	2 538	..
2 Добивна, преработваща и друга промишленост; доставяне на води; канали-зационни услуги, управление на отпадъци и възстановяване	503	475	1 779	4 706	7 098	1 960	1 304
3 Строителство	..	569	43	235	216	234	..
4 Търговия; ремонт на автомобили и мотоциклети; транспорт, складиране и пощи; хотелиерство и ресторантьорство	4 019	564	1 328	999	2 073	566	1 567
5 Създаване и разпространение на информация и творчески продукти; далекосъобщения	..	0	0
6 Финансови и застрахователни дейности	0	0	0	0	0	0	0
7 Операции с недвижими имоти	..	0	108	0	0
8 Професионални дейности и научни изследвания;	0

Проектът е съфинансиран от Европейския фонд за регионално развитие (ЕФРР) и националните фондове на страните, участващи в Програма за трансгранично сътрудничество ИНТЕРРЕГ V-A Гърция – България 2014 – 2020.

Икономически дейности (A10)	Разходи за придобиване на дълготрайни материални активи (хил. лв.)						
	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
административни и спомагателни дейности							
9 Държавно управление; образование; хуманно здравеопазване и социална работа
10 Други услуги	0	0	0
".." Конфиденциални данни							

Общо за територията (съгласно данните, които не са конфиденциални) **най-голям е дялът на разходите за ДМА в индустрията - 36 %**, следвана от търговията - 23% и селско, горско и рибно стопанство - 9%:

Проектът е съфинансиран от Европейския фонд за регионално развитие (ЕФРР) и националните фондове на страните, участващи в Програма за трансгранично сътрудничество ИНТЕРРЕГ V-A Гърция – България 2014 – 2020.

Източник: НСИ

Фигура 16: Разходи за придобиване на ДМА на територията, 2015 - 2021 г.

За периода 2015 - 2021 г., реализираните чуждестранни преки инвестиции в нефинансовия сектор възлизат общо на 494 537 хил. лева, от тях преобладаващата част - 80% са в община Гоце Делчев, 16% в община Хаджидимово и 4% в община Гърмен.

Реализираните чуждестранни преки инвестиции в нефинансовия сектор на територията са само 7% от тези инвестиции за област Благоевград, където за периода 2015 - 2021 г., чуждестранните инвестиции възлизат на 6 757 076 хил. лв., което означава, **че територията не се явява привлекателна за чуждестранните инвеститори.**

Таблица 10: Чуждестранни преки инвестиции в нефинансовия сектор по общини, 2015 - 2021 г.

Община	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
	(Хил. лева)						
Гоце Делчев	52 089	54 312	66 546	60 204	65 765	49 392	46 006
Гърмен	3 740	3 942	3 694	4 147	1 868	1 803	1 706
Хаджидимово	8 361	12 979	12 049	10 573	10 634	12 306	12 421
Общо за територията	64 190	71 233	82 289	74 924	78 267	63 501	60 133

Източник: НСИ

Източник: НСИ

Фигура 17: Чуждестранни преки инвестиции в нефинансовия сектор по общини, 2015 - 2021 г.

Проектът е съфинансиран от Европейския фонд за регионално развитие (ЕФРР) и националните фондове на страните, участващи в Програма за трансгранично сътрудничество ИНТЕРРЕГ V-A Гърция – България 2014 – 2020.

3.5. Туризъм

Територията на общините Гоце Делчев, Гърмен и Хаджидимово е с голям туристически потенциал и силно развит туризъм, обусловен предимно от минералните извори в община Гърмен и богатото културно-историческо наследство на трите общини.

Основните видове туризъм, характерни за района и с изявен потенциал за бъдещо развитие, са следните: **културно-исторически, селски, балнеоложки, планински и екотуризъм.**

Културно-историческият туризъм залага на архитектурните резервати и паметници на културата с национално значение. Село Ковачевица (Община Гърмен) представлява уникален възрожденски архитектурен ансамбъл, обявен за паметник на културата. В селото се намира и църквата “Св. Никола” (1847г.), обявена за паметник на културата с местно значение. От античния римски град Никополис ад Нестум (община Гърмен) - късно античен и ранновизантийски град, могат да се видят останки от крепостни стени, култови сгради и други съоръжения. Това е един от трите града, основани на Балканския полуостров от римския император Траян в чест на победата му над даките през 106 г. от н.е., наречен “Град на победата на Места”. В близост до античния град при разкопки са открити останки от базилика. Други забележителности в Гърмен са праисторическото селище и тракийско светилище в местността “Градище” до село Долно Дряново.

Селският туризъм е едно от водещите направления в туристическото предлагане в региона. Най-добре развит е във вилно селище Лещен (община Гърмен). Селото е един от най-привлекателните и автентични курорти за селски туризъм в България. Петнайсет реставрирани стари къщи предлагат характерната за региона възрожденска атмосфера, съчетана с модерен комфорт. В Лещен се намира и църквата “Св. Парашкева”. Тя е построена през 1837 г. и е художествен паметник на културата.

Балнеотуризмът е свързан с минералните извори в село Огняново. Минералната вода има благоприятно въздействие върху редица заболявания. Красивата природа и термалните води правят с. Огняново предпочитан курорт за десетки туристи от страната и чужбина.

В региона има редица обекти, подходящи за развитие на *екотуризмът*: Територията на община Гоце Делчев включва част от Националния парк „Пирин“, 4 природни резервата, 1 защитена местност, 1 водопад и 9 локализации на единични вековни дървета и групи дървета. Природен резерват „Ореляк“ е разположен в източната част на Среден Пирин изцяло на територията на община Гоце Делчев, на площ 850 хектара. Резерватът “Тъмната Гора”, който се намира в горното поречие на р. Канина и отстои на 16 км. от с. Ковачевица (община Гърмен). Създаден е с цел опазване на вековна смесена гора от смърч, ела и бук. Ждрелото на река Канина в местността “Синия Вир” е един от най-впечатляващите природни феномени в района. “Каялийските скали” са защитени скални образувания със статут на природна забележителност

от 1984 г. “Козият камък” е уникално скално образувание и е обявено за природна забележителност през 1976 г. Пещера “Ризова дупка” е карстова пропаст с дълбочина 10-12 метра, а пещера “Маноилова дупка” е най-дългата пещера в Дъбрашкия дял на Западните Родопи и в цяла Югозападна България. Нейната дължина е 2 175 м. Заградски чинари са двете най-атрактивни вековни дървета в района. В региона са обозначени редица екопътеки: Канинска екопътека с дължина около 16 км., разделена на различни сектори; Ковачевица - Скречатно - Осиково - Рибново; Ковачевица - Долен и Заграде - Гърмен - Старо Дебрен - Долно Дряново - Долен.

В община Хаджидимово основни туристически обекти са двете планини Славянка и Стъргач, които до скоро бяха малко известни (десетилетия наред планините и техните околности бяха забранена гранична зона).

По отношение на местата за настаняване на територията, които да удовлетворят нуждите на туристите и посетителите на трите общини, през 2021 г. броят им е 23, те разполагат с 1 106 легла и са реализирани 96 797 нощувки, от които само около 3% от чужденци.

Таблица 11: Дейност на местата за настаняване в общините Гоце Делчев, Гърмен и Хаджидимово през периода 2016 - 2021 г.

Година	Общини	Места за настаняване брой	Легла брой	Легладенонощия брой	Реализирани нощувки - брой		Приходи от нощувки - левове	
					Общо	в т.ч. от чужденци	Общо	в т.ч. от чужденци
2016	Гоце Делчев	15	648	159 992	24 050	2 730	765 851	99 679
	Гърмен	15	590	183 862	47 913	2 601	2 466 173	159 670
	Хаджидимово	3	48	15 676	2 892	384	134 831	14 045
	Общо за територията	33	1 286	359 530	74 855	5715	3 366 855	273 394
	Област Благоевград	289	19 350	4 991 772	1 353 443	596 452	62 836 702	31 552 116
2017	Гоце Делчев	15	636	158 650	28 111	3 126	1 143 696	144 668
	Гърмен	15	584	188 995	54 862	2 798	2 885 260	184 862
	Хаджидимово	3	48	15 652	2 712	113	134 949	5 209
	Общо за територията	33	1 268	363 297	85 685	6037	4 163 905	334 739
	Област Благоевград	266	18 337	4 840 394	1 379 465	624 198	63 898 656	33 076 763
2018	Гоце Делчев	13	569	140 294	28 405	3 171	1 196 864	165 382
	Гърмен	15	584	189 387	58 626	2 847	3 079 360	193 323
	Хаджидимово	3	58	19 488	2 958	30	182 628	2 294

Проектът е съфинансиран от Европейския фонд за регионално развитие (ЕФРР) и националните фондове на страните, участващи в Програма за трансгранично сътрудничество ИНТЕРРЕГ V-A Гърция – България 2014 – 2020.

Година	Общини	Места за настаняване брой	Легла брой	Легладенонощия брой	Реализирани нощувки - брой		Приходи от нощувки - левове	
					Общо	в т.ч. от чужденци	Общо	в т.ч. от чужденци
	Общо за територията	31	1 211	349 169	89 989	6 048	4 458 852	360 999
	Област Благоевград	250	18 034	4 901 746	2 958	30	182 628	2 294
2019	Гоце Делчев	12	545	131 025	32 760	4 078	1 372 682	195 351
	Гърмен	14	610	192 478	71 234	2 989	3 877 953	211 989
	Хаджидимово	3	62	15 652	2 291
	Общо за територията	29	1217	339 155	106 285	7 067	5 250 635	407 340
	Област Благоевград	242	18 125	5 032 011	1 445 379	665 067	75 287 174	38 730 745
2020	Гоце Делчев	10	516	138 152	19 936	1 483	1 004 462	91 047
	Гърмен	13	580	170 765	52 993	917	2 695 358	63 652
	Хаджидимово	3	62	16 809	3 175	..	203 846	..
	Общо за територията	26	1158	325 726	76 104	2 400	3 903 666	154 699
	Област Благоевград	228	17 333	3 571 511	892 107	400 938	49 735 860	25 178 610
2021	Гоце Делчев	10	524	187 092	26 434	1 816	1 428 997	113 852
	Гърмен	10	520	179 068	67 586	977	3 619 805	68 440
	Хаджидимово	3	62	19 110	2 777	..	262 464	..
	Общо за територията	23	1 106	386 376	96 797	2 793	5 311 266	182 292
	Област Благоевград	200	15 076	3 981 084	913 295	186 073	57 208 756	14 287 011

Източник: НСИ

Почти с 30% са намелели местата за настаняване на територията, но са се увеличили броя на нощувките от 74 855 на 96 797, както и приходите от нощувки са нараснали от 3 366 855 на 5 311 266 лв. Т.е. можем да кажем, че местата за настаняване работят по-ефективно, като запълват своя капацитет и увеличават своите приходи през последните 6 години. Този факт е показателен, че туризмът на територията има потенциал за развитие.

Проектът е съфинансиран от Европейския фонд за регионално развитие (ЕФРР) и националните фондове на страните, участващи в Програма за трансгранично сътрудничество ИНТЕРРЕГ V-A Гърция – България 2014 – 2020.

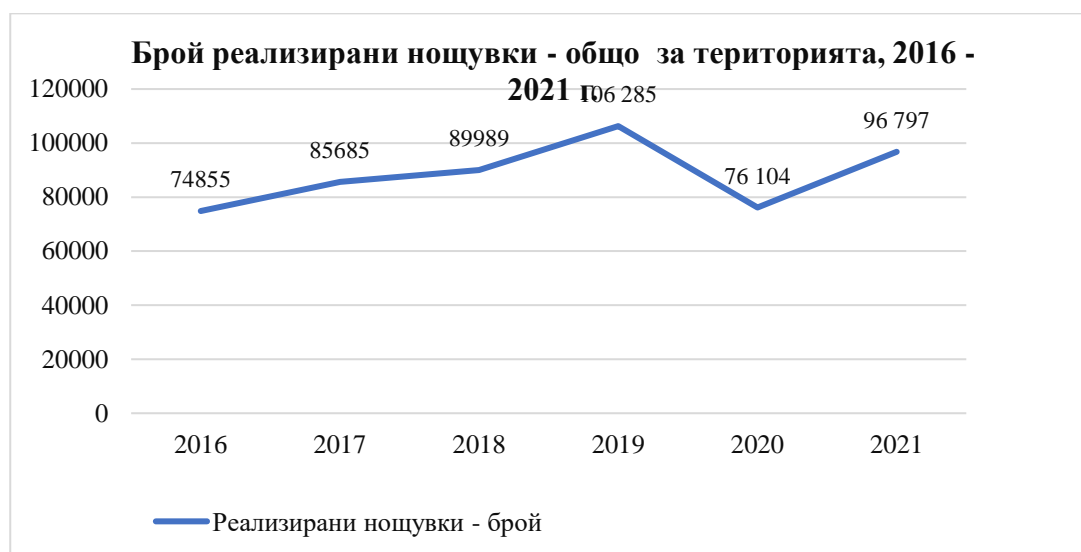

Източник: НСИ

Фигура 18: Места за настаняване на територията, 2015 - 2021 г.

За периода 2016-2021 г. се наблюдава **положителна тенденция на съществено нарастване** на местата за настаняване (с 20%), реализираните нощувки, в т.ч. (с близо 40%) и приходите от нощувки (с близо 48%), което е показател за стабилното и продължаващо развитие на туризма и хотелиерството на територията.

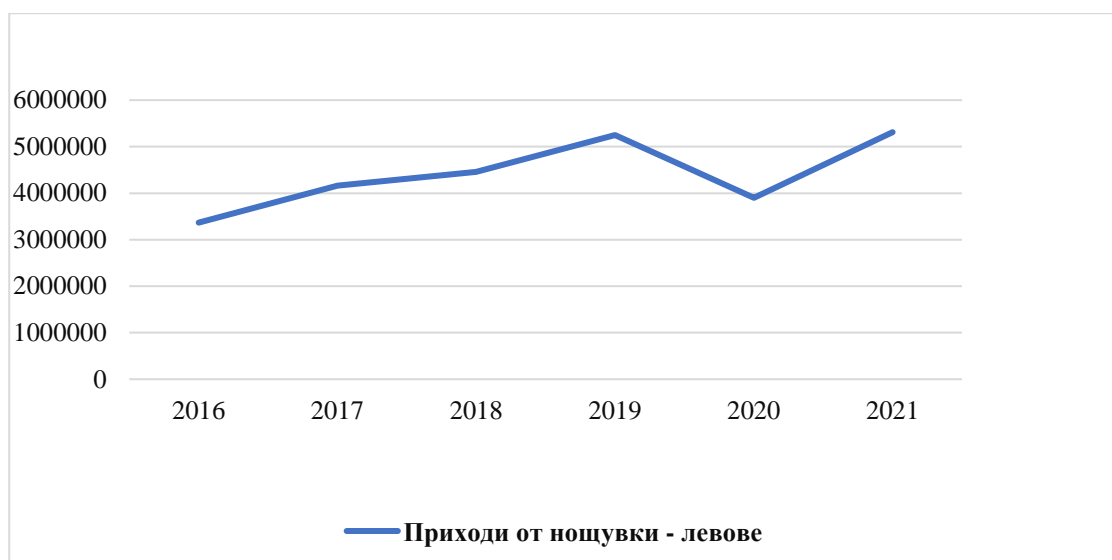

Източник: НСИ

Фигура 19: Реализирани нощувки в местата за настаняване на територията 2016 - 2021 г.

Проектът е съфинансиран от Европейския фонд за регионално развитие (ЕФРР) и националните фондове на страните, участващи в Програма за трансгранично сътрудничество ИНТЕРРЕГ V-A Гърция – България 2014 – 2020.

Източник: НСИ

Фигура 20: Приходи от нощувки в местата за настаняване на територията 2016-2021 г.

Основни изводи за икономическото развитие на територията

- **Положително развитие на икономиката** на територията през периода 2016 - 2021 г. с наблюдаван траен ръст в стойностите на произведена продукция, приходи от дейността брой нефинансови предприятия;
- Структуроопределящ отрасъл за икономиката на територията е **преработващата промишленост**;
- Водещ отрасъл в промишлеността за територията е секторът **производство на текстил и облекло, обработка на кожи, производство на обувки** и други изделия от обработени кожи без косъм от гледна точка на брой предприятия и произведена продукция;
- **Хотелиерството и ресторантьорството** на територията са най-силно застъпени в община Гърмен, а секторът на туризма се развива с високи темпове и все още има неоползотворен потенциал, особено в развитието на алтернативен туризъм;
- **Неблагоприятна тенденция** по отношение на наетите лица за периода 2015 - 2021 г.;
- На територията развиват дейност **предприятия от всички категории**, като 92% са микропредприятия;
- Най-много предприятия развиват дейност в **сектор С „Преработваща промишленост“**;
- На територията развиват дейност предприятия в трите категории икономически сектори - аграрен сектор, индустрия и услуги;
- **Най-голям е делът на разходите за ДМА в индустрията**, следвана от търговията;

Проектът е съфинансиран от Европейския фонд за регионално развитие (ЕФРР) и националните фондове на страните, участващи в Програма за трансгранично сътрудничество ИНТЕРРЕГ V-A Гърция – България 2014 – 2020.

- За периода 2016 - 2021 г. се наблюдава **положителна тенденция на съществено нарастване** на реализираните ношувки и приходите от ношувки на територията, което е индикатор за потенциал за развитие на туризма.

4. Предприемачеството и Стратегията за Водено от общностите местно развитие на МИГ - Гоце Делчев - Гърмен - Хаджидимово за периода 2014 - 2020 година

По време на подготовка на **Стратегията за Водено от общностите местно развитие на МИГ - Гоце Делчев - Гърмен - Хаджидимово за периода 2014 - 2020 година** са проведени проучвания и изготвени анализи на настоящата ситуация на територията и нуждите на заинтересованите страни, с цел планиране на приоритети, цели и мерки.

В резултат SWOT анализ **като силни страни за територията** са определени наличието на висок предприемачески дух, натрупани традиции в отраслите на преработващата промишленост и привлечени чуждестранни инвеститори, благоприятна демографска и образователна структура на населението, като фактор за развитие на бизнеса, наличие на предприемачески структури, насърчаващи бизнеса и трансграничните връзки със съседните страни, които от своя страна определят потенциала за икономическо развитие в различни области на селско стопанство, индустрията и услугите.

В резултат на проучването и интереса на заинтересованите страни, в Стратегията за местно развитие е включен приоритет, специфична цел и мярка, адресирани към потенциални предприемачи, включително към идентифицираните техни потребности, както следва:

ОБЩА СТРАТЕГИЧЕСКА ЦЕЛ

Устойчиво развитие на територията на общините Гоце Делчев, Гърмен и Хаджидимово чрез стимулиране на местната икономика, подобряване на средата и качеството на живот, повишаване капацитета на човешките ресурси и оползотворяване на местния потенциал и идентичност на територията.

Специфична цел	Мярка	Очаквани резултати
Приоритет 3 - Развитие на човешкия капитал чрез подобряване достъпа до заетост, стимулиране на предприемаческите идеи и осигуряване на съвременни социални услуги		
3.1 - Подобряване достъпа до заетост и качеството на работните места чрез обучения на	<i>М 9 „Подкрепа за развитието на предприемачески идеи на територията на МИГ - Гоце</i>	Повишена информираност и умения на предприемачите на територията на МИГ за

Проектът е съфинансиран от Европейския фонд за регионално развитие (ЕФРР) и националните фондове на страните, участващи в Програма за трансгранично сътрудничество ИНТЕРРЕГ V-A Гърция – България 2014 – 2020.

Специфична цел	Мярка	Очаквани резултати
безработни и заети лица и подкрепа за развитие на предприемачески идеи	Делчев - Гърмен - Хаджидимово“	развитие на самостоятелен бизнес

Таблица 12:Цели на СВОМР - Приоритет 3

Мярка 9 „Подкрепа за развитието на предприемачески идеи на територията на МИГ - Гоце Делчев - Гърмен - Хаджидимово“ от Стратегията е разработена в съответствие с Приоритетна ос 1 „Подобряване достъпа до заетост и качеството на работните места“, Инвестиционен приоритет 5 „Самостоятелна заетост, предприемачество и създаване на предприятия, включително иновативни микро-, малки и средни предприятия“ от Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси“ 2014-2020 г., финансирана от ЕС чрез ЕСФ.

Мярката е адресирана към установените потребности на заинтересованите страни, а именно: необходимост от популяризиране на стартирането и развитието на самостоятелна стопанска дейност и предприемачество - организиране и провеждане на семинари, форуми и др. събития; предоставяне на обучения за придобиване на предприемачески, управленски и бизнес умения; изнасяне на лекции по предприемачество, организиране и провеждане на игри и симулации и др. в училищата, вкл. професионални гимназии на територията на МИГ, предоставяне на специализирани консултантски услуги на самостоятелно заети лица по въпроси, свързани с развитието на бизнеса - счетоводни услуги, услуги по управление на човешките ресурси и други подпомагащи развитието на начинаещия бизнес услуги, напр. достъп до мрежи, насърчаващи бизнес развитието, според конкретните нужди.

Постигнато на територията на МИГ въздействие, в резултат на реализацията на мярката и финансираните чрез Стратегията два проекта, е:

1. Популяризиране на предприемачеството и насърчаване на бъдещи успешни предприемачи в по време на проведени 9 форума, със 189 участници от територията на МИГ;
2. Обучени по бизнес и предприемачество 57 лица безработни и 13 заети лица;
3. Консултирани лица по въпроси, свързани с развитието на бизнеса 50 лица;
4. 5 (пет) лица са стартирали самостоятелна заетост при приключване на проектните дейности;
5. Размер на публичната помощ от ОПРЧР 2014 - 2020 за изпълнените проекти: 85 920,95 лева.

III. АНАЛИЗ НА СРЕДАТА И РЕСУРСИТЕ ЗА РАЗВИТИЕ НА ПРЕДПРИЕМАЧЕСТВОТО

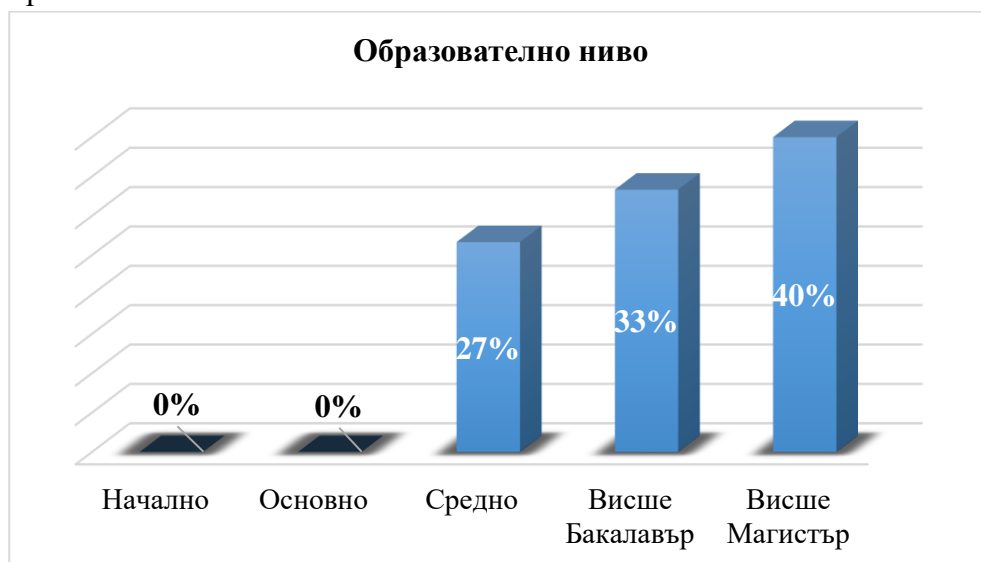
Проектът е съфинансиран от Европейския фонд за регионално развитие (ЕФРР) и националните фондове на страните, участващи в Програма за трансгранично сътрудничество ИНТЕРРЕГ V-A Гърция – България 2014 – 2020.

За проучването и анализа на средата и ресурсите за развитие на предприемачеството на територията на трите общини са използвани количествени и качествени въпросници за събиране на необходимата информация и са изготвени PEST и SWOT анализи. Чрез двата инструмента са дефинирани основните изводи по отношение на факторите за успеха на предприемачеството на територията на общините Гоце Делчев, Гърмен и Хаджидимово.

В рамките на проучването за анкетираните лица е събрана информация и за тяхното образование, както и конкретната целева група по проекта, към която се отнасят.

По отношение на образователното равнище, най-голяма част от анкетираните лица (лицата, попълнили въпросника) са с висше образование - 73%, (40% - магистър и 33% - бакалавър) и 27% са със средно образование. Няма лица, настоящи или потенциални предприемачи, които да са с начално и основно образование. От резултатите е видно, че предприемачите на територията са високообразовани, което е една добра основа и предпоставка за тяхната професионална реализация и възможности за развитие, вкл. надграждане на придобитите знания и умения и приемане на новостите в бизнеса.

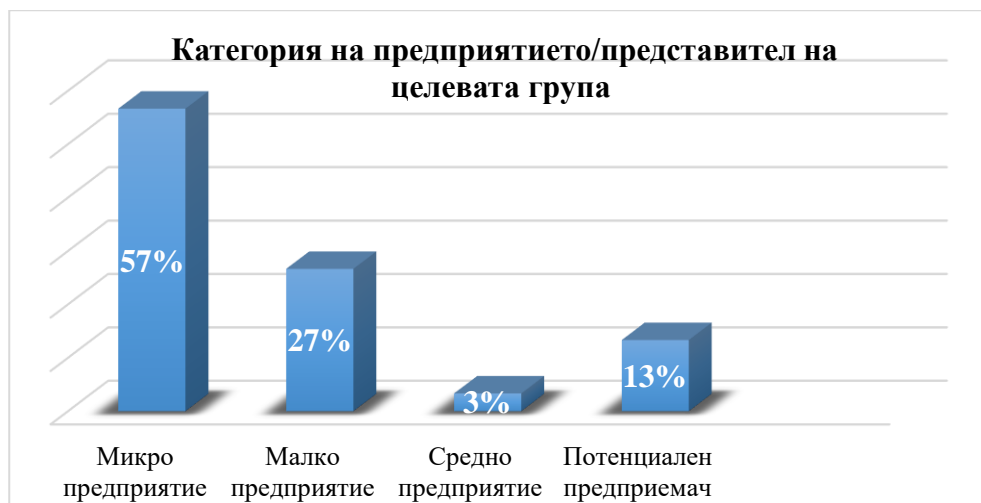

Фигура 21: Образователно ниво на респондентите.

Като цяло, видно от анализа по-горе, на територията на общините Гоце Делчев, Гърмен и Хаджидимово, микро предприятията са над 92%. Резултатите от въпросника, показват, че в проучването са участвали представители на микропредприятия - 57%, малки предприятия - 27%, средни предприятия - 3% и 13% - потенциални предприемачи, т.е. най-висок е процента на микропредприятия, тъй като същите са преобладаващи на територията.

Проектът е съфинансиран от Европейския фонд за регионално развитие (ЕФРР) и националните фондове на страните, участващи в Програма за трансгранично сътрудничество ИНТЕРРЕГ V-A Гърция – България 2014 – 2020.

Фигура 22: Категория на респондентите - предприятието/представителя на целевата група

На базата на резултатите, посочени на фигурата по-горе може да се каже, че на територията има интерес към предприемачеството, а именно 13% от анкетираните лица заявяват, че биха стартирали своя бизнес в различни сфери.

1. Анализ на външната среда - PEST (Political, Economical, Social, Technology) анализ

PEST анализът е стратегически бизнес инструмент, използван от организациите за идентифициране, оценка, организиране и проследяване на макроикономически фактори, които могат да повлияят на техния бизнес сега и в бъдеще. Рамката разглежда възможностите и заплахите, дължащи се на политически, икономически, социални и технологични фактори. PEST анализът е инструмент, с чиято помощ мениджърите могат да анализират промените в средата и да планират адекватни стъпки за развитие. Резултатите от анализа подпомагат процесите на стратегическо планиране и допринасят за проучване на пазара.

Стратегическият анализ на външната среда в контекста на съответната организация включва: определяне на факторите в нея, които са с най-голямо влияние върху организацията; анализ на действието им в настоящият момент и прогноза за бъдещето; определяне на възможностите и заплахите и прогнозиране на бъдещото влияние на факторите върху организацията (прогнозиране на факторите).

Настоящият PEST анализа е направен чрез проведено количествено проучване на базата на изготвен въпросник от партньорите по проекта. В процеса на проучването е изследвана и оценена степента въздействието на основните променливи фактори, които представителите на целевите групи са идентифицирали като определящи по отношение на политическата, икономическата, социалната и технологичната среда, както следва:

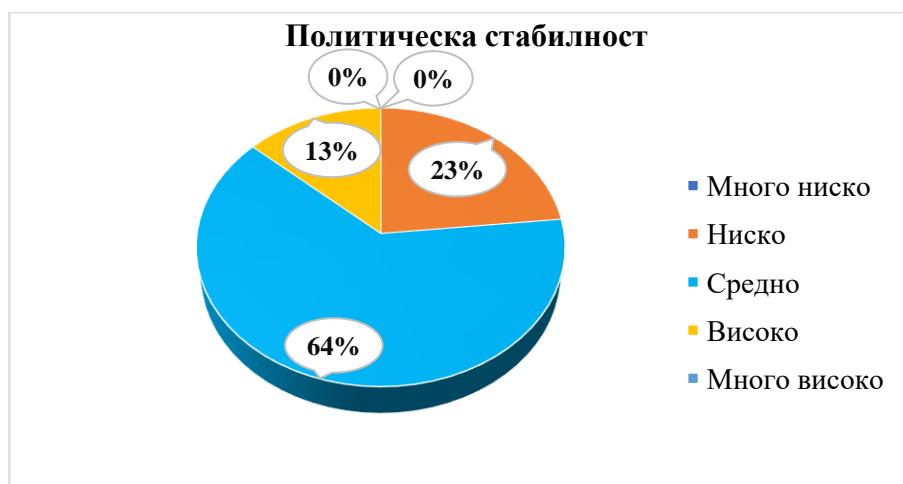
Проектът е съфинансиран от Европейския фонд за регионално развитие (ЕФРР) и националните фондове на страните, участващи в Програма за трансгранично сътрудничество ИНТЕРРЕГ V-A Гърция – България 2014 – 2020.

Политическа среда

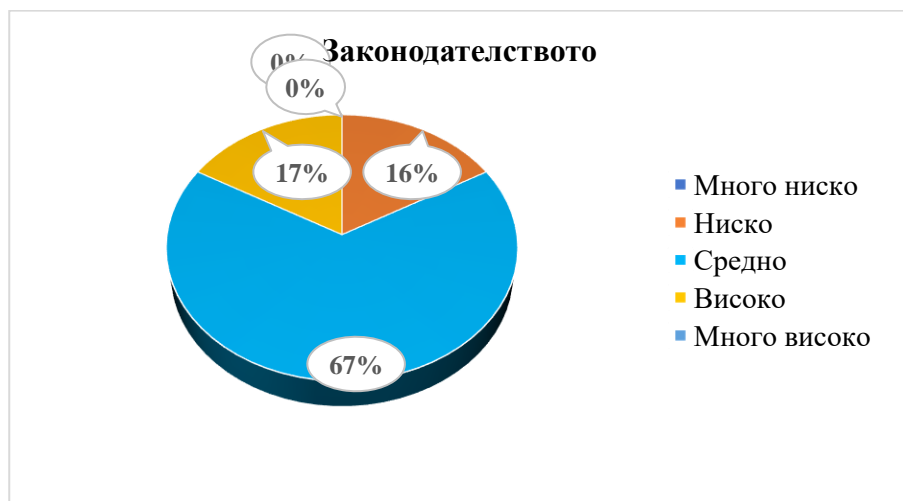
Политическите фактори от околната за организацията среда са от изключителна важност и трябва да бъдат проследявани непрекъснато. Влиянието на политическите промени може да бъде различно върху различните бизнеси, като това се обуславя от вида на бизнеса, зависимостта на бизнеса от държавното управление, пазарите, на които оперира съответния бизнес и др.

По отношение на *политическа среда* са изследвани: политическата стабилност, законодателството и формата на управление.

Фигура 23: Фактори на политическата среда - политическа стабилност.

Повече от 60% от респондентите, споделят, че политическата стабилност оказва „средно“ влияние по отношение на развитието на бизнеса.

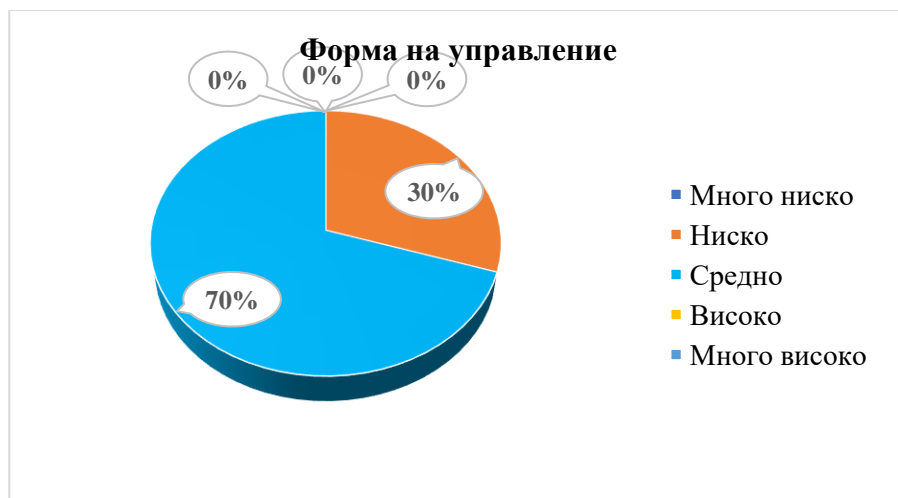

Фигура 24: Фактори на политическата среда - законодателство

Проектът е съфинансиран от Европейския фонд за регионално развитие (ЕФРР) и националните фондове на страните, участващи в Програма за трансгранично сътрудничество ИНТЕРРЕГ V-A Гърция – България 2014 – 2020.

67% от анкетиранияте казват, че законодателството оказва „средно“ влияние по отношение на развитието на бизнеса. Тук следва да се отбележи, че основно предприемачите се интересуват от законодателството в областта на данъчната политика и по-конкретно в случаите, в които промяната на данъците оказва пряко влияние върху тяхната дейност.

Фигура 25: Фактори на политическата среда - форма на управление

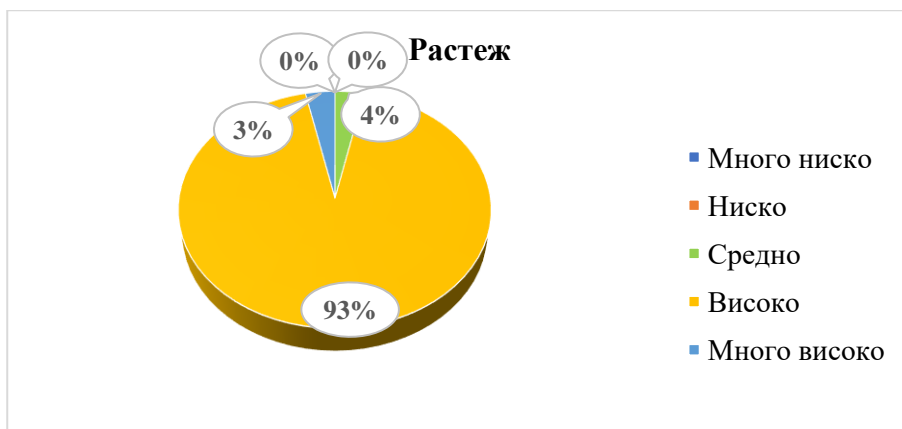
Аналогично на политическата стабилност и законодателството, за влиянието на формата на управление, 70% от анкетиранияте са посочили „средно“ влияние. По отношение на този фактор основно място се отделя на влиянието, което държавата може да окаже върху развитието на предприятието чрез различните лостове за регулиране, с оглед на формата на управление, вкл. и законодателството, което е посочено по-горе.

Икономическа среда

Тук трябва да се определи стабилността на местната икономика - дали тя расте или спада.

Икономическите фактори оказват съществено влияние върху развитието на бизнеса. Влиянието на икономиката изисква нейното изследване от гледна точка на текущото ѝ състояние и прогнозиране на бъдещите ѝ параметри.

По отношение на **икономическа среда** са изследвани: растежа, обменните курсове, производствените разходи, и вноса.

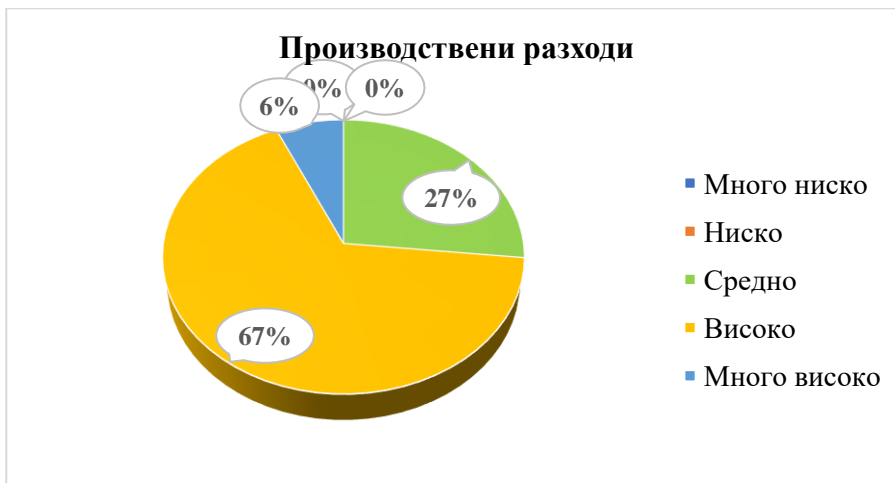
Фигура 26: Фактори на икономическата среда - растеж

Над 93% от респондентите казват, че растежа оказва високо влияние по отношение на развитието на бизнеса. Икономическият растеж и стабилността на местната икономика са от изключително важно значение на развитието на бизнеса като цяло. По отношение на икономическата стабилност едни от важните фактори за бизнеса са напр. нивото на безработица и инфлация. За да се гарантира устойчиво развитие на една фирма в дългосрочен план, е важно да се има предвид дългосрочното изменение на тези фактори и да се проучат или съставят надеждни прогнози.

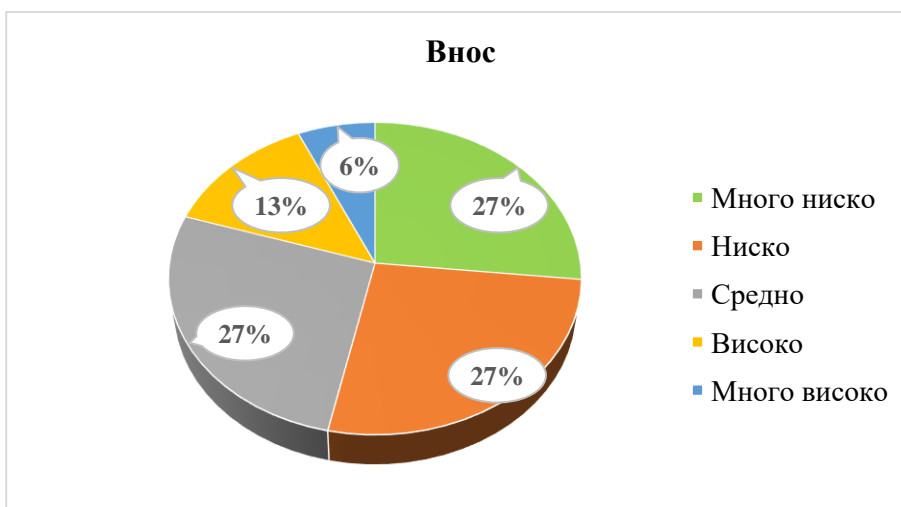
Фигура 27: Фактори на икономическата среда - обменни курсове

Тъй като по-голямата част от фирмите работят на местния или на националния пазар и с оглед на факта, че към момента левът е с фиксиран курс, 53% респондентите смятат, че обменните курсове оказват много ниско влияние по отношение на икономическата среда.

Фигура 28: Фактори на икономическата среда - производствени разходи

67% от анкетираните лица, определят ролята на производствените разходи и степента на тяхното въздействие върху икономическата среда като висока. Следва да се отбележи, че най-често при повишаване на производствените разходи, предприемачите нямат възможност да реагират достатъчно бързо за промяна на тяхната ценова политика, което им носи загуби. Именно поради тази причина, предприемачите смятат, че влиянието на производствените разходи е високо.

Фигура 29: Фактори на икономическата среда - внос

По-голямата част от респондентите пласират своята продукция на местния и регионалния пазар. Също така, има фирми, които работят на ишлеме. Тези, които работят на ишлеме смятат, че вноса оказва ниско влияние - 27%, а от останалите, 27% - посочват ниско и

също 27% - средно. Като цяло, вносът не е от факторите, които според респондентите оказват голямо влияние по отношение на икономическата среда, в която те развиват своята дейност.

Социална среда

Изключително важна част от PEST анализа е разбирането на социокултурните стандарти, свързани с външната среда. Към факторите на социалната среда могат да бъдат разгледани демографски тенденции, културни фактори, национални особености, индивидуалните възприятия и нагласи на потребителите, потребности на клиентите, социалните и културни ценности и техните промени във времето. Социокултурните тенденции често имат значително влияние върху продажбите и маркетинга на един бизнес. В някои случаи, те могат да са отговорни за промените в самите продукти и услуги. По отношение на социалната среда са изследвани: Обществени възприятия за иновациите и бизнеса, психографски критерии,

Фигура 30: Фактори на социалната среда - обществени възприятия за иновациите и бизнеса

По отношение на Обществени възприятия за иновациите и бизнеса, 73% от анкетираните посочват, че същите имат висока степен на влияние върху социалната среда.

Фигура 31: Фактори на социалната среда - психографски критерии

Проектът е съфинансиран от Европейския фонд за регионално развитие (ЕФРР) и националните фондове на страните, участващи в Програма за трансгранично сътрудничество ИНТЕРРЕГ V-A Гърция – България 2014 – 2020.

Психографските критерии представляват социално положение на потребителите, интереси, ценностна система, начин на живот и други. 54% от анкетираните посочват средно влияние върху социалната среда на психографските критерии, а 43% - високо.

Социалното положение и ценностната система оказват влияние по отношение потребяването продукти и услуги, което от своя страна пък е определящо за бизнеса в кои сегменти да се позиционира (напр. от гледна точка на ценвата си политика и целевите групи, към които са ориентирани съответните продукти или услуги).

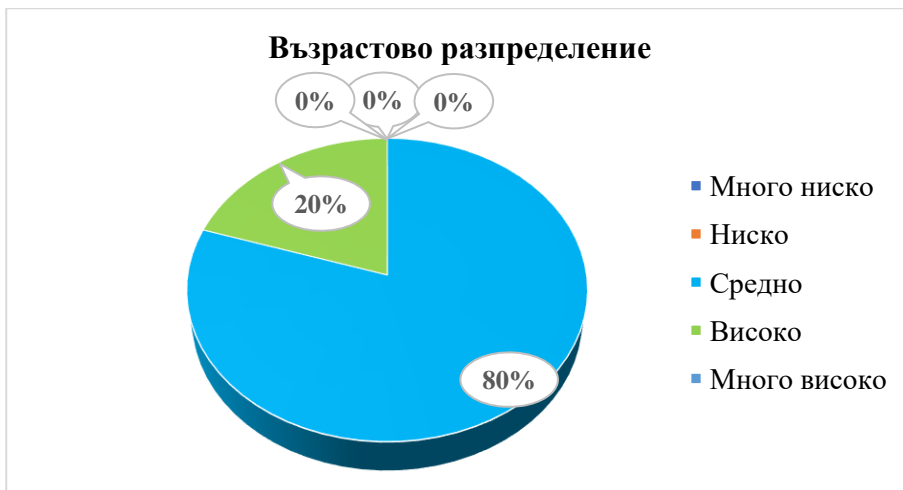

Фигура 32: Фактори на социалната среда - темп на прираст на населението

83% от респондентите отговарят, че темпът на прираст на населението оказва средно влияние по отношение на социалната среда, а 14 % - определят темпът на прираст на населението като фактор с високо влияние.

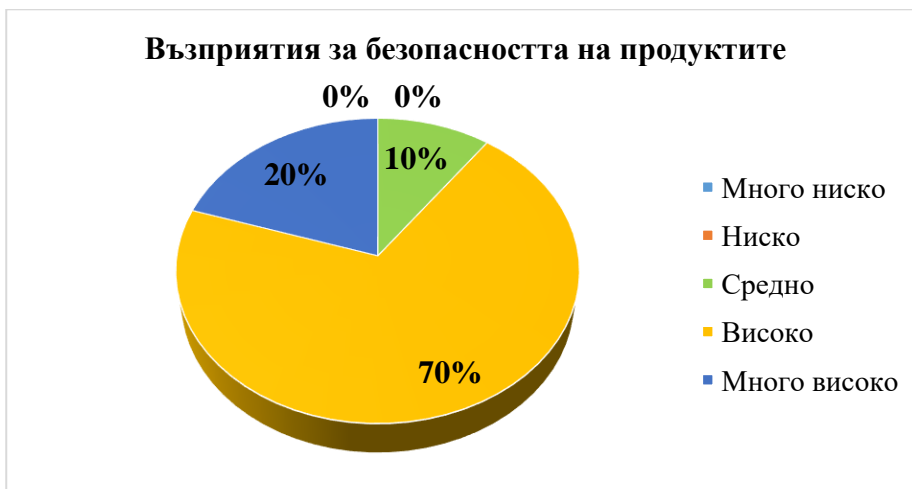
Социално-демографските фактори се свързват с демографската ситуация и тенденции в развитието ѝ, социалния мироглед, убеждения и ценности.

Демографската статистика наблюдава следните по-важни характеристики на този фактор: численост на населението; смъртност; раждаемост; средна продължителност на живота; полов състав на населението; възрастов състав; образователна структура; състав на населението по професии; численост на икономически активното население. Тези фактори трябва да се наблюдават, защото осигуряват един от най-важните ресурси за дружеството - работната сила.

Фигура 33: Фактори на социалната среда - възрастово разпределение

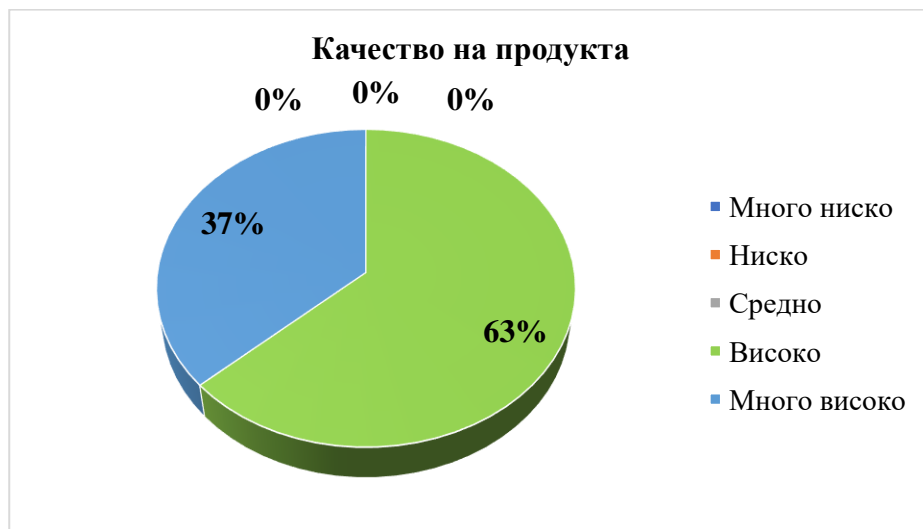
Възрастовото разпределение на населението също е от съществено значение по отношение на социална среда, в която се развива бизнеса. 20% определят възрастовото разпределение като фактор с високо влияние и 80% - със средно. С оглед на направения по-горе социално икономически анализ и изводите от него, а именно застаряващо население на територията на трите общини, следва бизнеса да обърне по-голямо внимание на този фактор, тъй като той е пряко свързан с човешките ресурси на организацията към момента и в бъдеще.

Фигура 34: Фактори на социалната среда - възприятия за безопасността на продуктите

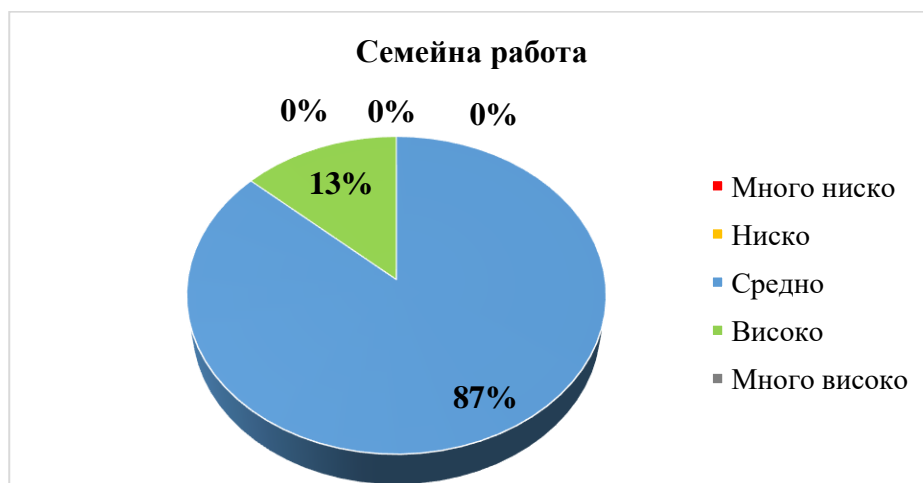
Друг съществен фактор какви са възприятията на потребителите по отношение на безопасността на продуктите. 70% от анкетиранияте, посочват, че възприятията на потребителите по отношение на безопасността на продуктите оказват влияние върху социалната среда. Безопасността на продуктите е фактор, който оказва голямо влияние върху

потребители и този фактор е особено чувствителен при определени стоки и продукти, като например хранителни продукти, облекло и др., които могат пряко да застрашат здравето на потребителя.

Фигура 35: Фактори на социалната среда - качество на продукта

63% от респондентите казват, че качеството на продуктите е фактор, който има висока степен на влияние по отношение на потребителите. Изискванията на потребителите нарастват все повече по отношение на качеството на предлаганите продукти и услуги. С цел да отговарят на нарастващите изисквания, предприемачите следва да се стремят към въвеждането и прилагането на нови технологии, използването на иновативни продукти и др., които са отговорят на високите критерии за качеството, които поставят потребителите.

Фигура 36: Фактори на социалната среда - семейна среда

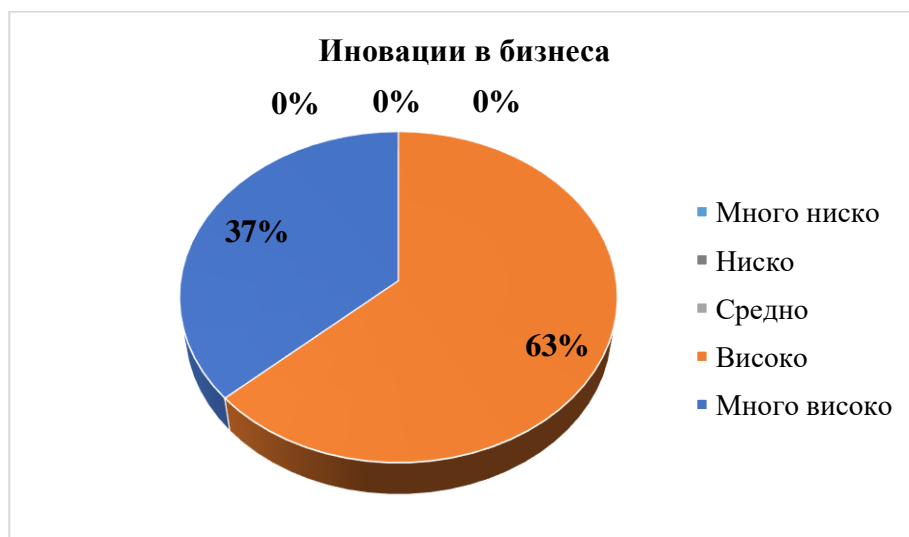
Проектът е съфинансиран от Европейския фонд за регионално развитие (ЕФРР) и националните фондове на страните, участващи в Програма за трансгранично сътрудничество ИНТЕРРЕГ V-A Гърция – България 2014 – 2020.

По отношение на семейната работа, 87% от респондентите посочват че тя оказва средно влияние по отношение на социалната среда и 13% я определят с висока степен на влияние. Тъй като по-голямата част от респондентите са представители на микро фирми, то семейната работа е важна за предприемачите, от една страна, че тя е тази която е определяща за техните доходи и от друга страна, работещите във фирмата вай-често са членовете на семейството или роднини.

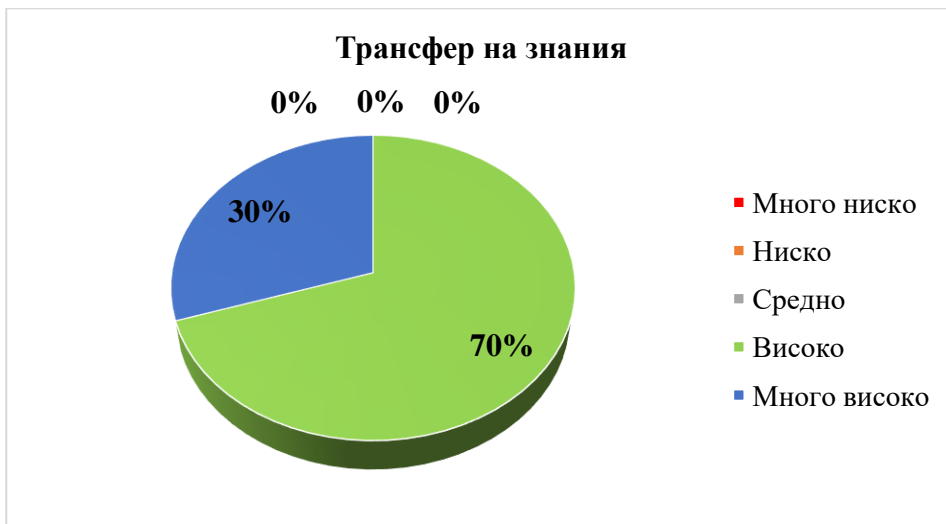
Технологична среда

Последната стъпка за PEST анализа е разглеждането на технологичните фактори, включително анализ на наличните информационни системи, оборудване за производство и общия публичен достъп до технология. Това е ключова стъпка на анализа, защото от технологичните възможности и прилагането на иновациите зависи в голяма степен развитието на бизнес, както и възможностите за продажби, доставки и размяна на информация на пазара.

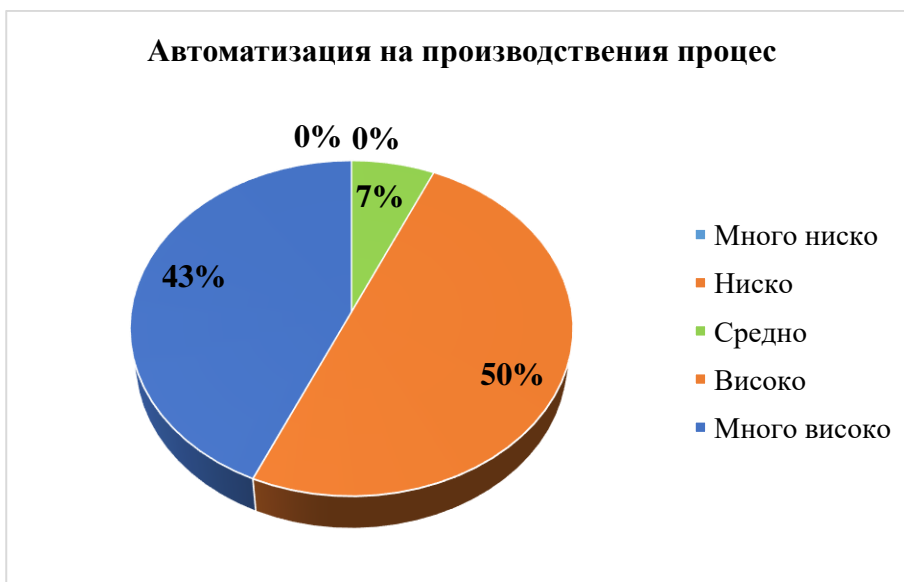
Фигура 37: Фактори на икономическата среда - иновации в бизнеса

63% от анкетираните лица определят като високо влиянието на иновациите в бизнеса, а 37% - като много високо. Иновациите в бизнеса са тези, които водят до развитие на бизнеса и повишават конкурентоспособността на фирмите. В днешния технологичен и бързо променящ се свят, прилагането на иновации е задължително за всеки предприемач, който иска да бъде конкурентен и да осигури устойчивост на бизнеса си в дългосрочен план.

Фигура 38: Фактори на икономическата среда - трансфер на знания

Отговорите по отношение на трансфера на знания са аналогични на тези на иновациите, а именно 70% от респондентите казват, че оценяват високо степента на влияние на трансфера на иновациите върху икономическата среда и 30% - много високо. Трансферът на знания следва да е насочен към стимулиране на двупосочния поток от технологии, интелектуална собственост и идеи. От своя стара трансферът на знания може да бъде дефиниран като процес на пренасяне на научно-техническа информация от областта на фундаменталната наука през приложната и развойната дейност до сферата на производството и услуги.

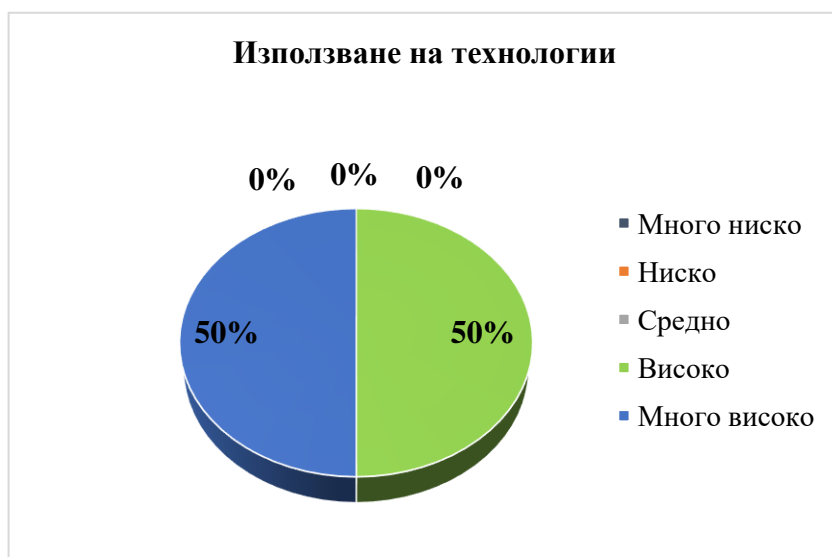

Фигура 39: Фактори на икономическата среда - автоматизация на производствения процес

Проектът е съфинансиран от Европейския фонд за регионално развитие (ЕФРР) и националните фондове на страните, участващи в Програма за трансгранично сътрудничество ИНТЕРРЕГ V-A Гърция – България 2014 – 2020.

Само 7% от анкетиранията лица определят степента на влияние на автоматизацията на производството върху икономическата среда като средна. Останалите 93% посочват степента на влияние на автоматизацията на производството върху икономическата среда като висока и много висока. Автоматизацията на производството е пряко свързана с прилагането на дигиталните технологии и иновациите в производството. Автоматизирането на производствения процес води до повишаване на производителността на фирмите от една страна, а от друга страна подобрява качеството на произвежданите продукти, като това най-често се дължи на прецизността на новите технологии.

Фигура 40: Фактори на икономическата среда - използване на технологии

100% от респондентите определят степента на влияние върху икономическата среда като висока и много висока. Попълнителите въпросника са убедени, че без използването на новите технологии и иновациите са основополагащи за развитието на бизнеса и дългосрочната му устойчивост.

На базата на проведеното проучване сред целевите групи по проекта, можем да направим следните основни изводи от PEST Анализата:

Основни изводи от PEST анализа

- Най-голямо влиянието по отношение на настоящите и потенциалните предприемачи оказват факторите, отнасящи се до технологичната среда, като например: използване на нови технологии, иновации, автоматизацията на процеса и трансфера на знания. Представителите на целевите групи по проекта осъзнават, че знанията и новите

Проектът е съфинансиран от Европейския фонд за регионално развитие (ЕФРР) и националните фондове на страните, участващи в Програма за трансгранично сътрудничество ИНТЕРРЕГ V-A Гърция – България 2014 – 2020.

технологии, както и иновациите са основните фактори, движещи развитието на бизнеса;

- На следващо място са факторите, отнасящи се до икономическата среда, като икономически растеж и производствени разходи;
- На трето място са факторите на социалната среда, като от тях се открояват обществени възприятия (нагласите на потребителите) за иновациите и бизнеса, качеството и безопасността на продуктите
- На последно място, респондентите определят влиянието на политическата среда.
- Настоящите и бъдещите предприемачи следва да инвестират допълнителни ресурси в областта на иновациите, както по отношение на своите знания по темата, така и по отношение на внедряване на различни (продуктови, процесни, организационни и др.) иновации, така че да отговорят както на високите изисквания на клиентите, така и успяват да бъдат конкурентоспособни във съответния сектор на съответния целеви пазар.

2. SWOT (Strengths, Weaknesses, Opportunities, and Threats) анализ

2.1. Резултати от SWOT анализ в рамките на извършена първоначална диагностика на конкурентоспособността по проект PEIRA

На основание на проведената първоначална диагностика на конкурентоспособността на предприемачите в рамките на проект „Насърчаване на предприемачеството и иновациите в селските райони на Кавала, Драма, Смолян и Благоевград“ (Promotion of Entrepreneurship and Innovation in the Rural Area of Kavala, Drama, Smolyan and Blagoevgrad), с акроним PEIRA, преди стартиране на индивидуалните консултации са идентифицирани следните силни и слаби страни, възможности и заплахи за представителите на бизнеса (съществуващи предприемачи) и на потенциални предприемачи (физически лица), които са обобщени по следния начин¹:

2.1.1. За съществуващи предприемачи - бизнеси:

<i>СИЛНИ СТРАНИ</i>	<i>СЛАБИ СТРАНИ</i>
<ul style="list-style-type: none">• Благоприятно географско разположение което създава условия за развитие на дейности и пазари - Гърция и Северна Македония;	<ul style="list-style-type: none">• Липса на ясно формулирани задачи и цели на бизнеса, както и стратегия за по-нататъшното му развитие;• Недостатъчна работна ръка на територията, на която се оперира предприятието;

¹ Доклад от Анализ на резултатите от първоначалната диагностика на предприемачите

<ul style="list-style-type: none"> • Добър имидж на местния пазар на съответните продукти и/или услуги, предлагани от предприятията; • Добро познаване на конкурентите; • Установени устойчиви партньорства; • Конкурентоспособност по отношение на цената и качеството на произвежданите продукти/предоставяните услуги.; 	<ul style="list-style-type: none"> • Липса или ниска ефективност на програмите за мотивация и стимулиране на служителите; • Липса или ниска ефективност на маркетинга; • Ниско ниво на технологично оборудване водещо до неефективно оползотворяване на суровините и материалите; • Недостатъчен финансов ресурс за развитие на нови продукти и услуги. • Неефективно използване на производствените активи; • Липса или слаба на дигитализация на производствените процеси; • Липса на разработени и/или внедрени иновативни процеси, продукти и технологии.
<i>ВЪЗМОЖНОСТИ</i>	<i>ЗАПЛАХИ</i>
<ul style="list-style-type: none"> • Внедряване на иновативни технологии използване на модерно оборудване; • Въвеждане на ERP системи (Системи за планиране на ресурсите на предприятието) в предприятията; • Наличие на финансиращи програми, предоставящи финансов ресурс в за повишаване на конкурентоспособността на предприятията; • Разработване на краткосрочни, средносрочни и дългосрочни и стратегии за развитие на бизнеса; • Разработване и посещение на обучителни програми за служителите и ръководния персонал на предприятията; • Разработване на собствени марки; • Наличие на иновативни технологии, водещи до ефективно оползотворяване на материалите и суровините; 	<ul style="list-style-type: none"> • Настъпване на глобална икономическа криза; • Промяна в потребностите и нуждите на потребителите на съответните продукти и/или услуги; • Потенциални световни пандемии; • Законодателни промени, вкл. увеличаване на данъчно-осигурителната тежест; • Нелоялна конкуренция; • Значително нарастване на цените на енергийните източници; • Значително нарастване на цените суровините и материалите; • Намалена покупателна възможност на клиентите; • Повишаване на инфлацията; • Неблагоприятни демографски промени.

Проектът е съфинансиран от Европейския фонд за регионално развитие (ЕФРР) и националните фондове на страните, участващи в Програма за трансгранично сътрудничество ИНТЕРРЕГ V-A Гърция – България 2014 – 2020.

- Увеличаване на клиентската база;
- Наличие на финансови инструменти за финансиране и съфинансиране на във връзка с повишаване на конкурентоспособността на предприятията;

С оглед на изготвения SWOT анализ е установена необходимост представителите на бизнеса да бъдат насочени към повишаване на техните знания и умения в областта на оперативното управление, управлението на човешките ресурси, повишаване на технологичното ниво, развитие на нови продукти и услуги, разработване и прилагане на маркетингови стратегии, внедряване на иновации, дигитализация на процесите и др. във връзка с минимизиране на слабите страни и заплахите. Предприемачите трябва да се възползват от силните страни и възможностите, като използват наличните ресурси, благоприятното си географско положение, опита си в съответния сектор, вкл. и възможностите за безвъзмездни финансови средства, за които могат да кандидатстват по предстоящите програми за периода 2021 - 2027 г. Чрез включването им в консултациите, предприемачите могат да бъдат консултирани по отношение на дефиниране на цели и стратегии за развитие на бизнеса, с оглед на установени потребностите от развитие на бизнес уменията им и ще им бъдат планирани следващи стъпки за включване в други проектни дейности, с цел удовлетворяване на идентифицираните потребности.

Повишаването на икономическите и управленските знания и умения на предприемачите е много важна предпоставка за ефективното и устойчиво функциониране на бизнеса. Много важен инструмент в ръцете на предприемачите за вземане на икономически обосновани управленски решения е използването на диагностичния анализ в управлението на фирмената дейност.

2.1.2. За потенциални предприемачи:

СИЛНИ СТРАНИ	СЛАБИ СТРАНИ
<ul style="list-style-type: none"> • Мотивация на лицата за стартиране на самостоятелна дейност; • Знания и умения в съответната професионална област, в която искат да развият бизнес; • Висока образователна степен на бъдещите предприемачи; • Благоприятно географско разположение за създаване и развитие на бизнес, което създава условия за по-лесен достъп до 	<ul style="list-style-type: none"> • Липса на знания и умения в областта на управлението на бизнеса; • Липса на достатъчен финансов ресурс; • Липса на знания и умения в областта на дигитализацията и приложението ѝ в бизнеса; • Липса на знания и умения в областта на иновациите.

Проектът е съфинансиран от Европейския фонд за регионално развитие (ЕФРР) и националните фондове на страните, участващи в Програма за трансгранично сътрудничество ИНТЕРРЕГ V-A Гърция – България 2014 – 2020.

пазари, като напр. Гърция и Северна Македония.	
ВЪЗМОЖНОСТИ	ЗАПЛАХИ
<ul style="list-style-type: none"> • Наличие на финансираща програма в областта на стартиращия бизнес; • Наличие на финансови инструменти за финансиране и съфинансиране на стартиращ бизнес; • Подобряване на икономическите условия; • Появата на нови фирми - потенциални клиенти на предприемачите; • Възможност за внедряване на иновации и дигитализация на работните процеси. 	<ul style="list-style-type: none"> • Промяна в потребностите и нуждите на потребителите на съответните продукти и/или услуги; • Законодателни промени, вкл. увеличаване на данъчно-осигурителната тежест; • Нарастващи конкурентни въздействия; • Промяна в потребителските вкусове или нужди; • По-бавен пазарен растеж; • Неблагоприятна политическа обстановка; • Повишаване на инфлацията; • Настъпване на глобална икономическа криза.

С оглед на изготвения по-горе SWOT анализ е необходимо физическите лица - бъдещи предприемачи да бъдат насочени към повишаване на техните знания и умения в областта на оценката на бизнес идеята, разработването и мониторинга на бизнес план, оперативното управление, поставяне на цели, приоритети и разработване на план за действие, възможности и източници на финансиране на инвестиционни разходи в областта на услугите и/или производството, разработване и прилагане на маркетингови стратегии, внедряване на иновации, дигитализация на процесите и др. във връзка с минимизиране на слабите страни и заплахите.

Предприемачите трябва да се възползват от силните страни и възможностите, като използват наличните си професионални знания, благоприятното си географско положение, опита на предприемачите в съответния сектор, вкл. и възможностите за безвъзмездни финансови средства, за които могат да кандидатстват по предстоящите програми за периода 2021 - 2027 г.

С оглед на идентифицираните силни и слаби страни, възможности и заплахи на базата на първоначална диагностика на конкурентоспособността на предприемачите от общините Гоце Делчев, Гърмен и Хаджидимово са дефинирани и потребностите от консултации на съществуващи предприемачи и потенциални предприемачи, както следва:

Проектът е съфинансиран от Европейския фонд за регионално развитие (ЕФРР) и националните фондове на страните, участващи в Програма за трансгранично сътрудничество ИНТЕРРЕГ V-A Гърция – България 2014 – 2020.

Дефинирани потребности от консултации за съществуващи предприемачи - предприятия

- Повишаване на знанията и уменията на предприемачите за формулиране на визия, мисия, стратегически цели и приоритети на фирмата;
- Разработване на бизнес план и управление на изпълнението на бизнес плана;
- Разработване на краткосрочни, средносрочни и дългосрочни стратегии за развитие;
- Подобряване на ефективността на разходите;
- Разработване на нови канали за предлагане на продукцията и услугите;
- Потенциални възможности за идентифициране на чуждестранни партньори и създаване на партньорства, с цел повишаване експортния потенциал на дружеството, респективно на приходите от износ;
- Въвеждане на иновативни продукти и услуги.

Дефинирани потребности от консултации за потенциални предприемачи (физически лица) - предприятия

- Основни стъпки и документи, необходими за регистрацията на фирма;
- Разработване на бизнес план. Управление и мониторинг на изпълнението на бизнес плана;
- Поставяне на цели, приоритети и разработване на план за действие;
- Възможности и източници на финансиране на инвестиционни разходи в областта на услугите и/или производството;
- Основни маркетингови стратегии при идентифициране и задържане на клиентите;
- Как да използвам и прилагам иновации в бизнеса си.

Заклучения: За да се управлява правилно и ефективно бизнеса, е необходимо да се прилагат съвременни модели на управление, които изискват използване на балансирана система от критерии и показатели, чрез които да се измерва и оценява фирмената дейност, като тази система обхваща не само вътрешната, но и външната обкръжаваща среда, вкл. взаимоотношенията с клиентите, доставчиците, акционерите и др.

Предприемаческата дейност се оценява като ефективна, когато дадената фирма се превърне в желано място за работа на служителите, за клиентите и за инвестиране от акционерите и собствениците.

Всеки съвременен предприемач трябва да притежава комплекс от качества и ценности, като: професионални знания и умения, личностни качества, организационно-управленски способности.

Проектът е съфинансиран от Европейския фонд за регионално развитие (ЕФРР) и националните фондове на страните, участващи в Програма за трансгранично сътрудничество ИНТЕРРЕГ V-A Гърция – България 2014 – 2020.

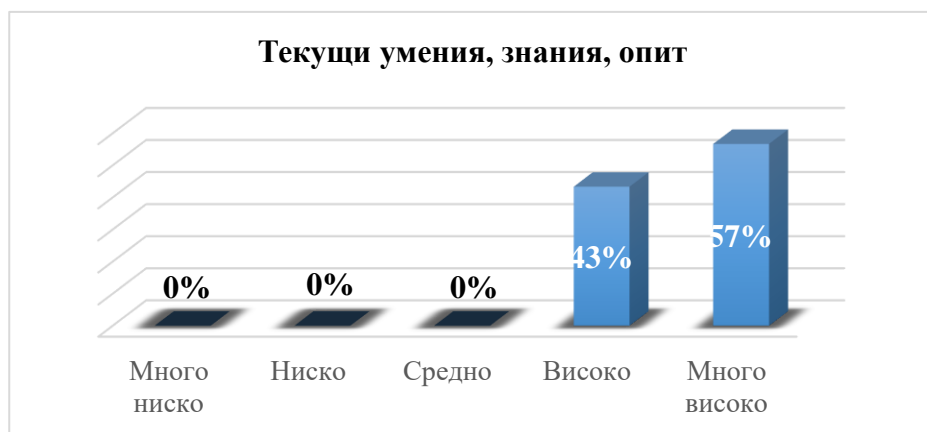

Знанията и уменията на хората, съчетани с новите технологии, в т.ч. въвеждане на иновации и дигитализация на процесите са основополагащи за бъдещото успешно развитие на всеки бизнес, независимо от сектора, в който реализира своята дейност.

В подкрепа на първоначалната диагностика е проведено и теренно проучването и изготвянето на количествения и качествения анализ, в рамките на проекта, което е реализирано на базата на разработени от партньорите въпросници.

В рамките на проучването са изследвани допълнително нагласите на представителите на целевите групи, с оглед да се допълнят силните и слабите страни, както и възможностите и заплахите пред бизнеса и да се дефинират факторите за успех на предприемачеството на територията на общините Гоце Делчев, Гърмен и Хаджидимово. На въпросите отнасящи се към оценката на нивото на въздействие на дефинираните във въпросника променливи върху силните/слабите страни и възможностите/ заплахите в бизнеса (SWOT анализа), анкетираните лица са отговорили както следва:

✓ **По отношение на силни / слаби страни на вътрешната среда в бизнеса:**

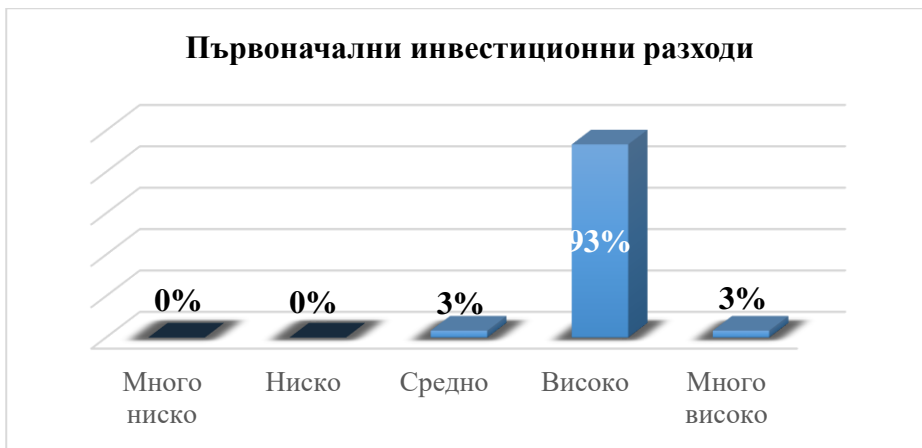

Фигура 41: Фактори на вътрешната среда - текущи умения, знания, опит

43% от анкетираните лица оценяват въздействието на текущите умения, знания, опит на предприемачите като високо и 57% като много високо. Тези резултати са продиктувани и от факта, че образователното ниво на участниците в проучването е над средното, което пък показва, че същите имат положително отношение към образованието и са склонни да повишават своето образователно равнище. Показателен е и факта, че анкетираните предприемачи и потенциалните такива са проявили желание за участие в настоящия проект, който е насочен към повишаването на техните знания и умения в областта на предприемачеството и иновациите.

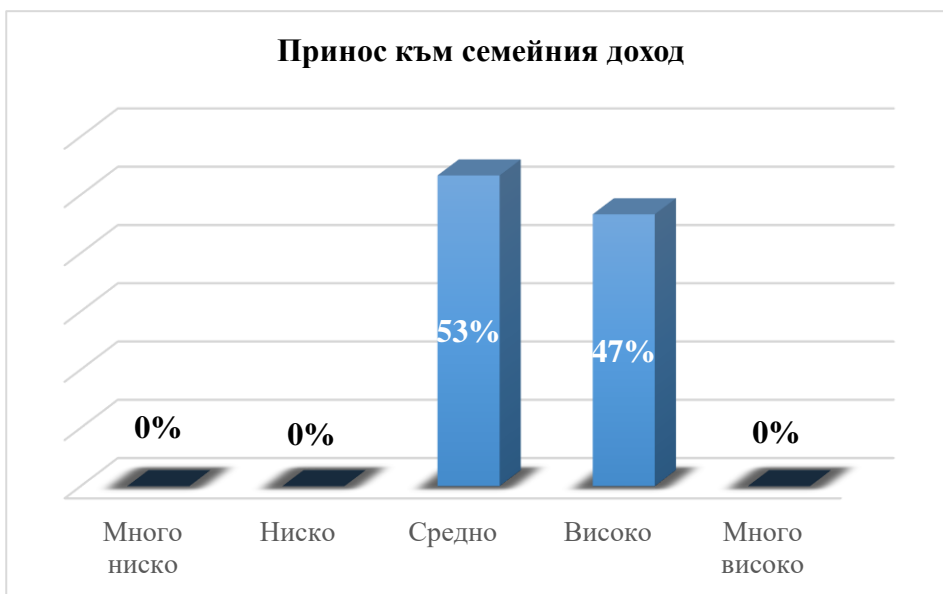
Проектът е съфинансиран от Европейския фонд за регионално развитие (ЕФРР) и националните фондове на страните, участващи в Програма за трансгранично сътрудничество ИНТЕРРЕГ V-A Гърция – България 2014 – 2020.

Фигура 42: Фактори на вътрешната среда - първоначални инвестиционни разходи

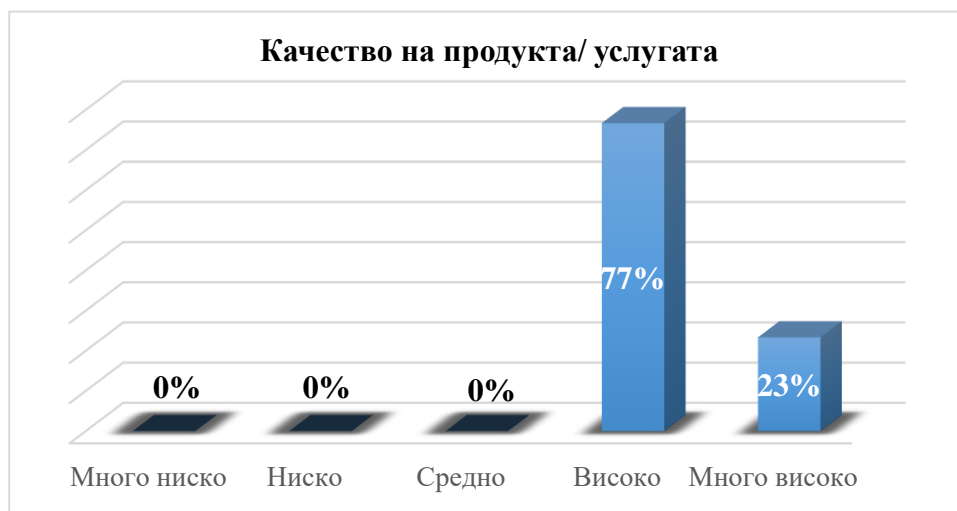
Първоначалните инвестиционни разходи, също са от изключително значение за представителите на целевата група - съществуващи и потенциални предприемачи. 93% от анкетиранията лица определят нивото на въздействие на първоначалните инвестиции като високо. Липсата на финансов ресурс често е фактор, които предприемачите не могат да преодолеят.

Фигура 43: Фактори на вътрешната среда - принос към семейния доход

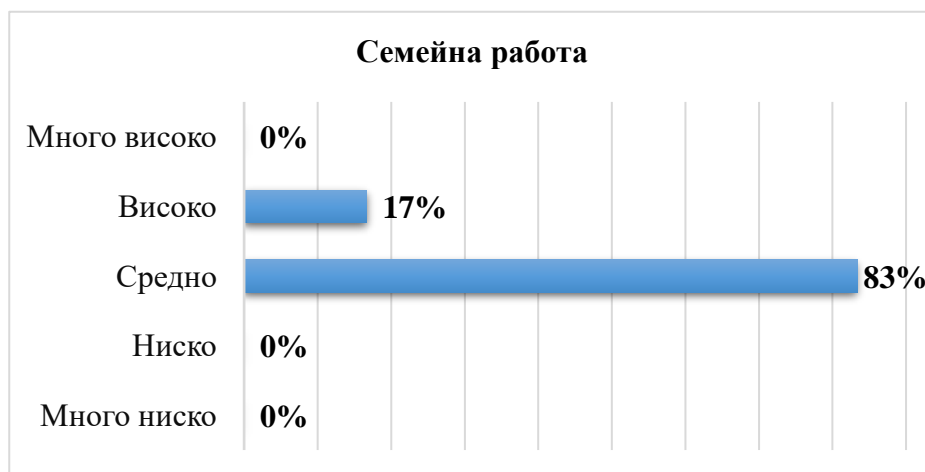
По отношение на приноса към семейния доход, 53% от анкетиранията оценят въздействието на този фактор като средно и 47% - като високо. Тук можем да отбележим, че тъй като преобладаващия процент от респондентите са представители на микро-фирми или на потенциални предприемачи, то тези настоящи и бъдещи бизнеси в по-голямата си част са

семејни фирми, чиито основен доход се формира имено од семејниот бизнис. Обично луѓето во овие фирми се луѓето од нај-блискиот семеен круг.

Фигура 44: Фактори на внатрешната средa - кaчествo нa прoдуктa/ услугaтa

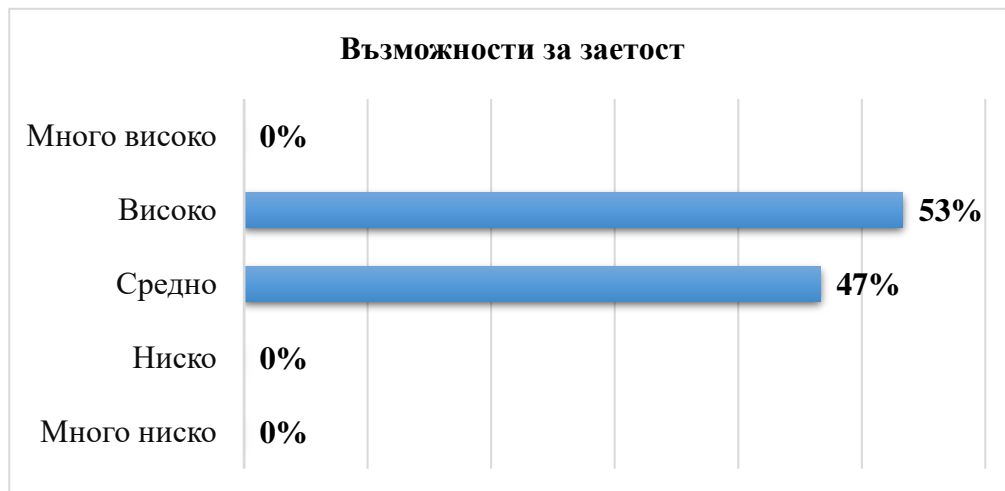
Друг съществено фактор, којот 77% од анкетираниот луѓе сметаат, че е оказва високо влдејствие по отношение на внатрешната средa на бизнeсa е кaчествoтa нa прoдуктa/ услугaтa. Следва да се отбележи, че нитo едно од анкетираниот луѓе не е посочило средно или по-ниско влдејствие. Осъзнаването од страна на предприемачите и потенциалните предприемачи, че кaчествoтa нa прoдуктa е од исклучителна важност е прeдпoстaвкa зa зaдържането на стари и привлечането на нови клиенти, което ще гарантира финансово устойчивост на бизнeсa.

Фигура 45: Фактори на внатрешната средa - семејна работа

Влдејствието на влвличането на членoвeтa на семејството в бизнeсa е ценено од 83% од анкетираниот луѓе кaтo средно и 17% кaтo високо. Кaктo бeшe отбележано по-горе, преобладаващия

процент от респондентите са представители на микрофирми или на потенциални предприемачи, които в по-голямата са семейни фирми и обикновено служителите в тези фирми са хората от най-близкия семеен кръг.

Фигура 46: Фактори на вътрешната среда - възможности за заетост

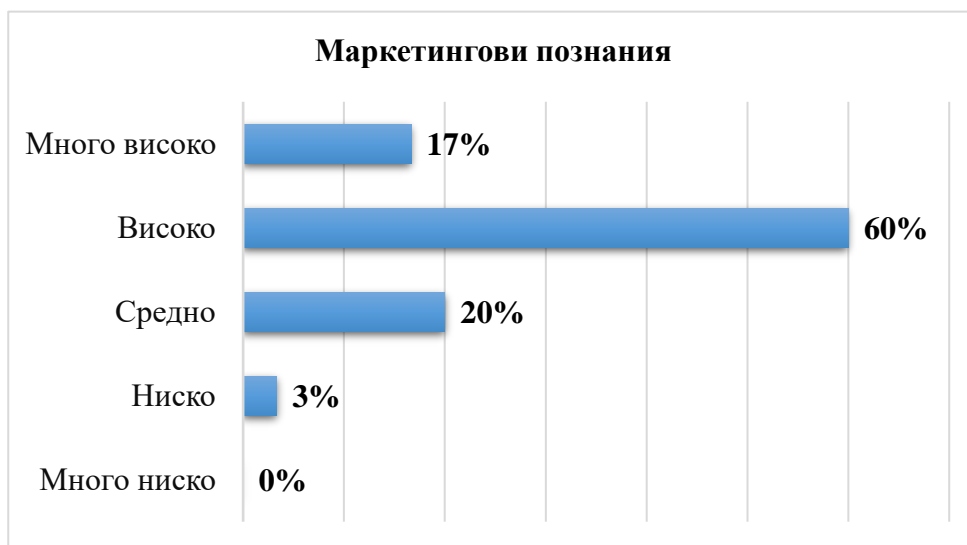
3% от представителите на целевата група определят възможностите за заетост като фактор с високо въздействие. От социално-икономическия анализ е видно, че безработицата на територията на трите общини е по-висока от тази за страната. С оглед на този факт, предприемачите смятат, че създаването и развитието на собствен бизнес е една добра възможност за осигуряване на заетост както на предприемача, така и на други членове на семейството.

Фигура 47: Фактори на вътрешната среда - технологични познания

70% от анкетираните лица смятат, че технологичните познания имат висока степен на въздействие върху развитието на бизнеса, а 27% определят степента на въздействие като много

висока. Именно технологичните познания и познанията в областта на иновациите са определящи за развитието на бизнеса.

Фигура 48: Фактори на вътрешната среда - маркетингови познания

Един от най-важните и ключови елементи за стартирането и развитието на всеки бизнес са клиентите, онези които ще купят предлагания продукт и/или услуга. 60% от респондентите са посочили висока степен на въздействие на маркетинговите познания по отношение на развитието на бизнеса, а 17% ги оценяват като много високо. За да достигне предприемача до клиента, следва да има добре разписани маркетингова стратегия и маркетингов план. Маркетингова стратегия е процесът на планиране, който позволява на предприемача да концентрира своите ограничени ресурси в най-добрите възможности за увеличаване на продажбите си и постигане на стабилно конкурентно предимство. Следва да е фокусирана около ключовото разбиране, че удовлетвореността на клиентите е основната цел и предпоставка за успеха на бизнеса.

По отношение на възможности/заплахи за външната среда в бизнеса, участниците в проучването са дали следните отговори:

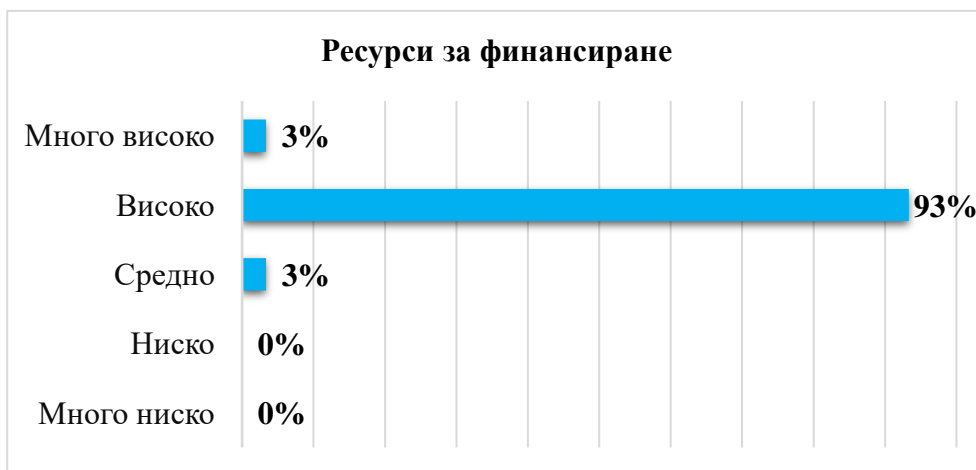
Проектът е съфинансиран от Европейския фонд за регионално развитие (ЕФРР) и националните фондове на страните, участващи в Програма за трансгранично сътрудничество ИНТЕРРЕГ V-A Гърция – България 2014 – 2020.

Фигура 49: Фактори на външната среда - тенденция на нагласите на потребителите

67% от анкетираните считат, че тенденциите на нагласите на потребителите имат висока степен на въздействие при стартирането и развитието на бизнеса. За да бъде успешен един бизнес, е нужно да се познава поведението на потребителите. Това включва най-малкото две задачи: първата, да се измерва това поведение; втората, да се обяснява поведението. Без решаването на тези задачи успехът може да бъде по-скоро късмет и случайност, а не закономерност. Измерването и обясняването на поведението на потребителите се състои в даването на отговор на такива важни управленски въпроси като: *кои са потребителите; какво купуват те; как купуват; къде купуват; кога купуват; как става изборът; кой и по какъв начин участва в решенията за покупка; как се потребява закупеното.*

Фигура 50: Фактори на външната среда - ресурси за финансиране

Липсата на финансов ресурс е един от основните проблеми на бизнеса на територията. По отношение на влиянието на ресурсите за финансиране, 93% от лицата попълнили въпросника отговарят, че ресурсите за финансиране оказват висока степен на влияние по отношение на

създаването и развитието на бизнеса. Тъй като всяка фирма разполага с ограничени ресурси, за да бъде конкурентоспособна, тя трябва ги използва ефективно и ефикасно, като предприеме мерки за оптимизиране на дейността, чрез въвеждане на нови технологии, иновации, дигитализации др.

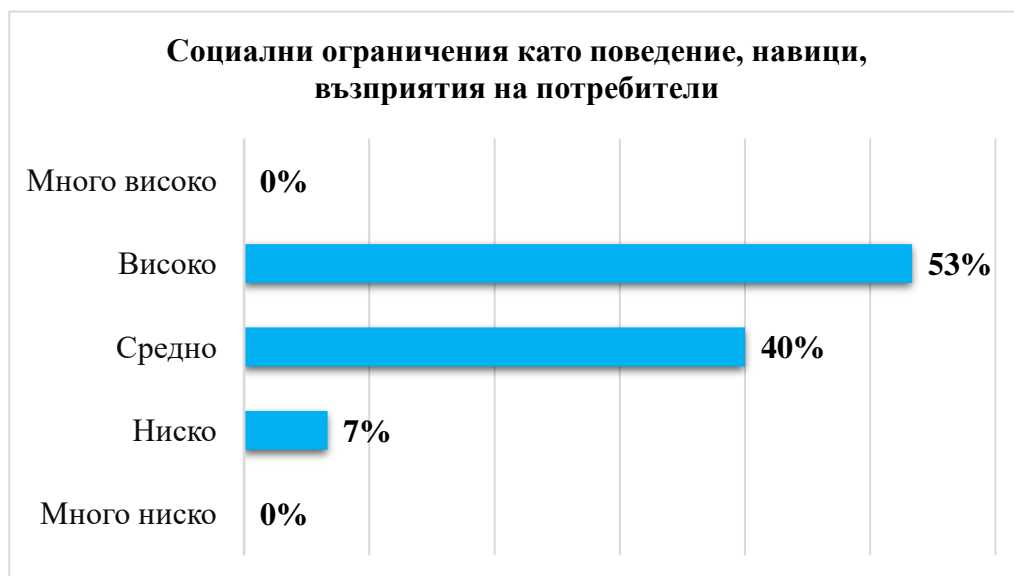
Фигура 51: Фактори на външната среда - актуални събития и условия като Ковид-19, война, природни бедствия, икономическа криза

Други фактори на външната среда, които могат да окажат влияние по отношение на създаването и развитието на бизнеса са напр. актуални събития и условия като Ковид-19, война, природни бедствия, икономическа криза. 67% от респондентите посочват като висока степен на въздействие на тези фактори.

Фигура 52: Фактори на външната среда - промяна на законодателството

По отношение на промяната на законодателството 63% от анкетиранията лица, определят този фактор със средно ниво на въздействие.

Фигура 53: Фактори на външната среда - социални ограничения като поведение, навици, възприятия на потребители

53% от анкетиранията лица определят, въздействието на социалните ограничения като поведение, навици, възприятия на потребители за високо. Този факт е пряко свързан с нагласите на потребителите. Както вече беше отбелязано по-горе, идентифицирането и удовлетворяването на нагласите на потребителите е фактор за успеха на всеки бизнес. Познаването на социалните ограничения като поведение, навици, възприятия на потребители ще даде възможност на предприемача да разработи и предложи продукти/услуги, които отговарят на потребностите на настоящите и потенциалните клиенти.

Фигура 54: Фактори на външната среда - производствени разходи

87% от анкетираните лица са посочили производствени разходи като фактор с висок въздействие по отношение на развитие на бизнеса.

Фигура 55: Фактори на външната среда - вносът на конкурентни продукти

53% от анкетираните казват, че вносът на конкурентни продукти има висока степен на въздействие за развитието на бизнеса, а 30% го определят като средно ниво на въздействие.

В допълнение към оценката на нивото на въздействие на факторите, които оказват влияние върху силните / слабите страни и възможностите / заплахите в бизнеса са изследвани и нагласите на представителите на целевите групи по отношение на използването и прилагането на дигиталните технологии и новациите, както следва:

На въпроса: „В каква степен (по скала от 1-най-ниско до 5 - най-високо) използвате иновативни и дигитални технологии?“, 80% лицата са отговорили с 3 и 4, т.е. средно и над средното ниво. Никой не е дал отговор 1 и 5. Това показва, че лицата са отворени към използването на иновативни и дигитални технологии в бизнеса, но все още има какво да усъвършенстват в своя подход по отношение използването на иновациите и дигитализацията. В тази връзка, допълнителни обучения и/или консултации в посочените сфери биха подобрили процеса на използване на иновативните и дигитални технологии в бизнеса на предприемачите на територията на трите общини.

Фигура 56: Степен на използване на иновативни и дигитални технологии

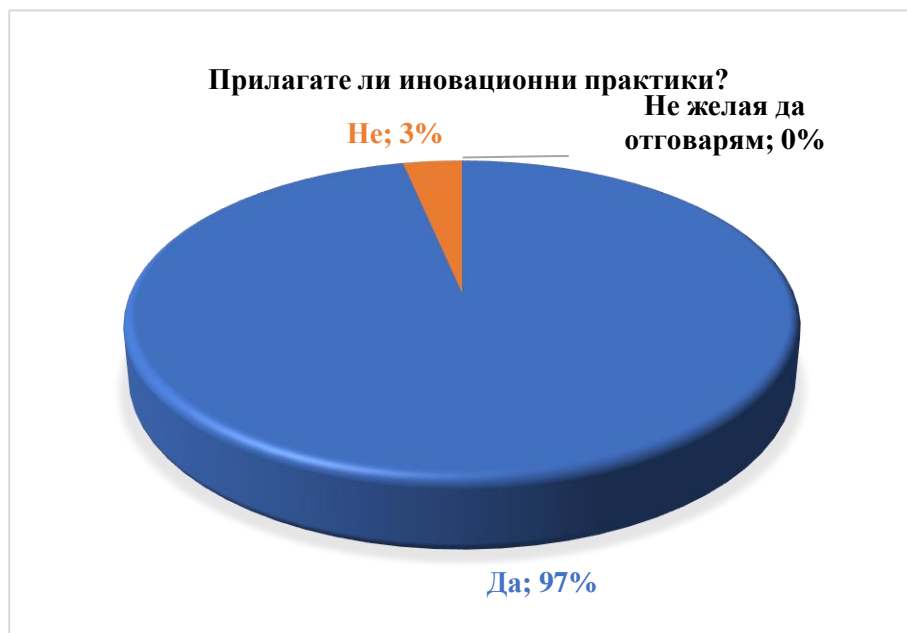
Можем да отбележим фактът, че никой не е посочил най-ниското ниво на използване на иновативни и дигитални технологии, което означава, че представителите на целевите групи осъзнават, че внедряването на иновации в бизнеса и дигитализирането на процесите ще допринесе за подобряване не на тяхната конкурентоспособност в дългосрочен план. В потвърждение на този извод са и отговорите, които дават респондентите на въпроса: „Коя е първата дума, която ви идва на ум, когато чуете термина "иновация"?, а именно: конкурентоспособност, икономически растеж, конкурентно предимство, нови възможности, подобряване на производителността, повишаване на качеството на продукцията и др.

В унисон с изводите по-горе са и резултатите, получени на въпроса: *Как бихте описали нивото на знанията си по отношение на понятието "иновации"?* - 70% казват, че нивото им е средно, 23% - високо и 7% - ниско. Т.е. респондентите оценяват, че имат потребност от развитие на своите знания в областта на иновациите, което може да се случи както в рамките на настоящия проект, така и в бъдеще посредством Звеното за подкрепа на бизнеса към Сдружение „Местна инициативна група - Гоце Делчев - Гърмен - Хаджидимово“ .

Фигура 57: Нивото на знания на респондентите по отношение на понятието "иновации"

По отношение на прилагането на иновативните практики - 97% са отговорили „Да“.

Фигура 58: Прилагане на иновациите от респондентите

С оглед на знанията и уменията в сферата на иновациите, логично по-голямата част от респондентите - 62% отговарят „средна степен“. Допълнителните обучения и/или консултации в бъдеще ще бъдат полезни, както за съществуващите предприемачи (бизнеса), така и за потенциалните предприемачи. Прилагането на иновативни практики в бизнеса ще допринесе за повишаване на конкурентоспособността на фирмите, респективно тяхното устойчиво развитие в дългосрочен план.

Фигура 59: Степен на прилагане на иновациите от респондентите

Проектът е съфинансиран от Европейския фонд за регионално развитие (ЕФРР) и националните фондове на страните, участващи в Програма за трансгранично сътрудничество ИНТЕРРЕГ V-A Гърция – България 2014 – 2020.

Осъзнавайки важността от прилагането на иновационните практики за развитието на бизнеса, неговата конкурентоспособност и устойчивост, на въпроса: „Колко вероятно е да приложите иновационни практики в бъдеще?“, 77% анкетираните отговарят „Вероятно“ е 23% „Исклучително вероятно“. Т.е. няма респондент, който да смята, че би могъл да развива своя бизнес без да прилага новостите в съответната сфера.

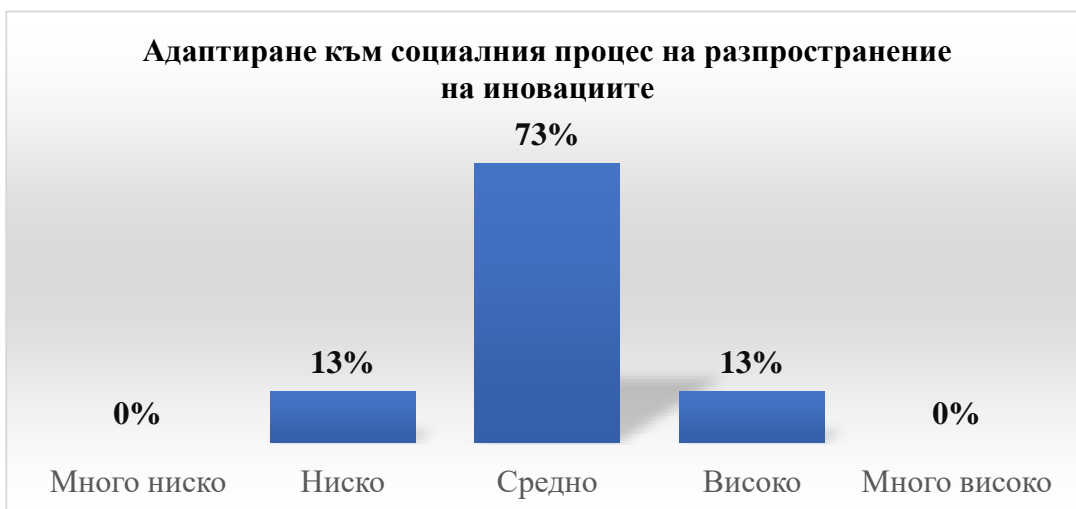
Фигура 60: Степен на вероятност на прилагане на иновационни практики в бъдеще

По отношение на вида иновациите, които е по-вероятно да приложат в бъдеще - 50% от анкетираните лица, отговарят, че това са „Процесни иновации, нови за индустрията“, 30% - „Въвеждане на нов продукт или значително подобрение на съществуващ продукт“, 17% - „Иновации в областта на маркетинг, с цел навлизане в нови пазари“, само 3% - „Разработване на нови източници за доставка на суровини или други суровини“ и нито един не е посочил „Промени в производствената организация“. Резултатите показват, че бизнеса поставя на първо място оптимизирането на процесите, следвани от продуктите иновации и на трето място иновациите в областта на маркетинга. Тук следва да се отбележи, че все още нивото на знания и компетенции на предприемачите не им позволява да оценят важността на иновациите в производствената организация. Това се дължи и най-вече на факта, че по-голямата част от предприемачите са микропредприятия, т.е. те нямат сложна организационна структура, която към момента да се нуждае от оптимизация и/или въвеждане иновации в организацията на производството.

Фигура 61: Видове иновации, които биха приложили респондентите в бъдеще

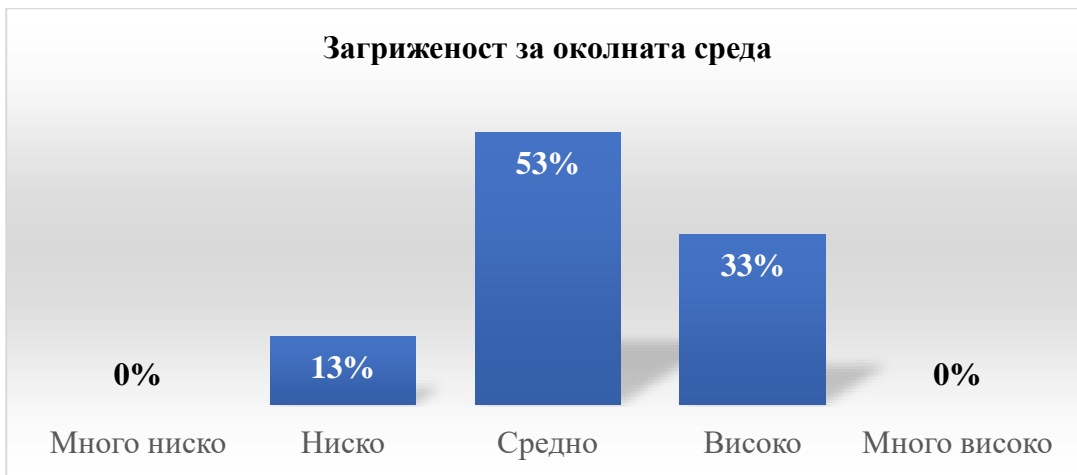
При изследването на знанията и нагласите към иновациите и до каква степен различните фактори влияят върху приемането на иновация, респондентите са отговорили както следва:

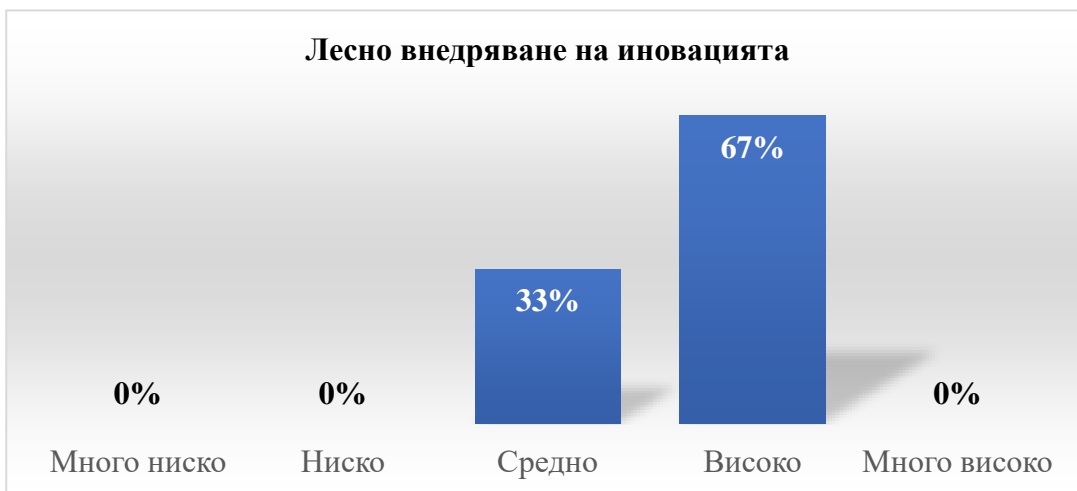
Фигура 62: Фактори влияещи върху приемането и внедряването на иновации - адаптиране към социалния процес на разпространение на иновациите

Проектът е съфинансиран от Европейския фонд за регионално развитие (ЕФРР) и националните фондове на страните, участващи в Програма за трансгранично сътрудничество ИНТЕРРЕГ V-A Гърция – България 2014 – 2020.

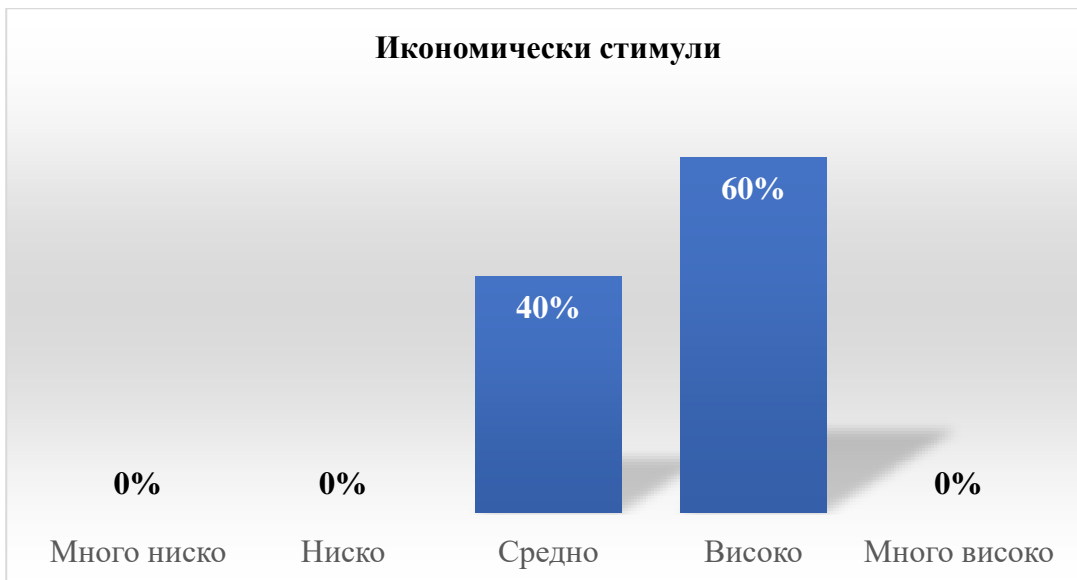
Фигура 63: Фактори влияещи върху приемането и внедряването на иновации - загриженост за околната среда

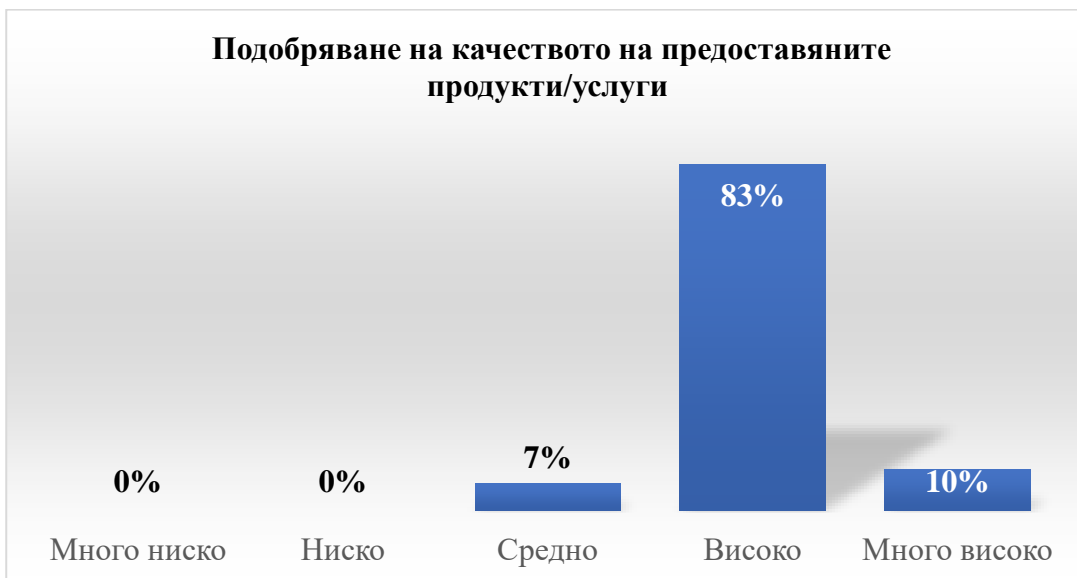
Фигура 64: Фактори влияещи върху приемането и внедряването на иновации - лесно внедряване на иновацията

Проектът е съфинансиран от Европейския фонд за регионално развитие (ЕФРР) и националните фондове на страните, участващи в Програма за трансгранично сътрудничество ИНТЕРРЕГ V-A Гърция – България 2014 – 2020.

Фигура 65: Фактори влияещи върху приемането и внедряването на иновации - икономически стимули

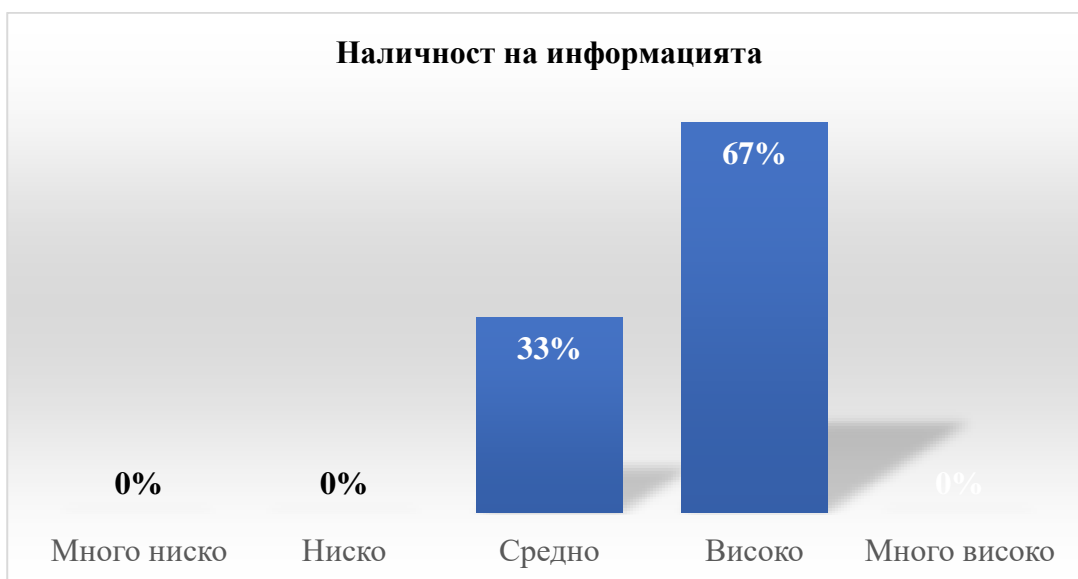
Фигура 66: Фактори влияещи върху приемането и внедряването на иновации - подобряване на качеството на предоставяните продукти/услуги

Проектът е съфинансиран от Европейския фонд за регионално развитие (ЕФРР) и националните фондове на страните, участващи в Програма за трансгранично сътрудничество ИНТЕРРЕГ V-A Гърция – България 2014 – 2020.

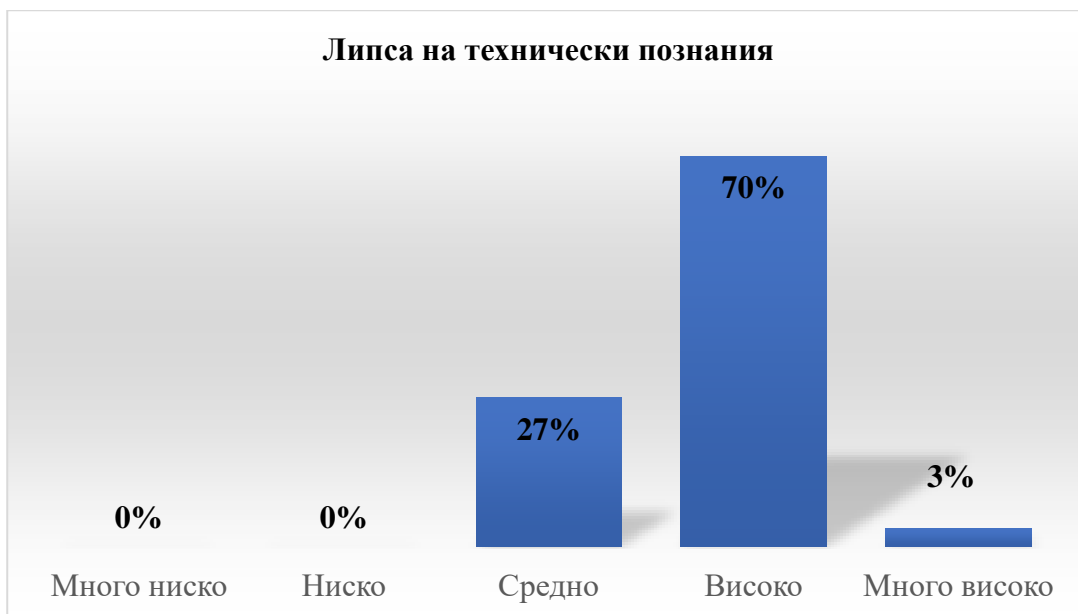
Фигура 67: Фактори влияещи върху приемането и внедряването на иновации - необходимост от промяна - мотивация за участие в нови практики или идеи

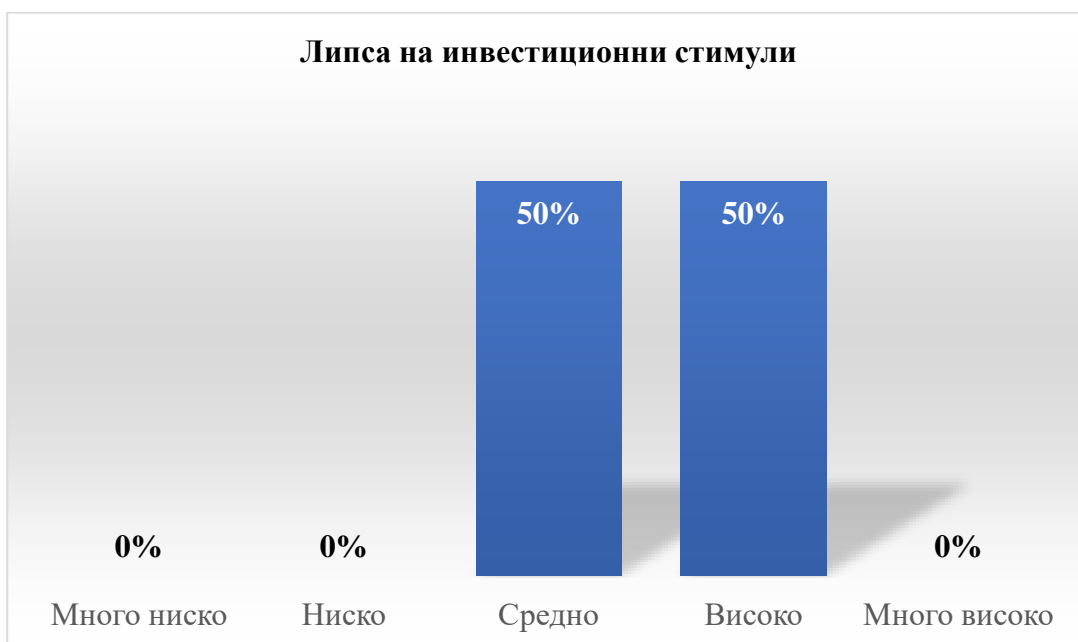
Фигура 68: Фактори влияещи върху приемането и внедряването на иновации - наличност на информация

Проектът е съфинансиран от Европейския фонд за регионално развитие (ЕФРР) и националните фондове на страните, участващи в Програма за трансгранично сътрудничество ИНТЕРРЕГ V-A Гърция – България 2014 – 2020.

Фигура 69: Фактори влияещи върху приемането и внедряването на иновации - липса на технически познания

Фигура 70: Фактори влияещи върху приемането и внедряването на иновации - липса на инвестиционни стимули

На базата на получените резултати, посочени във фигурите по-горе, може да се направят следните изводи относно степента на знанията и нагласите на представителите на целевите групи към иновациите и до каква различните фактори влияят върху приемането на иновациите:

Проектът е съфинансиран от Европейския фонд за регионално развитие (ЕФРР) и националните фондове на страните, участващи в Програма за трансгранично сътрудничество ИНТЕРРЕГ V-A Гърция – България 2014 – 2020.

➤ Най-голяма част - 83% от анкетираните лица смятат, че иновациите имат висока степен на влияние по отношение на подобряване на качеството на предоставяните продукти/услуги.

➤ 70 % от анкетираните, казват, технически познания имат висока степен на влияние по отношение на процесите на внедряване на иновациите. Тъй като респондентите са представители предимно на микрофирми и стартиращи предприемачи, то същите нямат възможност за отделяне на допълнителни финансови и човешки ресурс, за да инвестират в подобряване на техническите познания или развитието на научно-развойна дейност.

➤ Друг важен фактор за приемането и прилагането на иновацията е лесното внедряване на иновацията - 67% от респондентите са склонни да приложат/внедрят иновация, ако не се изискват специални усилия или голям финансов или човешки ресурс. 67% от анкетираните определят и наличието на информация като фактор с високо въздействие по отношение на прилагането на иновациите. Често микро- и малките фирми нямат достъп до информация отнасящи се до иновативни решения в техния бизнес. Това се дължи най-вече на факта, че в повечето случаи в тези фирми не се търсят нови възможности, поради ограниченията в броя на човешките ресурси и техните компетенции в областта на иновациите и дигиталните технологии.

➤ 60% от респондентите смята, че икономическите стимули също са с висока степен на въздействие за въвеждането на иновации в бизнеса. Най-често въвеждането на иновации води до подобряване на производителност, повишаването на ефективността на използваните ресурси, подобряване на технологичните процеси и др., които са предпоставка за подобряване на конкурентоспособността на дружествата и генериране на по-високи финансови резултати.

➤ 50% от респондентите считат, че при наличие на инвестиционни стимули, биха обърнали по-голямо внимание на иновациите и тяхното приложение в бизнеса.

➤ Само 23% от анкетираните лица, определят въвеждането на иновациите в бизнеса като необходимост от промяна - мотивация за участие в нови практики или идеи. Т.е. бихме казали, че участниците в проучването имат положителни нагласи към въвеждане на иновации в бизнеса, но нямат такива по отношение на разработването на иновации. Това най-вероятно се дължи на факта, че нямат необходимите знания, финансови и технически ресурси.

2.2. Основни фактори за успех на предприемачеството на територията на общините Гоце Делчев, Гърмен и Хаджидимово

Много предприемачи биха казали, че няма рецепта за успех, но много успешни предприемачи имат общи характеристики, които са допринесли за възхода на техните компании.

С бързото развитие на технологиите и съвременните комуникационни технологии, предприемачеството се превърна в предизвикателство, за което са необходими не само идеи, но и знания и умения те да бъдат осъществени. През последните години, вероятно поради икономическата, социалната и културната ситуация, значението на предприемачеството се увеличава. Става все по-обичайно да се започва собствен бизнес, за да се получи икономическа

независимост. Начинът, по който мислим за бизнеса, пазара или потребителите, се променя, визията за успех също се развива. За някои тази промяна ще продължи само като икономически фактор. За други обаче ще мине на друго - по-високо ниво, в което успехът не е равен само на финансово възнаграждение, а по-скоро самореализация и удовлетворение. Предприемачите трябва да разберат ключовите фактори, които допринасят за успеха на техните начинания, подготвяйки ги да преодолеят различни препятствия в бъдеще. Въпреки че мнозина вярват, че капиталът е основният определящ фактор за успеха на предприемача, има други фактори, които играят важна роля за успешно развитие на бизнеса. Дори хора със значителен капитал могат да се сблъскат с трудности, ако им липсват други ключови познания за качество за развитие и растеж на бизнеса. От съществено значение е да се разберат всички външни фактори, за да се смекчат ефективно загубите и рисковете от предприемаческата дейност.

Факторите, които оказват влияние върху предприемаческия процес са, от една страна, *персоналните, социалните и организационните характеристики* на бизнеса на предприемача, а, от друга - *елементите на външната среда*.

Персоналните характеристики (това са личните качества на предприемача като човек, възможностите му за предприемчиво поведение). Персоналните и поведенчески характеристики играят различна роля на отделните етапи на предприемаческия процес, макар че някои от тях се повтарят (*например, „поемането на риск“ е характерно и за идеята (иновацията) и за началото на нейната реализация, когато намеренията все още са в „главата“*). След това в прехода от вече създадената и установена фирма към нейния растеж, се изискват други качества, например - предприемачески умения (*търсене на нови възможности за бизнес растеж*); лидерски качества (*„да бъде поведена дружината“*) и мениджърски умения (*всекидневно да се постигат резултати; да се следва неотклонно целта, да има непрекъснат поглед напред*). **Социалните характеристики** също са определящи за предприемаческата дейност (*напр. традиции, ценности, контакти*). Понякога дори само семейната среда е достатъчна за узряване на мотиви за старт и изграждане на подходящо поведение. **Организационните характеристики**, като наличие на екип от специалисти, които имат сходни ценности и мислят по подобен начин, оказват влияние върху растежа и развитието на предприятието. Разбира се, ценностите трябва да прераснат в система от практически действия, чрез които да се реализира.

Външната среда оказва въздействие върху предприемаческия процес, като в някои страни протичането на предприемаческия процес е по-предсказуемо поради по-голяма яснота на факторите на външната среда (*напр. държавна политика, инвеститори, банкова система*). У нас трудностите при старта са много по-големи и много по-трудно може да се прогнозира протичането на даден предприемачески процес. За да обобщим какво е нужно за успешния предприемачески процес можем да кажем, че комбинацията от трите движещи фактора - възможности, предприемач и ресурси, водят до стартирането на нов бизнес, а именно благоприятната външна среда, осигуряваща възможности за стартиране на бизнес, предприемачът с неговите лични качества и поведение), и ресурсите, които могат да бъдат

външни или собственост на предприемача, необходими за стартиране на бизнеса и наемане на подходящ персонал.

На базата на направеното по-горе проучване и анализ, можем да дефинираме следните фактори за успех на предприемачеството:

- **Предприемане на действия** - ключов фактор за успех. Желанието за предприемаческо действие е първият и най-важен фактор за успех за „бъдещите“ и настоящите предприемачи. Всички други ключови фактори за успех на предприемачеството не са необходими, ако предприемачът е човек, който се страхува да предприеме реални действия. Много хора се стремят да бъдат предприемачи, но не всички събират дързостта да предприемат действия. Започването на предприемаческо пътуване изисква смелост за превръщане на намеренията в действия. Предприемачите не трябва само да обмислят идеи, но и да са готови да ги изпълняват, като същевременно осъзнават свързаните с тях рискове.
- **Правилно дефиниране на идеята** - предприемачът трябва да мисли за това, което може и обича да прави, да анализира конкуренцията, да извърши проучване на пазара, за да види дали има търсене (потенциални клиенти) и да разбере как да „накара“ идеята да работи за него. Това изисква талант, инициативност и креативност от предприемача. Предприемачите трябва да разберат за съществуващата конкурентна среда. Колкото по-голям е броят на състезателите, толкова по-сложна става конкуренцията. В светлината на тази реалност предприемачите трябва да проявяват повишена креативност при създаването на продукти/услуги. Предложенията трябва да се отличават от тези на други фирми на пазара, като предприемачите проявят възможно най-много креативност, за да създадат атрактивни (отличаващи се от тези на конкуренцията) продукти/услуги, с които да привличат вниманието на потенциалните клиенти.
- **Знания и умения на предприемача** - всеки един предприемач следва да развива своите знания и умения в сферата на своята дейност, както и в областта на управлението на бизнеса. Всеки предприемач и бизнес се нуждаят от различни предприемачески умения, които в някои случаи могат да бъдат от решаващо значение за успеха на техните компании. Ако има знанията, но няма умения, които може да развие само чрез прилагане на наученото, предприемачът не може да очаква, че ще постигне успех. За да придобие предприемачът умения, следва да предприеме действие и да приложи на практика онова, което е научил. Предприемачите трябва да имат способността бързо и методично да прилагат знанията. Непрекъснатото усъвършенстване на тази способност предотвратява преждевременното спиране на бизнес развитието. Предприемачът следва да учи и прилага своите знания в ежедневната си работа, да усъвършенства своите умения. Опитът е решаващ фактор за постигане на предприемачески успех. Той дава възможност на собствениците на бизнес да вземат информирани решения в бъдеще и ги подготвя да се справят с предизвикателства, които възникват в процеса на развитие на бизнеса.

- **Лични качества на предприемача** - комуникативност и способност за общуване с различни заинтересовани страни. Успехът на един бизнес не зависи само от умението на неговия собственик. Многобройни заинтересовани страни играят роля, включително служители и други бизнес партньори. Предприемачът не следва да се фокусира само върху себе си, той трябва да умеє да работи в екип. Независимо от мащаба на бизнеса, постигането на целите се превръща в трудна задача без екипната работа. Работата в екип само улеснява постигането на целите и оказва положително влияние върху работна среда. От друга страна предприемачът следва да притежават и силни лидерски способности, тъй като лидерството е важен фактор за предприемаческия успех. Умелото лидерство също улеснява безпроблемната комуникация между собствениците на бизнес (предприемачите) и техните служители. Добрият лидер може да насочи служителите и бизнеса в желаната посока. Друго важно лично качество, необходимо на предприема е неговата упоритост и постоянство. Предприемачите не трябва да се отказват при наличието на загуби и рискове. Те трябва да имат куража и отговорността в периода на намаляващи приходи, недоволство на клиентите, нереализирана продукция и др. да предприемат необходимите мерки и да мотивират както себе си, така и своите служители.
- **Поемане на риск** - един от най-критичните въпроси е: предприемачите поемат ли достатъчно риск? Всяко стартиране на бизнес е рисково начинание, но по-важното обаче е как един успешен предприемач поема риск. Рискът, който поема предприемачът следва да е идентифициран и оценен, при прилагане принципите за минимизиране, предотвратяване и управление на риска. Собствениците на фирми трябва да демонстрират желание и воля да поемат рискове. Те трябва да са подготвени да се изправят пред най-неблагоприятните сценарии, като гарантират, че няма да се поддадат лесно. Осъзнаването на рисковете и ефективното им управление може да ускори бързия растеж на бизнеса.
- **Планиране** - стартирането и развитието на бизнес независимо от сектора на икономиката, изисква прецизно и дългосрочно планиране. Често предприемачите не отделят необходимото време и ресурси за планиране, което е съществен пропуск и оказва негативно влияние по отношение на развитие на бизнеса и не рядко води до фалит. Планирането е от съществено значение за стартирането и управлението на успешен бизнес. То следва да стартира от ранните етапи на стартиране на бизнеса - проучване на пазара и разработване на бизнес план, до по-късните етапи - наемане и управление персонал, изготвяне на инвестиционни програми, въвеждане на нови технологии и др. Успешният предприемач трябва да планира дългосрочно, да анализира всяко едно бизнес решение и постоянно да събира и анализира данни и информация, необходими му за бизнеса, за да може да реагира своевременно на динамиката на пазара, потребностите на клиентите, нивото на развитие на конкурентите и др.
- **Поставяне на цели** - предприемачът трябва да има способност за дефиниране на реалистични на реалистични цели и поемане на отговорност за тяхното постигане.

Поставените цели следва да са SMART (Specific - специфични, изразяват конкретни стойности, Measurable - измерими, Achievable - постижими, Realistic- реалистични, на база какво знаеш и какво можеш да постигнеш, както и да отговарят и спомагат за осъществяването на дългосрочни стратегически и бизнес цели, Timebound - обвързани с времето, да имат краен срок). Предприемачът следва да знае как да ги дефинира и да има визия как да ги постигне. Изпълнението на поставените цели повишава мотивацията на предприемачите, подпомага ги да направят преценка относно планираното и постигнатото и при наличие на несъответствие да потърсят причините и да коригират действията си. Предприемачът трябва да притежава способност за идентифициране и прилагане на адекватна стратегия, която ще доведе до възможно най-добрия резултат, с оглед на дефинираните цели.

- **Адаптиране** - адаптирането от съществено значение за успеха на предприемача, за стартиране и развитие на бизнеса. Предприемачите трябва да се научат как да се адаптират в процеса на развитие на бизнеса, тъй като ситуацията е динамична - пазарът и нагласите на потребителите се променят и налагат предприемачът да е готов и да може да променя своите бизнес идеи и/или планове, за да отговори на обстоятелствата. Друга форма на този фактор е технологичното адаптиране, а именно въвеждането на нови технологии и иновации в бизнеса.
- **Използване на съвременни технологии** - въвеждането на съвременни технологии в бизнеса е предпоставка за подобряване на конкурентоспособността на всяко дружество. Дигитализацията на процесите, автоматизация и роботизацията ще подобрят качеството, прецизността и производителността на всяко дружество, което от своя страна ще доведе до задоволяване на нуждите и потребностите на клиентите и постигане на по-високи финансов резултати. Технологиите и стратегиите за решаване на проблеми винаги са били ключови компоненти на предприемачеството. Благодарение на развитието на технологиите предприемачите вече имат достъп до широк набор от инструменти и ресурси, които могат да им помогнат да развият своите фирми. Технологиите могат да повлияят и да помогнат на предприемачеството по различни начини, от социални медии до платформи за електронна търговия, инструменти за автоматизация до изкуствен интелект. Новите технологии играят решаваща роля както в предприемачеството, така и в иновациите. Технологиите предоставят на предприемачите нови инструменти, платформи и възможности за създаване и представяне на нови продукти и услуги на пазара. Ето някои от начините, по които технологиите влияят на предприемачеството:
 - ✓ **Достъп до информация:** Технологиите направиха достъпа на предприемачите до информация и изследвания по-лесен от всякога, което може да им помогне при вземането на решения и да ги помогне да идентифицират нови възможности.
 - ✓ **Лесна комуникация:** Технологията направи комуникацията по-бърза, по-лесна и по-ефективна, което може да помогне предприемачите да изградят връзки и мрежи, които могат да подкрепят техните компании.

- ✓ *Автоматизация:* Технологията може да автоматизира много рутинни задачи, освобождавайки време на предприемачите да се съсредоточат върху по-стратегически инициативи.
- ✓ *Разработване на иновации:* Технологията създаде много нови пазари и разруши традиционните индустрии, предоставяйки на предприемачите възможности за създаване на нови продукти и услуги, които запълват празните ниши на пазара.
- ✓ *Достъп до капитал:* Технологиите улесниха достъпа на предприемачите до капитал чрез онлайн платформи като групово финансиране, което може да им помогне да стартират своите компании.

В заключение, съвременните технологии са основен инструмент за предприемачите и иноваторите. Използвайки технологиите, предприемачите могат да представят нови идеи на пазара, да подобрят ефективността и производителността, и да стимулират икономическия растеж на бизнеса си. Тъй като развитието на технологиите е непрекъснати процес, те вероятно ще създадат още повече възможности за предприемачите, а тяхната роля в предприемачеството ще става все по-важна.

- **Разработване и внедряване на иновации** - важен фактор за успеха на предприемачите е способността да идентифицират нова възможност и/или нова концепция (да разработят иновация), да си представят как изглежда и да я внедрят ефективно в бизнеса си. Внедряването на иновации е от съществено значение за всеки собственик на бизнес и потенциален предприемач, които иска да бъде конкурентен на пазара. Иновациите и високите технологии са фактор, който може да предопредели разликата между пазарния успех и провала. За потребителя иновациите означават по-високо качество и продукти/услуги с голяма ползност, по-ефективни услуги и по-висок жизнен стандарт. За бизнеса иновациите означават устойчив растеж. Иновациите са от съществено значение за успеха на бизнеса, защото позволяват на фирмите да се открояват от своите конкуренти и да предлагат нещо ново и ценно на своите клиенти. Те помагат на фирмите да останат актуални в един непрекъснато променящ се свят, където клиентите винаги са в очакване за следващия различен/усъвършенстван продукт или услуга. Предприемачите, които приемат и прилагат иновациите са по-добре подготвени да се адаптират към новите технологии и пазарни тенденции Това може да им даде значително предимство пред тези, които не го правят. Иновациите могат също така да доведат до повишена ефективност, намалени разходи и подобрена удовлетвореност на клиентите, като всички те са критични компоненти на бизнес успеха. Когато фирмите инвестират в иновации, те инвестират в своето бъдеще. Друг важен аспект на иновациите е, че те движат икономическия растеж. Фирмите, които разработват и/или внедряват иновации, създават нови продукти, завладяват нови пазари и откриват нови работни места. Иновациите не са просто прищявка в света на предприемачеството, те са задължителни. Фирмите, които не приемат и прилагат иновациите, вероятно ще изостанат и няма да бъдат конкурентоспособни в днешната забързана бизнес среда.

- **Финансово управление** - управлението на парите е важен фактор за развитието и стабилността на всеки бизнес. Доброто финансово управление гарантира на предприемача осигуряването на необходимия ресурс и постигане на заложените цели.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Описаните по-горе фактори за предприемаческия успех са необходими за всеки предприемач, за да осигури безпроблемното функциониране на бизнеса си и постигане на успех. Важно е да се отбележи, че предприемачът се нуждае от тези фактори, освен обикновените печалби, за да се изправи ефективно пред предизвикателствата, които възникват по време на развитието на бизнеса му. Един успешен предприемач се стреми да създаде бизнес, който не само генерира печалби, но и да му носи лично удовлетворение и удоволствие от добре свършената работа, както и да допринася подобряване на средата на живот и на обществото като цяло.

Един успешен предприемач вероятно ще притежава редица качества, включително креативност, поемане на риск, решителност и постоянство. Той също би могъл да идентифицира възможности и да се възползва от тях. Предприемачът трябва да може не само да празнува своите успехи, но и да се справя с неуспехите и провалите и да се учи от тях. В крайна сметка, успешният предприемач е този, който е отдаден на работата си и се стреми да постигне целите си, като отделя необходимото внимание на факторите за успех и не пренебрегва нито един от тях за сметка на друг.

Всички ключови фактори за успех са важни, но нито един от тези фактори няма да направи предприемача успешен, ако не предприемете подходящи действия. Например знанията и креативността не могат да помогнат на никого да стане успешен предприемач, ако не направи първата стъпка, за да стартира своя бизнес. Много хора притежават знания и умения в съответната сфера, но не са предприемачи. Т.е. те не са предприемачи не защото им липсват знания или умения, а защото не предприемат първата стъпка, не предприемат действия, за да станат предприемачи.

Именно поради тази причинна в йерархична структура на предприемаческите ключови фактори за успех като първи фактор или като основа за успех, сме поставили способността на предприемача за предприемане на действия.

Съдържанието на текста е изцяло отговорност на Местна инициативна група - Гоце Делчев - Гърмен - Хаджидимово“ и по никакъв начин не може да се приеме, че отразява гледните точки на Европейския съюз, участващите страни, Управляващия орган и Съвместния секретариат на Програмата.

Проектът е съфинансиран от Европейския фонд за регионално развитие (ЕФРР) и националните фондове на страните, участващи в Програма за трансгранично сътрудничество ИНТЕРРЕГ V-A Гърция – България 2014 – 2020.

